

REPUBLIKA KOSOVO
INSTITUCIJA OMBUDSMANA

DVANAESTI GODIŠNJI IZVEŠTAJ
1. januar – 31. decembar 2012

upućen

SKUPŠTINI KOSOVA

Objavljeno od strane:
Ombudsman Institucije na Kosovu

Priština, 2013

G. Jakup Krasniqi
Predsednik Skupštine Republike Kosova
Priština

Poštovani gospodine Predsedniče,

Na osnovu člana 135 paragraf 1 Ustava Republike Kosovo i člana 27 paragraf 1 i 2 Zakona o Ombudsmanu, dostavljam Vam *Dvanaesti godišnji izveštaj* Institucije Ombudsmana Republike Kosovo.

Ujedno Vas molim da prihvatite i zahtev za podnošenje ovog izveštaja na plenarnoj sednici Skupštine Republike Kosovo, kao i otvaranje diskusije u vezi sa ovim izveštajem.

S poštovanjem,

Sami Kurteshi

Ombudsman Republike Kosovo

Priština, 3. oktobar 2013. godine

SADRŽAJ

Uvodna reč Ombudsmana	9
1. Uvod.....	13
1.1. Institucija Ombudsmana	13
1.2. Mandat Institucije Ombudsmana	13
1.3. Pristup Instituciji Ombudsmana.....	15
2. Prava i slobode u Republici Kosovo	16
2.1. Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata	16
2.2. Ljudsko dostojanstvo	17
2.3. Rodna ravnopravnost	19
2.3.1. Donošenje odluka i pravo na rad.....	19
2.3.2. Pravo na imovinu	20
2.3.3. Zdravstvena zaštita	21
2.3.4. Pravo na obrazovanje	21
2.3.5. Nasilje u porodici	22
2.3.6. Žene i devojčice žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu.....	23
2.4. Pravo na život	23
2.4.1. Dužina u istražnim i stručnim postupcima.....	23
2.4.2. Krvna osveta i neuspeh zakonitosti	24
2.5. Pravo na lični integritet.....	25
2.6. Prava optuženog.....	26
2.8. Pravna sredstva/pravni lek	29
2.9. Načelo zakonitosti i proporcionalnosti u krivičnim predmetima.....	31
2.10. Sloboda kretanja.....	32
2.10.1. Humanitarni transport.....	34
2.10.2. Putovanja u zemlje EU	35
2.11. Pravo na privatnost	35
2.11.1. Nepovredivost stana	36
2.11.2. Kontrola i prisluškivanje sredstava komuniciranja	37
2.12. Pravo na brak i porodicu	38
2.12.1. Kašnjenje sudskog postupka u slučajevima razvoda.....	39
2.13. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti	40
2.13.1. Verske zajednice.....	41
2.13.2. Stanje na terenu	42
2.13.3. Islamska verska zajednica	42

2.13.4.	Srpska pravoslavna crkva	43
2.13.5.	Rimokatolička crkva na Kosovu.....	44
2.13.6.	Protestantska Jevandelistička crkva Kosova	44
2.13.7.	Jevrejska zajednica na Kosovu	45
2.14.	Sloboda izražavanja	45
2.15.	Pravo na pristup javnim dokumentima	46
2.16.	Sloboda medija.....	49
2.17.	Sloboda okupljanja.....	51
2.18.	Sloboda udruživanja.....	56
2.19.	Pravo na izbor i učešće	58
2.20.	Pravo na imovinu	60
2.21.	Pravo na obrazovanje	63
2.21.1.	Predškolsko obrazovanje	63
2.21.2.	Pred - univerzitetsko obrazovanje	63
2.21.3.	Učenici sa posebnim potrebama	64
2.21.4.	Visoko obrazovanje	66
2.21.5.	Obrazovni sistem za zajednice	66
2.22.	Pravo na rad i obavljanje profesije.....	67
2.22.1.	Zabrana rada dece	68
2.22.2.	Slučajevi kršenja prava na rad	69
2.23.	Dečija prava na Kosovu	70
2.23.1.	Sprovođenje Strategije i Nacionalnog plana delovanja o dečijim pravima....	71
2.23.2.	Prava dece na školovanje.....	71
2.23.3.	Prevenција i borba protiv nasilja u školama.....	72
2.24.	Odgovornost za životnu sredinu	73
2.24.1.	Zagađenje vazduha	74
2.24.2.	Oštećenja izvora i zagađenje vode.....	75
2.24.3.	Oštećenja i uništavanja poljoprivrednog zemljišta i šuma	76
2.24.4.	Obezbeđivanje gradilišta-direktna opasnost po život.....	76
2.24.5.	Nedostatak adekvatne zaštite od buke	77
2.24.6.	Upravljanje otpadom na Kosovu	78
2.25.	Sudska zaštita prava	79
2.25.1.	Žalbe u vezi sa ne rešavanjem sudskih predmeta, zbog ne mogućnosti vršenja sudske vlasti u celoj zemlji.....	81
2.25.2.	Žalbe u vezi sa nerešenim sudskim predmetima i implementacija državne strategije za „smanjenje zaostalih predmeta"	82
2.25.3.	Žalbe u vezi sa sudskim postupcima u mešovitim komisijama sudija i tužilaca EULEX-a	82
2.25.4.	Žalbe u vezi sa sudskim predmetima u Posebnoj komori Vrhovnog suda.....	84

2.25.5.	Žalbe građana u vezi sa sudskim predmetima u redovnim sudovima	85
2.25.6.	Ougovlačenja sudskih postupaka pri odlučivanju u predmetima	86
2.25.7.	Zastarelost sudskih predmeta.....	87
2.25.8.	Neizvršenje sudskih presuda	87
2.25.9.	Ostali slučajevi žalbi građana	88
2.25.10.	Izveštaji Ombudsmana sa preporukama	89
2.25.11.	Žalbe građana protiv tužilaštva.....	89
2.25.12.	Odugovlačenja u istražnim postupcima kod krivičnih predmeta	90
2.25.13.	Krivični predmeti koji su zaostali iz prethodne godine	92
2.26.	Upotreba jezika	94
2.26.1.	Upotreba jezika na opštinskom nivou	94
2.26.2.	Učenje službenih jezika u školama.....	95
2.26.3.	Državna politika o sprovođenju Zakona o jezicima	95
2.26.4.	Predstavljanje žalbi pristiglih u IO u vezi sa upotrebom jezika	96
2.26.5.	Upotreba službenih jezika na zvaničnim Web stranama u opštinama na Kosovu	97
2.27.	Prava zajednica i njihovih pripadnika.....	98
2.27.1.	Povratak raseljenih i zbeglica u Kosovo.....	99
2.27.2.	Readmisija i repatriacija iz zapadne Evrope.....	100
2.27.3.	Situacija sa zajednicama Roma, Aškalijska i Egipćana	101
2.27.4.	Obrazovanje pripadnika manjinskih zajednica.....	103
2.27.5.	Kultura	104
2.27.6.	Mediji.....	105
3.	Ustavni sud Republike Kosovo	107
3.1.	Nesprovođenje odluka Ustavnog suda.....	108
3.2.	Predmeti pokrenuti u Ustavnom sudu od strane Ombudsmana	108
3.3.	Amandmani o ustavnim promenama koji su dostavljeni Ustavnom sudu	111
4.	Komunikacija sa medijima.....	112
5.	Saradnja Institucije Ombudsmana.....	115
5.1.	Saradnja sa domaćim institucijama.....	115
5.2.	Saradnja sa domaćim NVO.....	116
5.3.	Saradnja sa međunarodnim organizacijama.....	116
5.4.	Izgradnja kapaciteta Institucije Ombudsmana	118
6.	Aktivnosti institucije Ombudsmana	119
6.1.	Aktivnosti Jedinice za prava deteta.....	119
6.2.	Aktivnosti Grupe protiv diskriminacije	121
7.	Budžet institucije Ombudsmana.....	125
7.1.	Finansiranje IO iz budžeta Republike Kosovo	125

7.1.1.	Šestomesečni pregled budžeta i njegov uticaj na funkcionisanje institucije Ombudsmana.....	126
7.1.2.	Neophodan budžet za kategoriju robe i usluge – zakupnina.....	126
7.1.3.	Neophodna materijalna sredstva za plate i dnevnice	126
7.1.4.	Završni budžet IO i troškovi realizacije za 2012.god.....	127
7.2.	Finansiranje iz donacija	128
8.	Statistički pregled žalbi i slučajeva za 2012.godinu	129
9.	Osoblje Institucije Ombudsmana	143
9.1.	Status zaposlenih.....	143
9.2.	Kretanje osoblja	143
10.	Skraćenice	145

Uvodna reč Ombudsmana

Na osnovu člana 135, paragraf 1 i 2, Ustava Republike Kosovo i člana 27, paragraf 1 i 2, Zakona o Ombudsmanu, podnosim Vam Godišnji izveštaj, dvanajesti po redu, Institucije Ombudsmana Republike Kosovo, koji obuhvata period 1 januar - 31 decembar 2012.

Predstavljanje jednogodišnjeg rada Institucije Ombudsmana obuhvata sve njegove delujuće nizi i prikazane su prema jednom logičkom poređanju baziranom na ustavnoj misiji Ombudsmana: zaštita, nadzor i promocija ljudskih prava i sloboda. Prikazivanje stanja ljudskih prava i sloboda na Kosovu i smernice razvoja ovog stanja, na osnovu prikupljenih i arhiviranih podataka u IO, ali i prikupljenih informacija i dokaza iz drugih primarnih i sekundarnih izvora, je glavni postulat koji predstavlja ovaj izveštaj.

Osnovna ljudska prava i slobode čine osnovu pravnog sistema Republike Kosovo. Zakonska pravda, prihvatljiva i sprovodljiva u praktičnom životu, za sve pojedince bez ikakve razlike, na celoj teritoriji države, čini osnovu pravne države. Nažalost, na Kosovu, ovi glavni stubovi pravne države ugrožavaju se u kontinuitetu i nastavljaju da budu slabi u svakom polju života.

Direktna posledica neangažovanja državnih mehanizama u oblasti sprovođenja pravde, je izgubljeno poverenje u pravnu državu. Ovo nepoverenje počinje od siromašnijih i nejakih slojeva društva, pa sve do najviših državnih zvaničnika. I dalje, u Republici Kosova, državna pravda je izborna. Umesto da ga smanji, ona sve više produbljuje provaliju između nezaštićenog građanina i države, koja za osnovni i jedini cilj ima zaštitu građanina.

Gubljenje poverenja u pravnu državu i nedostatak angažovanja državnih mehanizama na poboljšanju ovog stanja, potvrđuje nedostatak jednog osveščivanja na poboljšanju ovog stanja. Ovo stanje pojačava pozicije kaste koja krši ljudska prava i slobode, nasuprot sve više nemoćnog građanina.

Nedostatak institucionalnog osveščivanja na sprovođenju zakona i stvaranju pravne države, prati se jednim uznemirenjem koje obuhvata sve pore pravnog sistema u Republici Kosovo. Sve veće gubljenje poverenja građana u pravnim mehanizmima na Kosovu, prouzrokuje druge mnogo puta veće i opasnije posledice – sve veće pokušaje uzimanja pravde u svoje ruke od strane građana. Nažalost, ovo stanje dovodi do pravne anarhije, koja obuhvata sve oblasti našeg društva. Dok, kao posledicu uočavamo pogoršanje međudruštvenih i međuljudskih odnosa.

Ombudsman stalno je davao i daje preporuke za poboljšanje propusta i uočenih slabosti. Međutim, nažalost i dalje je evidentan nedostatak uticaja preporuka Ombudsmana kod

državnih organa , jrdan veliki broj kojih nažalost, ne čine niti najmanji pokušaj da poboljšaju stanje.

Nesprovođenje i ignorisanje ovih preporuka, upravo od strane institucija koje su pozvane da sprovode zakone i da građanima stvore mogućnost da reše svoje probleme, je veoma uznemiravajuće.

Institucija Ombudsmana, nalazima raznih kršenja i preporukama za njihovo otklanjanje, neprekidnim komuniciranjem sa odgovarajućim institucijama i posredovanjima između njih i građana, stalno je angažovana i angažuje se na poboljšanju ovog stanja. Čak, to nastavlja da čini uprkos nemarnosti institucija da stvore bolju klimu o ljudskim pravima i slobodama.

Veoma je uznemiravajuća tendencija raznih državnih institucija za minimiziranje uloge nezavisnih nacionalnih institucija uopšte: bilo podcenjivanjem njihovih nalaza, bilo i čineći protivzakonite napore za ugrožavanje njihove ustavne nezavisnosti.

Ova sudbina prati i Instituciju Ombudsmana, koja se angažuje za stvaranje jedne klime u kojoj građani Republike Kosova bi imali mogućnost da reše njihove probleme, na osnovu ustava i zakona. Ali, nažalost, uprkos postizanju nekih skromnih rezultata, mnog šta ostaje u domenu žaljenog.

IO, uprkos mnogim preprekama, učinila je značajne korake u pravcu pružanja usluga građanima i drugim licima je potrebna pomoć. Sem mogućnosti za podnošenje žalbi sa svim oblicima komuniciranja, direktno u kancelarijama Ombudsmana, svakog radnog dana, elektronskom poštom, preko članova porodice ili advokata i telefonom, IO je organizovala i Otvorene dane, omogućavajući direktne susrete jednom mesečno, za sva lica lica kojima je potrebna pomoć, u svim opštinama republike Kosova, uglavnom u zgradama opštinskih skupština. Takođe, u cilju povećanja transparentnosti prema građanima i svim žaliocima, Ombudsman, na svaki zahtev upućen njemu, odgovara pismeno.

Iako se svi ovi postupci prate jednim znatno većim opterećenjem za saradnike IO-a, satisfakcija za IO ostaje i dalje porast poverenja građana i nekih državnih institucija u rad IO-a.

Od 1. januara 2012. do 31. decembra 2012., u IO prijavljeno je 1670 slučajeva, u njenom sedištu u Prištini i u regionalnim kancelarijama, da bi podneli žalbe ili tražeći savete i pravnu pomoć. Od toga, u 377 slučajeva, ova lica su se lično sastali sa Ombudsmanom ili njegovim zamenicima Ombudsmana, tokom "Otvorenih dana" održanih u izveštajnom periodu.

Najveći broj slučajeva koji su istraženi od strane Institucije Ombudsmana, tokom izveštajnog perioda, bili su u vezi sa: pravom na pravedno i nepristrasno suđenje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, pravom na pravna sredstva, zaštitu imovine, pravom na rad i vršenju profesije, jednakošću pred zakonom i dr.

Nažalost, jedan broj žalbitiče se i nepravednih odluka, sa elementima korupcije i falsifikovanja, što podrazumeva nepravdu od onih od kojih se očekuje da pravdu dovode na mesto. I pored preduzimanja postupaka za eliminisanje ove pojave od samog sudstva, na osnovu podataka IO- a, uopšte, u tom pravcu, nemamo neko poboljšanje u poređenju sa ranijim izveštajnim periodom.

Jedan znatan broj žalbi, stalno u porastu, tiče se zakonskog neregulisanja penzija, zdravstvenog osiguranja, nedovoljne zdravstvene zaštite, nedostatka lekova iz takozvane esencijalne liste u javnim zdravstvenim institucijama.

Jedna oblast žalbi koja se prati sa ozbiljnim posledicama za međuljudske odnose, gde se uočava i najozbiljniji neuspeh sistema pravde, bilo zbog velikih odugovlačenja, bilo zbog nesprovođenja pravosnažnih sudskih odluka, ili zbog dokazanih falsifikovanja, je kršenje prava na imovinu. U ovim slučajevima, kada državna pravda dovodi ljude do zida nepravde, oni uzimaju pravdu u svojim rukama.

Jedna druga oblast gde se uočava jedna tendencija porasta broja žalbi, jeste neuspeh zaštite životne sredine. Bilo zbog stalnog pogoršavanja stanja u ovoj oblasti, bilo zbog osveščivanja jednog velikog broja građana o nedopustivom stanju, imamo sve češće reagovanje građana, što čini jednu uznemirenost za građane, sa sve više savesti i podrške.

Jedna uznemirenost za Ombudsmana ostaje stanje bezbednosti u Republici Kosovo. Povećanje broja slučajeva ubistva oružjem je evidentno.

Sloboda kretanja u severnom delu grada Mitrovice, kao i u opštinama Leposavić, Zubin Potok i Zvečane, ostaje skoro totalno ograničena za građane, naročito za lica ne-srpske etničke pripadnosti, ali i za javne vlasti Republike Kosovo, kao i za međunarodne institucije. Isto važi i za fizičku sigurnost.

Jedno veoma teško stanje što se tiče slobode kretanja primećuje se i u putnom saobraćaju. U urbanim centrima, osim zauzimanja trotuara od nesavesnog parkiranja vozila, primećuje se i neodgovornost i kaos koji se ne može tolerisati prilikom voženja automobila, kako u urbanim sredinama, tako i na otvorenim putevima. Osim direktnog ugrožavanja života ljudi od fatalnih saobraćajnih nezgoda, često se sloboda kretanja ograničava pešacima, a naročito deci, starijim osobama i licima sa ograničenim sposobnostima.

Teško ekonomsko stanje pogađa većinu građana Republike Kosovo, utičući neposredno na njihov kvalitet života. Uznemiravajuće u tom pravcu je nepostojanje perspektive za mlade, kao i stanje penzionera. U tom pravcu, Ombudsman ponovo traži od strane Skupštine Republike Kosovo usvajanje Zakona o zdravstvenom osiguranju, kao i Zakona o invalidskom i penzijskom osiguranju. Takođe, ponavlja zahtev o obuhvatanju Konvencije o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima u okviru Ustava Republike Kosova, kao jedan od međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava i sloboda direktno primenljivih u Republici Kosovo.

Posebnu uznemirenost za Ombudsmana predstavlja i strukturna izolovanost iz javnog života, i kao posledica, društvena samoizolovanost zajednica aškali, egipćana i roma. Dosadašnji napori, uključujući ovde i samu Instituciju Ombudsmana, za pravu integrisanost ovih zajednica u javnom i društvenom životu, osim nekih skromnih poboljšanja u oblasti stanovanja i obrazovanja, nisu dali zadovoljavajuće rezultate.

Ombudsman, u cilju poboljšavanja stanja ljudskih prava i sloboda, za sve posebne slučajeve kada je utvrdio kršenje prava, u njegovim godišnjim i posebnim izveštajima, dao je potrebne preporuke za sve javne vlasti – ministarstva, opštine i druge odgovorne javne agencije. Ali, nažalost, u ovom pravcu reč je o neuspehu javnih institucija. Do sada, Ombudsman nije dobio

nijednu informaciju ili obaveštenje od strane neke institucije, dali su sprovedene njegove sistemske preporuke. Jedna takva praksa nastavlja da se prati iz godine u godinu i kao takva je veoma uznemiravajuća.

Obzirom da je sprovođenje zakona glavna premisa za funkcionisanje pravne države u Republici Kosovo, osim nekih skromnih pokušaja, nesprovođenje zakona je najteža institucionalna rana. To je glavni pokazatelj o gubljenju poverenja građanina u državne institucije, koje sprovođenje zakona imaju kao zakonsku i ustavnu obavezu. Dok, ovo gubljenje poverenja, Ombudsmana stavlja u poziciju prema kome se postavljaju zahtevi za dovođenje pravde na mesto. To se dešava upravo zbog nesprovođenja zakona u većini slučajeva, a i kršenja zakona u posebnim slučajevima, od ogromne većine državnih institucija.

Ombudsmana će nastaviti da evidentira i obelodani neredovne i nezakonite radnje i neradnje javnih vlasti, upravo da bi se ojačala uloga koju ima na izgradnji jednog društva bazirane na načelu da su svi jednaki pred zakonom. Ali, uprkos ovih postupaka i zalaganja za poboljšanje stanja ljudskih prava i sloboda, treba jasno naglasiti da Ombudsman ne deli pravdu. Državne institucije – sudovi su oni koji dele i sprovode pravdu. Upravo su državne institucije one koje ne bi trebalo da krše načela o zakonskoj pravdi, jer ako krše njih, onda su oštetile neophodnu suštinu za funkcionisanje jednog slobodnog i demokratskog društva. To ne treba dozvoljiti!

Nada za jednu bolju budućnost, iako oslabljena i zloupotrebljena, nije još potpuno izgubljena. Ima i napora koji daju nadu o uspostavljanju reda i zakona. Ali, Ombudsman, osim posvećenosti i pojedinačne i društvene odgovornosti, zahteva, naročito institucionalno zalaganje i odgovornost javnih vlasti za njihova činjenja ili nečinjenja.

Bivajući nadzornik ustavnog i zakonskog sprovođenja ljudskih prava i sloboda građana Republike Kosovo, Ombudsman ujedno je i rasvetlivač slučajeva kada se građanima krši neko njihovo pravo, kao i savetnik za ukoravanje javnih institucija, kada se one ponašaju neodgovorno prilikom ustavnog i zakonskog sprovođenja njihovih ljudskih prava i sloboda.

Ombudsman se nada, ali i uporno zahteva, da sve javne vlasti i organizacije koje vrše vlast u Republici Kosovo, da uzmu u obzir nalaze Ombudsmana i sprovode preporuke, bilo one učinjene u godišnjem izveštaju ili u posebnim izveštajima

Ombudsman nastavlja da ostaje veran načelu da je dobro upravljanje je pravo građana i obaveza izabranih javnih vlasti, s toga nastavlja da bude posvećen na zaštiti ljudskih prava i za jedno dobro upravljanje.

1. Uvod

1.1. Institucija Ombudsmana

Prema Ustavu Republike Kosovo, odnosno članovima 132 do 135, Institucija Ombudsmana (IO) definisana je kao ustavna kategorija. Ombudsman nadzire, promoviše i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih radnji ili propusta državnih organa, ali i drugih institucija i organizacija koje vrše javna ovlašćenja za njihov račun.

1.2. Mandat Institucije Ombudsmana

Ustavom Republike Kosova i Zakonom o Ombudsmanu utvrđene su nadležnosti Ombudsmana, da prima i istražuje žalbe od svakog građanina Kosova, koji tvrdi da su njegova ljudska prava i slobode povređena od strane javnih vlasti na Kosovu.

IO je nezavisna u obavljanju svojih dužnosti, bez primanja uputstava ili mešanja od strane organa, institucija, i drugih autoriteta koji vrše vlast u Republici Kosovo. Svi organi, institucije i drugi autoriteti koji sprovode legitimnu vlast u Republici Kosovo, dužni su da u skladu sa zakonom, odgovore zahtevima Institucije Ombudsmana i podnesu sva tražena dokumenta i informacije.

U svom radu, IO se rukovodi načelima nepristrasnosti, poverljivosti i profesionalizma. U okviru svojih ustavnih i zakonskih ovlašćenja Ombudsman istražuje primljene žalbe od bilo kog fizičkog ili pravnog lica, u vezi sa navodima o kršenjima ljudskih prava, koja su utvrđena Ustavom, zakonima i drugim aktima i međunarodnim standardima ljudskih prava, posebno u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (EKLJP). Ombudsman može da pokrene i istragu na sopstvenu inicijativu (po službenoj dužnosti-ex-officio), ako ima dokaze, činjenice, otkrića ili znanja, koja imaju osnovu za kršenje ljudskih prava. Takođe, Ombudsman koristi posredovanje i pomirenje, ali može da pruži dobre usluge i za građane Republike Kosova koji su u inostranstvu.

IO ne interveniše u slučajevima koji se vode pred sudovima, osim ukoliko postoji neopravdano odugovlačenje procedure ili očigledna zloupotreba vlasti. Takođe, se ne bavi istragom pitanja, koja se tiču sporova koji se vode između privatnih lica. S druge strane, Ombudsman može pokrenuti pitanja pred Ustavnim sudom Kosova, u skladu sa Ustavom i Zakonom o Ustavnom sudu.

Ombudsman ima i određene pravne odgovornosti: ne samo da istraži navodna kršenja ljudskih prava, nego i da se angažuje na njihovom rešavanju, kao i da informiše Parlament Kosova, Vladu i druge nadležne institucije Republike Kosovo, o pitanjima koja se odnose na zaštitu i unapređenje ljudskih prava i sloboda; da objavljuje obaveštenja, mišljenja, preporuke, predloge i izveštaje; da preporuči donošenje novih zakona parlamentu, izmene i dopune postojećih zakona i podzakonskih akata kao i administrativnih akata institucija Republike

Kosovo; da sastavlja godišnje izveštaje, periodične i druge izveštaje o stanju ljudskih prava i sloboda u Republici Kosovo; da preporučuje usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima i slobodama kao i njihovo efikasno sprovođenje; da saraduje, u skladu sa Ustavom i drugim važećim zakonodavstvom, sa svim domaćim i međunarodnim institucijama koje se bave zaštitom ljudska prava i sloboda.

Među glavnim ciljevima Ombudsmana, je uspostavljanje i razvijanje kulture dobrog vladanja i upravljanja, što zahteva profesionalnu, efikasnu i efektivnu upravu, transparentnu i odgovornu javnu upravu prema građanima i jačanje i razvijanje vladavine prava. Sve ovo se odnosi i na pravosuđe kao i druge institucije i organe vlasti.

Ombudsman se angažuje na poboljšanju imidža javne uprave, pravosuđa i drugih institucija i državnih organa. Ova obaveza omogućava da ljudi shvate da mogu računati na ovu instituciju i da mogu da podnose svoje žalbe protiv državne uprave, na jednostavan način, u proceduri koja je besplatna. Žalbe podnete IO mogu da se odnose na činjenja, nečinjenja ili odluke javne uprave, koje žalioци smatraju nepravednim ili nepovoljnim. Prilikom razmatranja takvih žalbi, pravni savetnici IO pružaju pravne savete, traže izjašnjenja od javne uprave, sudova i drugih relevantnih institucija u vezi sa podnetim žalbama i nadgledaju određene administrativne i sudske procedure. U slučajevima koji zahtevaju hitnu akciju, Ombudsman odmah podnosi zahtev za privremene mere.

Ako pisma za intervenciju i naponi za posredovanje nisu uspešni, Ombudsman može da objavi izveštaj, pružajući analize i da javno istupi u vezi sa kršenjima ljudskih prava i važećih zakona, sa preporukama datim javnim institucijama, sa namerom da se ukloni kršenje ljudskih prava. Izveštaji predstavljaju poslednji postupak Ombudsmana, koji se dostavlja organu koji je učinio kršenje kao i Skupštini Kosova i drugim relevantnim organizacijama.

Zadnjih nekoliko godina, sa ciljem da pokrije oblasti koje uključuju specifična pitanja za određene grupe ljudi, čija prava se smatraju najugroženijima na Kosovu, u okviru IO funkcionišu: Jedinica za dečija prava, jedinica za polnu ravnopravnost i Jedinica protiv diskriminacije. Nakon izbora zamenika Ombudsmana, stvorena su posebna odeljenja prema određenim oblastima, pod njihovom rukovodstvom. U okviru ovih odeljenja funkcionišu specijalizovane jedinice. U okviru odeljenja protiv diskriminacije funkcionišu sledeće jedinice: za dečija prava, za ravnopravnost polova (uključujući trgovinu ljudskim bićima i nasilje), za osobe sa invaliditetom, za prava zajednica, socijalna pitanja kao i za prava osoba koje pripadaju LGTB populaciji.

Odeljenje o pitanjima zakonodavstva sastoji se od: Jedinice za koordinaciju rada sa Skupštinom Kosova, jedinice za koordinaciju pokretanja pitanja pred Ustavnim sudom Kosova, jedinice za procenu usaglašenosti zakona i podzakonskih akata, jedinice za istraživanje žalbi u vezi sa pristupom javnim dokumentima i jedinice za godišnje i periodično izveštavanje.

Izvršno odeljenje obuhvata jedinice za: istraživanje žalbi protiv predsedništva, istragu žalbi protiv vlade, istragu žalbi protiv nezavisnih agencija, istragu žalbi protiv javnih preduzeća, zaštitu životne sredine i Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, u međuvremenu planira se formiranje jedinice za biznis i ljudska prava.

Odeljenje za pravosuđe obuhvata sledeće jedinice: za istrage žalbi protiv sudova, istrage žalbi na rad tužilaštava, istrage o žalbama protiv Sudskog saveta, za ispitivanje pritužbi protiv Veća tužilaštva i ispitivanje pritužbi protiv Sudskog instituta. Dok u Odeljenju za odnose sa javnošću rade sledeće jedinice: za saradnju sa civilnim društvom, saradnju sa stranim organizacijama na Kosovu, saradnju sa donatorima, kao i jedinica za publikaciju materijala, konferencija i treninga.

1.3. Pristup Instituciji Ombudsmana

Institucija Ombudsmana svakodnevno dobija pritužbe od ljudi koji tvrde da su im povređena prava. Njih primaju pravni savetnici IO koji tretiraju slučajeve pažljivo, poverljivo i profesionalno.

Da bi se građanima Kosova olakšao pristup IO, osim centralne kancelarije u Prištini, IO je osnovala i regionalne kancelarije u Gnjilanu, Peći, Mitrovici, Prizrenu i Gračanici. Takođe, u okviru Regionalne kancelarije IO u Mitrovici, osnovana je i podkancelarija u severnom delu grada. U Kancelarijama IO radi stručno osoblje, spremno da služi građanima, da odgovori na njihove zahteve i žalbe, kao i da štiti njihova prava u vezi sa navodnim kršenjima. Ombudsman planira da otvori dodatne regionalne kancelarije u Uroševcu, Đakovici itd.

Žalbe građana se primaju svakog radnog dana (ponedeljak-petak) u kancelarijama IO, od 8:30 do 16:00 časova. Za hitne slučajeve, građani mogu da se jave i van radnog vremena.

Drugi oblik bližeg pristupa građanima su i „Otvoreni dani“, koji se organizuju od strane Ombudsmana i njegovih zamenika. Ovi dani se organizuju u Prištini (dva puta mesečno) i u drugim opštinama Kosova (jednom mesečno). Regionalne kancelarije ističu obaveštenja o datumima održavanja „Otvorenih dana“ po određenim opštinama, preko lokalnih medija, kao i preko zvaničnog sajta IO.

Drugi jednostavniji način pristupa IO je putem e-maila (elektronske pošte), koji uglavnom koriste građani koji žive van Kosova. Postoji i besplatna telefonska linija u Centralnoj kancelariji IO, za hitne kao i za druge uobičajene slučajeve.

S obzirom da sva lica sa ograničenom slobodom kretanja i delovanja imaju ograničen pristup institucijama, zvaničnici IO čine redovne posete svim zatvorima i pritvornim mestima na Kosovu. Da bi omogućili direktnu komunikaciju sa zatvorenicima, u saradnji sa organima Kosovske popravne službe i zatvorskih vlasti na Kosovu, IO je od 2004, u svim zatvorima i pritvornim centrima na Kosovu, na mestima koja su vidljiva i dostupna, postavila poštanske kutije, koje otvaraju samo predstavnici IO. Praksa je pokazala da su kutije, smeštene u zatvorima i pritvornim centrima, pomogle mnogim zatvorenicima i pritvorenicima u uspostavljanju prvog kontakta sa IO. Takve kutije, su postavljene i u zavodima i centrima za mentalno zdravlje, što olakšava pristup pacijenata IO. Ovi zavodi i centri redovno se posećuju, na mesečnom nivou, od strane predstavnika IO.

2. Prava i slobode u Republici Kosovo

2.1. Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata

Obaveza svake države, a naročito onih koje tvrde da su demokratske, jeste zaštita i poštovanje ljudskih prava i sloboda. Zbog toga, države moraju da se pridržavaju međunarodnih sporazuma i instrumenata o ljudskim pravima, što znači njihovu ratifikaciju i sprovođenje.

Ustav Republike Kosova, obuhvata neke od značajnijih međunarodnih sporazuma i instrumenata o zaštiti ljudskih prava, koji su neposredno primenljivi na Kosovu. U slučaju sukoba, oni imaju prednost u odnosu na druge odredbe i zakone javnih institucija na Kosovu.

Ustav Kosova izričito garantuje direktnu primenu sledećih međunarodnih instrumenata: Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih Protokola, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i njegovih Protokola, Okvirne konvencije Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina, Konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencije o pravima deteta, Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka.¹

Poseban značaj ovih međunarodnih instrumenata, u oblasti zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda ogleda se u činjenici, da se oni direktno mogu primeniti i u slučajevima gde postoje praznine ili rupe u nacionalnom zakonodavstvu.

I ove godine, Ombudsman je primetio ozbiljna kršenja ovih instrumenata u određenim slučajevima. Na osnovu pritužbi podnetih IO, primećeno je da se uglavnom odnose na pravo na pravično suđenje². Među problemima koji već godinama opterećuju pravosuđe na Kosovu, su preopterećenost sudova sa starim nerešenim predmetima, i kašnjenja u rešavanju novih predmeta i ne izvršenja konačnih sudskih odluka. Na ovaj način građani Kosova lišeni su prava na fer, pošteno i uredno suđenje.

Povećanje broja sudija i tužilaca, pored funkcionisanja Notarske službe i početak primene posredovanja, uz reorganizaciju sudskog i tužilačkog sistema Republike Kosova, koji će od 1. januara 2013. početi sa punom primenom Zakona o sudovima, očekuje se povećanje efikasnosti i delotvornosti sudstva, naročito u rešavanje sudskih sporova.

Da bi se omogućilo praćenje sveobuhvatnog sprovođenja, efektivnosti i efikasnost institucija u kojima su smešteni zatvorenici, Ombudsman smatra da je potrebno sprovođenje odredaba

¹ *Ustav Republike Kosova*, član 22.

² EKLJP, član 6, stav 1, "Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s celog ili s dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u meri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde."

Opcionog protokola Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka. U tom smislu su nastavljene aktivnosti radne grupe.³ Ova radna grupa deluje kao prethodnica strukture Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, čije se formiranje predviđa ovim protokolom.⁴ U svakom slučaju, ovaj mehanizam će omogućiti bolji pristup mestima za pritvor i drugim sličnim institucijama, kao i efikasniju i efektivniju zaštitu ljudskih prava zatvorenika. Republika Kosovo nije potpisnik Protokola, ali je obavezna po Ustavu da direktno primenjuje Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka i kazni, naročito kada je implementacija Opcionog protokola jedna od pripremljenih obaveza Kosova za evropske integracije.

Ombudsman je u ovom izveštaju, ponovio zabrinutost u vezi sa neobuhvatanjem u Ustav Kosova Konvencije o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Evropske socijalne povelje. Neka od prava, sadržanih u ovoj Konvenciji, kao što su pravo na adekvatno stanovanje, pravo na rad i prava koja proizlaze iz radnog odnosa, pravo na zdravstveno osiguranje i niz drugih socijalnih i ekonomskih prava, i dalje nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu na Kosovu. Uključivanje ove konvencije u Ustav Republike Kosova potrebno je i biće dodatna garancija za građane Kosova i zaštitu njihovih ekonomskih i socijalnih prava.

Zbog toga, Ombudsman preporučuje da u okviru napora za promenu Ustava Republike Kosova, u Ustav obuhvate i Konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao i Evropska socijalna povelja, odnosno da Ustav garantuje njihovu direktnu primenu u Republici Kosovo.

Takođe, Ombudsman preporučuje Skupštini i Vladi Republike Kosovo, da se u okviru međunarodnih instrumenata koji su direktno primenljivi na Kosovu, obuhvate i svi drugi relevantni međunarodni univerzalni i regionalni instrumenti o ljudskim pravima, posebno oni evropski, koji do sada nisu uključene u Ustavu Republike Kosovo.

2.2. Ljudsko dostojanstvo

Ustav Republike Kosovo, štiti ljudsko dostojanstvo, definišući ga kao nepovredivo i kao osnovu svih osnovnih prava i sloboda.⁵ Ljudska prava i ljudsko dostojanstvo se ne mogu odvojiti jedni od drugih.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, u svojoj preambulu navodi da : "*Priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice je temelj*

³ U maju 2011, kao saradnja između IO sa nekim lokalnim nevladinim organizacijama (Savet za zaštitu ljudskih prava i sloboda - SZLJPS i Kosovski Centar za rehabilitaciju žrtava torture - KCRŽT), potpisan je Sporazum o saradnji, osnovana zajednička radna grupa.

⁴ Opcioni protokol Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupanja, član 3 " Svaka država potpisnica će na nacionalnom nivou postaviti, odrediti ili imati jedno ili više tela koja vrše posete za sprečavanje mučenja i okrutnog postupanja ili kažnjavanja, nečovečnim ili ponižavajućim postupcima. "

⁵ Ustav Republike Kosovo, član 23.

slobode, prava i mira u svetu"⁶, i ova deklaracija pojašnjava embrionalnu povezanost između ljudskih prava i ljudskog dostojanstva.

Ljudsko dostojanstvo je suštinska vrednost i istovremeno socijalno pravo. Ljudsko dostojanstvo pripada svima, čak i mrtvima i nerođenima. Poštovanje ljudskog dostojanstva obavezuje državu da odustane od svega što bi ga ugrozilo. Država mora poštovati čoveka kao osobu, on ne treba da je vlasnički predmet državne akcije i država ne sme da ga zloupotrebi u bilo koje svrhe. Zaštita ljudskog dostojanstva znači da država ima obavezu da preduzme sve da bi se suprostavila ugrožavanju ljudskog dostojanstva.

Kršenje ljudskih prava i narušavanje dostojanstva se uglavnom javlja u situacijama nepovoljnim za pojedinca, kada je on nemoćan da ih traži i da se bori za njih, bilo to zbog arbitrarnih ili društvenih okolnosti, zbog mentalne nesposobnosti i uopšte ograničene sposobnosti. Ombudsman, posebnu pažnju posvećuje osobama sa mentalnim bolestima u Republici Kosovo. Da bi se sprečilo kršenje ljudskog dostojanstva i ljudskih prava u ovakvim situacijama, Ombudsman posvećuje veću pažnju ovoj oblasti. Tokom periodičnih poseta Centru za mentalno zdravlje u Štimlju i drugim centrima za mentalno zdravlje na Kosovu, tokom godine, postavljene su kutije za žalbe, kako bi se obezbedio lakši pristup Instituciji Ombudsmana u cilju zaštite ljudskih prava i ljudskog dostojanstva.

Ombudsman je takođe postupao po žalbama u vezi navodnih kršenja ljudskog dostojanstva, među njima i u slučaju nekih radnika ansambla "Shota".⁷ Zaposleni su, bez njihovog znanja, bili redovno posmatrani sa kamerama, postavljenim od strane direktora, u radnim prostorijama i mestima gde je strogo zabranjen nadzor sa kamerama, i ti postupci narušavaju ljudsko dostojanstvo. Predstavnik Ombudsmana, je na sastancima održanim sa predstavnicima ansambla i predstavnicima Ministarstva kulture, omladine i sporta, tražio da se preduzmu mere protiv odgovornih lica ove ustanove, tako da se u budućnosti ne ponove ovakva dela.

Ombudsman je i ove godine nastavio sa redovnim mesečnim posetama ustanovama u kojima su lica koji su lišena slobode. Njihov tretman u ovim ustanovama i zaštita od zlostavljanja, nalazi se na pravoj liniji zaštite ljudskog dostojanstva.

Predstavnici Institucije Ombudsmana i sam Ombudsman takođe su imali redovne sastanke sa predstavnicima Roma, Aškalija i Egipćana, kao i sa građanima na severu Kosova. Između ostalog, zbog angažovanja Ombudsmana, nakon zatvaranja kampova Osterode i Česmin Lug, na redu je zatvaranje kampa u Leposaviću, jer je počela izgradnja nekoliko kuća u južnom delu Mitrovice. Mnoge porodice Roma, Aškalija i Egipćana razmišljaju o povratku u Mitrovicu, sada kada je specijalno za njih počela izgradnja kuća.

Međutim, stalni izazov sa kojim se još uvek suočavaju institucije Republike Kosovo, jeste zaštita ljudskog dostojanstva, kao elementarnog prava opšteg karaktera. Ombudsman smatra da je neophodno da se poveća odgovornost javnih organa, što predstavlja prvi plan zakonske zaštite. ovog prava.

⁶ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Preambula.

⁷ IO Slučaj A. br. 184 / 2012.

2.3. Rodna ravnopravnost

Prema Ustavu Republike Kosovo, jednakost svih građana pred zakonom predstavlja i pravo na zaštitu od diskriminacije, bez obzira na pol, jezik, veru, nacionalnu pripadnost, seksualnu orijentaciju ili socio - ekonomski status. U tom smislu, jednakost polova se definiše kao osnovna vrednost demokratskog razvoja društva, koje pruža jednake mogućnosti za žene i muškarce, u slučaju učešća u političkim, ekonomskim, socijalnim, kulturnim i drugim oblastima društvenog života.⁸

Polna ravnopravnost je takođe garantovana Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAV), kao jedan od instrumenata koji se direktno primenjuju na Kosovo. Konvencija definiše diskriminaciju žena, „ kao svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posledicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena.”⁹

Stalni zahtev Ombudsmana, kao i preporuke za 2011, jeste da se promeni Zakon o ravnopravnosti polova¹⁰, gde će se jasno i izričito odrediti upravni ili sudski organ nadležan za postupanje, u slučajevima kada su pojedincu prekršena prava garantovana zakonom, samo zato što pripada određenom polu. Ova promena je neophodna, kako ovaj zakon ne bi i dalje ostao mrtvo slovo na papiru i da bi se obezbedila ne- diskriminacija po osnovu pola.

2.3.1. Donošenje odluka i pravo na rad

Uloga žena na tržištu rada ima veliki značaj u pogledu polne ravnopravnosti. Eliminisanje nejednakosti koje se javljaju u oblasti zastupljenosti muškaraca i žena delimično je otklonjena uvođenjem kvota u Skupštini Republike Kosova. To se pozitivno odražava na položaj žena, stoga dok se ne nađe neko povoljnije rešenje, kvota i u buduće mora da se održava, kao model polne ravnopravnosti.

⁸ Ustav Republike Kosovo, član 7.2 "Republika Kosovo obezbeđuje jednakost polova kao osnovnu vrednost za razvoj demokrats.

⁹ CEDAV, Član 1 Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAV), koji je usvojen 1980 i stupio na snagu 1981. " Za svrhe ove konvencije, izraz "diskriminacija žena" označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu spola, što ima za posledicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena. kog društva, jednake mogućnosti za muškarce i žene da učestvuju u političkim, ekonomskim, socijalnim, kulturnim i drugim oblastima društvenog života."

¹⁰ Zakon o ravnopravnosti polova, 2004/2, usvojen od strane Skupštine Kosova 19. februara 2004, Godišnji izveštaj 11 IO, Priština, 2012, str. 24.

Međutim, činjenica koja izražava slabost sistema, je neadekvatno učešće žena u rukovodećim strukturama.¹¹ Žene su u njima samo simbolično zastupljene. Stereotipi i dalje preovlađuju na Kosovu, prema kojima, je samo muškarac sposoban da bude biran na rukovodećim pozicijama. Ovo se odnosi posebno na opštinski nivo rukovođenja. Kvota kao afirmativni model polne ravnopravnosti, treba da bude zaštićena zakonom i sprovodljiva. To će pomoći da se stvori kultura učešća žena na rukovodećim položajima, koja bi se nakon određenog vremenskog perioda zamijenila slobodnom konkurencijom.

Teška ekonomska kriza reflektuje se na različite načine kod žena i muškaraca. I ako je naše društvo u celini siromašno, kriza neravnopravno utiče na pogoršanje položaja žena na tržištu rada. Ovo je jasno izraženo u sve većem broju nezaposlenih žena, najveći broj otpuštanja sa posla, i skriveno, a ponekad čak i otvoreno kršenje porodiljskih prava.¹² Žene čine većinu na tržištu rada, koje čekaju na posao duže od godinu dana. Takođe i princip jednake plate za isti rad ne sprovodi se u skladu sa zakonom, posebno u privatnom sektoru.

Nepovoljna finansijska situacija u društvu utiče na kvalitet zdravstvene zaštite žena, pre svega reproduktivnog zdravlja.¹³ Diskriminacija u zapošljavanju počinje od trenutka objavljivanja konkursa, u kojima se polna pripadnost pominje kao jedan od glavnih kriterijuma za zapošljavanje.

2.3.2. Pravo na imovinu

Diskriminacija i kršenje načela ravnopravnosti polova najčešće je izražena u oblasti imovinskih prava. Žene su, u malom procentu, vlasnice pokretne i nepokretne imovine na Kosovu, otprilike samo oko 7 %. Većina žena su kao domaćice, opterećene poslovima u domaćinstvu, za koje ne dobija platu.

Starije žene, samohrane majke, domaćice, žene koje pripadaju etničkim zajednicama Aškalija, Egipćana i Roma, neobrazovane žene, bolesne žene i žene sa invaliditetom, kao i žene žrtve nasilja su najugroženija kategorijama stanovništva.

U domaćem zakonodavstvu, u okviru Zakona o nasleđivanju, žene su ravnopravne sa muškarcima.¹⁴ Ovaj zakon, u principu, delimično je u skladu sa međunarodnim normama, koje su direktno primenljive na Kosovu. Ali s obzirom na praksu i tradiciju kosovskog društva, ovaj zakon je veoma malo, ili da ne kažemo uopšte primenljiv. Veliki je broj žena

¹¹ IO, Ž.br.550/2012.

¹² IO, Ž.br.313/2012.

¹³ IO slučaj Ž.br.44/2012. Žalba se odnosila na raskid ugovora o radu od jedne nevladine organizacije nakon porođaja. Posle neuspeha posredovanjem od strane Ombudsmana, žalilja je upućena da koristi pravna sredstva, ili da podnese žalbu Inspekciji rada.

¹⁴ Zakon o nasleđivanju, br.2004/26, član 3.

koje su zlostavljene na različite načine, pa čak i isključene iz porodice bez ikakvog nasljedstva, u slučaju da traže ili žele da ostvare svoja prava na imovinu.¹⁵

2.3.3. Zdravstvena zaštita

Među preporukama Ombudsmana, koje su predstavljene u godišnjim izveštajima 2010. i 2011. godine, bilo je i preporuka za usvajanje Zakona o zdravstvenoj zaštiti i socijalnom osiguranju.¹⁶ Kosovo je jedina zemlja u Evropi koja još uvek nema takav zakon. Zdravstvena i socijalna zaštita, posebno za žene, su zaštićena i garantovana prava Ustavom i svim međunarodnim instrumentima koji su direktno primenjivi na Kosovu. Bez obzira na sve moguće razloge i objašnjenja od strane Vlade, nepostojanje ovog zakona predstavlja između ostalog najozbiljnije kršenje ljudskih prava. Nedostatak ovog zakona opterećuje, posebno zdravstvenu situaciju žena i dece na Kosovu.

2.3.4. Pravo na obrazovanje

Diskriminacija žena u oblasti obrazovanja ogleda se u obrazovnim politikama, sadržajima školskih programa, školskih udžbenika, i u profesionalnom statusu žena.

Iako zakon ne pravi razliku na osnovu pola u pogledu na obrazovanje, i dalje zabrinjava pojava napuštanja škole od strane devojčica¹⁷. Žrtve ovog fenomena uglavnom su devojke u nekim seoskim sredinama na Kosovu i devojke iz etničkih zajednica Aškalija, Roma i Egipćana. Najčešći razlozi za napuštanje su siromaštvo, nedostatak sigurnosti i rane udaje devojaka, često ispod starosne granice koja je dozvoljena zakonom.

Još jedan zabrinjavajući problem koji je prisutan već nekoliko godina, je pitanje nošenja verske marame kao verskog simbola u pred univerzitetskom obrazovanju, od strane muslimanskih devojčica. Na Kosovu, još uvek ne postoji praksa za razmatranje ovog osetljivog pitanja. Vlada Kosova, posebno Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) i nakon nekoliko godina bavljenja ovim problemom, još uvek nisu uspeli da konsoliduju pravni aspekt ove pojave i njenog jedinstvenog tretmana na celoj teritoriji Kosova. Raznolikost u tretiranju ovih slučajeva, zabranjivanje praćenja nastave, zavisno od određenih opština i škola, predstavlja nedopustivi i neopravdani diskriminatorni postupak u pravnoj državi.

¹⁵ IO Ž.br.316/2011. To je ponovljena žalba za sudsku nadzor u 2012. Podnosilac žalbe je ponovio istu žalbu, jer je njen ujak sprečio da postane vlasnik kuće koju je njen otac izgradio dok je bio živ u istom dvorištu sa stricem. Postupak se još odvija u sudnici, a IO nastavi da nadzori slučaj.

¹⁶ IO Jedanaesti godišnji izveštaj, Ravnopravnost polova, str. 26.

¹⁷ Zakon protiv diskriminacije, br.2004/4,član 2.

U svim slučajevima, žalioци su upućeni na korišćenje pravnih sredstava, pred nadležnim upravnim i sudskim institucijama¹⁸. Predstavници obrazovnih institucija stalno se pozivaju na činjenicu da je Kosovo sekularna država i da zakon pruža pravnu osnovu da zabrani nošenje verskih simbola u javnim školama. S druge strane, roditelji devojaka, kao i same devojke, ali i neke nevladine verske organizacije, nošenje marama u javnim školama ne posmatraju kao nošenje verskih simbola, već kao versku obavezu, o kojoj se ne može raspravljati.

Ombudsman smatra i preporučuje Skupštini i Vladi Republike Kosova, da hitno regulišu zakonsku osnovu u vezi sa pitanjem nošenja verskih simbola, u ovom slučaju marame u javnim pred- univerzitetskim obrazovanim institucijama na Kosovu. Ovo bi trebalo da bude jedno povoljno rešenje, koje bi ovim devojkaма omogućilo nastavak pohađanja nastave i obrazovanja u celini, bez ugrožavanja sekularnog karakteru države Kosovo.

2.3.5. Nasilje u porodici

Nasilje u porodici je složen problem kosovskog društva koji je ukorenjen u istorijskim stavovima prema ženi i manifestuje se ka fizičko, psihičko, ekonomsko nasilje i sl.¹⁹

Deklaracija Ujedinjenih Nacija o eliminaciji nasilja nad ženama, koja dopunjava CEDAW, daje definiciju nasilja nad ženama, gde prvi član Konvencije navodi da se nasiljem nad ženama smatra "svaki akt polnog zasnovanog nasilja koje ima za posledicu fizičku, seksualnu, psihološku povredu ili patnju žena, uključujući pretnju takvim aktima, prinudno ili proizvoljno lišavanje slobode, koja se dešavaju u javnom i privatnom životu."

Jedan od najčešćih oblika nasilja nad ženama je ono nasilje koje je izvršeno od supružnika. Činjenica da su žene često emotivno vezane i ekonomski zavisne od onih koji ih maltretiraju ima najveći uticaj na dinamiku zlopotrebe, kao i način i pristup prema kome se tretira ova pojava.

U većini slučajeva nasilje u porodici se tretira kao unutrašnji problem porodice, koji se ne iznosi u javnot. U većini slučajeva porodičnog nasilja, koje se podnošenjem žalbi pokrene pred nadležnim organom, povlači za sobom osvetu od počinioca ili se dešava da žena bude predmet moralne osude okoline u kojoj živi.

Prema izveštaju policije Republike Kosova u 2012²⁰, u Prištini je zabeleženo 306 slučajeva porodičnog nasilja, u Opštini Gnjilane 94, u Uroševcu 120 u Opštini Peć191, u Opštini Prizren 139 i u Mitrovici 182 slučaja.

¹⁸.Slučajevi u IO Ž.br.421/2012 i Ž.br.155/2012

¹⁹ IO, Ž.br.326/2012.

²⁰ Izveštaj Kosovske policije o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu u 2012.

2.3.6. Žene i devojčice žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu

Za sve žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu, kao i za njihove porodice, rat još nije završen, jer ovoj kategoriji još uvek nisu priznata prava kao civilnim žrtvama rata. Silovanje je ratno oružje i to je definisano i u međunarodnim konvencijama. Ratni zločini počinjeni nad ženama su bolne teme i zahtevaju društveno razumevanje kako bi se traume prevazišle i prijavili slučajevi. U Republici Kosovo tokom 2012, se mnogo raspravljalo o obuhvatanju sve žrtve seksualnog nasilja tokom rata 1999. U istu kategoriju sa civilnim žrtvama rata, u okviru Zakona o ratnim veteranima Oslobođilačke vojske Kosova, ali preporuke su bile odbijene. Žene i devojke, žrtve seksualnog nasilja tokom rata, treba da budu obuhvaćene zakonom, bilo to posebnim zakonom, ili u okviru nekog drugog zakona, koji će im regulisati status žrtve i njihovo priznavanje kao civilne žrtve rata. Takođe, žrtvama seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu, je potrebna podrška, ne samo u pravnom smislu, već i psihološka, zdravstvena kao i socijalna zaštita. Treba napomenuti da žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu, nakon rata uglavnom pate zbog predrasuda od strane društva i sredine gde žive.

Ženama i devojka, žrtvama rata na Kosovu, treba da se obezbedi pravna i institucionalna infrastruktura za podršku, sa posebnim naglaskom na otklanjanju predrasuda i na stvaranju ravnopravnog okruženja u našem društvu.

U ovom izveštajnom periodu Institucija Ombudsmana, primila je samo dve žalbe u vezi sa ovim pitanjima. Ombudsman, podržavajući vladavinu prava na Kosovu, u isto vreme podržava i zahtev da žene žrtve seksualnog nasilja tokom rata, uživaju sva prava kao civilne žrtve rata.

2.4. Pravo na život

Svaki pojedinac ima pravo na život. Ljudski život je zaštićen zakonom. Poštovanje prava na život i njegova apsolutna i безусловna zaštita, čini osnovu pravnog koncepta u kojem leži Ustav Republike Kosova. Život je pravo, osnovni atribut ljudske ličnosti i kada se ukloni ili uzima na bilo koji način, čovek se eliminiše kao nosilac prava i obaveza.

2.4.1. Dužina u istražnim i stručnim postupcima

Samo u prvih devet meseci ove godine na teritoriji Republike Kosovo desila su se 24 ubistava: U Prištini 3, u Mitrovici 3, u Gnjilanu 3, u Uroševcu 1, u Prizrenu 7, i u Peći 7. Najčešći motivi ubistava su: reket, kamate, dugovi, sporno vlasništvo itd. I ako ne u tako velikom broju, kao motiv ubistva ne može se isključiti i fenomen krvne osvete.

Prvo suštinsko pravo objavljeno prema EKLJP je pravo na život. EKLJP predviđa pozitivnu obavezu država da istraže svaku smrt koja ima elemente kršenja ovog član.²¹ Ombudsman je, i ove godine, zabrinut zbog nedostatka istraga prijavljenih slučajeva, koji uključuju kršenje prava na život. U izveštajnom periodu, Institucija Ombudsmana primila je nekoliko žalbi koje se odnose na kršenje ovog prava i nedostatka istrage od strane nadležnih organa u vezi sa pronalaženjem, otkrivanjem i identifikovanjem počinitelja ubistava i njihovo izvođenje pred lice pravde.

Žalilac se žalio na Okružno tužilaštvo u Prizrenu, zbog proceduralnih kašnjenja u optužnici koja ima veze sa sumnjivom smrću njegove kćerke, samo tri dana posle udaje. Ovo tužilaštvo, čak i godinu dana nakon smrti devojke, još nije obezbedilo izveštaj o obdukciji iz Instituta za sudsku medicinu, koji deluje u okviru Ministarstva pravde i sprovelo istragu u vezi sa slučajem, koji ostaje sumnjiv za žalioca.²²

Iz razmatranja tvrdnji žalioca i istrage sprovedene od strane Institucija Ombudsmana, kao i posle razgovora sa tužiocem u ovom predmetu, utvrđeno je da je promenjeno nekoliko tužilaca i da slučaj u tužilaštvu još uvek nije završen. U međuvremenu, tužilac u ovom predmetu još nije dobio rezultate obdukcije iz Instituta za sudsku medicinu, prema kojima bi mogao da sprovede istragu i podigne optužnicu. U vezi sa ovim, tužilac je obavestio i Ministarstvo pravde.

Što se tiče ovog slučaja, Ombudsman je dana 15.10.2012. zatražio od Okružnog javnog tužilaštva u Prizrenu, da se slučaj nastavi bez daljeg odlaganja. Iz odgovora dobijenog dana 12.11.2012. Ombudsman je obavestjen da je Odeljenje za sudsku medicinu u Prištini, poslalo izveštaj o obdukciji, u konkretnom slučaju, Tužilaštvu u Prizrenu, a tužilac je odmah odlučio da nastavi dalji postupak.

Ombudsman je prošle godine, nakon izveštavanja javnih medija o slučajevima povređivanja građana korišćenjem pirotehničkih sredstava, tokom novogodišnjih praznika, u skladu sa članom 15.3 Zakona o Instituciji Ombudsmana, započela istragu, po službenoj dužnosti (ex-officio), uzimajući u obzir opasnost od upotrebe pirotehlike, što direktno krši pravo na život. U vezi s ovim Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama, koji je uputio Ministarstvu unutrašnjih poslova Kosova, od kojeg još uvek nije dobijen nikakav odgovor.²³

2.4.2. Krvna osveta i neuspeh zakonitosti

Ombudsman smatra da je neprihvatljivo da se nevinim ljudima koji su neopravdano žrtve "krvne osvete", uskrati korišćenje prava na život koje je garantovano zakonom i Ustavom. U vezi sa ovim slučajevima, Ombudsman naglašava potpuni neuspeh delovanja organa reda i pravde.

²¹ EKLJP, član 2.

²² IO, predmet br. 343/2012

²³ IO, izveštaj po službenoj dužnosti, br. 4 / 2011

Razmere koje su dobila ubistva u opšte, kao i one iz krvne osvete, zahtevaju usklađenu kolektivnu akciju od celog društva, ali u prvom planu od državnih vlasti. U tom pravcu neospornu ulogu ima striktna primena zakona, posebno od kriminalističke policije, tužilaštva i sudova, koji su nadležni državni organi. Neophodna je blagovremena reakcija policije radi otkrivanja i identifikacije potencijalnih sukoba koji bi doveli do ubistva. Tužilaštvo, da sprovodi potpune, brze, sveobuhvatne i objektivne istrage. Striktna primena zakona od strane suda, protiv izvršilaca ovih dela, imala bi preventivni efekat na druge.

Ombudsman, kao i u prethodnim izveštajima, ponavlja zahtev za efikasno sprovođenje zakona, efikasan pravosudni sistema, kao i sprovođenje preporuka Ombudsmana. Dok se ovi uslovi ne ispune, nema potpune sprovodljivosti zakona ustava i međunarodnih standarda.

Preporuke:

- *Kosovska policija da bude efikasnija u otkrivanju počinitelaca krivičnih dela kojima se krši pravo na život.*
- *Institut za sudsku medicinu o okviru Ministarstva pravde da sprovede bez odlaganja zakonom predviđene akcije za završetak autopsije u slučajevima ubistava u razumnom zakonskom roku.*
- *Tužilaštvo da sprovede potpune istrage, sveobuhvatne, efikasne i bez odlaganja, u roku koji je propisan zakonom.*
- *Kosovski institut za pravosuđe, da nastavi da sprovodi obuke za sudije i tužioce u oblasti krivičnog prava, posebno u oblastima koje se bave pravom na život.*
- *SSK da ubrza imenovanje novih sudija i tužilaca, kako bi se izbeglo kašnjenje u postupku, zbog njihovog malog broja.*
- *Ministarstvo unutrašnjih poslova da sprovede preporuke Ombudsmana u vezi upotrebe pirotehničkih sredstava.*

2.5. Pravo na lični integritet

Lični integritet podrazumeva celinu organizma, pojave ili druge kombinovane oblike koji predstavljaju celinu i reaguju kao jedno telo.

U Ustavu Republike Kosova, se garantuje pravo na lični integritet, kao "*pravo na poštovanje fizičkog i psihičkog integriteta svake osobe*",²⁴ uključujući pravo da sam donesi odluke o rađanju, pravo da ima kontrolu nad svojim telom, pravo da ne bude podvrgnut medicinskom tretmanu protiv svoje volje, i pravo da ne bude deo medicinskog ili naučnog eksperimenta bez njegovog pristanka.

²⁴ Ustav Republike Kosovo, član 26.

Koncept ličnog integriteta je definisan kao nepovredivost ili celovitost ljudskog bića, u smislu poštovanja njegovih fizičkih i psihičkih vrednosti. Na osnovu ove definicije, pravo na lični integritet, osim što se štiti Ustavom Republike Kosova, ono je u našoj zemlji regulisano i nizaom zakona, u skladu sa članom 26 Ustava Republike Kosova.²⁵

Institucija Ombudsmana u ovom izveštajnom periodu nije primila nijednu žalbu o zloupotrebama koje se odnose na pravo na lični integritet.

2.6. Prava optuženog

Termini hapšenje i pritvor koriste se kao sinonimi u gotovo svim odredbama člana 5. EKLJP i uglavnom treba smatrati da u većini slučajeva imaju veze sa nekom drugom merom – korišćenje u bilo koju svrhu – sa efektom lišenja slobode. Hapšenje i pritvor mora da bude u skladu sa domaćim zakonom i EKLJP²⁶, i ne bi trebalo da budu proizvoljna.

Svako lice koje je uhapšeno treba da se obavesti u što kraćem roku i na jeziku koji razume, o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega. Ova lica bi trebalo da budu obavesteno tri osnovna prava: pravo da bude pregledan od strane lekara, pravo na advokata, i pravo da obavesti porodicu ili prijatelje. Ova osnovna prava moraju se obezbediti što pre je moguće - odmah nakon hapšenja. Ova prava se poštuju na zadovoljavajuć način od strane domaćih vlasti.

Ombudsman je nastavio da prati poštovanje prava lica lišenih slobode, u nekim slučajevima bez najave pritvornim centrima, zatvorima i objektima za zadržavanje, realizujući redovne mesečne poseta u zatvoru u Dubravi, Lipljanu i Smrekovnicu i pritvornim centrima (PC) u Prištini, Peći, Prizrenu, Gnjilanu i Mitrovici. Ombudsman je tokom ovih poseta obavio lične razgovore sa licima lišenih slobode, ali nije dobio nikakve pritužbe.

Tokom poseta, primećeno je da su ovi centri pretrpani i uslovi pritvora u nekima od njih su nezadovoljavajući. Ovi uslovi su teški i za odgovorno osoblje. Uske prostorije, loša ventilacija, vlaga i loše osvetljenje, karakterišu neke od prostorija za rad osoblja u ovim centrima.

Da bi se ova situacija popravila, prema informacijama dobijenim od strane komesara Kosovske-Popravne Službe (KPS), počeli su radovi na izgradnji pritvornog centra u Gnjilanu, a uskoro se očekuje početak radova i u pritvornom centru u Prištini. Takođe, renoviranje zatvora u Dubravi, je u završnoj fazi. Njihovo renoviranje poboljšaće uslove za rad i boravak u njima.

Ovi centri su pretrpani, uglavnom sa pritvorenicima: u kazneno-popravnom centru u Dubravi 215 zatvorenika, u kazneno-popravnom centru u Lipljanu bilo je 19 žena i 11 maloletnika, u pritvornom centru u Prizrenu bilo je 87 pritvorenih, u ZC u Prištini 56 pritvorenih, ZC u

²⁵ Zakon o pravima i odgovornostima građana u zdravstvenoj zaštiti, br. 2004 / 38: Zakon o reproduktivnom zdravlju, br. 02 / L - 76 i Zakon o hitnoj zdravstvenoj zaštiti 02/L-50.

²⁶ EKLJP, član 5.

Lipljanu 155 pritvorenih, ZC u Peći 70 pritvorenih, ZC u Mitrovici 5 pritvorenih i ZC u Gnjilanu 55 pritvorenih. Ove cifre se menjaju iz dana u dan, na primer u ZC u Gnjilanu, prema rečima direktora Centra, dešavalo se da broj pritvorenika, u toku godine, bude duplo veći.

Ovo stanje je došlo kao rezultat nametanja kazne pritvora, bez primene bilo koje druge mere predviđene u članu 3 KKPK²⁷. Nametanje pritvora može potom dovesti do nadoknade privedenima bez razloga. Kao posledica navedenog razloga, tokom izveštajnog perioda podneta su 104 zahteva za nadoknadu, od kojih su 92 razmotrena i nadoknađena.²⁸

Član 5 (3) EKLJP, pruža izbor između oslobađanja osobe ili suđenja u razumnom roku, ali je potrebno da dužina pritvora bude opravdana sa prihvatljivim i dovoljnim razlozima, kao na primer, rizik od bekstva, smetnje u procesu pravde, mogućnost za ponovno izvršenje krivičnog dela ili narušavanje javnog reda itd. Iako jedan ili više ovih razloga mogu da postoje kada je lice lišeno slobode, oni mogu postati manje značajni tokom vremena i u takvim okolnostima osoba mora biti puštena.²⁹ EKLJP utvrdila je kršenje člana 6 na suđenje u razumnom roku, nakon što je od trenutka kada je optuženi pritvoren i prvi put izveden pred sud, prošlo 15 dana.³⁰

Takođe, i kada postoji opravdan razlog za produženje pritvora, svakako ostaje jedan opšti uslov, da period pritvora pre suđenja, ne bi trebalo da bude neopravdan. Ovo treba suditi prema složenosti krivičnog postupka, ali i stepena pripreme predmeta. Produžena neaktivnost će neminovno dovesti do utvrđivanja nekog kršenja. Nije dovoljno da se kao razlog navodi strah od bekstva ili uticaj na svedoke. Ovo nije verodostojan razlog kada su uzimane izjave pod zakletvom. Navedeni razlog mora da bude realan, a ne ritualni citat stalne formule, pokazujući da nisu uzete u obzir, nikakvi zahtevi za oslobađanje. Nastavak pritvora može biti opravdan u određenom slučaju, samo ako postoji jasan pokazatelj da stvarno postoji javni interes koji, bez obzira na pretpostavku nevinosti, vredi više nego pravo za oslobađanje lica.

Važno je da opravdanje za meru pritvora bude formulisano ne-tehničkim jezikom, jer većina ljudi koji su iskusili lišenje slobode, nemaju intelektualni kapacitet ili profesionalno iskustvo da razumeju složenost zakona. Generalna ideja je da ta osoba razume šta mu se dešava. U slučajevima gde komunikacija nije moguća, zbog starosti osobe ili njegovog mentalnog stanja, sa razlogom pritvora treba upoznati lice koje se stara o njemu. Kada osoba koja je lišena slobode ne razume službeni jezik, razlog za pritvor treba dati na jeziku koji razume (ovo podrazumeva Brajevo pismo ili jezik simbola).

Pravo da se lično brani ili putem branioca koga sam izabere, ili ako on/ona nema dovoljno sredstava da plati pravnu pomoć, treba da se omogući besplatna pravna pomoć, u interesu

²⁷ KZK, član 3 predviđa da "krivične sankcije su: Glavne kazne, Alternativna, penali i sudske opomene."

²⁸ Statistika uzete iz Sudskog saveta Kosova, u okviru kojeg je formirana komisiju od tri člana koja odlučuje na osnovu "Opštih kriterijuma za nadoknadu štete licima osuđenim ili uhapšenim bez razloga", od 25. avgusta u 2008.

²⁹ IO slučaj Ž.br.191 / 2012. Žalba zbog produženja pritvora, bez ubedljivih razloga, uprkos svim dokazima pribavljenim od strane tužilaštva.

³⁰ ESLJP slučaj protiv McGoff. Švedskoj (Predstavka broj 9017 / 80., Presuda 13.10.1982, Strazbur.

pravde.³¹ Kada optuženi ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, on / ona ima pravo na pravnu pomoć koja je praktična i delotvorna, a ne samo teorijska i iluzorna.³²

Pravo na pravnu pomoć za optuženog zavisi od dva uslova. Prvo, činjenica da optuženi nema dovoljno sredstava da plati pravnu pomoć, i drugo, kada je u interesu pravde da mu se obezbedi pravna pomoć.³³

Očigledno je da pravo na pravnu pomoć u građanskim pitanjima nije izričito navedeno u Konvenciji, ali sud je smatrao da treba da bude na raspolaganju ukoliko je to u interesu pravde.³⁴

Potrebna pomoć prevazilazi pripremu tužbe i obuhvata takođe zastupanje u postupku pred sudom. Ove procedure treba da budu otvorene i da se baziraju na zahtevima jednakosti u sredstvima između strana, tužilaca i pritvorenika. Potpuno je neprihvatljivo da sud sasluša optuženičku stranku u odsustvu pritvorene stranke,³⁵ ili, kao u slučaju kada je tužilac imao pristup službenom dosijeu za pripremu predmeta, ali pritvorenik nije imao mogućnost na ovaj pristup.³⁶

Tokom ovog izveštajnog perioda, Ombudsman je nastavio da prima žalbe u vezi sa teškoćama koje predstavlja udaljenost mesta gde se nalaze pritvorenici od mesta gde žive njihove porodice. Iz tih razloga, porodične posete su retke i skupe, često se ne mogu priuštiti.

Preporuke:

- *Da se nametnu i druge alternativne mere, ne samo pritvor, kao sredstvo obezbeđenje optuženog.*
- *Sudski i tužilački savet da vrši veći nadzor u radu sudija i tužilaca, kao i da preduzme disciplinske mere protiv sudija i tužilaca u slučajevima neopravdanog i protivzakonitog odugovlačenja i u slučajevima nezakonitog pritvora.*
- *Advokatska komora Kosova, da vrši pojačani nadzor na rad advokata i da izriče mere protiv onih koji krše Zakon o advokaturi i profesionalni etički kodeks advokata.*

³¹ ESLJP slučaj *Moudefo V Voukam*. Francuska, (Predstavka broj 10868 / 84.), Presuda 21.01.1987, Strazbur. U slučajevima kada pritvorenik ne može da plati troškove advokata, to bi trebalo da uradi država, Sud je utvrdio kršenje člana 5 (4) EKLJP, jer optuženi nije dobio advokata za njegovo puštanje na slobodu.

³² Sudska praksa ECHR *Artico v Italija*, (Predstavka broj 6694/74.), Presuda 13.05.1980, Strazbur.

³³ ESLJP slučaj *Pham Hoang v. France*, (Application no. 13191/87), Judgement 25.09.1992, Strasbourg.

³⁴ ESLJP, *Airei protiv Irske* (Predstavka broj 6289/73), Presuda 09/10/1979. Strazbur.

³⁵ ESLJP, slučaj *Toth protiv Austrija* (Predstavka broj 11894/85) Presuda 12.12.1991, Strazbur.

³⁶ IO slučaj Ž. br. 309/2011. Videti praksa ECHR, *Lami protiv Belgije*, (Predstavka broj 10444/83.), Presuda 30.03.1989, Strazbur.

2.7. Pravo da se ne sudi dva puta za isto delo

Princip „*Ne bis in idem*“, odnosno princip da nikom ne može da se sudi dva puta za isto delo, je opšti i osnovni princip vladavine prava. Pravo da se ne sudi dva puta za isto delo zagarantovano je Ustavom Republike Kosovo³⁷ i ECHR.³⁸ Ovaj princip je takođe obuhvaćen i Međunarodnom konvencijom o građanskim i političkim pravima.³⁹

Cilj „*ne bis in idem*“ je da zaštiti pojedinca od proizvoljne moći države i da spreči državu da kažnjava ljude dva puta za isto delo.

Tokom izveštajnog perioda Ombudsman, nije pronašao nikakve povrede u pogledu kršenja ovog principa. Ombudsman je ohrabren činjenicom da se princip *ne bis in idem*, tretira na pravi način u pravnom sistemu i da se primenjuje u praksi.

2.8. Pravna sredstva/pravni lek

Svaki subjekt spornog prava ima pravo da koristi pravna sredstva protiv sudske i administrativne odluke.

Ovo pravo, građani koriste ukoliko se prekrše njihova prava i interesi, na način propisan zakonom.

Pravo na pravna sredstva, zagarantovano je Ustavom Republike Kosovo.⁴⁰ domaćim zakonodavstvom, kao i međunarodnim ugovorima i instrumentima.

Građani mogu da koriste pravni lek/pravna sredstva, protiv svake odluke izdate od strane državnih organa vlasti i sudova. Korišćenje pravnih sredstva je dobra prilika da državni organi preispitaju svoje odluke, isprave eventualne propuste koji se mogu desiti u vođenju različitih postupaka. Ovo omogućava sprečavanje nepravde, zloupotrebe vlasti i obezbeđuje pravednu odluku, zasnovanu na zakonu. Takođe garantuje princip vladavine prava.

Zahtev za pravnu zaštitu, građani mogu poslati i Ustavnom sudu, ali samo nakon što su prethodno iscrpeli sva pravna sredstva utvrđena zakonima Kosova.

U krivičnom postupku, pravna sredstva i rokovi za korišćenje žalbe, kao što su one protiv pritvora, određivanja ili produženja pritvora, žalbe na sudske presude kao i korišćenje

³⁷ Ustav Republike Kosovo, član 34.

³⁸ EKLJP, Protokol br. 7, Sekcija 4.1" Niko ne može biti kažnjen ili krivično gonjen od strane sudova jedne države, za delo za koje je prethodno proglašen nevinim ili osuđen pravosnažnom sudskom odlukom, u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom."

³⁹ Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima, član 14.7, "Niko ne može biti gonjen ni kažnjen za krivično delo za koje je osuđen ili oslobođen optužbe, u skladu sa zakonom i krivičnom postupku svake zemlje."

⁴⁰ Ustav Republike Kosovo, član32

vanrednih pravnih sredstava, su propisani zakonom.⁴¹ Utvrđivanje pravnih sredstava da se ospori pritvor predviđeno je i međunarodnim instrumentima.⁴²

Pravo na suđenje u razumnom roku, garantovano članom 6. Evropske konvencije⁴³ i članom 10.1 Kosovskog Zakona o parničnom postupku⁴⁴, treba da se obezbedi od strane suda u svakom sudskom postupku, na svim nivoima pravosudnog sistema.

I u ovoj godini, najčešći uzroci žalbi podnesenih Instituciji Ombudsmana su protiv pravosudnog sistema, zatim protiv opština, protiv ministarstava i javnih preduzeća. Žalbe su podnete zbog neefikasnosti pravnih sredstava, odnosno ne razmatranja žalbi u zakonskim rokovima i ne sprovođenja administrativnih odluka.

Žalbe podnete protiv sudova koje se odnose na pravna sredstava, uglavnom su podnose protiv sudova na svim nivoima, kao i protiv Specijalne komore Vrhovnog suda, u vezi sa Kosovskom Agencijom za privatizaciju. Pritužbe građana uglavnom se odnose na prekomerna odugovlačenja sudskog postupka do presude, nakon korišćenja pravnih sredstava. Ovo takođe utiče na ne- delotvornost pravnih sredstava za zaštitu ljudskih prava, zajamčenih zakonskim odredbama.

Žalbe podnete Instituciji Ombudsmana, kako u administrativnim postupcima tako i u sudskim, kada su utvrđena kršenja prava na pravno sredstvo, zbog nezakonitog činjenja ili ne činjenja državnih organa, Ombudsman je pokrenuo istrage i zatražio informacije od upravnih organa i sudova različitih nivoa, o uzrocima zakašnjenja.

Neke žalbe građana odnose se na zahtev da Ombudsman pripremi pravna sredstva kao što su zahtevi, žalbe i tužbe u cilju zaštite njihovih prava, za koje žalioци tvrde da su mu prekršena. Takođe je bilo zahteva za zastupanje u sporovima kod nadležnih institucija, to je posledica nepoznavanja ovlašćenja Institucije Ombudsmana i kao rezultat poverenja građana ukazanog ovoj instituciji. Međutim zabrinjavajući problem je nepoverenje građana u rad i pravdu koje pružaju nadležne institucije, naročito pravosuđe i advokati.

Ombudsman konstatuje, da bi pravna sredstva bila efikasna i efektivna, nadležni organi moraju poštovati zakonske rokove, kako bi se izbeglo kršenje ljudskih prava i sloboda i da se osigura odgovarajuća naknada u slučajevima kada se ta prava krše. Stoga, Ombudsman preporučuje kosovskim institucijama na centralnom i lokalnim nivou, administrativnim organima uprave i sudovima, da dosledno primenjuju domaće zakone i međunarodne instrumente u vezi sa korišćenjem pravnih lekova.

⁴¹ Zakon o Krivicnom Postupku (2003 i 2008)

⁴² EKLJP, član 5.4.

⁴³ EKLJP, član 6.1.

⁴⁴ Zakon br. 03/L-006 o parničnom postupku, član 10.1

2.9. Načelo zakonitosti i proporcionalnosti u krivičnim predmetima

Načelo zakonitosti i proporcionalnosti u krivičnim slučajevima, garantovano je članom 33. Ustava Republike Kosovo.⁴⁵ Ovaj princip je jedno od osnovnih načela krivičnog prava u okviru Privremenog krivičnog zakona Kosova (KZK).⁴⁶ Na taj način, svakome na teritoriji Republike Kosova garantuje se pravna sigurnost i zaštita njihovih prava.

Načelo zakonitosti „*nullum crimen sine lege*“, „*nulla poena sine lege*“ zahteva da zločin bude propisan zakonom. Optuženi ne može biti kažnjen proizvoljno ili retroaktivno, za delovanje koje nije definisano zakonom kao krivično delo, sa izuzetkom dela koja u vreme njihovog izvršenja, po međunarodnom pravu, predstavljaju genocid, ratne zločine ili zločine protiv čovečnosti. Član 7.1 EKLJP jasno definiše " nema kazne bez zakona."⁴⁷ U tom smislu, u skladu sa duhom Evropske konvencije, kosovsko zakonodavstvo garantuje istu stvar.

Prvi deo načela *nullum crimen sine lege* (nema kazne bez zločina), zabranjuje krivično osuđivanje lica za delatnost koja u to vreme nije predstavljala krivično delo. Dakle, odredbe krivičnog zakona se ne mogu primeniti retroaktivno. Drugi deo „*nulla poena sine lege*“ (nema kazne bez zakona) štiti počinioca od dobijanja strože kazne od one koja je propisana zakonom. I u tom pogledu, kosovski zakoni povoljniji je za optuženog, jer u slučaju promene zakona, prema pravnom sistemu Republike Kosovo, protiv počinilaca krivičnog dela, primeniće se zakon koji je povoljniji.⁴⁸

U toku izveštajnog perioda, Institucija Ombudsmana nije registrovala nijedan slučaj u vezi sa članom 33 Ustava Republike Kosovo. Ombudsman, je u slučajevima kršenja načela proporcionalnosti, imajući u vidu svoja ovlašćenja, uputio građane na korišćenje pravnih sredstava.

Ombudsman je utvrdio da se i ove godine nastavilo sa kršenjem načela proporcionalnosti u slučajevima sudskih presuda i kazni za prestupnike sa glasovima građana na lokalnim izborima 2009 i parlamentarnim izborima 2010.

Opštinski sudovi su nastavili da izriču novčane kazna, uslovni otpust iz zatvora, a efektivna kazna zatvora je izricana u retkim slučajevima. Stoga, Ombudsman ističe da, pored neopravdanih odugovlačenja sudskih postupaka, kazne izrečene od strane suda za

⁴⁵ Ustav Republike Kosovo, član 33

⁴⁶ Privremeni krivični zakon Kosova, UNMIK Uredba 2003/25, član 1 "dela, krivične sankcije i mere obaveznog lečenja samo na osnovu zakona

⁴⁷ EKLJP, član 7.1. " Niko ne može biti kažnjen za delo ili propust koji je, u vreme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Niti će biti teža kazna od one koja je bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno."

⁴⁸ Privremeni krivični zakon Kosova (KZK), UNMIK/Uredba/2003/25, Odeljak 2. "Ako se zakon menja pre konačne odluke na počinioca, se primenjuje zakon koji je povoljniji."

manipulante opštinskih izbora na Kosovu, bile su niske, i potpuno nesrazmerne i neadekvatane u odnosu na značaj i prirodu dela.⁴⁹

Ovakvo ponašanje sudova, krši princip proporcionalnosti u ovim slučajevima, ruši osnovu za uspostavljanje vladavine prava i podriva demokratske temelje društva.

2.10. Sloboda kretanja

Ustavna⁵⁰ i zakonska regulativa koja se odnosi na slobodu kretanja u Republici Kosovo,⁵¹ na najvišem je nivou u skladu sa međunarodnim standardima.⁵² Vlada Kosova i državne institucije koje su nadležne za potpunu primenu ovih normi, treba da obezbede ova prava i imaju izričitu obavezu da građanima na Kosovu, bez ikakve diskriminacije i ograničenja, omoguće sigurnost slobode kretanja. Nadležne institucije imaju obavezu da preduzmu sve mere kako bi se sloboda kretanja za sve stanovnike Kosova u potpunosti obezbedila.

Kao i u prethodnim godišnjim izveštajima tako i tokom ovog izveštajnog perioda, bezbednost i sloboda kretanja određenih etničkih zajednica unutar Kosova, bila je promenljiva u pojedinim regionima.

Ombudsman je tokom izveštajnog perioda primio broj pritužbi od Srba zbog neuspeha MUP Kosova da im u postupku preregistracije vozila izda stalne registracije. Bez tablica ne mogu preći preko graničnih prelaza sa Srbijom pa im je kretanje vozilima na taj način ograničeno.

⁴⁹ Dnevni list "Koha ditore ", 1. septembar, 2012, strana 42. Avgust 31, 2012, samo jedna osoba je osuđena Opštinskog sud Đakovica, zbog navodnog nameštanja glasova na poslednjim izborima. Iako je proces za druga lica nastavljen nakon skoro 2 godine od kako je tužilaštvo podiglo optužnicu. Suđenje optuženim je u toku. Od prvog polugodišta 2011, kada je opštinski tužilac podneo i poslao sudu 100 prijava, Opštinski sud u Đakovici, do sada je doneo samo jednu konačnu odluku. Jedno lice je oglašeno krivim i osuđeno na tri meseca zatvora. U stvari, ovo lice je od strane Opštinskog suda kažnjeno sa 250 eura novčane kazne, ali posle žalbe tužioca, Okružni sud ga je potom osudio na kaznu zatvora u trajanju od 3 meseca.

⁵⁰ Član 35 Ustava Kosova, [Sloboda Kretanja]: "1. Državljeni Republike Kosovo i stranci koji su zakoniti stanovnici Kosova, imaju pravo na slobodno kretanje i izbor stanovanja u Republici Kosovo. 2. Svako lice ima pravo da napusti zemlju. Ograničenja istog mogu biti regulisana zakonom, ako su ista neophodna za obezbeđivanje zakonskog postupka, sprovođenje sudske odluke ili kako bi se ispunila obaveza zaštite zemlje. 3. Državljanima Republike Kosovo se neće uskratiti pravo ulaska na Kosovo. 4. Državljeni Republike Kosovo se ne mogu ekstradirati protiv svoje volje, osim kada je drugačije predviđeno zakonom ili međunarodnim sporazumima. 5. Pravo ulaska stranaca u Republiku Kosovo i boravka se reguliše zakonom."

⁵¹ Zakon o državljanstvu br.03/L-034; Zakon o prebivalištu i boravištu br. 02/L-121; Zakon o strancima br.03/L-126; Zakon o putnim ispravama, br. 03/L-037 od 19. juna 2008. godine, u verziji izmenjenoj Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o putnim ispravama, br. 03/L-217, od 11. decembra 2010.

⁵² Član 13 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima-„Svako ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države.“ Evropska konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Protokol 4, čl. 2: „Svako ko se zakonito nalazi na teritoriji jedne države ima, na toj teritoriji, pravo na slobodu kretanja i slobodu izbora boravišta, a nikakva ograničenja se ne mogu postaviti u odnosu na vršenje ovih prava“.

Takođe je bilo pritužbi na naredbu MUP-a, po kojoj je Policija Kosova oduzimala tablice izdate od MUP-a Srbije, sa oznakama gradova na Kosovu. Kosovska policija prilikom pretresa vozila oduzimala ove tablice, koje su vlasnici automobila koristili na teritoriji Srbije, jer tablice sa oznakama RKS za vlasti u Srbiji neprihvatljive, nego samo tablice sa oznakom KS.

Povodom ovih problema, zamenik ministra unutrašnjih poslova Kosova je u novembru mesecu tekuće godine istakao, da se Srbima koji još uvek čekaju kosovske "KS" ili "RKS" tablice trenutno izdaju privremene tablice.⁵³

Tom prilikom je takođe rečeno, da je rok za preregistraciju bio 1. jun 2012. a da je nakon toga Srbima u dodatnom periodu bilo omogućeno da podnesu zahteve za preregistraciju sa tablica MUP-a Srbije na "KS" i "RKS" tablice.⁵⁴

Vlada Kosova je na osnovu zaključaka iz Brisela tokom oktobra 2011. godine donela odluku o preregistraciji sa starih jugoslovenskih tablica na kosovske RKS ili KS, za sva vozila koja su na Kosovu do 1. novembra, a da vozila koja su uvezena posle tog datuma podležu plaćanju dažbina.⁵⁵

Primenom postignutog sporazuma o slobodi kretanja između Kosova i Srbije, koji se odnosio na pitanja putovanja preko granice, na bazi ličnih karata a takođe i na pitanje registarskih tablica i osiguranja automobila, od 02.07.2011, kada je između ostalog dogovoreno, da se za sva vozila koja ulaze u Srbiju sa kosovskim tablicama i iz Srbije na Kosovo sa srpskim tablicama, plaća naknada za osiguranje,⁵⁶ dodatno je, tokom izveštajnog perioda, otežalo kretanje građana sa Kosova i Srbije. Cene auto osiguranja su vrlo visoke, što ih u i onako teškoj ekonomskoj situaciji u kojoj se nalaze građani u ovom regionu, dodatno može gurnuti u izolaciju. Uz administrativne poteškoće uvedena su i finansijska opterećenja, za mnoge nepremostiva, usled čega im se ograničava sloboda kretanja.

Ljudi u Preševskoj dolini su pogođeni ovom odlukom, jer ih visina naknada za osiguranje sprečava da održavaju porodične, trgovinske i ekonomske odnose sa Kosovom. Politički predstavnici tri opštine na jugu Srbije u kojima Albanci čine većinu, izrazili su svoje

⁵³ Izjava zamenika ministra unutrašnjih poslova, za KIM radio objavljena 13.11. 2012. „Ukupno na Kosovu podneto je 2.066 ovakvih zahteva. Po njemu, kosovski Srbi automobile sa privremenim tablicama moći da voze sve dok Priština iz Beograda ne dobije potvrde o njihovoj validnosti. Takođe građani koji za privremene registarske tablice plaćaju redovne takse, neće morati ponovo da ih plaćaju, kada nakon navedene provere, posle preregistracije vozila, budu podizali stalne registarske tablice sa oznakama KS i RKS.“ U http://www.info-ks.net/clanak.php?id=23619&naziv=preko-2000-zahtjeva-od-strane-srba-za-tablice-osova&nav_id=1&pod_nav=10, (25.12.2012, 14.h.)

⁵⁴ Isto, "Zbog potrebe ljudi na terenu, pre svega ljudi iz gnjilanskog kraja, Vlada je odlučila da rok pomeri do daljnjeg. I dan danas to mogu da učine raseljeni ili povratnici koji nisu imali pristup informacijama ili fizički nisu bili u mogućnosti da svoja vozila preregistruju", ali da je procedura oko preregistracije vozila, nakon 1. juna pooštrena, jer postoje razlozi da se veruje da je jedan broj automobila i saobraćajnih dozvola falsifikovan iz kog razloga je MUP Kosova odlučio da ih proverava kod izdavaoca tih dokumenata. Iz tog razloga Policija Kosova ne dozvoljava automobilima bez odgovarajućih registarskih oznaka učešće u saobraćaju.“

⁵⁵ Isto

⁵⁶ Saopštenje za štampu EU, 225, 12410/11, 2.jul 2011, Brisel, U http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/123383.pdf

nezadovoljstvo nastalom situacijom na sastanku sa potpredsednikom Vlade Kosova i tom prilikom im je obećano da će Vlada razmotriti mogućnost smanjenja naknade za osiguranje vozila.⁵⁷ Po ovom pitanju do danas Vlada nije preduzela konkretne mere, visina naknade za osiguranje vozila, ostala je nepromenjena.

Oko sprovođenje postignutih dogovora kosovskih i srpskih vlasti, vezano za slobodu kretanja, ima velikih poteškoća na severu Kosova. Misija EULEX-a pomaže u implementaciji ovih dogovora i na severu zemlje.

2.10.1. Humanitarni transport

Kada govorimo o humanitarnom prevozu, on je zajednicama i ranjivim grupama koje žive u izolovanim područjima na Kosovu, još uvek vrlo neophodan, radi bezbednog i redovnog pristupa ključnim robama i uslugama i povezivanjem sa većim gradskim oblastima. Međutim nedostatak koordinacije između institucija na centralnom i lokalnom nivou kao i proceduralni nadzor, učinili su da tokom ovog perioda, humanitarni transport nije na odgovarajući način i u potpunosti zadovoljio potrebe korisnika.

I ako je tokom prethodnih godina smanjen broj prijavljenih bezbedonosnih incidenata, proširene postojeće i uspostavljene dodatne linije, ograničenje budžeta i predložene reforme administrativnog okvira, mogu da rezultiraju značajnim smanjenjem ove usluge što će pogoditi korisnike. Ljudi koje koriste ovaj vid transporta još uvek se veoma oslanjaju na humanitarni prevoz i važno je da se on nastavi radi pristupa pravima i uslugama kao što su obrazovanje, zdravstvena nega i socijalna pomoć, zaposlenje itd.

Tokom izveštajnog perioda Ombudsman je primio pritužbu pripadnika srpske zajednice, koji su se žalili da im je od maja meseca 2012.god. obustavljen humanitarni prevoz na relaciji Priština- Gračanica- Laplje Selo –Preoce-Livade-Gušterica-Dobrotin, koji im predstavlja jedini vid transporta jer na navedenoj relaciji nema javnog prevoza. Predstavnici Ombudsmana su povodom ovog slučaja održali niz sastanaka sa odgovornim licima Ministarstva za infrastrukturu, kao nadležnog ministarstva za pitanja humanitarnog transporta. Na svim sastancima sa odgovornom stranom, predstavnici Ombudsmana su tražili što hitnije uspostavljanje ove linije. Međutim do kraja izveštajnog perioda linija nije postala operativna i ako je do njenog prekida došlo pre osam meseci, kada je izabrani operater samovoljno obustavio prevoz. Osim navedene linije, tokom izveštajnog perioda došlo je do prekida humanitarnog prevoza na još tri relacije, od toga dve na relaciji LOT 1 (Miloševo-Gračanica i Brnjica- Gračanica su u prekidu od septembra 2012) i relaciji na LOT 10 (Goraždevac-Zvečan, je u prekidu od januara meseca 2012.)

Tenderska procedura, u vezi sa ovim problemom još uvek je u toku, a započeta je tek nakon intervencije Ombudsmana. Očigledan je neuspeh Ministarstva infrastrukture da u skladu sa

⁵⁷ <http://www.koha.net/?page=1,13,95221>, Sastanak sa Vladom Kosova 11.04.2012.

administrativnim odredbama, na efikasan način odgovori poverenoj obavezi menadžiranja humanitarnim transportom.

Sloboda kretanja na celoj teritoriji Kosova mora da bude stalna i bezuslovna. Postoje znaci koji ukazuju da se stvari poboljšavaju, ali nažalost, još uvek postoje područja u kojima sloboda kretanja nije bezuslovna.

2.10.2. Putovanja u zemlje EU

Za prostor Kosova i dalje važi vizni režim EU prema trećim državama. Građani Kosova danas još uvek ne mogu da putuju u zemlje EU bez viza, to je moguće jedino ukoliko poseduju važeću šengensku vizu.

Mogućnost svih lica da dobiju i nose putne isprave ima veliki uticaj na ostvarivanje prava koja se odnose na slobodu kretanja, uključujući pravo na povratak, pravo da se slobodno putuje, (na primer ulazak i izlazak sa Kosova) i pravo izbora mesta stanovanja. Imajući u vidu važnost ovih pitanja za sve stanovnike i zajednice Kosova, Zakon o putnim ispravama reguliše postojeće vrste putnih isprava na Kosovu,⁵⁸ njihov izgled i klasifikaciju i postupke za izdavanje putnih isprava, kao i njihov rok važenja.

Preporuke

- *Da Vlada Kosova, odnosno Ministarstvo unutrašnjih poslova, preduzme sve potrebne mere kako bi u što kraćem roku rešio sve podnete zahteve za preregistraciju vozila i izda stalne registarske oznake.*
- *Da Vlada Kosova preduzme sve odgovarajuće mere oko pitanja osiguranja motornih vozila i uklanjanja svih administrativnih prepreka, radi što efikasnijeg i bržeg prometa roba i slobodnog kretanja ljudi.*
- *Da Vlada Kosova, odnosno Ministarstvo infrastrukture, preduzme neophodne mere kako bi se nastavilo neometano odvijanje humanitarnog transporta.*

2.11. Pravo na privatnost

Pravo na privatnost je zagantovano Ustavom Republike Kosovo i EKLJP.⁵⁹ Prema Ustavu i EKLJP, pravo na privatnost uključuje pravo na pravnu zaštitu protiv proizvoljnog ili nezakonitog mešanja u privatni život čoveka, porodicu, dom ili korespondenciju, telefonskih i drugih komunikacija, zaštite časti i ugleda, itd.

⁵⁸ Videti član 7, Zakona o putnim ispravama, br. 03/L-037.

⁵⁹ Ustav Republike Kosovo, člana 36, EKLJP, član 8.

Kao i u prethodnim izveštajima, Ombudsman i dalje izražava zabrinutost zbog buke uzrokovane od sredstva i osoba sa različitim aktivnostima na javnim mestima. U većini naselja na Kosovu, posebno u velikim gradovima, pitanje buke stvorene glasnom muzikom iz restorana, barova i drugih lokala gde se organizuju svadbe i privatni banketi, predstavlja ne samo neprijatnost, već i drastično kršenje prava na privatnost. U tom pravcu, pred neodgovornim vlasnicima ovih prostora, koji teže samo sticanju što veće materijalne i finansijske dobiti, uznemiravajući sve stanovnike koji žive u okolini ovih lokala, u većini slučajeva odgovorni i nadležni organi vlasti, organi reda i komunalne inspekcije bili su neuspešni.⁶⁰

Nadležne organe obavezuje kako zakona tako i Evropske konvencija, da štite privatnost građana.⁶¹ Ova obaveza nije ispunjena danas u nijednom naselju na Kosovu, naročito ne u gradovima Kosova. Pored navedenih aktivnosti, dozvoljene su i druge aktivnosti u naseljima (radionice metala, drveta, bučne prodavnice, obavljanje raznih poslova gde se stvara buka izazvana vibracijama, razbijanje, sečenje, bušenje i sl.), bez ikakvih intervencija od strane Kosovske policije i opštinske inspekcije.

2.11.1. Nepovredivost stana

Prema članu 8 EKLJP, uopšte, kuća je identifikovana kao mesto gde lice živi trajno. Evropski sud za ljudska prava u Strazburu odlučio je da napravi fleksibilnije tumačenje, definisanjem koncepta stanovanja na sledeći način:

- *Vikendice, druge kuće i hoteli koji obezbeđuju dugoročni smeštaj; kuća u vlasništvu drugog lica, koje je naseljeno od strane nekog drugog, tokom dužeg perioda u godini,*
- *Socijalno naselje, gde tužilac živi pod kirijom, iako pravo stanovanja može prestati po domaćem zakon,*
- *Poslovni prostor, gde ne postoji jasna razlika između kancelarije ili privatne rezidencije ili između privatnih aktivno;*

⁶⁰ IO po službenoj dužnosti predmet 333 / 2012. Izveštaj o buci stvorenoj od vlasnika kafića koji puštaju muziku od 20:00 h do 24:00 h, vikendom, subotom i nedeljom. Dana 12. jula 2012, predstavnici IO sastali su se sa gradonačelnikom Gnjilana. Na sastanku je odlučeno da se preko opštinske inspekcije u saradnji sa policijom obustavi buka. Zbog naknadnih reakcija IO, 16. jul 2012, 3. oktobra 2012, a 7. novembra 2012, inspekcija je naložila uklanjanje montažne konstrukcije kafića. Ovaj slučaj je pozitivno rešen, ali samo privremeno. Kao i u drugim centrima i u Gnjilanu buka nastavlja da neprekidno uznemirava kosovske građane, pojačanim intezitetom tokom letnjeg perioda, često do ranih jutarnjih časova.

IO, predmet br. 485 / 2012. Žalbe pojedinih građana ove opštine. Oni predstavljaju zabrinutost zbog toga što je njihovo susedstvo izazvalo buku kasno noću, od vlasnika kafeterije. Dana 7. februara 2013, 6. marta, 2013 i 30. maja, 2013, IO je upoznao predstavnika direktora opštinskog Odeljenja za inspekciju i nadležnog inspektora. IO je preduzela akciju, može se zaključiti da je direktor kaznio vlasnike kafića i slučaj je podnesen sudu. Ovaj slučaj je pozitivno rešen.

⁶¹Zakon br. 02./L- 102 za zaštitu od buke, Sekcija 2.

-Sedište kompanije, filijale i drugi poslovni prostor;

- Nekonvencionalna naselja, kao što su karavan i druga ne određena naselja.

Tokom 2012, Ombudsman je primio veliki broj pritužbi građana za kršenje privatnosti. Žalbe se uglavnom bave nelegalnom gradnjom ili sa znatnim vidljivim i štetnim prekorajenima u fizički određenim dozvolama, u višespratnim zgradama. Takođe zabrinutost izaziva i direktna opasnost koja se javlja prilikom dubokih iskopavanja za višespratne objekte u blizini privatnih kuća, rizikujući oštećenja i rušenja kuća.⁶² Takođe, u mnogim slučajevima postoje pritužbe zbog blizine velikih zgrada sa privatnim kućama, ili zauzimanja javnih površina, trotoara i ulica u velikoj meri koje nisu u skladu sa zakonskom regulativom.

2.11.2. Kontrola i prisluškivanje sredstava komuniciranja

U Republici Kosovo, još uvek ne postoji zakon koji reguliše pitanje prisluškivanja komunikacija. U nekim slučajevima, otkrivenim poslednjih godina, u vezi prisluškivanja razgovora i telefonskih poruka, svedoči da upravljanje ovom materijom od odgovornih osoba i nezakonitost i zloupotreba su u odnosima razumevanja. Aktuelni zakon koji se primenjuje za telekomunikacije na Kosovu, ima mnogo nedostataka u pogledu prisluškivanja telefona, registrovanja telefonskih poziva, čitanja telefonskih poruka kao i preko kompjuterske mreže.

Ovaj pravni vakum širom otvara vrata za svestrane zloupotrebe od strane svih odgovornih i "nadležnih" lica, što se tiče prisluškivanja.

Imajući u vidu predmet prisluškivanja na Kosovu, koji je u javnosti objavljen kao skandal, u kojima su žrtve predstavnici vlade i ljudi iz Ministarstva unutrašnjih poslova, poslanici i drugi članovi u najvišim državnim institucijama, Ombudsman smatra da je osiguranje od zloupotreba u vezi sa nelegalnim prisluškivanjem komunikacija na Kosovu, pravo koje je garantovano Ustavom, jednako nuli. Na Kosovu ne postoji ni minimalna bezbednost od nasilnih prisluškivanja komunikacije! Lokalne vlasti i međunarodne vlasti prisutne na Kosovu su potpuno podbacili u obezbeđenju sigurnosti komunikacije svih vrsta na Kosovu.

⁶² IO, predmet br. 457/2012. Žalba građana Prizrena zbog pucanja zidova privatne kuće, zbog radova na objektu restorana. Predstavnici uprave za hitne slučajeve izašli su na lice mesta i sačinili zapisnik, gde su konstatovana znatna oštećenja kuće. Dana 15. oktobra 2012, predstavnici IO su se sastali sa građevinskim inspektorom u opštini Prizren. Prema podacima inspektora, on je primetio pucanje kuće, ali nije mogao da utvrdi uzrok štete na kući podnosioca žalbe i da li oni mogu da žive u toj kući. On je takođe izjavio da nema građevinske ekspertize, jer nemaju nijednog građevinskog stručnjaka u opštini, kako bi se utvrdila bezbednost. Inspektor je takođe izvestio da graditelju objekta ima građevinsku dozvolu i izgradnja je nadgledana od strane Inspektorata. podnosilac žalbe je najavio da je, preko svog advokata, podneo tužbu sudu. Ovaj događaj je završen jer je žalilac pokrenuo sudski postupak i čeka rešenje žalbe preko suda.

IO, predmet 539 / 2012. građanin Prizrena, u vezi sa postavljanjem trafo stanice za električnu energiju na imovini žalioca. Dana 16. januara 2013, Ombudsman je uputio pismo Izvršnom direktoru KEK. Ali, u vezi sa ovižom prijavom žalilac je obavestio da je podneo tužbu sudu. Ovaj događaj je završen, jer žalilac koristi raspoloživa pravna sredstva i čeka rešenje žalbe preko suda.

Ombudsman preporučuje da:

- ***Kosovska policija i opštinske inspekcije deluju odlučno u skladu sa zakonom na zaštiti prava na privatnost, u svim njenim oblicima.***
- ***Skupština i Vlada Republike Kosova, da pripreme na usvajanje Zakon o prisluškivanju telekomunikacija na Kosovu, koji bi trebalo da bude u potpunosti u skladu sa kriterijumima i standardima koji su utvrđeni međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na Kosovu.***

2.12. Pravo na brak i porodicu

Brak je životna zajednica muža i žene regulisan zakonom, u kojem se ostvaruju interesi supružnika, porodice i društva.⁶³ Bračni odnos uspostavljen između supružnika po slobodnoj odluci za ulazak u brak, zasniva se na ravnopravnosti, uzajamnom poštovanju i međusobnom pomaganju.⁶⁴ Ravnopravnost supružnika u slučaju sklapanja braka, za vreme braka i prilikom njegovog razvoda su zagarantovana Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima i EKLJP i direktno su primenljivi na Kosovu.

Osnovna načela koja regulišu međusobna prava i obaveze supružnika su jednakost prava i obaveza za vreme braka, bračnih odluka, poštovanje ljudskih prava u okviru bračnog odnosa i saradnja u interesu porodice i zajedničkog života. Po ovom principu postoji i razvod kao institucija porodičnog zakona koji omogućava efikasno poništenje braka.⁶⁵

Prema EKLJP, supružnici uživaju jednaka prava i odgovornosti između njih i u svojim odnosima sa svojom decom tokom bračnog odnosa i nakon razvoda. Ovo pravo uključuje obavezu države da to pravo poštuje i obezbedi mehanizme zaštite.⁶⁶

U periodu 2012, Institucija Ombudsmana primila je nekoliko žalbi u vezi sa kršenjima ovog prava. Najčešće slučajevi se odnose na dužinu postupka oko razvoda braka, procedure za odlučivanje o starateljstvu oko maloletne dece, alimentacije i ne izvršavanja konačnih odluka. Zabrinjavajuće za Ombudsmana, su razvodi jer u ovim slučajevima žrtve su deca (maloletnici), koji su nakon razvoda braka, primorani da se odvoje od jednog roditelja. Postoje čak i slučajevi kada su deca odvojena od oba roditelja i starateljstvo dobija treće lice. I to negativno utiče na rast, razvoj i obrazovanje te dece.

U svim slučajevima razvoda, odluke državnih organa treba da budu u najboljem interesu deteta.⁶⁷ Deca ne trebaju da budu odvojena od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada

⁶³ Ustav Republike Kosovo, člana 37

⁶⁴ Kosovski porodični zakon Nr. 2004/32.

⁶⁵ Isto, član 68.

⁶⁶ EKLJP, član 5 Protokola br. 7.

⁶⁷ Konvencija o pravima deteta (CRC) člana 3 (1).

nadležni organi utvrde, u skladu sa važećim zakonom i postupkom, da je takvo odvajanje neophodno i u najboljem interesu deteta.⁶⁸

Iz informacija dobijenih od Odeljenja za socijalnu zaštitu kod Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ), ispada da su ove godine, u većini slučajeva, starateljstvo nad decom dobili očevi, dok su prošle godine prema statistikama majke dobile više prava na starateljstvo posle razvoda.⁶⁹

2.12.1. Kašnjenje sudskog postupka u slučajevima razvoda

U slučaju žalioaca iz Prizrena, i dalje ostaje nerešeno pravo na isplatu alimentacije za maloletno dete, jer se odlože postupak izvršenja rešenja, od strane Opštinskog suda u Suvoj Reci.⁷⁰ Čak i nakon drugog pisma koje je poslao Opštinskom sudu u Suvoj Reci, Ombudsman nije dobio nikakav odgovor. Takav propust sudova je nezakonit i suprotan članu 6. Evropske konvencije, koja poziva na efikasan sudski postupak u razumnom roku.⁷¹

Žalilja iz Peći, posle razvoda i sudske presude kojom joj je dato pravo starateljstva nad decom, još uvek ne može da ostvari to pravo. Ona je tražilo izvršenje odluke od Opštinskog suda u Peći. Na njen zahtev, predstavnici Institucije Ombudsmana pratili su gotovo sve sudske rasprave i razgovarali sa sudijama. Na ovom predmetu promenjeno je nekoliko sudija.⁷²

Posle mnogo istraživanja i aktivnosti preduzetih od strane Institucije Ombudsmana, žalilja je sreća svoju decu po prvi put posle braka. Institucija Ombudsmana nastavlja da uporno traži izvršenje sudske odluke za sprovođenje roditeljskog prava na starateljstvo nad svojom maloletnom decom.

Međutim, postoje slučajevi u kojima sud postupka sa većom efikasnošću, kao u slučaju žalilje iz opštine Dečane. Žalilja je posle razvoda, zatražila od Ombudsmana da istraži razloge za odlaganje postupka za plaćanje alimentacije od strane Opštinskog suda u Dečanima.⁷³ Slučaj je praćen od strane Ombudsmana koji je tražio objašnjenje od nadležnih organa u vezi sa slučajem i zahvaljujući posvećenosti Institucije Ombudsmana, Dečanski opštinski sud je odlučio o isplati alimentacije.

Poseban aspekt zakona o braku i porodice je pitanje usvajanja dece. Iako Institucija Ombudsmana tokom ovog izveštajnog perioda nije primila žalbe u vezi sa ovim pitanjem. Prema podacima iz Odeljenja za socijalnu zaštitu Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu

⁶⁸ Isto, član 9 (1).

⁶⁹ Informacije iz Odeljenja za socijalnu zaštitu MRSZ, od 1. novembra 2012. Statistika za devet meseci, od januara do septembra 2012. 118 Broj razvoda, broj dece, razvela od 223 slučajeva. 107 Poverenici otac, majka 90, 24 i 2 mešovita neodređeno.

⁷⁰ IO Ž. br. 266 / 2011.

⁷¹ EKLJP, član 6.

⁷² IO, Ž br. 90 / 2012.

⁷³ IO, predmet br. 13 / 2012.

(MRSZ), na Kosovu je ukupno 1245 dece bez roditeljskog staranja, koji su pod starateljstvom, 1153 slučaja su predmeti koji su preneti iz 2011, a 92 su novi slučajevi u 2012. Od ove napuštene dece 24. ih je usvojeno.⁷⁴

Centri za socijalni rad (CSR) igraju važnu ulogu u raznim porodičnim pitanjima, kao na primer tokom potupka razvoda, određivanja starateljstva i usvojenja. Institucija Ombudsmana traži da CSR obavlja svoje dužnosti savesno i profesionalno, bez spoljnih uticaja i nepristrasno, na osnovu zakona, jer profesionalno mišljenje igra važnu ulogu u donošenju odluka od strane sudova, koji rešavaju u postupcima u vezi starateljstva nad decom i mirenja supružnika.

Odlučujuća uloga u odlučivanju u porodičnim pitanjima pripada pravosuđu. Stoga, Ombudsman traži veću profesionalnu posvećenost u donošenja odluka i njihovog sprovođenja u razumnom roku i bez proceduralnih kašnjenja.

Preporuke:

- *Sudski savet Kosova da nastavi sa imenovanjem novih sudija, u cilju povećanja efikasnosti u sudovima i da se izbegne kašnjenje u postupcima.*
- *Kosovski institut za pravosuđe da organizuje dodatnu obuku za sudije koji treba da sude u porodičnim predmetima.*
- *Sudovi bi trebalo da budu nepristrasni u donošenju odluka, posebno u pogledu polne diskriminacije u slučajevima za određivanje roditeljskog starateljstva nad decom.*
- *CSR - a da obavljaju svoje dužnosti i odgovore sudovima u slučajevima kada se zahteva njihova stručna procena.*

2.13. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti

Nakon brojnih ukazivanja Institucije Ombudsmana Kosova⁷⁵ i drugih organizacija o postojanju potrebe da pravni status verskih zajednica na Kosovu bude regulisan zakonom može se reći da je tokom ovog izveštajnog perioda došlo do pomaka ka rešavanju ovog problema. Vlada Kosova krajem 2011.g. uputila je Skupštini Kosova Nacrt zakona o verskim slobodama, koji donosi predloge za rešavanje pitanja pravnog položaja verskih zajednica. Predloženim zakonskim izmenama pravni položaj bi trebao da bude uređen na institucionalni način.

⁷⁴ Informacije iz Odeljenja za socijalnu zaštitu MRSZ, od 1. novembra 2012.

⁷⁵ *Ex- Officio* izveštaj OIK br. 145/2010, OIK, U vezi sa Nepostojanjem normativnih akata za rešavanje pravnog položaja i statusa verskih zajednica na Kosovu, upućen Skupštini R. Kosovo 30.7.2010.g.

Donošenje ovog zakona daje doprinos poštovanju slobode veroispovesti, uverenja i savesti koje se garantuju Ustavom Republike Kosovo⁷⁶ i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima EKLJP.⁷⁷

Zakonskim promenama koje treba da budu donesene usvajanjem Nacrta zakona o verskim slobodama, predviđa se regulisanje načina i uslova registrovanja verskih zajednica, a takođe određuje i nadležni organ za registrovanje verskih zajednica na Kosovu.⁷⁸ Usvajanjem zakonskih novina treba da bude regulisan i način plaćanja poreza na dohodak sveštenskog i laičkog osoblja, koje radi za verske organizacije i od njih prima platu.

Takođe, član 4A nacrta zakona donosi bitne novine. U stavu 1 ovog člana nacrta zakona, taksativno se navode verske zajednice koje zakon prepoznaje i to su Islamska Zajednica Kosova, Srpska Pravoslavna Crkva, Katolička Crkva, Zajednica Jevrejske Vere i Evangelistička Crkva. U narednim stavovima ovog člana navode se obaveze koje verske zajednice imaju kao pravna lica prema kancelariji Ministarstva pravde, koja će biti nadležna za pitanja verskih zajednica.⁷⁹

Član 7 ovog nacrta zakona donosi u pojedinostima pravila o načinu registrovanja verskih zajednica, a stav 2 člana 7 predviđa pravilo da verske zajednice imaju obavezu da poštuju ljudska prava i slobode i javni red i mir i da im u suprotnom može biti odbijena registracija.⁸⁰

2.13.1. Verske zajednice

Slobode i prava verskih zajednica koja su garantovana Ustavom Republike Kosovo⁸¹ i Zakonom o verskim slobodama na Kosovu,⁸² u potpunosti bi trebalo da budu regulisana i zaštićena usvajanjem predloženih izmena postojećeg zakona o verskim slobodama.

⁷⁶ Ustav Republike Kosovo-Član 38 [Sloboda Veroispovesti, Uverenja i Savesti] garantuje: “2. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti uključuje pravo na prihvatanje i ispoljavanje svoje vere, pravo na ispoljavanje ličnih uverenja i pravo na prihvatanje ili neprihvatanje članstva u neku versku zajednicu ili grupu.”

⁷⁷ EKLJP- Član 9, [Sloboda misli, savesti i veroispovesti]: “1. Svako ima pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu promene vere ili uverenja i slobodu čoveka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava veru ili uverenje molitvom, propovedi, običajima i obredom. 2 Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

⁷⁸ Škupština Kosova, Nacrt zakoni, Nacrt zakona o izmeni zakona o verskim slobodama, Strana 2 član 1A, <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/NZ%20o%20izmen%20zakona%20o%20verskim%20slobodama.pdf> (2. 11. 2012.g.)

⁷⁹ Isto, Str 3 i 4, član 4A.

⁸⁰ Isto, Str.6, član 7 stav 2.

⁸¹ Ustav Republike Kosovo, Član 39, [Verske Zajednice]: „1. Republika Kosovo obezbeđuje i štiti autonomiju svih verskih zajednica i monumenata unutar svoje teritorije. 2.Verske zajednice su slobodne da nezavisno regulišu svoju unutrašnju organizaciju, versku delatnost i verske rituale. 3. Verske zajednice imaju pravo na osnivanje verskih škola i humanitarnih organizacija, u saglasnosti sa ovim Ustavom i zakonom.“

2.13.2. Stanje na terenu

Problemi sa kojima su se sretale verske zajednice na Kosovu su slični kao i prethodnih godina, u većoj ili manjoj meri. Brojnost vernika je ista, zapravo u najvećem broju oko 90% stanovništva su vernici Islamske zajednice na Kosovu, oko 7 % stanovništva su vernici Srpske pravoslavne crkve, a ostale verske zajednice zajedno popunjavaju ostalih par procenata. Tokom ovog izveštajnog perioda uočava se povećana aktivnost Jevrejske zajednice o čemu će biti reči dalje u tekstu.

2.13.3. Islamska verska zajednica

Jedan od najvećih problema koji je proteklih godina isticala Islamska verska zajednica i koji je u više navrata dovodio do protesta i masovnih javnih okupljanja vernika Islamske verske zajednice, a na koji je OIK skretala pažnju u proteklim izveštajnim periodima je bila potreba za izgradnjom nove džamije u centralnom gradskom jezgru.⁸³ Vlasti grada Priština su izašle u susret ovom zahtevu Islamske verske zajednice i odobrile su prostor u centru grada na kojem je u oktobru 2012.g. počela izgradnja nove džamije.⁸⁴

Takođe, jedan od značajnijih događaja za Islamsku versku zajednicu je i uključivanje Fakulteta za islamske studije u sistem javnog univerziteta. Predstavnici ovog fakulteta smatraju da spajanje sa univerzitetom omogućava fakultetu javno finansiranje, što podrazumeva da će se na ovaj način iz državnog budžeta isplaćivati plate za 23 profesora, kao i za dodatno administrativno osoblje fakulteta. Osim finansijske podrške koju će dobiti, pridruživanje univerzitetu je za predstavnike ovog fakulteta bitno i iz razloga olakšavanja priznavanja diploma studentima, jer se ranije dešavalo da Ministarstvo obrazovanja to nije uvek dozvoljavalo.⁸⁵

Tokom ovog izveštajnog perioda bilo je i protesta zbog nedozvoljavanja nošenja verskih marama u javnim osnovnim i srednjim školama na Kosovu. Značajan je protest koji je održan 23. februara 2012.g. kada se na ulicama Prištine okupilo oko 5000 ljudi. Oni su kao glavni razlog okupljanja i organizovanja protesta iznosili to što je Ministarstvo obrazovanja zabranilo nošenje verskih marama za učenice i nastavnice u školama na Kosovu. Ova zabrana je naišla na neodobravanje od strane jednog dela nevladinih organizacija i učesnika protesta

⁸² Zakon Br. 02/L-31 o verskim slobodama na Kosovu, odobren od Skupštine Kosova 13. 7. 2006.g, i objavljen od SPGS 24. 8. 2006.g.

⁸³ Godišnji izveštaj OIK za 2011.g., str.48.

⁸⁴ Počela izgradnja velike džamije u Prištini, *Slobodna Evropa*, (8.10.2012)

<http://www.slobodnaevropa.org/archive/news/20121008/500/500.html?id=24732681>, (13.11.2012.g.).

⁸⁵ Muhamet Brajšori, Univerzitet u Prištini integriše program islamskih studija, *SETimes.com*,(22.10.2012).

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/features/2012/10/22/feature-02, (13.11.2012.g.).

koji su ocenili da se time dovode u pitanje njihova ljudska prava. Ovom protestu su prisustvovali demonstranti iz svih delova Kosova.⁸⁶

Problem nošenja verskih marama (šamija) u javnim osnovnim i srednjim školama na Kosovu, nije rešen na jedinstven način na celoj teritoriji Kosova. U nekim opštinama na Kosovu ovo je pitanje ne/rešeno u zavisnosti od ne/volje predsednika, opštinskih direktora za obrazovanje, ili čak direktora posebnih škola. Jednostavno, zbog neodlučnosti javnih kompetentnih institucija na nacionalnom nivou, dolazi i do različitih stavova u različitim sredinama na Kosovu što se tiče ovog još nerešenog problema. Zbog ovakve nastale situacije, razumljivo je da dolazi do diskriminacije među samim učenicama u različitim školama i sredinama na Kosovu u odnose na druge. Ombudsman očekuje od Skupštine i Vlade Kosova da otvaraju institucionalnu diskusiju o ovom problemu i da nađu najpovoljnije konačno rešenje za decu u osnovnim i srednjim školama na Kosovu.

2.13.4. Srpska pravoslavna crkva

Problemi sa kojima se sretala Srpska pravoslavna crkva tokom 2012.g, su slični kao i u ranijim izveštajnim periodima. Najviše isticani su slučajevi oštećenja crkava i pomesnih grobalja, mada je u ovom izveštajnom periodu ovakvih slučajeva bilo znatno manje nego ranije.

Ozbiljna oštećenja je pretrpela Crkva Svetog Arhanđela Mihajla u Štimlju, sa koje je u julu 2012.g, odnet kompletan olovni krov, a crkva je znatno oštećena. Inače ova crkva je u proteklih nekoliko godina obnavljana u više navrata.⁸⁷ Takođe, do provale i krađe došlo je 10. februara 2012.g, u crkvi Svetog Nikolaja u Kamenici⁸⁸ i 3. marta 2012.g, u selu Stanišor takođe u Kosovskom pomoravlju, gde je obijena crkva Svetog Georgija. Prema rečima portparola Kosovske Policije za region Gnjilana, nakon izvršenog uviđaja policija je zaključila da motivi oštećenja i provale u crkvu nisu etničke prirode, već da se radilo o obijanju crkve radi krađe i sticanja materijalne koristi.⁸⁹

Prilikom posete pomesnom groblju u selu Žač, meštani ovog sela naišli su na brojna oštećenja nadgrobnih spomenika, a deo ograde oko groblja je skinut i odnesen.⁹⁰ Tokom 2011.g, u cilju rešavanja problema rekonstrukcije grobalja Ministarstvo lokalne samouprave je pokrenulo

⁸⁶ Oko 5000 ljudi protestovalo zbog nošenja marama, *Sandžak Europe*, (23.2.2012) <http://sandzak.eu/?p=366>, 13.11.2012.g.

⁸⁷ Devastiran hram Svetog Arhangela Mihaila, *KIM radio* (19.07.2012), <http://www.radiokim.net/vesti/stimlje-devastiran-hram-svetog-arhangela-mihaila.html>, 13.11.2012.g.

⁸⁸ Oskrnjavljena i opljačkana crkva u Kosovskoj Kamenici, *Tanjug* (10.02.2012), <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/306500/Oskrnjavljena-i-opljackana-crkva-u-Kosovskoj-Kamenici>, 13.11.2012.g.

⁸⁹ Obijena crkva u Stanišoru, *KIM RTV PLUS*, (03.03. 2012) <http://www.radiokim.net/vesti/obijena-crkva-u-stanisoru.html>, 13.11.2012.g.

⁹⁰ Oskrnjavljeno srpsko groblje u Žaču, *Naslovi net*, (6.10.2012) <http://www.naslovi.net/2012-10-06/b92/oskrnavljeno-srpsko-groblje-u-zacu/3933574>, 13.11.2012.g.

akciju čišćenja pravoslavnog groblja u Prištini. Prvi deo akcije je završen a sada se kreće sa drugim delom koji bi trebalo da obuhvati završetak radova na uređenju groblja, i rekonstrukciju objekta stare i nove kapele.⁹¹

Posebnu pažnju zaštiti spomenika i verskih objekata Srpske pravoslavne crkve posvećuje Kancelarija za pitanja zajednica koja deluje u okviru Kancelarije premijera Kosova. Prema informacijama koje se mogu dobiti sa oficijelnog sajta kancelarije premijera predviđeno je uspostavljanje “specijalnih zaštitnih zona” (SZZ) oko spomenika i građevina koje su značajne za srpsku zajednicu, ili istorijskih centara gradova, a koje će biti kontrolisane od strane Veća za sprovođenje i praćenje (VSP). Prema informacijama sa sajta Ureda premijera Kosova ukoliko je neka oblast određena za specijalno zaštićenu zonu, ona je osigurana od bilo kakvih dešavanja ili aktivnosti koje mogu oštetiti njen istorijski, kulturni, arhitektonski ili arheološki kontekst, prirodnu sredinu ili estetsko okruženje.⁹²

2.13.5. Rimokatolička crkva na Kosovu

Problemi Rimokatoličke crkve na Kosovu tokom ovog izveštajnog perioda ne razlikuju se mnogo od onih koji su pominjani u prethodnim izveštajima OIK. Takođe, i pripadnici Rimokatoličke crkve su ranijih godina isticali potrebu za regulisanjem pravnog položaja verskih zajednica. Nacionalna struktura vernika je ista kao i prthodnih godina, uglavnom su Albanci, ali ima i Hrvata koji su većinom naseljeni u mestima Janjevo i Letnica. Kod Hrvata uglavnom se radi o starijoj populaciji, mladih ljudi je relativno malo. O starim licima brigu u najvećoj meri vodi Katolička crkva preko svojih sveštenika.⁹³

Problem sve starije populacije u ovim mestima je svakim danom veći, a kako ukazuje sveštenstvo Katoličke crkve iz ovog mesta, razlog tome je najviše konstantno raseljavanje stanovništva, što je uslovljeno različitim faktorima, ali oni se nadaju u sverdnju pomoć državnih institucija.⁹⁴

2.13.6. Protestantska Jevanđelistička crkva Kosova

Protestantska Jevanđelistička crkva Kosova i ove godine, kao i prethodnih, među najzainteresovanijim je za rešavanje pravnog položaja verskih zajednica na Kosovu. Pravna

⁹¹ Poziv raseljenima da se vrate, *B92 Vesti*, (3.11.2012), http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=11&dd=03&nav_category=640&nav_id=657407, 13.11.2012.g.

⁹² Kancelarija premijera Kosova, Kancelarija za zajednice, Kultura i religija, verska i kulturna baština <http://www.kryeministri-ks.net/zck/?page=3,82>, 13.11.2012.g.

⁹³ Izveštaj o životu Kosovskih Hrvata u Vitini, OSCE (Oktobar 2011), <http://www.osce.org/kosovo/83789>, 19.12.2012. g.

⁹⁴ Beta, Jahjaga: Hrvatska zajednica deo u Ustavu Kosova, *Blic Rs.* (20.5. 2012), <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/324567/Jahjaga-Hrvatska-zajednica-deo-u-Ustavu-Kosova>, 18.11.2012.g.

pozicija verskih zajednica koja je za njih dosadašnjim načinom regulisanja bila potpuno nezadovoljavajuća trebalo bi da bude regulisana donošenjem novog zakona. Na to su predstavnici ove crkve i ranije ukazivali.⁹⁵ O Slučajevima oštećenja objekata Protestantske crkve ove godine nije bilo dostupnih informacija.

2.13.7. Jevrejska zajednica na Kosovu

Za razliku od prethodnih godina kada nije bilo informacija o radu i aktivnostima Jevrejske zajednice na Kosovu, tokom 2012.g. imamo podatke o njihovim aktivnostima. Najveći deo informacija o aktuelnim aktivnostima Jevreja na Kosovu može se naći na sajtu organizacije Kosovsko-izraelskog prijateljstva koja nosi ime "Dr. Haim Abravanel", koji je bio čuveni lekar i jedna od najznamenitijih ličnosti u spašavanju Jevreja na teritoriji Kosova tokom holokausta.⁹⁶

Međutim, informacije do kojih nismo došli ranije a nismo ni sada, su u vezi jevrejskih kuća molitvi, naime, nema jasnih informacija da li i ako postoje kako one funkcionišu danas na Kosovu. Nismo uspeli da nađemo informacije da li i kako Jevreji na Kosovu praktikuju svoje religijske običaje.

2.14. Sloboda izražavanja

Sloboda misli, izražavanja i razmena informacija i ideja, bez obzira na granice, jeste suština onoga što se zove sloboda izražavanja, koja je zaštićena Ustavom Republike Kosovo (član 40), Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima (član 19) i EKLJP (čl. 10).

Opšta slika predstavljena preko javnog mnjenja, bilo preko medija, javnih rasprava ili na neki drugi način, kao i iz izveštavanja međunarodnih organizacija odražava nezadovoljavajuće stanje slobode izražavanja na Kosovu.⁹⁷

Tačka spajanja prava na slobodu izražavanja sa drugim pravima je često predmet rasprave, ali takođe čini kompleksnije sprovođenje pravde. Vlasti tretiraju ovo pravo kao pitanje svoje nadležnosti, a ne kao osnovno pravo.

Tendencija kršenja slobode izražavanja pozivjući se na zaštitu privatnosti o pitanjima koja su u interesu javnosti predstavlja pitanje koje zahteva dodatnu pažnju. Deo informacija i dokumenata koje se odnose na ličnosti i ovlašćenja državnih organa u radu i interesima zemlje i njenih građana, treba da budu dostupni javnosti.

⁹⁵ Sa javne rasprave Komisije za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije, (1.11.2011) <http://www.assembly-kosova.org/?cid=3,128,4162>, 18.11.2012.g.

⁹⁶ Važno je da su stigli živi, *e-novine*, <http://www.e-novine.com/feljton/45926-Vano-stigli-ivi.html>, 19.11.2012g.

⁹⁷ Pogledajte: <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FIW%202013%20Booklet%20-%20for%20Web.pdf> (13.02.2013).

Tehnološki napredak postavio je pred izazovima slobodu izražavanja. S jedne strane svet telekomunikacija i interneta pruža mogućnost za ostvarivanje ovog prava novim načinima izražavanja, dok sa druge strane, slobodan protok informacija predstavlja potrebu da se zakonski reguliše aspekt slobode izražavanja i njegove zaštite.

Pravni mehanizmi u Republici Kosovo, u najvećem broju slučajeva ne sadrži kaznene odredbe za poštovanje ljudskih prava u oblasti slobode izražavanja. Zastupanje i promociju slobode izražavanja ne treba shvatiti kao preteranu i nepotrebnu. To bi se moglo uraditi putem posebnog pravnog instrumenta koji bi obezbedio dodatnu zaštitu slobode izražavanja.

U Instituciji Ombudsmana u 2012, razmatrano je 25 žalbi, u vezi sa kršenjem prava na slobodu izražavanja. Najveći broj njih ima veze za upotrebom dvojezičnosti u raznim opštinskim centrima na Kosovu, kao i suštinski važan element da dobije i pruži neophodne informacije, što olakšava put za ostvarivanje individualnih i drugih društvenih prava.

Flagrantan slučaj kršenja slobode izražavanja predstavlja napad u Omladinskom centru u Prištini protiv organizatora i drugih učesnika u promociji jednog od izdanja časopisa Kosovo 2.0. Napad je signalizirao da će sloboda izražavanja verovatno biti meta razmimoilaženja raznih priroda u društvu u kulturnom, verskom i tranzicionom diverzitetu, kao što je to na Kosovu.

Ombudsman je pažljivo pratio događaje koji su se desili u ovom slučaju, kao i nasilja koje je usledilo prema organizaciji "Libertas". U svom javnom odgovoru, Ombudsmana je izrazio zabrinutost zbog "fizičkih i verbalnih napada, direktnih pretnji" Upravo zbog javnih izjava o ovome slučaju, Ombudsmana je bio i jeste meta verbalnih, medijskih i elektronskih napada od strane pojedinaca i grupa sa ekstremnim verskim opredeljenjima.

U stavu 2. člana 40. Ustava Kosova, daje se legitimno pravo države da ograniči ostvarivanje slobode izražavanja, kada je to potrebno " [...] u cilju sprečavanja izazivanja i provokacije nasilja i neprijateljstva na osnovu rasne, nacionalne, etničke ili verske netrpeljivosti."⁹⁸

Član 10 EKLJP štiti ne samo mišljenja i informacije koje se mirno prihvataju, nego i mišljenja i informacije koje mogu biti uznemiravajuće i uvredljive, ali koje su u funkciji jedne demokratske vrednosti. Ovaj član ne štiti samo izgovorenu ili pisanu reč, već i slike, akcije, ili čak garderobu, ako je cilj informacija. Takođe, član 10 Evropske Konvencije štiti ne samo sadržajni aspekt informacija, nego i forme kroz koje se one izražavaju.

2.15. Pravo na pristup javnim dokumentima

Ustav Republike Kosovo (član 41) garantuje pravo na pristup javnim dokumentima. Ovo uključuje pravo svakoga na sadržaj dokumenata koja su u posedu organa vlasti, kao i prava na pristup informacijama od javnog značaja, sa izuzetkom ograničenja utvrđenih zakonom. Ovo

⁹⁸ Ustav Republike Kosovo, član 40, stav 2.

pravo uspostavlja pravila za funkcionisanje i transparentnost javne uprave sa građanima o svojim svakodnevnim aktivnostima.

Slobodan protok informacija je važna alatka za izgradnju poverenja između institucija i građana, da se stvori transparentnost poslovanja koji u isto vreme doprinosi efikasnosti i efektivnosti javne uprave. Zakon o pristupu javnim dokumentima (ZPJD) predviđa sveobuhvatan postupak pristupa javnim dokumentima i značajan je zbog činjenice da kroz realizaciju ovih prava građani postaju svesni usluga koje se očekuju od strane administracije, ujedno je i administracija svesna obaveza koje mora da pruža građanima.

Implementacija ZPJD na Kosovu, pripraćena je u praksi raznim teškoćama. U toku izveštajnog perioda Instituciji Ombudsmana primila je 17 slučajeva u vezi uskraćivanja prava na pristup javnim dokumentima. U poređenju sa prethodnom godinom 2011, postoji neznatno povećanje prijavljenih slučajeva. Ovom povećanju svakako su doprinele aktivnosti Ombudsmana u sastancima sa građanima, kroz organizovanje okruglih stolova, čiji je cilj bio da se podigne svest građana o njihovim pravima i da budu upoznati sa sadržajem dokumenata koji nastaju i čuvaju se od strane javnih institucija.

Dana 30. januara 2012, uz podršku Misija OEBS-a na Kosovu, IO je organizovala okrugli sto na temu "Implementacija Zakona o pristupu javnim dokumentima ", koja je imala za cilj otvoren razgovor zajedno sa drugim zainteresovanim stranama, kao što su parlamentarna komisija za javnu upravu, kancelarija Predsednika Vlade, civilnog društva i medija, o pitanjima koja se odnose na sprovođenje zakona i izazovima koji se javljaju tokom njegove primene u praksi.

Neke od preporuka koje su proizašle sa ovog sastanka su: da se u svakoj javnoj ustanovi uradi lista sa klasifikacijom dokumenata, kako bi se izbegle proizvoljnosti ili uskraćivanje pristupa službenim dokumentima; da se imenuju osobe zadužene za prijem zahteva za pristup javnim dokumentima a po onim institucijama u kojima se ovo ne radi, da se sa državnom Agencijom za zaštitu ličnih podataka organizuju informativne kampanje za građane, vezano za mogućnosti koje zakon pruža kao i koordinisano postupanje po zahtevima za pristup javnim dokumentima i žalbama u vezi sa odbijanjem pristupa javnim dokumentima.

Takođe, 19. novembra 2012, uz podršku Misije OEBS-a na Kosovu, Institucija Ombudsmana održala je okrugli sto na temu "Građanin na raskrsnici" koja je bila fokusirana na diskusiju o izazovima u sprovođenju ZPJD, Zakona o zaštiti ličnih podataka i Zakona o klasifikaciji informacija i verifikaciji bezbednosti, iz perspektive nezavisnih institucija i civilnog društva. Kao zajednički zaključak iz diskusija evidentirana je potreba javnosti za ostvarivanjem prava na pristup javnim dokumentima, kao i podizanje svesti o javnim institucijama i obaveza vlasti da poštuje ovo pravo.

Član 12 i 13 ZPJD određuje interese prema kojima se može opravdati uskraćivanje pristupa javnim dokumentima. Prema tome, lica imaju pravo na pristup javnim dokumentima, ali je

pristup podvrgnut samo onim ograničenjima i uslovima koji su propisani zakonom i koji su potrebni radi zaštite prava iz Evropske konvencije.⁹⁹

Tokom primene, ZPJD treba da bude usklađen sa drugim zakonima, a posebno Zakonom o klasifikaciji informacija i verifikaciji bezbednosti i Zakonom o zaštiti ličnih podataka. A kako je praksa pokazala, to predstavlja najvrći problem kod upravnih organa. Klasifikacija dokumenata je jedna od najsloženijih aktivnosti u celom procesu. Klasifikacija dokumenata će stvoriti jasnu podelu dokumenata koja su dostupna i onih koji nisu dostupni javnosti i ne ostavlja prostor za kršenje zakona na osnovu pretpostavki da li je dokument dostupan ili nije dostupan. Još uvek ima mnogo nedoumica oko dokumenata koji ne mogu biti dostupni javnosti.

Institucija Ombudsmana igra u nekoj meri ulogu arbitra u sporovima koji se odnose na pravo informisanja, ali bez potrebnih atributa da se ovo uradi efikasno. Institucija Ombudsmana nije izvršno telo. Zbog toga, se neretko, preporuke Ombudsmana ne poštuju.

Imajući kao alternativu samo sudsku žalbu, mnogi zahtevaoci javnih isprava, odlučuju da se povuču iz bitke za slobodu informisanja. Naravno, s obzirom na broj zaostalih predmeta u sudovima, kašnjenja u pregledanju slučajeva ove prirode bićeti neizbežna. Iako je godišnji izveštaj prošle godine dao preporuku za uspostavljanje procedure za hitnu sudsku reviziju ovih slučajeva, čini se da je to nemoguće u praksi. U tom pravcu ozbiljno se mora razmišljati o promeni ovakve prakse, koja je u stvari jako obeshrabrujuća za građane. Potrebno je stvoriti izvršni mehanizam na Kosovu koji će obezbediti efikasnu primenu ZPJD.

Ombudsman se kontinuirano zalaže da se ZPJD sprovede u potpunosti bez odlaganja, jer je to uslov za transparentnost organa uprave, koji treba da budu otvoreni za javnost, objavljivanjem prava, obaveza i obaveza ustanova, službi i javnih institucija prema građanima, način na koji se ostvaruje pristup javnim dokumentima i šta je neophodno za rešavanje problema koje građani imaju, u skladu sa zakonom.

Tokom 2012, Ombudsman je objavio tri izveštaja sa preporukama u kojima se evidentira uskraćivanje ovog prava i ističu nedostaci i u vezi sa tim date su preporuke. Samo jedna preporuka Ombudsmana upućena javnoj instituciji o uskraćivanju pristupa javnim dokumentima u javnim ustanovama, je realizovana,¹⁰⁰ a u dva izveštaja Ombudsman ili nije dobio odgovor od institucija ili preporuke Ombudsmana nisu sprovedene.

⁹⁹ EKLJP član 10, stav 2, "Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva."

¹⁰⁰ IO izveštaj sa preporukama: Ž.br. 354/2011, u vezi sa uskraćivanjem prava na pristup javnim dokumentima iz Kosovske katastarske agencije. Agencija je nakon objavljivanja izveštaja postupila u skladu sa preporukama, iako žalioци u ovom slučaju, nisu dalje pokazali interesovanje. Takođe Ž. br.354/2011 IO, Ž.br.502/2011 i Ž.br. 520/2011.

Preporuke:

- *Za Vladu Republike Kosova, odnosno Ministarstvo za državnu upravu (MPA) da preduzmu konkretne mere za povećanje transparentnosti državne uprave, koja treba da bude otvorena za javnost, objavljivanjem prava, obaveza i usluga ustanova, službi i javnih institucija prema građanima, način na koji se ostvaruje pristup javnim dokumentima i šta je neophodno za rešavanje problema koje građani imaju, u skladu sa zakonom.*
- *Za Vladu Republike Kosovo da preduzme konkretne mere da senzibiliše javnost u vezi ostvarivanja prava na pristup javnim dokumentima, kao i podizanje svesti institucija i javnih vlasti, koje imaju obavezu da poštuju ovo pravo.*
- *Za Vladu Republike Kosovo da preduzme konkretne akcije i izradi listu klasifikacije dokumenata u svim javnim institucijama, kao potrebu da se izbegne proizvoljnost ili uskraćivanje pristupa službenim dokumentima.*
- *Da sve javne institucije u Republici Kosovo, imenuju lica odgovorna za prijem zahteva za pristup javnim dokumentima u onim ustanovama u kojima to nije učinjeno.*
- *Za Parlament i Vladu Republike Kosovo da se preduzmu konkretne akcije za usklađivanje ZPJD sa drugim zakonima, a posebno Zakonom o klasifikaciji informacija i verifikaciji bezbednosti i Zakonom o zaštiti ličnih podataka, da bi se omogućila njegova primena u praksi i izbegnu problemi sa kojima se suočavaju organi javne uprave.*
- *•Skupština Kosova da stvori izvršni mehanizam, koji bi osigurao efikasnu primenu ZPJD.*
- *Implementacija preporuka Ombudsmana za pristup javnim dokumentima, od svih organa javnih instituciji.*

2.16. Sloboda medija

Sloboda i pluralizam medija garantovana je članom 42 Ustava Republike Kosovo. U ovom članu zabranjuje se cenzurisanje medija, ali istovremeno određuje u kojim slučajevima sprečavanje širenja informacija postaje neophodno.¹⁰¹ Međutim, stav 3 istog člana predviđa pravo na ispravku informacija koje su objavljene kao nepotpune ili netačne.

U celovitosti onoga što se naziva sloboda medija, koji se neophodno povezivani sa slobodom izražavanja, mediji se mogu postaviti u dve uloge. Kad god se informacije prenose korektno i poštujući standarde profesionalizma, mediji služe kao sredstva za prava na slobodu informisanja i javnog interesa. Naprotiv, ako izbegavaju tu ulogu vođstva i zastupanja, mediji

¹⁰¹ Ustav Republike Kosova, član 42 stav 2.

postaju instrumenti koji utiču na temelj slobode izražavanja, ili u ekstremnim slučajevima oni mogu sami da prekrše slobodu medija i izražavanja.

Mediji su ključni izvor informacija. Ali, kada nedostaje njihova ekonomska nezavisnost, u slučajevima pravnog vakuma i neizvesnosti, ili čak u slučaju neuspješnog sprovođenja relevantnih zakona, sloboda medija sa ciljem javnog informisanja, dovodi se u pitanje. Samo zakonska garancija ne umanjuje dilemu da li su mediji zaista slobodni u prenošenju tačnih informacija, pouzdani i nezavisni.

Nezavisnost medija i pravne infrastrukture njihove slobode, ostaje tekuće pitanje istaknuto u različitim izveštajima lokalnih i međunarodnih institucija na Kosovu. Međunarodne organizacije, u svojim izveštajima, posebno ističu nedostatak slobode medija na Kosovu.¹⁰²

Uprkos upozorenjima i preporukama koje je Ombudsman podneo u godišnjem izveštaju prošle godine, o spornim članovima 37 i 38, Skupština Republike Kosova je usvojila Krivični zakon. Ova dva člana nisu bila u skladu sa Zakonom o kleveti i uvredi, suprotno članu 42 Ustava zemlje koji garantuje slobodu medija. Nakon usvajanja Krivičnog zakona Kosova sa ova dva člana, Ombudsman je otvorio slučaj po službenoj dužnosti (ex-officio). Posle grube reakcije medija, civilnog društva i javnog mnjenja, ovaj zakon je vraćen u Skupštinu i sporni članovi su uklonjeni i Ombudsmana je zatvorio slučaj.¹⁰³

U IO podnesena su još dva slučaja za navodno kršenje slobode medija. Jedan za slobodu informisanja, ali dokazano je da u ovom slučaju nije bilo kršenja ove prirode.

Drugi slučaj je u vezi sa nelojalnom konkurencijom sa operaterima medijskog prostora. Predmet je proglašen neprihvatljivim zato što je stranka u procesu korišćenja pravnih sredstava.

Ombudsmana je zabrinut u vezi sa slučajevima upotrebe sile i pritiska, uznemiravanja, ucene, pretnje i raznih drugih vidova opstrukcije rada novinara na Kosovu. Ali jednako zabrinjava činjenica da čak i novinari i mediji ne obaveštavaju Ombudsmana o slučajevima koji se vezuju za kršenje njihovih sloboda i prava, uprkos javnim izjavama, pričama i snimanjima gde vidimo neprihvatljivo ponašanja prema novinarima. Podnošenje takvih slučajeva će obezbediti jasan pogled i preciznije podatke ko i kako, u koje vreme i na koji način krši slobodu medija na Kosovu.

Ombudsman ocenjuje kao veoma važanu i pozitivnu činjenicu da je RTK 2 ponudio najbolju medijsku platformu za medijski prostor na srpskom jeziku. Ali još uvek nema medijskog prostora i ima potrebe za podizanjem kadrovskog kapaciteta osoblja, bilo u elektronskim medijima, bilo u štampanim medijima, za zajednice Turaka, Bošnjaka, Roma, Aškalija i Egipćana.

Pitanje finansijske i profesionalne nezavisnosti javnog servisa RTK, i dalje je osetljivo pitanje i zahteva sudsko rešenje prihvatljivo za pravnu prirodu slobodnih medija. Potpuno poštovanje slobode medija je od suštinskog značaja za funkcionisanje demokratije i zaštitu ljudskih

¹⁰² Freedom House izveštaj, slobode štampe 2012 globalnom i regionalnom rangiranje. (13.03.2013).

¹⁰³ IO, Ž.br. 338/2012, IO protiv Skupštine.

prava. Sloboda medija je od ključnog značaja u obezbeđivanju aktivne uloge građana u javnom životu i u demokratskim procesima.

Ombudsman traži od nadležnih institucija, da u saradnji sa novinarima pripreme strategiju za stvaranje potrebnog prostora za unapređenje slobode medija. S druge strane, poštovanje zakona o radu, naročito u pogledu ugovora o zaposlenju, pomoći će zaštititi novinara od pritisaka u medijima i uticaće na bolje radne uslove. Međutim, opšta ekonomska situacija, utiče i na opšte stanje u medijima, zbog čega je institucionalna podrška neophodna.

2.17. Sloboda okupljanja

Pravo na slobodu mirnog okupljanja garantovano je Ustavom Republike Kosovo.¹⁰⁴ Kao jedno od osnovnih ljudskih prava, ovo pravo je jasno definisano u relevantnim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, koji važe na Kosovu.¹⁰⁵

Ovo ustavno pravo u Republici Kosovo, sa svim potrebnim zakonskim ograničenjima, nikada i na bilo koji način, u redovnim uslovima, ne bi trebalo da bude uskraćeno od svoje suštine. Zakonska ograničenja ovog prava primenjuju se samo ako je "*neophodno da se obezbedi javni red i bezbednost, javno zdrvlje, nacionalna bezbednost ili zaštita prava drugih.*"¹⁰⁶

Uglavnom možemo reći da je ovo pravo tokom 2012 realizovano u znatnoj meri od strane građana, koji su preko organizovanja skupova i protesta izrazili zahteve, žalbe i primedbe o različitim pitanjima.

Ombudsman je nadgledao organizovanje nekoliko protesta na Kosovu, tokom 2012 godine, sa ciljem bližeg praćenja ovih događaja kao i nadgledanja poštovanja prava i sloboda građana zagantovanih Ustavom. Ombudsman je primetio da je angažovanje i ponašanje policije u većini slučajeva bilo korektno. Takođe, u većini ovih protesta primećeno je da su organizatori pozvali na mirne proteste i da su činili stalne napore da protesti ostanu mirni. Međutim, uprkos ovim bilateralnim naporima sa obe strane, bilo je trenutaka kada je situacija u protestima eskalirala.

Ombudsman je na osnovu svoje misije i svojih nadležnosti, nakon izjava i napetosti stanja u vezi protesta najavljenih od strane Pokreta Samoopredeljenje, dana 14. januara i 22. januara 2012, angažovao četiri ekipe, da posmatraju situaciju na graničnim mestima Merdare i Bela zemlja, sa ciljem bližeg praćenja ljudskih prava i osnovnih sloboda.

¹⁰⁴ Ustav Republike Kosova, Član 43. " Svako ima pravo da organizuje mitinge, proteste i demonstracije, kao i pravo da učestvuju u njima."

¹⁰⁵ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 20, str. 1. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 21 Evropske konvencije o ljudskim pravima, član 11. " Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja [...].ostvarivanje ovih prava može biti predmet ograničenja osim onog koje predviđa zakon, a koja su neophodna u demokratskom društvu [...]".

¹⁰⁶ Zakon o javnim okupljanjima br. 03/L-118, član 5, stav. 3:" Nadležni organi za održavanje reda i zakona uzimaju sigurnosne mere kako bi se obezbedila upotreba sile samo kad javni skup ili protest narušava ili preti da uništi opšte dobro.

Ombudsman je primetio tokom monitorisanja da je policijska intervencija, uključujući izbor sredstava i metoda, kao i upotrebu sile tokom protesta održanih 14. januara, 2012 u Podujevu i prelazu Bela Zemlja, bila nepotrebna, neopravdana i nesrazmerna.¹⁰⁷

Tokom praćenja protesta od 14. januara 2012, Ombudsman je primetio da, osim na mestu protesta, pripadnici Specijalne jedinice policije Kosova su upotrebili silu i tokom prevoza uhapšenih što je bilo praćeno degradirajućim i ponižavajućim postupcima, ne štedeći ni predstavnika medija koji je bio na dužnosti.

Ombudsman smatra da je policija u vršenju svoje uloge, obavezna i treba da ima kao prioritet zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹⁰⁸ Na to policiju obavezuju domaći zakoni i međunarodne preuzete obaveze. Ovde se posebno ističe zaštita ljudskih prava, u skladu sa principima Evropske konvencije o ljudskim pravima, koja ne samo da obavezuje na zaštitu ovih prava i sloboda, već istovremeno postavlja granice policijskog delovanja, upućujući dokle može da ide policija u cilju postizanja " policijskih legitimnih ciljeva ".¹⁰⁹

Svaka demonstracija na javnom mestu, bilo da su protesti, ili različiti oblici izražavanja nezadovoljstva, može da izazove određeni stepen nelagodnosti u svakodnevnom životu, uključujući ometanje saobraćaja ili druge javne usluge. Međutim, ako demonstranti nisu uključeni u akte nasilja, " *javne vlasti važno je da pokažu visok stepen tolerancije prema mirnim okupljanjima, ukoliko sloboda okupljanja, zagarantovana članom 11 EKLJP, nije lišena svoje suštine.*"¹¹⁰

ESLJP naglašava da " pojedinac ne prestaje da uživa pravo na slobodu okupljanja, kao rezultat sporadičnog nasilja ili drugih kažnjivih dela koja su počinili drugi tokom demonstracija, ukoliko isti pojedinac ostaje miran u svojim namerama ili ponašanju."¹¹¹

Ombudsman je nakon razmatranja dokaza koji su prikupljeni sa terena i pravne analize događaja navedenog protesta, od 21. februara 2012, uputio izveštaj ministru unutrašnjih poslova.

¹⁰⁷ Saopštenje za štampu predstavnika pokreta Samoopredeljenje : " Mi ćemo tamo ostati sve dok vlada ne počne da sprovodi odluku Skupštine", saopštenje Ministarstva unutrašnjih poslova: " Svi oni koji podržavaju pokret Samoopredeljenje u subotu, suočiće se sa upotrebom sile od strane kosovske policije." U:<http://vww.gazetaekpress.com/indek.php/artikujt/rubrika/C21/C6/?cid=15,71429>, (10.02.2012) i <http://vww.gazetaekpress.com/indek.php/artikujt/rubrika/C21/C6/?cid=1,15,71429> (10.02.2012

¹⁰⁸ Zakon o policiji, br. 03/L-035, član 2, stav b. Vidi i Evropski kodeks policijske etike, i. Ciljevi- policija ", da štite i poštuju prava i slobode pojedinaca, pod uslovom, posebno predviđeno u EKLJP. "

¹⁰⁹ Isto, član 3: Definicija - " Legitimni cilj policije- podrazumeva cilj koji prati policija u vršenju svojih funkcija, što je u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava i zakonom na snazi; "

¹¹⁰ Evropski sud za ljudska prava, vidi predmet i drugi protiv Balčik. Turska (Predstavka broj 25/02) i stav 52 V Ashughian. Jermenija (33 Predstavka broj 268/03), Stav 90.

¹¹¹ Isto, vidi Ezelin predmeta protiv Francuska (Predstavka broj 11800/85) i V Ziliberberg slučaj Moldavija (Predstavka broj 61821/00).

Preporuke iz ovog izveštaja su :

- 1. Sudska istraga o ponašanju policije, koja je upotrebila silu protiv demonstranata i slučajnih prolaznika na protestu 14. januara 2012, u Podujevu i graničnom prelazu Bela zemlja.*
- 2. Da identifikuje i privede pravdi sve one pojedince iz policijskih snaga koji su upotrebili silu i/ili naredili upotrebu policijske sile protiv demonstranata 14. januara 2012.*
- 3. Da identifikuje i izvede pred pravdu sva lica koja su upotrebila silu tokom protesta protiv policije Kosova.*
- 4. Da se razmotri uloga i misija Policijskog inspektorata Kosova, da se ispituju od strane nezavisnog tela i da se suoče sa zakonskom odgovornošću službenici ovog inspektorata, koji su prekršili etički kodeks i pravila rada Policijskog inspektorata Kosova, 14. januara 2012.*
5. Preduzeti disciplinske i zakonske mere protiv pripadnika Specijalne jedinice policije, koji je ometao rad predstavnika Institucije Ombudsmana i koji je pretio predstavniku Institucije Ombudsmana.
6. Za Specijalnu jedinicu policije Kosova da se organizuje specijalna obuka u vezi sa upravljanjem situacijama kada je u pitanju velikih broj ljudi na raznim javnim skupovima, prema uputstvu Venecijanske komisije za proteste, sa posebnim naglaskom na poštovanje ljudskih prava i sloboda.
7. Od Ministarstva unutrašnjih poslova se zahteva da svi pripadnici policije Republike Kosovo, bez obzira na formu, način i situaciju angažovanja i jedinica u kojima su raspoređeni, nose identifikacioni broj.
8. Kosovska policija kao institucija za zaštitu ustavnog poretka i javne bezbednosti, javnog zdravlja, prava i sloboda, moraju nužno unapred zahtevati kontakt sa organizatorima javnih skupova za njihovo planiranje, kada je to potrebno, zbog mesta, vremena i broja učesnika, ako nisu izričito zabranjeni posebnom odlukom.¹¹²

Ombudsman nije dobio nikakav odgovor od Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) u vezi sa gore navedenim preporukama, koje je ovo Ministarstvo trebalo da sprovede.

Ombudsman je primio izveštaj od Policijskog inspektorata Kosova (PIK), koji ga je obavestio da je nakon analize događaja, PIK razmatrao nekoliko slučajeva ponašanja policajaca.¹¹³

¹¹²IO, ex-officio izveštaj br. 28/2012, u vezi sa događajima u protestima od 14. i 22. januara 2012.

[http://vov.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/82060_Ek-officio 20nr % % u 2028 \(01/19/2013.](http://vov.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/82060_Ek-officio%20nr%20228%20(01/19/2013))

¹¹³ Izveštaj Policijskog inspektorata Kosova, od 7. marta 2012. Strana 27:U izveštaju se navodi da je PIK u saradnji sa javnim tužiocem u jednom slučaju su procenili da postoji opravdana sumnja da je policajac počinio krivično delo i da je podneta krivična prijava u Opštinskom tužilačtvu u Gnjilanu. Dok su ostala tri slučaja prema PIK, kaže se da nakon sprovedene istrage PIK je zaključio da ne postoje elementi krivičnog dela, ali je bilo elemenata disciplinskih prekršaja i ovi slučajevi su razmatrani u Odeljenju za interne istrage Kosovska policija.

Ombudsman je obavešten od strane PIK u vezi krivične prijave pokrenute od Opštinskog javnog tužioca u Gnjilanu, PIK nije dobio dodatne informacije o napretku čitavog slučaja i fazi u kojoj se istraga nalazi.¹¹⁴

Prema informacijama koje je Ombudsman dobio od Odeljenja unutrašnje istrage pokazuju da je ovo odeljenje od PIK-a dobilo nekoliko slučajeva žalbi građana u vezi sa događajima sa protesta od 14. januara 2012, ali nakon istrage su zaključili da ne postoje elementi disciplinskog prekršaja učinjenih od službenika Kosovske policije. Rezultat istrage od strane Odeljenja za unutrašnje istrage, ostavlja dovoljno prostora za sumnju u nezavisnost ove institucije u pogledu realne situacije. Ostavljajući po strani metode, oblike i način ispitivanja od strane Odeljenja, sam izraz "nema elemenata disciplinskih prekršaja kosovskih policajaca", u ovom slučaju, uprkos dokazima od strane pojedinaca, medija i Institucije Ombudsmana, upućuje ili na falsifikovani rezultati istrage ili nedostatak hrabrosti da se suoče sa nadređenima, i ovo nužno otvara pitanje nezavisnosti odeljenja za istrage. Ovaj rezultat pravi legitiman i neophodan zahtev za nezavisnost tih institucija u Republici Kosovo.

Još jedan događaj koji je Ombudsmana pomno pratio, je protest od 17. oktobra 2012 godine, kada je pokret Samoopredeljenje organizovao protest u blizini zgrade Kosovske Vlade, kojom prilikom je usledila intervencija Policije Kosova, što je rezultiralo sa nekoliko povređenih i nekoliko privedenih.¹¹⁵ Među demonstrantima je bilo i nekoliko poslanika Skupštine Kosova, koji su želeli da uđu u zgradu vlade, ali su bili sprečeni od strane Kosovske policije. Iako broj povređenih i uhapšenih nije bio mali, ministar unutrašnjih poslova javno je izjavio u Skupštini da : "To je istina, ja sam dao naređenje i to naređenje je trebalo da se sprovede još strože", aludirajući na to da im Ustav i zakon dozvoljava da zaustavi " poslanike, predsedništvo Skupštine, Vladu i predsedništvo, " ako blokiraju javne institucije.",¹¹⁶ iako ove institucije predstavljaju volju građana.

Dana 22. oktobra 2012 godine, pokret Samoopredeljenje je organizovao još jedan protest. Nakon pokušaja nekoliko demonstranata da blokiraju ulazak i izlazak zvaničnika, iz zgrade Vlade, policija je intervenisala i uhapsila veliki broj demonstranata, među kojima je i nekoliko poslanika Skupštine, koji su tokom hapšenja od strane policije pretrpeli teške povrede.

Dana 22. oktobra 2012. godine protesti su nastavljeni do popodneva, gde je usledila intervencija pripadnika Specijalne jedinice policije, koja je upotrebila suzavac na trgu " Majka Tereza". Tokom policijske intervencije nisu pošteđeni od hapšenja ni slučajni prolaznici, koji su u to vreme kretali trgov "Majka Tereza".¹¹⁷ U ovoj situaciji, jedna nemačka državljanka, prema tvrdnjama članova njene porodice, kao slučajni prolaznik, pretrpela je teške povrede

¹¹⁴ Zvanično obaveštenje od strane Odeljenja za unutrašnju istragu MUP, upućene Ombudsmanu od 26. decembra 2012.

¹¹⁵ Zvanični unutrašnji izveštaj iz IO od protesta 17. oktobra 2012..

¹¹⁶ Transkript plenarne sednice Skupštine Kosova, održane 17. oktobra, 2012 – str. 16.

¹¹⁷ Zvanični izveštaji iz internih protesta IO 17. i 22. oktobra 2012, izjave zatvorenika u policijskim pritvorskim centrima.

(gubitak svesti), a zatim je u takvom stanju prenetu u bolnicu - Univerzitetski klinički centar.¹¹⁸

Ombudsman smatra da je policijska intervencija i upotreba sile protiv demonstranata i neselektivna upotreba suzavca tokom protesta 17. i 22. oktobra 2012, bila nepotrebna, neopravdana i nesrazmerna.

Ombudsman smatra da je ovoj situaciji doprineo i sam ministar unutrašnjih poslova, koji je javno izjavio u Skupštinu, da je on dao naređenje za navedene radnje, dodajući da je naređenje zahtevalo oštriju akciju protiv demonstranata. I to je stvarno primećeno u akcijama policije od 22. oktobra 2012 godine, nad demonstrantima, uključujući i poslanike Skupštine Republike Kosovo.

Ombudsman smatra da " Nadležnost ministra ne obuhvata operativno upravljanje policijom",¹¹⁹ i da je potpuno prirodno i pravo policije da spreči demonstrante da uđu u radne prostorije državnih organa. Međutim, blokiranje narodnih predstavnika, suprotno je članu 70 Ustava koji predviđa da" Poslanici su predstavnici naroda i ne podležu nijednom prinudnom mandatu. "

Ombudsman upozorava da, ma koliko bile oštre suprotnosti i politički stavovi između političkih subjekata, policija ne sme da bude zloupotrebljena u političke svrhe. Instrumentalizacija policije u političke svrhe je neprihvatljivo i veoma opasno za demokratiju, stabilnost i neminovno dovodi do rušenja načela podele vlasti i na taj način dovodi do kršenja ljudskih prava.

Ombudsman je, takođe, pažljivo pratio događaje do kojih je došlo u jednoj organizovanoj akciji NVO "Libertas", od 14. decembra 2012. u Domu omladine u Prištini, gde su neki ljudi fizički napadali organizatore i demolirali halu u kojoj su organizatori planirali miting i promovisanje njihovog časopis koji se bavi problemima LGBT.

Ombudsmana smatra da, bez obzira kojoj grupi pripadaju napadači, oni trebaju da budu izvedeni pred lice pravde i da se suoče sa zakonom, jer njihove akcije predstavljaju netrpeljivost, neprihvatljivu akciju i kršenje ustavnog i demokratskog poretka. U postupcima napadača koji su napali organizatore mitinga, postoje elementi kršenja prava na slobodu izražavanja, slobodu udruživanja i pravo okupljanja, sva ova prava garantovana su Ustavom Republike Kosovo.

Ombudsman javno poziva nadležne državne institucije, na sprovođenje zakona i pravde u takvim slučajevima, da postupaju u skladu sa svojim nadležnostima i da istražuju slučajeve takvih napada. U suprotnom, sprečavanje takvih nezakonitih akcija je obaveza svih institucija.

Ombudsman je u prethodnim izveštajima upozorio da stav 3 člana 12 Zakona o javnim okupljanjima, po kome je zakonska obaveza da zakonodavac delegira "dežurnog" na mitingu, "da uhvati i preda policiji učesnika ili bilo koje drugo lice na javnom skupu, ako remeti javni

¹¹⁸ IO interni izveštaj o protestima od 22. oktobra 2012, izjava porodice povređene u UKC

¹¹⁹ Zakon o policiji, br. 03/L-035, član 5.1.

red i mir, ako nosi oružje ili opasne predmete ili zabranjena obeležja "su ekskluzivna obaveza državnih organa, i ne može se preneti nekom drugom pravnom ili fizičkom licu.

S obzirom da do sada nije preduzet nikakav postupak za izmenu ovog člana, Ombudsman prporučuje izmenu i dopunu navedenog člana Zakona o javnim skupovima, kako bi se primenio u skladu sa evropskim standardima.

Praksa Evropskog suda upozorava da efektivna sloboda mirnog okupljanja ne može se zahtevati samo ako je država ispunila svoje obaveze o ne intervenisanju, ali u slučaju potrebe zahteva pozitivne mere, čak i u odnosima između pojedinaca.¹²⁰

Ombudsman poziva i zahteva od državnih institucija, da sprovedu sve dosadašnje preporuke bilo da su date u godišnjim ili posebnim izveštajima, koje se tiču prava na okupljanje.

2.18. Sloboda udruživanja

Sloboda udruživanja u Republici Kosovo zagantovana je Ustavom Republike Kosovo (USTAV REPUBLIKE KOSOVO)¹²¹ i EKLJP,¹²² a regulisana je Zakonom o slobodi udruživanja u nevladine organizacije.¹²³

Međutim, problem koji ugrožava nevladin sektor na Kosovu je usvajanje Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne bankarskih finansijskih institucija, od strane Skupštine. Navedeni zakon u svojim odredbama predviđa uslove koji omogućavaju transformaciju mikro finansijskih institucija, registrovanih kao nevladine organizacije (NVO - MFI) u akcionarsko društvo, koje ozbiljno narušava slobodu udruživanja.

Napori za transformisanje MFI – NVO u akcionarska društva iz različitih interesnih grupa postojala je i ranije, u procesu izmene i dopune Zakona o slobodi udruživanja u nevladine organizacije. Međutim, posle intenzivnog angažovanja i saradnje sa međunarodnom zajednicom na Kosovu, civilno društvo je uspelo da zaustavi uvođenje elemenata koje podrivaju suštinu postojanja civilnog društva. I uprkos angažovanju civilnog društva, da ne dozvoli takav proces, Skupština Kosova je usvojila Zakon o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne bankarskim finansijskim institucijama.¹²⁴

¹²⁰ ESLJP, presuda od 21. juna 1988, predstava br. 10126/82

¹²¹ USTAV REPUBLIKE KOSOVO, član 43 : " 1. Sloboda udruživanja je zagantovana. Sloboda udruživanja uključuje i pravo na osnivanje organizacija bez dobijanja dozvole, da bude ili ne bude član neke organizacije i da učestvuje u aktivnosti neke organizacije. 2. Sloboda osnivanja sindikata i organizovanja, u cilju zaštite interesa, je takođe zagantovana. Ograničenje ovog prava može biti ograničeno zakonom za pojedine kategorije radnika. 3. Organizacije ili aktivnosti koje imaju za cilj rušenje ustavnog poretka, kršenje ljudskih prava i sloboda ili izazivanje rasne, nacionalne, etničke ili verske, može se zabraniti odlukom nadležnog suda. "

¹²² EKLJP, član 11.

¹²³ Službeni list RK, br. 14, od 9. septembra 2011, Priština.

¹²⁴Transkript plenarnoj sednici Skupštine, održanoj 12. aprila 2012, http://vvv.assembli-kosova.org/common/docs/proc/trans_s_2012_04_12_11_4155_al.pdf (02/18/2013). Parlament je odobrio zakon po 55 (pedeset) glasova " za ", bez (0) " protiv " i četiri (4) " uzdržani".

Posle iscrpljivanja svih pravnih sredstava u suprotnosti sa Zakonom o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne bankarskim finansijskim institucijama, organizacija civilnog društva su se obratile Instituciji Ombudsmana, da zatraži od Ustavnog suda Republike Kosovo ispitivanje ustavnosti člana 90, člana 95, stav 1.6, člana 110, člana 111 i člana 116 Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne bankarskim finansijskim institucijama.¹²⁵

Nevladine organizacije smatraju da pomenuti Zakon ima za cilj da reguliše funkcionisanje NVO - MFI kroz regulisanje principa i procedura upravljanja. Međutim, odredbe (člana 90, člana 95, stav 1.6, člana 110, člana 111 i člana 116) ovog zakona, tretiraju određeno pitanje pravnog subjektiviteta NVO - MFI, i otvaraju mogućnost za njihovu transformaciju od pravnog lica kao NVO u pravno lice kao akcionarsko društvo.

S obzirom na ulogu i značaj civilnog društva i nevladinih organizacija, kao suštinskog dela u razvoju demokratije, Ombudsman smatra da će ovaj zakon napraviti nepopravljivu štetu, ne samo temelju postojanja civilnog društva već i razvoju demokratije. Takođe, Ombudsman smatra da kao takav, zakon krši ustavna načela, krši principe međunarodnog prava o neprofitnim organizacijama i u suprotnosti je sa važećim zakonodavstvom na Kosovu, koje reguliše oblast slobode udruživanja u nevladine organizacije i ugrožava budućnost civilnog društva u celini.

Ombudsman konstatuje da je osnovni princip univerzalnog neprofitnog sektora, koji reguliše ta pitanja na Kosovu, izričito regulisan zakonom, koji " *zabranjuje distribuciju neto prihoda ili profita za bilo koje lice, kao i korišćenje sredstava, prihoda i profita NVO koji donose koristi direktno ili indirektno, bilo za osnivača, direktora, službenika, člana, radnika, ili donatora NVO, osim razumne isplate ili kompenzacije za lica koja rade u toj organizaciji*".¹²⁶

Ovaj princip znači da NVO nema vlasnika, dok se njena imovina ne može tretirati kao privatna imovina, jer " *sva sredstva, prihodi i profit NVO se može koristiti samo za neprofitnu misiju radi koje se NVO osniva* "¹²⁷, dok u slučaju prestanka NVO, " *NVO imovina se daje drugoj NVO za iste ili slične ciljeve* ".¹²⁸

Imajući u vidu sve ovo, u okviru ustavnih i zakonskih ovlašćenja, Ombudsman je kao ovlašćena strana zahtevao od Ustavnog suda Republike Kosovo, "da ukine kao ne usaglašene

¹²⁵ Pismo od 21. februara 2012. upućeno predsedniku skupštinskog Odbora za budžet i finansije, pismo od 29. marta 2012. upućeno predsedniku skupštinskog Odbora za zakonodavstvo i pismo od 19. aprila 2012. upućenog predsedniku Republike Kosovo. Pisma od 11. maja 2012. upućeno NVO-ma:Kosovska Fondacija za Civilno Društvo (KCSF), Pokretu FOL, Kosovskom demokratskom institutu (KDI), kao podnosioca zahteva i 55 drugih NVO koje podržavaju zahtev.

¹²⁶ Zakon br. 04 / L - 057 o slobodi udruživanja u nevladine organizacije, član 4.1 i 4.3 i Saveta Evrope Preporuku CM / Rec (2007) 14 Komiteta ministara državama članicama o pravnom statusu nevladinih organizacija u Evropi, član 9.

¹²⁷ Isto, odeljak 4.2 i Saveta Evrope Preporuka CM / Rec (2007) 14 Komiteta ministara državama članicama o pravnom statusu nevladinih organizacija u Evropi, član 9.

¹²⁸ Isto, odeljak 21.3, Savet Evrope, Preporuka CM / Rec (2007) 14 Komiteta ministara državama članicama o pravnom statusu nevladinih organizacija u Evropi, član 56.

sa Ustavom Republike Kosova, članove 90; 95, stav 1.6; 110;111 i člana 116 Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i nebankarskim finansijskim institucijama."¹²⁹

Zbog nepopravljive štete koju može izazvati ovaj zakon, Ombudsman je zatražio od Ustavnog suda da donese privremenu meru kojom suspenduje primenu ovog zakona, do konačne odluke o napred navedenim odredbama. Dana 24. decembra 2012. Ustavni sud Republike Kosovo uvažio je zahtev Ombudsmana i odredio privremenu meru o suspenziji primene navedenih odredbi ovog zakona, do konačne odluke suda.¹³⁰

Druga činjenica koja veoma zabrinjava Ombudsmana je slučaj nasilja ispoljenog od grupe ljudi, uglavnom mladih, protiv organizacije i promocije časopisa " Kosovo 2.0 " NVO "Libertas, održane 14. decembra 2012, u Palati omladine u Prištini, koji događaj je bio praćen fizičkim nasiljem, verbalnim napadima i oštećenjima infrastrukture mesta održavanja skupa. Ombudsman je pažljivo pratio događaje koji su se desili, a javno je izrazio zabrinutost zbog fizičkih i verbalnih napada, direktnih pretnji i demoliranja sale gde se aktivnost održavala.¹³¹

2.19. Pravo na izbor i učešće

U svakoj demokratiji, izbori su slobodni sa tajnim glasanjem, odnosno slobodno izražavanje mišljenja građana i uslovima koji obezbeđuju volju građana da na nezavisan način odaberu njihove legitimne predstavnike u državnim institucijama. Sa ovim ostvaruje se pravo građana da učestvuju u izborima i da budu birani.

Pravo na izbor i učešće, kao osnovno pravo, ostvaruje se na osnovu Ustava Republike Kosova,¹³² Zakona o opštim izborima¹³³ i Zakona o lokalnim izborima,¹³⁴ koji su skladu sa Evropskom Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹³⁵ Da bi se ova ustavna kategorija ostvarila u pravom smislu reči za to se brine nezavisno telo tj. Centralna izborna komisija (CIK).¹³⁶

CIK je tokom 2012 godine organizovala Vanredne izbore za izbor predsednika Opštine u Uroševcu i Kačaniku.

U Opštini Uroševac izbori su održani 29. aprila 2012. A u Opštini Kačanik, 17. juna 2012. U obe opštine bilo je drugog kruga za izbor predsednika Opštine. CIK povodom izbora, ustanovila da

¹²⁹ IO, zahtev upućen Ustavnom sudu, 11. oktobra 2012.

¹³⁰ Odluka Ustavnog suda Republike Kosovo, za KO Slučaj 97/12, koji je objavljen 26. decembra 2012. u: http://www.gjk-ks.org/repositori/docs/gjkk_ko_97_12_mp_shk.pdf, (03/24/2013).

¹³¹ Informacija za medije, [http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=5,0,0,1,a,666,\(20.12.2012\)](http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=5,0,0,1,a,666,(20.12.2012)).

¹³² Ustav Republike Kosova, član 45. tačka 1.

¹³³ Zakon o opštim izborima, br.03/L-073.

¹³⁴ Zakon o lokalnim izborima, br.03L-072.

¹³⁵ Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Protokol I, Član 3.

¹³⁶ Centralna izborna komisija, Ustav Kosova, Član 139.

nije bilo žalbe ili nekih odluka od strane Vrhovnog suda Kosova i Izbornog panela za žalbe i molbe (IPŽM).

Na kraju izbornog procesa od strane CIK je ustanovljeno da nije bilo većih prekršaja i kršenja Izbornih pravila, odnosno prava izbora i učešća. Identifikovani su manji propusti, uglavnom kao i na ranijim izborima, koje se odnose na probleme sa adresama, pometnja prilikom nalaženja birača na biračkim mestima, bilo je imena umrlih koji su bili na biračkim spiskovima. Na Biračkim mestima (BM), takodje je bilo problema i grešaka prilikom slanja obrazaca Centru za prebrojavanje i rezultate (CPR).

Prebrojavanje je vršeno u Centru za prebrojavanje i rezultate, nije bilo problema osim nekih sitnih u vezi sa proceduralnom prirodom. Bilo je manje problema u odnosu na ranijih izbora.

Prvi put je upotrbljen novi projekat za preliminarne rezultate, i prvi put je upotrebljen internet kao način slanja podataka na relaciji BM-CPR-CIK. Na ovaj način je eliminisana veća razlika u prikazivanju rezultata između preliminarne i konačne rezultata.

CIK se, povodom izbornih procesa, suočava sa različitim izazovima kako na lokalnom tako i na centralnom nivou. CIK je u ovoj neizbornoj godini, organizovao, treninge sa temom unapređenja biračkog spiska, a sa ciljem eliminisanja problema koji prate birački spisak. Najvažnija stavka u ovom smislu je ažuriranje biračkog spiska a pre svega brisanje preminulih osoba, kao i ažuriranje adresa birača, mesta glasanja i slično.

Da bi se moglo smatrati da izbore prate demokratski procesi i da bi se stalo na put zloupotrebama pri glasanju, po prvi put, na prošlim izborima, počelo se sa procesuiranjem i sankcionisanjem prekršioca izbornih pravila i krivičnog zakona, od strane opštinskih sudova. Međutim sankcije nisu u skladu doprinosa da se prekršioc i krivičnih dela spreče da ubuduće ne čine izborni i krivični prekršaj.

IOK je zabrinuta, zbog ovakvih sudskih presuda, koje nisu srazmerne težini krivičnih dela, i kao takve nisu dovoljne da bi sprečile buduće potencijalne prekršioce u kršenju izbornih zakona. Ombudsman, konstatuje da sudovi treba da pravilno odmere kaznu koja će biti u srazmeri sa učinjenim krivičnim delom, za koje su zakonom predviđene kazne.

Dosadašnji zakoni o opštim i lokalnim izborima, sadrže dosta nejasnoća i dvosmislenosti u implementaciji. Odlučeno je da se postojeći zakoni revidiraju i u toku je revidiranje izbornog zakona od strane komisije za pregled i izmenu zakona. Ombudsman u tom smislu očekuje da će oba izborna Zakona sadržati jasnije i preciznije odredbe Zakona, radi njihovog lakšeg sprovođenja i tumačenja. Takođe se očekuje da se odredi drugačiji izbor članova CIK, koji bi bio sastavljen od lica koja ne pripadaju političkim partijama.

Ombudsman takođe primećuje da nema dovoljno izveštaja o aktivnostima CIK-a a koja trebaju biti istaknute na web stranici CIK-a. Pogotovu ovakve informacije nema na jezicima najvećinskih zajednica, pa i na srpskom jeziku.

Preporuke:

- *Sudskom Savetu Kosova, odnosno svim kompetentnim sudovima na Kosovu, da pravilno odmere kazne koje će biti u srazmeri sa učinjenim krivičnim delom, i kao takve bi sprečile buduće potencijalne prekršioce izbornih zakona.*
- *Skupštini Republike Kosova da što pre, u svakom slučaju pre idućih opštih izbora na lokalnom i nacionalnom nivou, završava revidiranje izbornih zakona, sa jasnijim i preciznijim odredbama, kojim bi se olakšavalo sprovođenje i tumačenje izbornih zakona.*
- *Centralnoj Izornoj Komisiji da što pre reši probleme sa ažuriranjem biračkih spisaka, a pre svega brisanje preminulih osoba, kao i ažuriranje adresa birača, mesta glasanja i slično, a takođe i uklanjanje postojećih problema i grešaka prilikom slanja obrazaca Centru za prebrojavanje i rezultate (CPR).*
- *Centralnoj Izornoj Komisiji da preduzme sve potrebne mere za ažuriranje web stranice CIK-a sa izveštajima i informacijama o aktivnostima CIK-a i drugih odgovornih institucija o izborima, naročito nga srpskom i jezicima drugih nevećinskih zajednica.*

2.20. Pravo na imovinu

Iako je pravo svojine zagarantovano Ustavom Republike Kosovo, kao i Dodatnim protokolom uz Evropsku konvenciju, na osnovu podnetih žalbi Instituciji Ombudsmana, imovinsko-pravni problemi na Kosovu i dalje egzistiraju bez nekih pozitivnih promena, kao što je navedeno u prethodnim godišnjim izveštajima Institucije Ombudsmana.

Zakonska infrastruktura još uvek nije zadovoljavajuća. Kako je navedeno u prethodnom godišnjem izveštaju Institucije Ombudsmana, Zakon o imovinsko pravnim odnosima ne definiše jasno imovinska prava npr. privatnu imovinu, javnu, društvenu i pravo korišćenja društvene imovine.

Imovinska pitanja su i dalje problematična u slučajevima gradnje. Na Kosovu se nastavlja izgradanja visokih zgrada u zonama gde je urbanistički plan završen. Ovi objekti nisu u saglasnosti sa urbanističkim planom i u suprotnosti su sa regulacionim planom. Izgradnja ovakvih zgrada stvara probleme okolnim vlasnicima imovine u njenom slobodnom korišćenju.¹³⁷

Takođe, problem i dalje predstavlja nadoknada od strane opština za vlasnike imovine uključene u urbanistički plan grada. Nekretnine koje su uključene u urbanistički plan grada, uzimaju se od vlasnika, ali opštine ne vrše njihovu kompenzaciju sve dok se na tim delovima ne počne sa izgradnjom. S druge strane, vlasnici ne mogu od opština da dobiju dozvolu za izmenu ili rekonstrukciju svoje imovine, sa obrazloženjem promena uključenih u urbanistički

¹³⁷ IO slučaj Ž. br. 257/2011. Žalilja se žali da je pored njene imovine, sa triju strana, sagrađena desetospratnica. Žalilja se žalila Opštini Priština, ali u njenom slučaju Opština nije preduzela nijednu akciju da bi zaštitila njeno pravo na neometano korišćenje imovine. Graditelj ove zgrade nije ispoštovao urbanistička pravila, jer je prozore i terase postavio prema imovini žalilje.

plan za te delove grada, i u tim slučajevima ne dobijaju kompenzaciju za posede, koje je opština predvidela za eksproprijaciju.¹³⁸

Kao što je navedeno u prethodnom godišnjem izveštaju IO, registracija imovine u katastarske knjige i dalje predstavlja problem za građane Kosova.¹³⁹ Administrativne procedure zahtevaju od vlasnika da za registrovanje imovinske transakcije moraju predati potvrdu o uplati opštinskih taksi, pre nego što registruju imovinu u opštinskoj službi za katastar nepokretnosti. Još uvek ne postoji koordinacija opštinskih službi, kako bi se skratilo vreme potrebno za registraciju imovine građana u katastarske knjige.

Ozbiljan problem predstavlja i činjenica da su katastarski podaci često netačni i neažurirani. Ovo predstavlja teškoće u identifikovanju legitimnih nosilaca imovinskih prava i pitanja važenja katastarskih izvoda, kao dokaza prava svojine na nepokretnosti.

Na Kosovu još uvek nije uspostavljena saradnja između kancelarija za civilnu registraciju, sudova i opštinskih katastarskih kancelarija, kada je u pitanju izveštavanje o slučajevima preminulih lica. Izvodi o smrti preminulih članova porodice, koje izdaju kancelarije za civilnu registraciju, predstavljaju dokaz, kada građani pred sudom regulišu pravo na nasleđivanje. Ova procedura je obično teška i strankama je potrebno puno vremena za regulisanje nasleđstva, zbog odugovlačenja procedura pred sudovima. To znači da u većini slučajeva građani uređuju nasleđivanje, samo kad im je to hitno potrebno za ostale lične potrebe.

Građani Kosova i dalje nailaze na prepreke kada pokušavaju da ostvare pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima koji se odnose na imovinu. Odugovlačenje postupaka još uvek predstavlja problem koji postoji u redovnim sudovima, u vezi sa ovim predmetima. Žalbe ove prirode konstantno se beleže u IO.¹⁴⁰

Bezbedan i nesmetan pristup javnom prostoru, predstavlja problem s kojim se ljudi suočavaju u svakodnevnom životu širom Republike Kosovo. Skoro svi trotoari na ulicama, po svim naseljima na Kosovu, posebno urbanih, su neprohodni jer su zauzeti parkiranim automobilima, tako da su pešaci prinuđeni da se kreću kolovozima. Ova situacija ugrožava živote građana Kosova. Ne postoji ni minimalna spremnost od opština ili policije da obezbedi građanima Kosova da nesmetano koriste trotoare. Ova pojava je izuzetno uznemirujuća i predstavlja veliku opasnost, posebno u blizini škola.

Slučaj koji se dogodio u oktobru u Prištini, u dvorištu Osnovne škole "Meto Bajraktari", kada je vozilo udarilo učenika škole za vreme velikog odmora, je uznemiravajući dokaz.

Nakon što je Ombudsman informisan o ovom događaju, pokrenuo je ovo pitanje kod nadležnih opštinskih zvaničnika. Međutim ni nakon intervencije Ombudsmana, ne vidi se da

¹³⁸IO slučaj Ž. br. 109/2012. Žalilac tvrdi da je 2008. tražio dozvolu od opštine za izgradnju na njegovoj imovini. Opština Priština je odgovorila, da je urbanističkim planom, na njegovoj imovini planirano uređenje parka. Kasnije, žalitelj je podneo zahtev za kompenzaciju, ali odgovor nije dobio. Usmeno su informisali žalioaca da treba da sačeka da se urbanistički plan ukune.

¹³⁹ IO Godišnji izveštaj 2011. Podnaslov 2.22, pravo na imovinu, str.74.

¹⁴⁰ IO slučajevima: Ž. br.477/2012, Ž. br. 447/2012, Ž. br. 454/2012. Podnosioci žalbe žale se na dužinu postupaka u građanskim parnicama pred redovnim sudovima.

je pokrenuta bilo kakva radnja, od strane opštine Priština, koja se odnosi na bezbednost školske dece. Da ironija bude još veća, predstavnici IO su izbačeni iz kancelarije Opštinske direkcije za javne usluge, zaštitu i spašavanje, od strane direktora ove službe, posle prijave slučaja i zahteva

Ombudsmana da se deci obezbedi siguran pristup školskom objektu.

Kako je navedeno u prethodnim izveštajima IO, Kosovska agencija za imovinu (KAI) i dalje ne ispunjava svoju zakonsku obavezu, da stvori funkcionalnu šemu za razumnu nadoknadu nosioca imovinskih prava, čija se imovina nalazi u severnom delu Mitrovice, a koja je pod upravom ove agencije. I dalje, vlasnicima ove imovine, nije omogućeno slobodno posedovanje i korišćenje iste.

Opštinski neuspesi u vezi sa žalbama podnetim IO, evidentni su i u slučajevima smeštaja i zbrinjavanja porodica kojima je potrebna socijalna zaštita. Ovo se posebno odnosi na naselje "Polja pomirenja" u Prištini. Ovaj kamp i danas, 12 godina nakon rata, naseljen je ljudima koji po Komisiji za dodeljivnje stanova socijalnim slučajevima u Opštini Priština ne ispunjavaju predviđene uslove i kriterijume, za dodelu tih stanova. IO je primila žalbe građana protiv Opštine Priština oko nepravilnosti i kršenja kriterijuma od Komisije za dodelu socijalnih stanova u opštini Priština.

Preporuke :

- *Vlada Republike Kosova da uspostavi funkcionalnu pravnu infrastrukturu za regulisanje pitanja imovine, koja je lako primenljiva.*
- *Vlada Republike Kosova i kosovske opštine, da omoguće i obezbede uživanje imovinskih prava u celosti, nesmetano i bez diskriminacije.*
- *Opštine da obezbede svojim građanima slobodno, sigurno i neometano korišćenje privatne imovin, u skladu sa zakonom.*
- *Sve opštine na Kosovu da zajedno i u saradnji sa Kosovskom policije, naročito u urbanim centrima na Kosov, obezbede svakom građaninu siguran i slobodan pristup i korišćenje, javne imovine.*
- *Opština Priština da saraduje sa IO i preduzme mere propisane zakonom protiv svih službenika koji ne saraduju sa IO.*
- *Kosovska agencije za imovinu da ispuni svoju zakonsku misiju, da stvori funkcionalnu šemu za razumnu nadoknadu za nosioce imovinskih prava, bez diskriminacije na celoj teritoriji Republike Kosovo, uključujući i severni deo Mitrovice.*

2.21. Pravo na obrazovanje

Pravo na obrazovanje u skladu sa Ustavom Republike Kosovo (URK) predviđa da " svako ima pravo na besplatno osnovno obrazovanje ", finansiranjem iz javnih fondova. ¹⁴¹ Ustav utvrđuje obavezu državnih institucija da obezbede jednake mogućnosti za obrazovanje svake osoba u skladu sa svojim potrebama. ¹⁴² Ali ovo takođe garantuje i EKLJP i njeni protokoli. ¹⁴³

2.21.1. Predškolsko obrazovanje

Predškolsko obrazovanje je prva karika u sistemu obrazovanja i sprovodi se u predškolskoj ustanovi. Kosovo je razvilo integrisani pristup u ranom detinjstvu, kombinujući proces obrazovanja, zdravstvene zaštite i edukacije, kroz igru sa profesionalnom pažnjom usmerenom na njihov razvoj. U tom kontekstu, predškolsko vaspitanje i obrazovanje su važni koraci u izradi AU o predškolskom vaspitanju i obrazovanju ¹⁴⁴, kao i izradu standarda za razvoj i učenje u ranom detinjstvu. ¹⁴⁵

U Godišnjem izveštaju za 2011. Ombudsman je preporučio da se kroz izgradnju kapaciteta fizičke infrastrukture, obezbedi sveobuhvatan i pravičan pristup obrazovanju za svu decu. Uprkos ove preporuke, školska godina 2011/2012. ima jednu predškolsku ustanovu manje nego u školskoj 2010/2011.godini. ¹⁴⁶ U nekim opštinama predškolsko obrazovanje opterećeno je nedostatkom infrastrukture.

2.21.2. Pred - univerzitetsko obrazovanje

Pred - univerzitetsko obrazovanje na Kosovu obrazuje decu uzrasta od 6-18 godina koja pohađaju jednu od sledeća tri nivoa obrazovanja: osnovne škole (1-5), niže srednje škole (6-9), koji su obavezni za svu decu, ¹⁴⁷ i viši razredi srednjeg obrazovanja (10-12/13).

Prema statističkim podacima MONT, u školskoj 2011/2012 godini, u Republici Kosovo izgrađeno je 11 osnovnih škola i nižih srednjih škola i 4 srednje škole. Prosečan broj učenika po odeljenju za osnovne i niže srednje škole, opao je sa 22,8 učenika po odeljenju, na 22,1 učenika, a za više srednje škole, opao je sa 32.4 učenika na 31,1 učenika po odeljenju. ¹⁴⁸

¹⁴¹ Ustav Republike Kosova, član 47. stav 1..

¹⁴² Isto, član 47, stav 2.

¹⁴³ Protokol br. 1 RKLJP, član 2 " Nikom ne može biti uskraćeno pravo na obrazovanje...

¹⁴⁴ AU 15/2012, za predškolskom vaspitanju i obrazovanju, od 18.09.2012.

¹⁴⁵ Standardi razvoja i učenja u ranom detinjstvu, 0-6 godina, MONT, u oktobru 2011.

¹⁴⁶ *Statistički podaci o obrazovanju na Kosovu*, 2010/2011 dhe 2011/2012. www.masht-gov.net/, (22.03.2013).

¹⁴⁷ Zakon o Pred univerziteskom obrazovanju, član 9, stav 2.

¹⁴⁸ *Statistički podaci o obrazovanju na Kosovu*, 2010/2011 dhe 2011/2012. www.masht-gov.net/ (22.03.2013).

Međutim, manipulacije sa statistikama i upoređivanje proseka sa podacima dobijenim od MONT-a, neodražavaju realnu situaciju u tom pogledu. U zavisnosti od demografskih i geografskih trendova, situacija je svakim danom sumornija. U mnogim ruralnim oblastima, posebno udaljenim selima od urbanih centara, ukupan broj učenika se smanjuje brzo, a mnogi školski objekti ostaju prazni i ne iskorišćeni, broj učenika po odeljenju je znatno manji od nacionalnog proseka predstavljenog od strane MONT.

Situacija je potpuno drugačija u gradskim školama, gde postoji veliki priliv učenika, nedostatak školskog prostora, izuzetno veliki broja učenika po odeljenju, koji je često dvostruko veći od nacionalnog proseka predstavljenog od strane MONT. Na Kosovu će, po svoj prilici, ovakvo stanje, dugo biti prisutno.

2.21.3. Učenici sa posebnim potrebama

Učenici sa posebnim potrebama pohađaju specijalne škole, koje pružaju specijalno obrazovanje. Ombudsman je u Godišnjem izveštaju za 2011. preporučio, da se obezbede najbolji mogući uslovi za ovu kategoriju učenika. U tu svrhu u Resurs centru " Lef Nosi " u Prizrenu pušten je u upotrebu aneks zgrade, u kojem su stvoreni najbolji uslovi za učenje, ishranu i smeštaj ove kategorije učenika, što predstavlja najbolji obrazovni centar ove vrste na Kosovu. Međutim u Resurs centar " Majka Tereza " u Mitrovici, školska zgrada je veoma stara, i ne ispunjava školske uslove.¹⁴⁹ MONT je uspostavio postupak kojim se procenjuje profesionalno obrazovanje lica sa posebnim obrazovnim potrebama.¹⁵⁰

Na Kosovu je i dalje teška situacija u pogledu pružanja fizičke infrastrukture za decu i učenike sa posebnim potrebama, a naročito za decu ometenu u razvoju. Samo mali broj škola na Kosovu pruža tehničke mogućnosti pristupa školskim objektima, za decu sa telesnim invaliditetom. Posebna briga o infrastrukturi u školama, kao i činjenica da mnoge škole nemaju osnovne higijenske uslove, onemogućava da govorimo o zdravom prirodnom okruženju.¹⁵¹ U ovom smislu, Ombudsman sa žaljenjem konstatuje neuspeh Opštinskih direkcija za obrazovanje i Opštinskih sanitarnih inspekcija, ne isključujući odgovornost MONT u nadzoru kao i odgovornost direktora škola.

2.21.3.1. Napuštanja škole

Fenomen napuštanja obaveznog obrazovanja, i dalje ostaje zabrinjavajuća pojava. MONT je izdao AU, br. 19/2012, od 10.04.2012, za uspostavljanje i jačanje timova za prevenciju i reagovanje u slučaju napuštanja i ne registrovanja obaveznog obrazovanja. Na osnovu ovog dokumenta, ostaje nada da će se ovi timovi formirati i da će uticati na sprečavanju ove pojave.

¹⁴⁹ IO, Ex-officio br. 414/2012, Specijalna škola " Majka Tereza, Resurs centar " u Mitrovici.

¹⁵⁰ AU br. 07 / 2012, profesionalna procena dece sa posebnim obrazovnim potrebama, 23.05.2012.

¹⁵¹ IO, Ex-officio br. 15/2012, OŠ " Zenun Čočaj " Đonaj selo, opština Prizren

Ova pojava je više izražena u ruralnim delovima Kosova kod albanske dece, a posebno kod dece pripadnika zajednica Aškalija, Egipćana i Roma.

2.21.3.2. Nasilje u školama

Institucija Ombudsmana, sa ciljem da istražuje slučajeve pojave fenomena nasilja u obrazovnim ustanovama, je od 2. maja 2012. do 23. novembra 2012. istraživala i prikupila podatke o slučajevima nasilja u obrazovnim ustanovama Republike Kosovo.¹⁵²

U nižoj OŠ "5 palih boraca OVK" u selu Plešine, uroševačke opštine, pripadnici Kosovske policije intervenisali su da prekinu proteste učenika i u ovom slučaju, prema izjavama učenika, bila je upotrebljena sila.¹⁵³ Što se tiče ponašanja pripadnika Kosovske policije tokom raspodele demonstranata (učenika), bilo je žalbi protiv jednog pripadnika Kosovske policije, koji je sada predmet istrage PIK.

Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju, zabranjuje telesno kažnjavanje, ili bilo koji drugi oblik ponižavajućeg kažnjavanja, u svim javnim ili privatnim obrazovnim institucijama.¹⁵⁴ Sa ciljem stvaranja bezbednijeg i podobnijeg obrazovnog ambijenta po obrazovnim institucijama, dana 26.05.2008, MONT je potpisao Memorandum o razumevanju sa MUP, MP, MRSZ i SSK. Ovaj memorandum o razumevanju važio je za period od četiri godine,¹⁵⁵ sa mogućnošću produženja, ali isti nije produžen.¹⁵⁶ Ipak, na osnovu prikupljenih informacija, možemo zaključiti da je nasilje prisutno u obrazovnim ustanovama. Ova pojava je izuzetno opasna i zabrinjavajuća, i nastavlja da se pojavljuje u različitim oblicima i sa veoma ozbiljnim posledicama.

2.21.3.3. Školska putovanja (ekskurzije)

U Godišnjem izveštaju za 2011. godinu, Ombudsman je preporučio da se ojača obrazovni karakter ekskurzija i da se savet roditelja i savet učenika uključe u donošenje odluka. MONT je izdao AU. br. 30/2012, od 31.10.2012, za van nastavne aktivnosti, prema kojima se omogućava učešće učenika u donošenju odluka.¹⁵⁷ Ovo AU je ispravan potez MONT-a i povećava nadu, da će problemi koji su pratili ekskurzije srednjoškolaca u nekim opštinama, biti prevaziđeni.

¹⁵² Izveštaji o radu od 02.05.2012 i 11.23.2012.

¹⁵³ IO, Ex-officio br. 414/2012., osnovna škola i niže srednje obrazovanje " 5 palih boraca OVK " u Plešine selu, opštini Uroševac.

¹⁵⁴ Zakon o pred- univerzitetskom obrazovanju, član 4, stav 2.

¹⁵⁵ Memorandum o saradnji između MONT, MUP, MP, MRSZ i SSK, član 11, stav 1.

¹⁵⁶ Intervju, gospodin. Isni Kryeziu, direktor za pravne poslove, MONT.

¹⁵⁷ AU br. 30/2012, član 1, stav 1, tačka 1.3, dana, 31.10.2012.

2.21.4. Visoko obrazovanje

Sa otvaranjem Univerziteta "Hadži Zek " u Peći, kao i ulaganja u infrastrukturu Pedagoškog fakulteta, Poljoprivrednog fakulteta, Ekonomskog fakulteta kao i Univerziteta u Prizrenu, Univerziteta u Peći i Univerziteta u Mitrovici, investiranjem u Studentski centar, stvoreni su najbolji uslovi za učenje, hranu i smeštaj studenata u studentskim domovima.¹⁵⁸

Ove školske godine, u cilju popunjavanja zakonske infrastrukture, MONT je izdao sedam podzakonskih akata,¹⁵⁹ usklađen je Statut Univerziteta u Prištini i u procesu usklađivanja su i u drugim univerzitetima.¹⁶⁰

Da bi se ublažio nedostatak univerzitetskih knjiga, kupljeno je 158 naslova, najboljih svetskih autora u oblasti prirodnih nauka, ali i dalje postoji nedostatak univerzitetskih udžbenika.¹⁶¹

Inovaciju u profesionalnom razvoju u pripremi mladih, nakon završetka srednjih škola, za tržište rada, obeležava osnivanje Centra za kompetenciju na Kosovu, unutar kosovskog obrazovnog sistema i profesionalnog uzdizanja, kao i nove obrazovne institucije nakon srednjeg obrazovanja na Kosovu.¹⁶² Ovi centri imaju za cilj da obezbede kvalifikovane radnike sa znanjima i veštinama, koje su u skladu sa potrebama tržišta rada u Republici Kosovo.¹⁶³

2.21.5. Obrazovni sistem za zajednice

Nastava u Republici Kosova se odvija na albanskom, srpskom, turskom i bosanskom jeziku. Što se tiče prava na obrazovanje srpske zajednice, u opštinama su stvoreni uslovi za pružanje obrazovnih usluga na srpskom jeziku.¹⁶⁴ Škole u kojima se nastava odvija na srpskom jeziku, rade po planovima i programima Republike Srbije, bez odobrenja MONT-a i zaposleni u obrazovanju iz ove zajednice i dalje primaju duple plate.

Tokom 2012.godine IO je istraživao pet žalbi protiv MONT-a, tri žalbe protiv Univerziteta u Prištini i 7 žalbi protiv opštinskih direkcija za obrazovanje (ODO).

Zahvaljujući dobroj saradnji između IO i odgovornih institucija obrazovanja, žalbe su pozitivno rešene. Vredi napomenuti žalbu od 1200 učenika srednjih škola u opštini Kačanik,¹⁶⁵ koji su se žalili protiv ODO zbog visoke cene za školske uniforme. Uz

¹⁵⁸ Intervju, direktor za visoko obrazovanje, prof. Dr. Naim Hasani.

¹⁵⁹ Zakon br. 04/L-037 za visoko obrazovanje u Republici Kosovo, član 35, stav 1.

¹⁶⁰ Isto, član 35. stav 2.

¹⁶¹ Pogledati: www.masht-gov.net/, (22.11.2012).

¹⁶² Post sekundarno obrazovanje od osamnaest (18) godina

¹⁶³ AU. br. 05/2012, od, 02.05.2012..

¹⁶⁴ Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, br.03/L-068, član 12. stav 12.1, 21.05.2008

¹⁶⁵ IO Ž. br. 246 / 2012

posredovanje IO i dobru saradnju sa učenicima i ODO u Kačaniku, učenici su dobili školske uniforme sa prihvatljivom cenom.

Takođe, uz posredovanje IO, u saradnji sa MONT-om, rešeni su i zahtevi za priznavanje i vrednovanje diploma, koje su stečene van Republike Kosova.¹⁶⁶

Ombudsman preporučuje :

- *Obezbediti sveobuhvatan i jednak pristup za svu dece u predškolskom obrazovanju do 6 godina.*
- *Kompletno poboljšanje školske infrastrukture i održavanja objekata, sa posebnim naglaskom na higijenske i sanitarne uslove.*
- *Nakon toga, što uprkos prethodnim preporukama Ombudsmana,¹⁶⁷ slučajevi nasilja i dalje se dešavaju u školama, Ombudsman zahteva od MONT i ODO, da preduzmu hitne korake da spreče ova dešavanja.¹⁶⁸ U tom smislu, nastavak memoranduma o razumevanju je institucionalna obaveza između MONT-a MU, MP, MRZS i SSK, i njegovo blagovremeno primenjivanje u sprečavanju nasilaj u školskim institucijama je nužno.*
- *Ombudsman traži od Vlade Republike Kosova, a posebno MONT, da nastavi sa primenjivanjem svih strategija i memoranduma koji su sada odobreni.¹⁶⁹*

2.22. Pravo na rad i obavljanje profesije

Pravo na rad i obavljanje profesije zagarantovano je Ustavom Republike Kosova¹⁷⁰ i u skladu sa međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima neposredno se primenjuju na Kosovu.¹⁷¹ Ovo pravo je regulisano i zaštićeno osnovnim zakonima, kojima se utvrđuju prava i obaveze koje proističu iz radnog odnosa.¹⁷²

Ostvarivanje prava građana u oblasti zapošljavanja ima poseban značaj za status svakog pojedinca, a takođe predstavlja pokazatelj koliko država sprovodi svoje obaveze prema samim građanima.

¹⁶⁶ IO O žalba nije slučaj 336 / 2012

¹⁶⁷ IAP Godišnji izveštaj 2011, strana 82, Godišnji izveštaj 2010, strana 74

¹⁶⁸ Zakon o pried – univerzitetskom obrazovanju, član 4 stav 1 i 2.

¹⁶⁹ Strateški plan obrazovanja na Kosovu - 2011 - 2016, Strategija razvoja visokog obrazovanja - 2005 - 2015, Strategija razvoja visokog obrazovanja na Kosovu - 2007 - 2017 i Strategija za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu - 2007 - 2017.

¹⁷⁰ USTAV REPUBLIKE KOSOVO, član 49.

¹⁷¹ Isto, član 22. [primena međunarodnih sporazuma i instrumenata].

¹⁷² Nr.03/L-212 zakon o radu, koji je usvojen 1. novembra 2010 ; Nr.03/L-145 Zakon o javnoj službi, na snazi od 28. maja 2010, Zakon o državnoj službi platama Nr.03/L-147, na snazi od 13. maja 2010, Zakon o Socijalno-ekonomskog saveta Nr.04/L-008, efektivna 21. jul, 2011.

U ovom izveštajnom periodu, visoka stopa nezaposlenosti na Kosovu ostaje i dalje kao najozbiljniji društveni problem, sa kojima se suočavaju građani.¹⁷³

Prema podacima MRSZ, u 2011 godini, bilo je nezaposleno 335,905 lica na Kosovu, od kojih su 173,628 muškarci i 162,277 su žena. Dok je u 2012 godini, ukupan broj nezaposlenih na evidenciji za zapošljavanje iznosio 256,546 lica. Od njih je 117,760 žena i 138,786 muškaraca.¹⁷⁴

U kosovskoj stvarnosti dešavaju se velika kršenja na tržištu rada, kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Ombudsman smatra da je Inspektorat za rad kao preventivni mehanizam, odgovoran za sprovođenje zakona i treba da vrši nadzor svih radnih mesta kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Treba ispitati radne uslove, zaštitu na radi i uopšte zaštitu zdravlja radnika. On takođe treba da aktivno deluje u cilju sprečavanja svih oblika diskriminacije. Posebnu pažnju treba posvetiti uslovima rada u privatnom sektoru, sa posebnom pažnjom na starosnu dob zaposlenih u privatnom sektoru.

Na osnovu istraživanja sprovedenih u okviru ovog perioda, Ombudsman konstatuje da, ne samo u javnom već i u privatnom sektoru ima kršenja prava na rad - kršenje procedura zapošljavanja, prestanak radnog odnosa, dužina u naknada za prekovremeni rad, ne korišćenje prava na godišnji odmor.

2.22.1. Zabrana rada dece

Veliki problem i briga predstavlja rad dece, koja rade poslove koji su štetni i opasni po njihovo zdravlje. Svakoga dana se nailazi na decu koja rade sa kolicima, tražeći milostinju u restoranima, a posebno na raskrscima puteva i sličnim mestima kako prodaju cigarete i rade druge poslove.

I pored toga što je takav rad zabranjen i što deca uživaju pravnu zaštitu kako preko domaćeg zakonodavstva, tako i preko međunarodne Konvencije o pravima deteta,¹⁷⁵ ovakva pojava se nastavlja bez promena. U vezi sa tim, Ombudsman, zahteva da se poštuju relevantne međunarodne norme i nacionalno zakonodavstvo koje štite prava deteta.

U tom smislu neophodna je institucionalna i među sektorska saradnja između inspekcije rada, sindikata, Ministarstva rada i socijalne zaštite i Ministarstva unutrašnjih poslova. Značajnu ulogu u ovoj saradnji treba da ima Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT), zajedno sa opštinskim direkcijama za obrazovanje u smislu kontinuirane kontrole i discipline pohađanja škole od strane učenika u pred univerzitetskom obrazovanju.

¹⁷³ Izveštaj pulsa javnosti, mart 2012. U www.kosovo.undp.org (03/29/2013).

¹⁷⁴ Informacija Tržište rada Ministarstva rada i socijalnog staranja DPP-a, septembar 2012).

¹⁷⁵ Konvencija o pravima deteta, član 32 : " Strane ugovornice priznaju pravo deteta da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja bilo kog posla koji bi mogao da bude opasan ili bi ometao školovanje deteta ili bi bio štetan po zdravlje deteta ili za fizički, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj deteta."

2.22.2. Slučajevi kršenja prava na rad

Tokom izveštajnog perioda, Institucija Ombudsmana je primila 228 žalbi iz oblasti radnog prava i obavljanja profesije, od kojih je za 59 slučajeva otvorena istraga. U međuvremenu 12 žalbi je registrovano u vezi sa ne sprovođenjem odluka Nezavisnog nadzornog odbora (NNO).

U slučajevima koji su identifikovani i po kojima je Institucija Ombudsmana postupala, primećeno je da postoji opšta nespremnost državnih institucija za sprovođenje odluka NNO. Oklevanja u većini slučajeva se odnose na ne poznavanje Zakona o civilnoj službi i ovlašćenjima NNO. Ponekad, je prisutno potpuno neuvažavanje za NNO, važeće zakone i sam Ustav od strane nekih javnih institucija.¹⁷⁶

Međutim, oklevanje ima veze i sa prirodom odluka NNO kao vansudskim organom, i čije odluke su obavezujuće za sprovođenje. U tom smislu, u nekim slučajevima mnoge institucije imaju ozbiljnih primedbi na postupanje NNO u vezi sa pojedinim slučajevima, kako pogrešnih i jednostranih odluka, tako i nekompetentnih i neprofesionalnih pravnih tumačenja.¹⁷⁷

Ovo su primedbe koje treba uzeti u obzir i i tretirati ih ozbiljno, pre svega to treba da učini sam NNO, koji na taj način može da identifikuje eventualne propuste i nedostatke u svom radu. Pored toga, Skupština Republike Kosovo treba razmotriti veoma ozbiljno i pažljivo, a takođe i da jasno definiše, nedvosmisleno i eksplicitno, nadležnosti¹⁷⁸ i usklađenost između

¹⁷⁶ IO, žalba br. 154 / 2012.

Žalba protiv opštine Kamenica, Uprave za ekonomiju, finansije i razvoj zbog ne sprovođenja odluke NNO. NNO je obavezoao organ Opštinske uprave, da se u roku od 15 dana od dana prijema odluke, podnosilac žalbe vrati na radno mesto, tražeći od gradonačelnika i šefa osoblja da odluku primene. Zbog nesprovođenja odluke, podnosilac žalbe se 5. oktobra 2011.god, obratio Opštinskom sudu u Kamenici i dao predlogu za izvršenje odluke NNO. Dana, 2. marta 2012.god, službenik za izvršenje Opštinskog suda u Kamenici je, radi izvršenja odluke posetio opštinu Kamenica kao odgovornu stranu i tom prilikom je zatraženo izvršenje navedene odluke. Dana 13. marta 2012.god, sudski izvršitelj je ponovo bio u opštini povodom istog pitanja, gde je gradonačelnik izjavio da: " ne mari za sud ni za NNO."

Dana 9. jula 2012.god, Ombudsman je gradonačelniku Kamenice uputio izveštaj sa preporukama, zahtevajući hitno postupanje i sprovođenje odluke NNO. Do objavljivanja ovog izveštaja, Ombudsman nije dobio odgovor od gradonačelnika Kamenice da li je opština postupila po odluci NNO.

¹⁷⁷ IO, žalba br. 323 / 2012. Žalba protiv odluke gradonačelnika da se podnosiocu žalbe odbije 20 % od ličnog dohotka u martu 2012. Ova odluka je usledila nakon što je gradonačelnik, izvršio inspekciju u opštinskim kancelarijama, gde podnosilac žalbe nije bio na svom radnom mestu tokom radnog vremena. Podnosilac žalbe nije osporio obaveštenje u pisanoj formi, ali je osporio smanjenje ličnog dohotka za 20%.

Dana 22. oktobra 2012.god., podnosilac žalbe je obavestio predstavnika IO da je od NNO dobio pozitivan odgovor na žalbu, ali da opština Srbica nije preduzela ništa da izvrši nadoknadu žalioocu. Prema rečima žaliooca, nakon odluke NNO, njemu je promenjeno radno mesto, protivno njegovoj volji i bez prethodnih konsultacija sa njim. S obzirom da u ovom slučaju postoji nekoliko naknadnih odluka, među kojima, i osvetničko postupanje čelnika ove opštine prema njemu, iz tog razloga je žalilac upućen da se u vezi sa tim obrati nadležnom sudu.

¹⁷⁸ OI, predmet br. 387 / 2012. Podnosilac prijave se žali daje otpušten 2003, gde je radio od 1999, bez ikakvog objašnjenja. U aprilu 2003 godine podneo zahtev Opštinskom sudu u Prizrenu, koji nije preduzeo ništa do avgusta 2009, kada se proglasi nenadležnim i poslata na NNO pitanju. U septembru 2010, žalilac je podneo

prirode ovog odbora kao nezavisne institucije, a protiv čije odluke nije predviđeno pravo na žalbu.¹⁷⁹

Preporuke Ombudsmana:

- *Skupština i Vlada Republike Kosovo treba da imaju aktivnu ulogu u sprovođenju odluka Nezavisnog nadzornog odbora (NNO), tražeći konkretnu odgovornost institucija i lica zbog zanemarivanja njegovih odluka u skladu sa važećim zakonom.*
- *Vlada može utvrditi i propisati regulative u skladu sa relevantnim zakonima iz ove oblasti, kao i da poveća budžet kako bi se sprovodio Zakon o radu u potpunosti u javnom i privatnom sektoru.*
- *Vlada treba da osigura sprovođenje odredaba iz kolektivnih ugovora i primenu istih u potpunosti.*
- *Da se poveća broj inspektora u Inspektoratu rada.*

2.23. Dečija prava na Kosovu

Na Kosovu, i tokom ovog izveštajnog perioda, u oblasti zaštite i poštovanja dečijih prava, nisu zabeleženi znatni pomaci, i pored preduzetih postupaka u ovom pravcu, od strane Kosovskih institucija.

Pravni okvir zemlje pruža dobru osnovu na zaštiti dečijih prava, međutim u praksi i dalje njegovo sprovođenje često je nedovoljno, neadekvatno i neefikasno. U tom pravcu, i teško ekonomska, socijalna stanja, siromaštvo i nezaposlenost otežavaju zaštitu i poštovanje dečijih prava, odnosno ugrožavaju zaštitu dece.

Dakle, danas deca na Kosovu suočavaju se sa mnogim teškoćama i problemima različite prirode. Prevencija kršenja dečijih prava, zaštita, osnaživanje i poboljšanje života dece je odgovornost svih i, u tom pravcu, treba i ostaje da se uradi mnogo više od celog kosovskog društva, između ostalog, i u skladu sa Konvencijom o dečijim pravima.

Zaštitniku podnoseći kopiju NNO odluke, prema kojima je podnosilac predstavke odbio žalbe zbog nenadležnosti, jer NON nema mandat da razmatra slučajeve zdravstvenih radnika. Žalilac podneo peticiju u Vrhovnom sudu, koji do danas nije uspostavljen za ovu tvrdnju

¹⁷⁹ Zakon o Nezavisnom nadzornom odboru za civilnu službu na Kosovu, član 13 : "Odluka odbora predstavlja pravosnažnu administrativnu odluku i istu izvršava zvaničnik visokog rukovodećeg nivoa ili odgovorno lice institucije koje je donelo prvu odluku u odnosu na stranku. Izvršenje treba da se obavi u roku od petnaest (15) dana od dana prijema odluke“.

2.23.1. Sprovođenje Strategije i Nacionalnog plana delovanja o dečijim pravima

Što se tiče sprovođenja Nacionalne Strategije i Plana delovanja 2009-2013¹⁸⁰ institucije Republike Kosova, i pored preduzetih aktivnosti u oblastima utvrđenim kao prioritetni, još uvek nisu postigli da ispune neke od utvrđenih objekta iz oblasti upravljanja, obrazovanja, socijalne zaštite i dr.

Kada govorimo o oblasti upravljanja, utvrđenoj kao prioritetna, Nacionalnom Strategijom i Planom delovanja, odnosno objektivom koji se poziva na funkcionalizaciju Međuministarskog komiteta o dečijim pravima, može se reći da ovaj komitet još uvek nije funkcionalan. U tom kontekstu, i Jedinice za ljudska prava (JLJP) na svim nivoima, i dalje nemaju dovoljnog osoblja, odnosno nemaju jednog službenika za dečija prava, koji bi punim radnim vremenom pokrivaio samo dečija prava, a ne i druga pitanja. Takva stvar nije u skladu sa Administrativnim uputstvom br. 04/2007¹⁸¹ što i otežava realizaciju Nacionalne strategije i plana, u utvrđenim vremenskim rokovima. U tom pravcu, Vlada Kosova bi trebala da preduzme potrebne mere da se Međuministarski komitet o dečijim pravima funkcionalizuje, ili prosto formalno da otkaže njegovo postojanje i da odredi odgovarajuće službenike koji bi radili samo po pitanjima dečijih prava.

2.23.2. Prava dece na školovanje

Sveobuhvatnost dece u kvalitetnom obrazovanju, obezbeđenje sveobuhvatnosti dece sa posebnim potrebama u obrazovanju, sprečavanje i borba protiv nasilja u školama, jesu neki od utvrđenih objekta iz oblasti obrazovanja i Nacionalnom strategijom i planom delovanja, o kojima institucije Kosova treba da se stalno angažuju. Realizacija ovih objekta, pored ostalog, zahteva odgovarajuću primenu zakonodavstva, povećanje i uzdizanje organizacionog i stručnog osoblja u sveobuhvatnom obrazovanju, odgovarajuće školske udžbenike i izdvajanje posebnog budžeta za dečije asistente, kada se govori o deci sa ograničenim sposobnostima.

Iz oblasti obrazovanja, tokom ovog izveštajnog perioda, IO je primila znatan broj žalbi. U vezi sa pitanjem obuhvaćenosti u redovnom obrazovanju u jednoj školi blizu mesta stanovanja, IO je primila jednu žalbu od strane majke jednog 9 - godišnjeg deteta sa ograničenom sposobnošću. U cilju posredovanja, odnosno rešavanja slučaja, jedna predstavnica IO-a sastala se sa predstavnicima Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT), Opštinske direkcije za obrazovanje (ODO), kao i dveju škola grada Prištine. Dete sada pohađa nastavu u školi koja je bliža mestu stanovanja deteta.

¹⁸⁰ Nacionalna Strategija i Plan delovanja o dečijim pravima u Republici Kosova usvojena je od strane Vlade Kosova 2009 godine, u cilju obezbeđivanja odgovarajućeg sprovođenja pravnog okvira o dečijim pravima.

¹⁸¹ *Administrativno uputstvo br. 4/2007 o jedinicama za ljudska prava Kosova, donet 19. Marta 2007. godine, sa ciljem strukturisanja i integrisanja jedinica za ljudska prava u ministarstvima Republike Kosova.*

IO takođe je posredovala, odnosno pomogla na rešavanju problema i što se tiče dveju žalbi koje su se ticale prava na obuhvaćenost u srednjem visokom obrazovanju, kao i u vezi sa obezbeđenjem prevoza za pohađanje nastave u odgovarajućim školama.¹⁸² Iz istrage ovih žalbi i informacija obezbeđenih sa terena, proizilazi da, u cilju veće obuhvaćenosti dece sa ograničenim sposobnostima u obrazovanju, potrebno je da se uradi više i na podizanju svesti roditelja, nastavnika, kao i dece uopšte, o pravima dece sa ograničenim sposobnostima, i posebno, o njihovoj obavezi da im se pruži adekvatan, prijateljski tretman, kao i jednake mogućnosti i tokom procesa nastave.

Poboljšanje sveobuhvaćenosti dece u obrazovanju, takođe, zahteva i poboljšanje fizičke infrastrukture u školama. U tom pravcu, IO, tokom ovog izveštajnog perioda, po službenoj dužnosti obratila se odgovarajućim javnim organima o neodgovarajućim uslovima nastave u nekim školama i tražila je od njih da se preduzmu odgovarajući postupci za njihovo poboljšanje.¹⁸³

2.23.3. Prevencija i borba protiv nasilja u školama

Prevencija i borba protiv nasilja u školama je drugi željeni objektivi iz oblasti obrazovanja za čiju realizaciju institucije Kosova treba da povećaju svoje aktivnosti. Iz informacija obezbeđenih od 15 opštinskih direkcija za obrazovanje, kao i od učenika nekih osnovnih škola, proizašlo je da je nasilje još uvek prisutno u javnim školama Kosova. Jedna takva pojava je mnogo uznemiravajuća jer ona uzima različite oblike, upotrebljava se od strane nastavnika protiv učenika, od učenika prema učenicima, kao i od učenika prema nastavnicima. Međutim, nažalost, rezultiralo je takođe da, u nekim školama, nekoliko roditelja su napali nastavnike odgovarajućih škola. Tokom ovog izveštajnog perioda, u vezi sa pitanjem upotrebe nasilja u školama, IO je primila nekoliko žalbi koje istražuje.¹⁸⁴

Odgovorne institucije, u cilju smanjenja ove pojave, između ostalog, treba da usvoje i sprovede jedan dokumenat kojim bi se jasno utvrdile obaveze odgovornih institucija na prevenciji i borbi protiv nasilja, kao i prijavljivanju nasilja u institucijama pre univerzitetskog obrazovanja. One takođe treba da preduzmu aktivnosti na uzdizanju svesti društva, posebno nastavnika i roditelja, da je upotreba nasilja štetna, protivzakonita i kao takvo se ne može tolerisati.

U tom kontekstu, neophodno je da u svim Kosovskim školama, osim ostalog osoblja škola, uključe i pedagozi i psiholozi, koji bi takođe pomogli u tom pravcu. Takođe, u cilju unapređivanja kvalitetnog procesa nastave, odgovarajuće institucije, pored ostalog, trebalo bi da preduzmu sve potrebne mere da se razredni čas obavezno obuhvati u školskim programima.

¹⁸² IO, Slučaj Ž br.422/2012 i Ž.br.521/2012.

¹⁸³ IO, Slučaj Ž. br.414/2012.

¹⁸⁴ IO, Slučaj Ž. br.536/2012, Ž.br.576/2012 i Ž. br.487/2012

Tokom ovog izveštajnog perioda, IO je primila nekoliko žalbi protiv Centara za socijalni rad u vezi sa pitanjem neostvarivanja redovnog kontakta sa decom, neisplaćivanja materijalne pomoći za prodično staranje, kao i u vezi sa neplaćanjem alimentacije. U vezi sa ovim slučajevima, IO se obratila odgovarajućim organima, od kojih je tražila preduzimanje potrebnih postupaka, predviđenih zakonom.

U vezi sa jednom žalbom koja je podneta od strane jedne majke protiv Opštinskog suda u Gnjilane, Policije Kosova, Opštinskog tužilaštva u Gnjilane i Centra za socijalni rad u Gnjilane, zbog nepreduzimanja adekvatnih zakonskih radnji za nasilje u porodici i pitanja zbrinjavanja o detetu, IO je objavila izveštaj kojim je konstatovala da je bilo kršenja prava žalilje za jedan redovan proces u okviru jednog razumnog vremenskog roka, zagarantovanog članom 31 i 32 Ustava i paragrafom 1 člana 6 Evropske Konvencije o ljudskim pravima. Takođe, IO je, ovom prilikom, konstatovala da je bilo i kršenja prava na efektivna pravna sredstva zagarantovana članom 13 ove konvencije.¹⁸⁵

2.24. Odgovornost za životnu sredinu

Ustav Republike Kosovo je regulisao sve odgovornosti koje imaju fizička i pravna lica u vezi sa zaštitom životne sredine, i ujedno je pozvao sve institucije, da garantuju učešće svih u odlučivanju.¹⁸⁶

Zbog svog međunarodnog statusa, Kosovo nastavlja da i dalje ne bude strana potpisnica mnogih međunarodnih konvencija, protokola i međunarodnih sporazuma o zaštiti životne sredine.

I pored toga, Kosovo i dalje prilagođava svoje zakonodavstvo sa ekološkim standardima EU i njenim propisima. Zakoni koji se odnose na otpad, vodu, hemikalije, zaštitu od buke i civilnu zaštitu, su do sada prilagođeni i dopunjeni podzakonskim aktima.¹⁸⁷ Takođe, postoje i institucije koje se bave primenom i sprovođenjem zakona iz oblasti životne sredine, kako na centralnom tako i na lokalnom nivou. Ove institucije, u svakom slučaju, treba osnažiti u smislu personalnog i materijalnog kapaciteta.¹⁸⁸

Imajući u vidu značaj ovog prava i njen dalekosežni uticaj na pravo na život, pravo na privatnost, porodično pravo, imovinska prava, javno zdravlje, i brojne ekološke probleme. Institucija Ombudsmana, je usled žalbi građana na ovu temu, formirala posebno odeljenje koja se bavi zaštitom prava u vezi sa životnom sredinom. Pored toga, treba navesti i da je Policija Kosova 2012.godine, u okviru jedinice za teške zločine formirala i jedinicu za krivična dela učinjena protiv životne sredine.

¹⁸⁵ IO, Slučaj Ž. br.442/2011

¹⁸⁶ Ustav Republike Kosovo, Član 52.

¹⁸⁷ Vidi: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/kei_documents/2012/package/ks_analitical_2012_en.pdf, fk.46. (20.03.2012) Ustava Republike Kosova, član 52.

¹⁸⁸ Isto.

Kontinuirano zagađivanje životne sredine, masovno spaljivanje šuma, nekontrolisano širenje urbanih naselja i nasilne intervencije u životnoj sredini, nekontrolisana gradnja, gubitak poljoprivrednog zemljišta, zagađenje vazduha i vode, oštećenje i uništavanje bio diverziteta, nedostatak nadzornog, sistema informisanja, neuspesi u vezi sa odlaganjem otpada, kao i problem buke, ostaju još uvek veliki izazovi za Republiku Kosovo.

Ovakvu situaciju još težom čini i ne uključivanje životne sredine kao prioriteta Vlade, koja je od ukupnog budžeta, Republike Kosovo, za 2012. godinu izdvojila samo 1,1% za oblast zaštite životne sredine.

2.24.1. Zagađenje vazduha

Zagađenje vazduha u urbanim i industrijskim sredinama i dalje predstavlja ozbiljan problem. Glavni zagađivači vazduha na Kosovu su i dalje : termoelektrane (Kosovo A i B); otvoreni rudnici uglja, industrijski kompleks u Mitrovici; Feronikal u Glogovcu, Fabrika cementa "Sharrcem" u Đeneral Janković (koja je poboljšana tokom izveštajnog perioda), gradski sistemi grejanja (Priština, Đakovica i Mitrovica). Pored toga, velikom zagađenju vazduha doprinose i korišćenje starih motornih vozila, kao i upotreba goriva lošeg kvaliteta.

U većini slučajeva, do zagađenja vazduha dolazi od sumpor dioksida (SO₂), azotnih oksida (NO_x), olova (Pb) i drugih teških metala, ugljen monoksida (CO), smoga, isparljivih organskih jedinjenja (IOJ) i ditoksina. Nedovoljan je broj stanica za nadzor, tako da je veoma važno preduzimanje mera ne samo u smislu kontrole i praćenja emisije zagađivača na sistematski način, već i da se takvo zagađenje smanji.

Nivo zagađenja vazduha na Kosovu je znatno iznad nivoa koji je utvrđen direktivama EU. Ugljeni baseni su među najvećim zagađivačima prašinom, NO_x i SO₂, koja ponekad i do nekoliko puta prekoračuje dozvoljeno zagađenje propisanim direktivama EU i Svetske zdravstvene organizacije (SZO), dok nadzor kvaliteta nadgledanja nije zadovoljavajući.¹⁸⁹

Ombudsman je nakon žalbe koje je primio od strane stanovnika sela Kruševac, inicirao sprovođenje istrage, zajedno sa predstavnicima inspektorata Ministarstva životne sredine i Hidrometeorološkog instituta koji su uzeli uzorke u vezi sa zagađenjem. Od uzetih uzoraka potvrđen je visok nivo elemenata koji zagađuju životnu sredinu, posebno je zabeleženo prisustvo fenola. U vezi sa tim, Ministarstvo životne sredine se obratilo nadležnom sudu. Što se tiče ovog istog slučaja, Ombudsman je reagovao putem saopštenja za medije.¹⁹⁰

Imajući u obzir praksu paljenja guma, povodom 1. maja kao i paljenje strnjišta i šuma, koje imaju veoma negativan uticaj na zagađenje vazduha, Ombudsman, je putem javnog saopštenja koje je objavljeno 29. aprila 2012. godine, zatražio od nadležnih organa preduzimanje mera

¹⁸⁹ Vidi u : http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/ks_analytical_2012_en.pdf (21.mart 2012.god.).

¹⁹⁰ IAP, Slučaj A.250/2011. Vidi takođe <http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=5,0,0,0,a,552> (20.03.2012).

kako bi se ovakva praksa zaustavila, i izbegle dugoročne posledice.¹⁹¹ Zabrinutost zbog zagađenja vazduha, Ombudsman je izrazio i tokom istrage u vezi sa skladištenjem otpada u Gnjilanu, gde je i dalje nastavljeno sa spaljivanjem otpada :U vezi sa tim Ombudsman je zatražio da ekološka inspekcija reaguje na odgovarajući način.¹⁹²

2.24.2. Oštećenja izvora i zagađenje vode

Loše upravljanje, i nepravilna i nejednaka upotreba vode, karakteriše tešku situaciju sa kojom se suočavalo Kosovo tokom 2012.godine. Kvalitet vode na izvorima i na gornjim tokovima je dobar. Međutim, kvalitet vode se smanjuje u srednjim i donjim vodotocima usled direktnog ispuštanja ne prečišćenih otpadnih voda iz gradskih sredina, industrija, poljoprivrede, saobraćaja, itd.

Nadzor nastavlja da i dalje bude izazov, i ne postoji dovoljno podataka o kvalitetu i kvantitetu površinskih i podzemnih voda, kao i podaci u vezi sa njihovom upotrebom. Situacija u postupanju sa otpadnim vodama (kanalizacijom) je od ključnog značaja za celu zemlju, a jedina fabrika za preradu otpadnih voda je izgrađen u opštini Srbica.

I dalje ispuštanje otpadnih voda iz domaćinstava, industrije i drugih zagađivača iz poljoprivrede ide direktno u reke bez prethodnog tretiranja.

Po prijemu informacije o zagađenju reke Binačka Morava kod Gnjilana, Ombudsman je otpočeo istragu, tako da su nakon istrage na terenu, u selima duž reke (sela Ugljare, Pograđa i Dobrcan) primećene značajne količine uginule ribe. Kasnije je ista situacija primećena i u slivu reke Beli Drim, Mala Malsia. Ombudsman je putem saopštenja za javnost izrazio svoju zabrinutost, i tom prilikom je pozvao odgovorne da preduzmu sve mere kako bi se sprečila kontaminacija, i sprečilo bacanje materija i otpada, koji zbog svojih fizičkih, hemijskih i bioloških svojstva mogu da ugroze zdravlje ljudi i vodeni svet.¹⁹³

Izuzetno uznemirujuća pojava širom Kosova, koja je znatno izraženija u urbanim sredinama, je i nedostatak vode za piće zbog starih instalacija, neodgovornog korišćenja pijaće vode za navodnjavanje i čišćenje vozila i objekata, a posebno i veoma nizak stepen nivoa naplate u vezi sa potrošnjom vode koja se koristi. Skoro sva veća naselja na Kosovu se svakodnevno suočavaju sa nedostatkom pijaće vode, sa velikim restrikcijama, a posebno je to izraženo tokom letnjih meseci.

Pozitivan pomak je primećen na početku implementacije odluke Vlade Republike Kosovo br. 02 / 46, od 2. novembra 2011.god, kojom se zabranjuje eksploataciju inertnih materijala iz rečnih korita i sa obala, kao i okolnim područjima na celoj teritoriji Kosova. Primena ove odluke je počela od 2. januara 2012 godine.

¹⁹¹ Vidi u : <http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=5,0,0,0,a,566> (21.03.2012).

¹⁹² Vidi u : <http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=5,0,0,0,a,566> (21.03.2012).

¹⁹³ Vidi : <http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=5,0,0,0,a,496>, (21.03.2012).

2.24.3. Oštećenja i uništavanja poljoprivrednog zemljišta i šuma

Na Kosovu je sa istim intenzitetom nastavljeno sa smanjenjem površina poljoprivrednog zemljišta. Sistematsko smanjenje poljoprivrednog zemljišta, kao i promena namene iz poljoprivrednog u građevinsko zemljište, zatim erozija tla, zagađenje kanalizacijom, degradacija površinskom eksploatacijom uglja za potrebe snabdevanja KEK-a, nekontrolisani brojni kamenolomi, su samo neki od postupaka oštećenja i uništavanja zemljišta, koji imaju razarajuće posledice. Na Kosovu je identifikovano 30 lokacija zemljišta koje je kontaminirano teškim metalima i hemikalijama i drugim materijama.¹⁹⁴

Neuspeh prostornog planiranja i opštinskih razvojnih planova, nedostatak nadzornog sistema zemljišta, nedostatak i nesigurnost katastarskih podataka, su faktori koji pomažu odmažu zaštitu kod degradacije zemljišta.

U izveštajnom periodu, Ombudsman je, kod problema u vezi sa pitanjem životne sredine, sa posebnim osvrtom na ljudska prava, primetio postojanje ne selektivne izgradnje i ignorisanje opštinskih prostornih propisa, a što sve zahteva postojanje urbanističke ravnoteže.¹⁹⁵ Kod visokogradnje, se ne poštuje propisani prostor između zgrada, tu su i prekoračenja u broju spratova, zatim neadekvatna ventilacija i osvetljenje, nedostatak stepenica za hitne situacije, kao i mere zaštite bezbednosti života i imovine od požara i drugih opasnosti koji nedostaju na gradilištima. Sve su to posledice zakasnelog usvajanja novog Zakona o gradnji, kao i njegovoj nekompatibilnosti sa sekundarnim pratećim zakonodavstvom.¹⁹⁶

U ovom izveštajnom periodu, kao jedan od najvećih problema u vezi sa životnom sredinom treba pomenuti i masivne požare 3.700 hektara šuma boljeg kvaliteta, kao i gubitak šumskog bio diverziteta. Iako se ovakve situacije ponavljaju iz godine u godinu, zabrinjava činjenica neuspeha izrade akcionih planova od strane nadležnih organa, kao i neuspeh tretiranja ovakvih problema sa neophodnim savremenim sredstvima za gašenje požara.

2.24.4. Obezbeđivanje gradilišta-direktna opasnost po život

Posebnu zabrinutost pored uticaja na životnu sredinu, predstavlja i opasnost po život, zdravlje i bezbednost građana i radnika. Ombudsman je ocenio zabrinjavajućim nedostatak bezbednosti na radnim mestima, kao i nedostatak zaštitnih ograda od strane izvođača radova. Ovakva situacija je često praćena i ostavljanjem građevinskog materijala, kao i građevinskog otpada na trotoarima i ulicama, što sve dovodi do povrede slobode kretanja, kao i uzurpacije javne imovine.

¹⁹⁴ Pogledajte: http://vvv.ammk-rks.net/repository/docs/Gjendja_e_Mjedisit_ne_Kosove_2008-2010.pdf (21.03.2012).

¹⁹⁵ Vidi: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/ks_analytical_2012_en.pdf (21.03.2012).

¹⁹⁶ Zakon o izgradnji, br. 04 / L - 110, član 6.

Iako je javni pristup informacijama jedan od najefikasnijih načina za rešavanje problema životne sredine, prava garantovana Zakonom o zaštiti životne sredine, Zakonom o prostornom planiranju i Zakonom o izgradnji, Ombudsman je uočio povredu ovog prava od strane vlasti. U tom kontekstu, Institucija Ombudsmana je zapazila odsustvo postavljanja informativnih tabli na gradilištima, i ako je to zakonska obaveza izvođača radova. Međutim, takođe su zabeležena i velika fizička odstupanja od planova koji su prikazani na informativnim tablama. Čak šta više, najgore je što se to radi i od strane institucija koje su u obavezi da postupaju po zakonu.¹⁹⁷

U vezi sa tim, posebno u urbanim centrima, izuzetno su značajni problemi kao što su nedostatak trotoara, pešačkih prelaza, kao i prilazi za kolica koje koriste osobe sa invaliditetom, ali i za prevoz male dece, nedostatak zelenih površina ; nedostatak odgovarajuće putne infrastrukture, nedostatak podvožnjaka i nadvožnjaka u urbanom i regionalnom putnom prometu vozila, i neograničavanje i neobezbeđivanje prostora/ trotoara u blizini škola, nedostatak adekvatnog parking prostora u odnosu na broj stanovnika i stambenih zgrada, itd. Sve ove pojave i problemi sprečavaju direktan pristup i slobodno kretanja građana. Navedene radnje predstavljaju povredu prava na zdravu životnu sredinu, ugrožavaju zdravlje ljudi, ugrožavaju pravo na privatnost i porodicu, imovinska prava, prava deteta, slobodu kretanja, pravo na život, itd.

2.24.5. Nedostatak adekvatne zaštite od buke

Situacija u pogledu zaštite građana od buke i dalje je loša. Institucija Ombudsmana je primila žalbe građana zbog buke koja dolazi iz kafića i restorana u gradskim centrima, kao i aktivnostima poslovnih subjekata koji su smešteni u stambenim oblastima. Nepoštovanje zakona je primetno u novim naseljima koja su još u izgradnji, a u kojima se radi sa teškim građevinskim mašinama čak i tokom vikenda i noću.

Predstavnici Institucije Ombudsmana su u nekoliko navrata testirali odgovornost nadležnih organa u vezi sa primenom Zakona o zaštiti od buke u pojedinim urbanim sredinama. U vezi sa tim, službenici opštinskog inspektorata, kao i pripadnici policije Kosova nisu uspeali da sprovedu zakon u Prištini i Gnjilanu.

Što se tiče problema buke, Ombudsman smatra da ovo pitanje negativno utiče direktno na pravo privatnosti i porodice, pravo na imovinu, kao i na životnu sredinu, a takođe predstavlja i povredu Zakona o zaštiti od buke i Zakona o zaštiti životne sredine. Tokom 2012. Godine, u vezi sa ovim problemom Ombudsman je objavio dva izveštaja sa preporukama. Jednu žalbu

¹⁹⁷ IO žalba 354/2011. Žalba se odnosi na povredu prava na pristup informacijama u opštini Priština. Žalilac je tražio informacije o građevinskoj dozvoli jednog objekta (MUP) u centru Prištine, pošto je primetio prekorčenja u spratnosti objekta u odnosu na informativnu tablu koja je javno istaknuta.

Ombudsman je u vezi sa ovim slučajem uputio izveštaj sa preporukama opštini Priština, da omogući pristup informacijama i da tom prilikom pošuje zakonske procedure. Sa tim u vezi, Ombudsman nije dobio nikakav odgovor.

su podneli građani koji žive u centru Prištine, i kojima smeta buka koju stvara vibracija koju proizvodi aparat za ventilaciju u poslovnim prostorijama koje se nalaze u stambenoj zgradi.

Drugi slučaj se odnosi na žalbu građana, takođe iz Prištine, o bespravnom aktivnostima rezanja drva na ulicama od strane prodavaca drva za ogrev.¹⁹⁸ Drugi slučaj se odnosi na žalbu građana u naselju Prištine o nelegalnim aktivnostima drvosece i prodavaca drva, čija se aktivnosti prate sa velikom bukom.¹⁹⁹ Tokom istrage u oba ova slučaja je navedeno da, iako postoje kolektivne žalbe i zahtevi građana, nadležne vlasti ipak ne uspevaju da odgovore na njih.

Ozbiljnu ekološku situacija na Kosovu čini još težom i rad inspekcije na lokalnom i centralnom nivou, zbog njihove nemarnosti i stručnih kvalifikacija za obavljanje ovakvih poslova. Sa tim u vezi, neophodna je blagovremena obuka i stručnost u okviru kadrova u navedenim inspektoratima.

Naglo jačanje ljudskih i profesionalnih kapaciteta ovih inspekcija je više nego potrebno.

Izuzetno težak i uznemiravajući problem za građane predstavlja povreda principa poverljivosti od strane inspektora, kao i policije, tako da je potrebno jačanje saradnje i davanje informacija građana nadležnim organima. Sve navedeno predstavlja i povredu bezbednosti građana, posebno ukoliko se ima u vidu različita priroda društvenih odnosa na Kosovu. Što se tiče pomenute saradnje, poseban problem predstavlja i nepostojanje direktne telefonske linije, a takođe i zakasnele prijave kada građani skupe hrabrost da prijave slučajeve u vezi sa očuvanjem životne sredine.

2.24.6. Upravljanje otpadom na Kosovu

Tokom izveštajnog perioda, Institucija Ombudsmana je uvidela glavne probleme vezane za funkcionisanje sistema upravljanja otpadom u Republici Kosovo. Sistem upravljanja otpadom je neefikasan i zaostaje u mnogim aspektima. Nedovoljno je sakupljanje otpada, problematična je naplata, a posebno ne postojanje takse za zagađenje, dok se na Kosovu sa reciklažom otpada još uvek nije ni počelo.

Tokom istraga po žalbi građana u Gnjilanu, Ombudsman je utvrdio nepravilnosti i pogrešno odlaganje otpada u Gnjilanu od strane Kompanija za upravljanje deponijama na Kosovu– (KUDK). Imajući sve navedeno u vidu, ovakva situacija predstavlja veliki problem na uticaj na životnu sredinu i na ljudska prava, Ombudsman je preduzeo sve mere iz svoje nadležnosti

¹⁹⁸ IO žalba 394/2011. Grupa građana, žitelja jednog naselja u Prištini, koji se žale zbog uznemiravanja od strane prodavaca drva za ogrev na toj lokaciji.

¹⁹⁹ OI Slučaj A. 394 / 2011. Grupa je apelovao na građane, stanovnicima stambenog naselja u Prištini, koji se žale na probleme i neugodnosti stvorenih društvenih aktivnosti na toj lokaciji.

kako bi se ovakva situacija prevazišla, tako da je direktno kontaktirao odgovorne lokalne i centralne vlast. Ombudsman je u vezi sa tim izdao i javno saopštenje.²⁰⁰

U pogledu odlaganja otpada na deponijama, približno slična situacija postoji i u drugim urbanim centrima na Kosovu, što se posebno odnosi na Prištinu.

Zaštita životne sredine u Republici Kosovo tokom izveštajne godine obeležena je problemima i ogromnim izazovima koji zahtevaju hitne mere ne samo od MŽSPP, ali i od šireg društva.

Vlada Kosova bi trebala da počne da se bavi zaštitom životne sredine kao prioritetom, da poveća budžet, pojača posvećenost i saradnju svih postojećih institucija, boljom posvećenošću i razvojem adekvatne politike, kao i izgradnjom odgovarajućih mehanizama i instrumenata za zaštitu životne sredine i poboljšanjem njenog kvaliteta. Bez obzira koliko će biti visoka cena za preduzimanje postupaka za zaštitu životne sredine sada, troškovi popravke i obnove te sredine u budućnosti će biti mnogo veći.

Sa posebnom pažnjom se treba posvetiti podizanju svesti stanovništva u vezi sa zaštitom životne sredine. U tom kontekstu, treba nastaviti sa jačanjem saradnje sa civilnim društvom i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom životne sredine na Kosovu.

2.25. Sudska zaštita prava

Sudska zaštita prava na Kosovu ima snažan normativni temelj. Ovo pravo je garantovano Ustavom,²⁰¹ kao i Evropskom konvencijom i njenim Protokolima.²⁰² Međutim, kod primene ovog prava u praksi, građani se i dalje suočavaju sa poteškoćama, naročito u okviru pravosuđa.

Kao i prethodnih godina, i ovom izveštajnom periodu, je pravosuđe u našoj zemlji imalo poteškoće i probleme različitih vrste. Nefunkcionisanje prvostupnih organa na celoj teritoriji zemlje; kašnjenja u radu na građanskim i krivičnim predmetima, broj nerešenih predmeta nasleđenih iz prethodnih godina, mali broj izvršenja sudskih odluka; zastarevanje sudskih predmeta, čak i namernih zastarevanja u određenim slučajevima gde se vode sudski procesi protiv sudija u vezi sa korupcijom, ne sprovođenje Evropske konvencije u praksi, kao i ne interpretiranje Evropske konvencije u okviru sudskih odluka, samo su neke od naglašenih teškoća i problema.

²⁰⁰ Pogledajte : <http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=5,0,0,0,566> (20.03.2013). Unutar deponije, pored kontinuiranog spaljivanja otpada primećeno je nepravilno rukovanje otpadom koji se proširilo i na sva područja van graničnih linija deponije. Situacija se pogoršala posle tri dana, kada je KUDK, zbog niske naplate od regionalnih kompanija za odlaganje otpada, zatvorila sve javne deponije na Kosovu.

²⁰¹ Ustav Republike Kosova, Član 54: "Svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava garantovana ovim Ustavom ili zakonom, kao i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno“.

²⁰² Isto, član 22, P (2). Evropska konvencija sa svojim Protokolima

Pravosudni sistem zemlje prolazi kroz uzastopne reforme u cilju njenog funkcionisanja u skladu sa međunarodnim standardima, ali uprkos njima, i nekim pozitivnim pomacima u ovoj oblasti, rezultati su još uvek nedovoljno vidljivi za građane.

Među specifičnim izazovima pravosuđa, a uprkos ustavnim garancijama podele vlasti, postoji sudska nejednakost sa drugim dvema vlastima, zakonodavnom i izvršnom. To se posebno ogleda u raspodeli budžeta. Budžetski zahtevi za 2013. godinu podneti od strane sudskih vlasti nisu odobrile zakonodavna i izvršna vlast, koje imaju politički monopol nad budžetom. Iako je sudstvo blagovremeno podnelo zahtev za dodelu sredstava u cilju sprovođenja Zakona o sudovima za reformu pravosuđa, Vlada i Skupština su odobrile znatno manja sredstava od traženih. Ovakva situacije značajno otežava kapacitete sudstva za uspešno sprovođenje reforme pravosuđa.²⁰³

Pravosuđe se suočava sa nedostatkom stručnog kadra, sudija i saradnika. Nedostatak potrebnih finansijskih sredstava će imati negativne efekte u pogledu bezbednosti sudija, posebno u odeljenjima teških krivičnih dela, za koje je neophodno postojanje adekvatnih sigurnosnih mera. To će direktno uticati i na nezavisnost sudova, kao i na nedostatak spremnosti pojedinih sudova i sudija da rade na teškim krivičnim delima, a posebno na slučajevima korupcije na visokom nivou.

Zakon o sudovima br. 03/L-199 je stupio na snagu 01. januara 2013. godine. Ovim Zakonom je uspostavljena nova organizaciona struktura pravosuđa, koja se odnosi na kretanje sudija i administrativnog osoblja, kao i na prenos i registraciju sudskih predmeta. Od ove reforme se očekuje da će imati pozitivne efekte na efikasnost sudstva. Međutim, to u stvari menja sudski proces koji se pokazao veoma teškim i složenim, a trenutno se prate njegove negativne posledice, posebno zbog kašnjenja u postupanju po sudskim predmetima, stvarajući zastoje u radu zbog izmena nadležnosti ovlašćenja sudova i prebacivanja predmeta iz jednog suda u drugi.

Zakon o sudovima je u nekim novo formiranim opštinama predvideo formiranje sudskih jedinica kojima mora da se obezbede odgovarajuće prostorije, zatim sudije, administrativno osoblje, kao i osnovna sredstava za rad. I pored toga što je Članom 41 Zakona o sudovima propisano da za sprovođenje zakona, Vlada Kosova treba da obezbedi dovoljno sredstava iz budžeta Republike Kosovo, to nije urađeno. Izdvojena sredstva su znatno manja od zatraženog budžeta.²⁰⁴

Sudski savet Kosova (SSK) postigao je da do kraja 2012. godine završi proces imenovanja 111 sudija na svim nivoima sudstva. Trenutno u pravosudnom sistemu zemlje radi 351 sudija i sudija za prekršaje. Ali, ono što teškim čini ovaj proces je nedovoljan broj prijavljenih kandidata iz redova manjinskih zajednica, posebno zajednice Srba, za radna mesta koja su po

²⁰³ Sastanak održan 9. januara 2013. god. između Ombudsmana g Sami Kurtešija i predsedavajućeg Sudskog saveta Kosova g Enver Pecija.

²⁰⁴ Zakon o sudovima, 04/L-199, član 41, Službeni glasnik Republike Kosovo, Priština, br. 79, 24. avgust 2010: "Punu implementaciju ovog zakona, Vlada Kosova obezbeđuje potrebnim sredstvima iz budžeta Republike Kosovo."

Ustavu Republike Kosovo rezervisana za ove sudije²⁰⁵. Ovakva situacija za posledicu ima negativan uticaj u rešavanju sudskih predmeta.

2.25.1. Žalbe u vezi sa ne rešavanjem sudskih predmeta, zbog ne mogućnosti vršenja sudske vlasti u celoj zemlji

Kao i kod drugih Institucija Republike Kosovo, i kod pravosuđa ove godine nije uspelo proširenje sudske vlasti na celoj teritoriji zemlje, i ako je to predviđeno i Ustavom Republike Kosovo. Uprkos brojnim političkim izjavama domaćih i međunarodnih institucija u vezi sa funkcionisanjem pravosuđa, to i dalje ostaje nerešen i uznemiravajući problem za Republiku Kosovo.²⁰⁶ Od proglašenja nezavisnosti Kosova, Okružni i Opštinski sud, Okružna i Opštinska tužilaštva, Sud za prekršaje u Mitrovici, Sud za prekršaje u Zubinom Potoku i Leposaviću i dalje ostaju van kosovskog pravosudnog sistema.

Krivični i građanski predmeti, preko 11 700 predmeta u tužilaštvima i 1 615 predmeta u gore navedenim sudovima rizikuju da zastare zbog isteka predviđenih zakonskih rokova za njihovo procesuiranje. Takođe, veliki broj oduzete dokumenatacije od strane policije, kao što su lične karte i pasoši kao dokazni predmeti, ostali su u ovim institucijama. Ovakva situacija predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava i sloboda za sve građane koji imaju sudske predmete i ta činjenica, kao i obezbeđivanje funkcionisanje vladavine prava, ostaju glavni izazov za vlasti Republike Kosovo.

Ombudsman je, na osnovu žalbi građana u vezi sa nefunkcionisanjem pravosudnih organa u severnoj Mitrovici, 27. aprila 2011.god, uputio izveštaj sa preporukama nadležnim državnim institucijama, u kojem je zahtevao da se preduzmu sve potrebne mere kako bi se obezbedio pristup građana odgovarajućim pravosudnim službama i pravosuđu uopšte.²⁰⁷ Međutim, ova preporuka nije sprovedena ni od strane domaćih, a ni od međunarodnih institucija. S druge strane, građani iako razočarani i demoralisani zbog nedostatka vladavine prava, nastavljaju i dalje da podnose žalbe Instituciji Ombudsmana u vezi sa ovim pitanjem.

Ombudsman je, u svim susretima sa domaćim i međunarodnim nadležnim organima, kao i u medijima, u više navrata izrazio zabrinutost građana po ovom pitanju i funkcionalnošću pravosuđa. Bez izuzetka, sve institucije i lokalni i međunarodni nadležni organi, nisu u potpunosti uspeli da sprovedu vladavinu zakona u svim opštinama na Kosovu.

²⁰⁵ Ustav Republike Kosovo, Član 103 predviđa 15 % mesta za sudije iz redova manjinskih zajednica.

²⁰⁶ Isto, član 102, str. 2 Sudska vlast je jedinstvena, nezavisna, pravična, apolitična i nepristrasna i obezbeđuje jednak pristup sudovima.

²⁰⁷ Izveštaj IO sa preporukama, od 27. aprila 2011, Ombudsman je uputio Predsedniku Skupštine Kosova, u vezi sa uspostavljanjem sudske vlasti na severu Kosova

2.25.2. Žalbe u vezi sa nerešenim sudskim predmetima i implementacija državne strategije za “smanjenje zaostalih predmeta”

Sudski savet Kosova (SSK) je 18. novembra 2010.godine, usvojio državnu strategiju za smanjenje broja zaostalih predmeta u sudovima, a koji je imao za cilj smanjenje sudskih predmeta primljenih od početka 2000. godine do 31. decembra 2008 godine, a koji nisu rešeni do 31. decembra 2010.godine. Rok za sprovođenje strategije za smanjenje broja zaostalih sudskih predmeta, važio je od 1. januara 2011. do 31. decembra 2012.godine.

Broj popisanih nedovršenih predmeta bilo je ukupno 161 273 do 31.decembra 2010.godine. Među njima su bili i krivični predmeti, građanski predmeti, kao i izvršne presude u građanskim parnicama. Iz izveštaja SSK, od 25. aprila 2012.god, u vezi sa napretkom u radu pravosuđa i smanjenju broja starih predmeta, navedeno je da je na ukupnom nivou, sudstvo ostvarilo smanjenje zaostalih predmeta za samo 49,57 %.²⁰⁸

Prema istom izveštaju, na osnovu broja sudija, posebno u opštinskim sudovima, zadovoljavajući napredak je postignut u krivičnim predmetima, dok je rešavanje građanskih predmeta stagnirao i moraće da se učini više u odnosu na 2011 godinu.

Ombudsman smatra da i pored uspeha u smanjenju broja starih predmeta u sudovima, sudstvo mora nužno da bude posvećeno rešavanju svih predmeta, kako ne bi došlo do zastarevanja sudskih predmeta, jer je ozbiljno kršenje prava i sloboda potpuni neuspeh države u sprovođenju zakona.

2.25.3. Žalbe u vezi sa sudskim postupcima u mešovitim komisijama sudija i tužilaca EULEX-a

Skupština Republike Kosovo je na plenarnoj sednici održanoj 7. septembra 2012.god, usvojila ustavne amandmane koji se odnose na završetak međunarodnog nadgledanja nezavisnosti Kosova, a koje je podnela Vlada.²⁰⁹Ova politička akcija imala je za cilj sistemsku promenu 21 zakona kako bi se ponovo uredio međunarodno-pravni položaj zaposlenih u lokalnim institucijama i pravosudnom sistemu, tj sudstvu i tužilaštvu.²¹⁰

Kao rezultat toga,ove promene su dovele i do izmena i dopuna Zakona br. 03/L-199 o sudovima i Zakona br. 03/L-224 o Tužilačkom savetu Kosova (TSK). Sa ovim promenama, novo formirane opštine, na osnovu Zakona o administrativnim granicama opština, a u kojima nema osnovnog suda, mogu da osnuju sud uz odobrenje SSK-a. Takođe, utvrđeno je da u

²⁰⁸ Sudski savet Kosova, Izveštaj br. 5/8-2012. Napredak u radu pravosuđa u sprovođenju državne strategije " za smanjenje zaostalih predmeta".

²⁰⁹ Izmena Ustava Republike Kosovo o završetku međunarodnog nadgledanja nezavisnosti Kosova. Službeni glasnik Republike Kosovo, Priština, Zakon br. 25, od 7. septembra 2012.

²¹⁰ Zakon o izmenama i dopunama zakona koji se odnose na završetak međunarodnog nadgledanja nezavisnosti Kosova, Zakon br. 04/L-115. Službeni glasnik Republike Kosovo, Priština, Zakon br. 25, 7. septembar 2012.

tužilačkom sistemu i Apelacionom sudu bude zastupljeno najmanje 15% tužilaca, odnosno sudija, iz redova manjinskih zajednica.

Čak i nakon završetka međunarodnog nadgledanja nezavisnosti, sudski i tužilački sistem u zemlji će i dalje imati podršku kontingenta međunarodnih sudija i tužilaca, koji su angažovani u misiji u okviru Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu - EULEX, kao pomoć lokalnim pravosudnim organima u cilju razvoja i jačanja nezavisnog pravosudnog sistema. Oni rade u mešovitim sudskim većima u pojedinim rezervisanim oblastima, istražuju i procesuiraju slučajeve ratnih zločina, zločina genocida, terorizma, organizovanog kriminala, korupcije, međunacionalnih krivičnih dela, teških ubistava, teškog privrednog kriminala i drugih ozbiljnih krivičnih dela. Oni takođe imaju nadležnost da odlučuju u parničnim predmetima svih vrsta i na svim sudskim nivoima na osnovu ovlašćenja koja su im data zakonom.²¹¹

SSK nema nikakvih nadležnosti nad sudijama i tužiocima EULEX-a. Njih biraju i razrešavaju, i odgovorni su predsedniku Skupštine sudija EULEX-a i glavnom tužiocu EULEX-a, i postupaju po nalogu šefa odeljenja za pravosuđe misije EULEX-a.

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman je primio 11 žalbi građana protiv EULEX sudija i tužilaca, u vezi sa odlukama o odlaganju istražnih postupaka, dužinom sudskog postupka u odlučivanju po predmetima, donošenju odluka o pritvoru. Ombudsman je, takođe dobio i zahteve za nadgledanje suđenja, zatim žalbe zbog postojanje sumnji na predložene materijalne dokaze koje predlaže tužilaštvo, zahteve za dobijanje obaveštenja i kontakt sa pritvorenikom, a u nekim slučajevima stranke su obaveštavale Instituciju Ombudsmana o podnetim žalbama protiv sudija i tužilaca EULEX-a.

Jedan broj žalbi građana odnosio se i na zahtev da se njihovi predmeti dodele na postupanje EULEX sudijama, a ne domaćim sudijama. Stranke takve zahteve podnose jer sumnjaju na objektivno suđenje po predmetima od strane lokalnih sudija, što predstavlja gubitak poverenja u domaće pravosuđe.

U nekim slučajevima su se žalbe odnosile na pravne radnje u vezi sa određivanjem pritvora. S obzirom da takve mere nemaju jake pravne osnove, a umesto njih se mogu primeniti i alternativni oblici obezbeđenja u okviru sudskih procesa, a bilo je i žalbi na to da su optuženi imali ograničena prava i slobode.

U žalbi advokata odbrane Fatmira Ljimaja, Arbena Krasnićija²¹² i drugih u predmetu poznatom kao slučaj „Klečka“, u kome su optuženi bili za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika 1999.god, IO je dobila zahtev od advokata odbrane da nadgleda ovaj sudski proces. Oni su tvrdili da je istražni postupak protiv njihovih klijenata urađen sa ozbiljnim povredama ljudskih prava od strane tužioca i predmetnog sudije, a koje je garantovano članom 30 (Prava optuženog) i članom 31 (Pravo na pravično i nepristrasno

²¹¹ Zakon o nadležnosti, odabiru i raspodeli predmeta EULEX sudijama i tužiocima na Kosovu, Zakon br. 03L/053, Član 5, sr. 1. Službeni glasnik Republike Kosovo, Priština, Zakon br. 27, 13. mart 2008.

²¹² IO žalba 309/2011.

sudjenje) Ustava Republike Kosovo i proceduralnim pravilima Zakona o krivičnom postupku (KZKP).

Ombudsman je u vezi sa ovom žalbom, 1.marta 2012.god, uputio pismo, predsedavajućem sudiji Okružnog suda u Prištini, i tom prilikom izrazio zabrinutost zbog navoda iz podnete žalbe.

Ombudsman je kod svih slučajeva žalbi građana na EULEX, upućivao pisma i sudijama i tužiocima EULEX-a, od kojih je tražio informacije u vezi sa određenim pitanjima koja se odnose na podnete žalbe, i na sva svoja pisma je dobijao pisani odgovor. Ombudsman je naišao na razumevanje i odličnu saradnju sa sudijama i tužiocima međunarodne misije EULEX-a, a u cilju postupanja po žalbama građana. Stoga, ovo je prilika da se Ombudsman zahvali odeljenju pravosuđa EULEX-a zbog uzajamne saradnje i korektnosti.

2.25.4. Žalbe u vezi sa sudskim predmetima u Posebnoj komori Vrhovnog suda

Posebna komora Vrhovnog suda (PKVS) za pitanja u vezi sa Kosovskom agencijom za privatizaciju (KAP), koja postupa u okviru Vrhovnog suda, razmatra i odlučuje o prigovorima na odluke Kosovske agencije za privatizaciju, kao naslednika Kosovske poverilačke agencije, a razmatra i zahteve u vezi sa društvenim preduzećima, i čine je mešovita veća, sastavljena od domaćih i međunarodnih sudija.²¹³

PKVS, prema zvaničnim podacima SSK²¹⁴ radi na velikom broju predmeta podnetih od strane građana. Do sada su ovom sudu podnete 8 240 žalbe u prvom i drugom stepenu. Od tog broja, 4 823 su žalbe u tzv. slučajevima koji se odnose na liste zaposlenih. Takođe, izveštaj pokazuje i nisku efikasnost od 37 % u rešavanju predmeta od strane ovog suda. Ovakvo činjenično stanje je veoma uznemirujuće, s obzirom na broj predmeta, na kojima ovaj sud mora da radi.

Ombudsman je tokom izveštajnog perioda primio 22 žalbe građana protiv PKVS, zbog velikog kašnjenja u postupanju po njihovim žalbama. Među navedenim žalbama bilo je i onih koje se odnose na obavezu građana da prevode dokumentaciju na engleski jezik.²¹⁵ Ovo pitanje je pokrenuto i od strane civilnog društva upućivanjem zahteva Ustavnom sudu za ocenu ustavnosti zakona kojim se građani obavezuju na prevod dokumenata.²¹⁶

U cilju istrage o primljenim žalbama, predstavnici IO su se sastali 24.aprila 2012.god, sa predsednikom PKVS g.Sahit Sulejmanijem koji je obavešten o kašnjenjima i revizijama sudskih slučajeva, zatim raspodelom od 20% od prodaje javnih preduzeća i u vezi sa pitanjem prevoda dokumenata na engleski jezik od strane građana.

²¹³ Zakon o. 04/L-033, o Posebnoj komori Vrhovnog suda za pitanja u vezi sa Agencijom za privatizaciju. Službeni glasnik Republike Kosovo, Priština, br. 27, 22. septembar 2011.

²¹⁴ Sudski savet Kosova, Izveštaj o prvih šest meseci 2012, statistika redovnih sudova, strana 3 i 6 : www.kgjk-ks.org, (26.12.2012).

²¹⁵ IO, ex officio br. 12 / 2012. Izveštaj upućan Posebnoj komori Vrhovnog suda i Skupštini Kosova, zbog obaveze građana da prevode dokumentaciju na engleski jezik.

²¹⁶ IO žalba 151 / 2012. Zahtev NVO CLARD o upućivanju zakona Ustavnom sudu za procenu ustavnosti.

Prema g. Sulejmaniju kašnjenja u rešavanju slučajeva je bilo zbog neblagovremenog imenovanja međunarodnih sudija,²¹⁷ što sprečava blagovremenu obradu predmeta. Što se tiče prevoda dokumenata, prema rečima g.Sulejmanija to predstavlja zakonsku obavezu, pošto su sudska veća mešovita (lokalne i međunarodne sudije), ali je u većini slučajeva sud usvojio zahteve građana za oslobađanje od prevoda dokumenata i shodno tome ih sud prevodi.

Ombudsman je, nakon analize podnetih žalbi, utvrdio da je praksa o odbijanju žalbi građana koje su podnete PKVS u vezi sa prevodom dokumentacije na engleski jezik, na osnovu člana 25, st. 8, 9 i 10 Zakona o PKVS br. 04/L-033 o pitanjima u vezi sa KAP, diskriminatorski, zbog toga što se time uskraćuje pravo građana na pristup sudu.

Stoga je Ombudsman uputio izveštaj sa preporukama²¹⁸ Skupštinskom odboru za zakonodavstvo Republike Kosovo, sa zahtevom da se pokrene postupak za izmenu člana 25, st. 8, 9 i 10 Zakona o PKVS br.04/L-033 o pitanjima u vezi sa KAP, kako bi ovaj zakon bio u skladu sa Ustavom. Takođe, Ombudsman je preporučio PKVS da prekine odbijajuću praksu, i zahtevao je jačanje prevodilačkih usluga u sudu, jer se na taj način građanima uskraćuje pravo na pristup sudu kao garantovanom pravu.

2.25.5. Žalbe građana u vezi sa sudskim predmetima u redovnim sudovima

Ombudsman, u skladu sa Ustavom i članom 15.6 Zakona o Ombudsmanu ima ograničena ovlašćenja da istražuje žalbe građana koje se odnose na pravosuđe. U svakom slučaju, nijedan postupak Ombudsmana ne treba da utiče ili da ugrozi nezavisnost tužilaca u obavljanju istražnih radnji sudija, kao i u donošenju sudskih odluka.²¹⁹

Ombudsman u slučajevima istrage po žalbama, posebnu pažnju posvećuje zaštiti principa pravičnog suđenja i prava na suđenje u razumnom vremenskom roku, kao što je i predviđeno u članu 6. Evropske konvencije.

Najveći broj pritužbi građana Instituciji Ombudsmana u 2012 godini odnose se na pravosuđe kao odgovornu stranu. Ovo je ozbiljan pokazatelj stanja sistema pravosuđa, koje tek treba da ispuni svoje zakonske obaveze u vezi sa zahtevima građana i njihovim garantovanim pravima u smislu sudske zaštite njihovih prava.

Protiv sudova kao odgovornih strana, građani su podneli ukupno 532 žalbe, dok je u prethodnom izveštajnom periodu bilo 365 žalbi. Zabeležen je porast broja žalbi koje se odnose na pravosuđe u odnosu na prethodnu godinu.

²¹⁷ PKVS, sastanak između g. Sahit Sulejmanija i zamenika Ombudsmana Ise Hasanija, održan 24.aprila 2012.god..

²¹⁸ IO izveštaj sa preporukama, 24. oktobar.2012,dostavljen je Komisiji za zakonsavstvo skupštine Republike Kosovo i PKVS.

²¹⁹ Ustav Republike Kosovo, članovi 132-135, Zakon o Ombudsmanu, br. 03/L-195, Član 15, st. 6"Ombudsman se neće mešati u slučajeve i druge zakonite postupke koji se vode pred sudovima, osim u slučajevima neopravdanog odlaganja ili očigledne zloupotrebi vlasti."

Od ukupnog broja primljenih žalbi, za 308 žalbi je utvrđeno da su neprihvatljive prema članu 19.1.3 Zakona o Instituciju Ombudsmana,²²⁰ dok su za 216 žalbi donete odluke o otvaranju istrage, 8 predmeta je još u toku.

Najveći broj podnetih žalbi su podnete protiv opštinskih i okružnih sudova, Vrhovnog suda, ali i protiv PKVS u vezi sa pitanjima koja se odnose na KAP.

U svim slučajevima, kada zahtevi ili pritužbe građana u vezi sa pravosuđem nisu bile u skladu sa ovlašćenjima Ombudsmana, građani su bili upućivani organizacijama i institucijama koje se bave pružanjem pravnih usluga i pomoći, kao što su Komisije za pravnu pomoć i NVO koje pružaju besplatnu pravnu pomoć građanima.

Analiza prirode ispitanih žalbi građana, otkriva da se većina žalbi odnosi na odlaganje sudskih postupaka, ponekad i po nekoliko godina, zastarevanje sudskih predmeta, na neuspeh izvršenja pravosnažnih sudskih presuda, sumnje na objektivnost sudija, kao i neprofesionalno zastupanje od strane pravnih zastupnika.

2.25.6. Ougovlačenja sudskih postupaka pri odlučivanju u predmetima

Dužinu postupka, zbog velikog broja nasleđenih predmeta iz prethodnih godina, prati i kontinuirani rast i veliki broj novih sudskih predmeta iz raznih oblasti. Što se tiče odugovlačenja sudskih predmeta nije primećen ikakav značajan napredak u njihovom rešavanju, uprkos činjenici da je prošle godine u sudovima počelo da radi 111 novih sudija.

Prema godišnjem izveštaju SSK za 2011.god, o redovnim sudovima, preostali broj nerešenih predmeta u sudovima, krajem prvog šestomesečnog period u 2012.god, je iznosio 220.613.²²¹ Do kraja 2011.god, očekivalo se da bude završeno 213.037 predmeta.²²² Što znači da se broj predmeta u sudovima povećavao. Prema statističkim podacima u izveštaju, primetno je da su u prvih šest meseci sudovi rešili 22 441 predmeta, a sa druge strane je podneto 23 512 tužbi sudovima. Pravosuđu i dalje pristiže više predmeta nego što ih može rešiti. Ovakva situacija je veoma zabrinjavajuća, pa shodno tome Ombudsman od SSK traži da hitno radi na pronalaženju zakonskog rešenje u tom smislu.

I pored ovakvog stanja u pravosuđu, Ombudsman ne nalazi opravdanja za odugovlačenja kod postupanja u imovinskim sporovima, jer su građani kod ovih predmeta primorani da čekaju godinama na donošenje odluka.²²³

²²⁰ Zakon o Ombudsmanu, br. 03/L-195, Član 19, st.1.3.1 : "Žalba nije u nadležnosti Ombudsmana, žalba je podneta nakon predviđenog roka ovim Zakonom, žalba je anonimna, žalba predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje žalbe, podnosilac žalbe nije uspeo da obezbedi informacije koje je zatražio Ombudsman."

²²¹ SSK, Izveštaj o prvih šest meseci 2012, strana 6. Statistika redovnih sudova, www.kgjk-ks.org, (26.decembar 2012).

²²² SSK, Godišnji izveštaj za 2011.godinu, Statistika redovnih sudova, www.kgjk-ks.org, (12/26/2012)

²²³ IO, Žalba br. 403 / 2012. Žalba protiv Opštinskog suda u Prištini, u vezi sa imovinskim pravima. Podnosilac žalbe je podneo tužbu radi utvrđivanja prava na imovinu 2005. godine, do sada slučaj nije rešen od strane suda. Zbog nepotrebnog odlaganja u postupku, Ombudsman je uputio pismo 17.oktobra.2012.god i zatražio od

2.25.7. Zastarelost sudskih predmeta

Iako u svom šestomesečnom izveštaj za 2012.godinu, SSK nije naveo podatke koji se odnose na zastarevanje sudskih predmeta u toku izveštajne godine, u vezi sa tim Institucija Ombudsmana (IO) je primila jedan broj žalbi zbog zastarevanja predmeta koji se nalaze na postupanju u sudovima. Zastarevanje predmeta može biti i posledica opterećenjem predmetima i nemogućnošću da se ispoštuju određeni rokovi. Takođe, privremeno negativan uticaj može biti i zbog reforme pravosuđa koja je u toku. Međutim, ono što se može videti i dokazati je krajnje uznemirujuća činjenica da je sve navedeno posledica nemara, ali i zloupotrebe položaja sudija.²²⁴

Za IO zastarevanje sudskih predmeta predstavlja jedan od najozbiljnijih kršenja građanskih prava i sloboda garantovanih Ustavom, i protivno je vladavini prava!²²⁵

Ombudsman je na osnovu žalbi građana u vezi sa zastarevanjem sudskih predmeta, 30. marta 2012.godine, uputio izveštaj sa preporukama SSK-u u kojem je i zatražio da se preduzmu sve potrebne mere za sprovođenje propisa koji su na snazi u Republici Kosovo, tako da sudovi više ne odugovlače sa predmetima do njihovog zastarevanja²²⁶.

Ombudsman je u više navrata tražio, a ovom prilikom posebno naglašava, da je potrebno da kancelarija Disciplinskog tužioca pri SSK, u svakom pojedinačnom slučaju istraži uzroke i pokrene disciplinske postupke protiv svih onih koji su krivi zbog zastarevanja pojedinih sudskih predmeta.

2.25.8. Neizvršenje sudskih presuda

Tokom 2012.godine, Ombudsman je primio značajan broj žalbi zbog neizvršenja pravosnažnih i konačnih sudskih presuda od strane opštinskih sudova. Kod ovakvih slučajeva, zatražena je pomoć i intervencija Ombudsmana pri izvršenju ovih odluka.

Izvršenje sudskih presuda na nacionalnom nivou je na niskom nivou. Uzroci koji utiču na nisku stopu izvršenja pravosnažnih presuda po SSK-u treba tražiti u malom broju izvršilaca, zatim u nedostatku tačnih adresa, itd. Međutim, po svemu sudeći, još jedan važan faktor u

Opštinskog suda u Prištini da se postupak u ovom predmetu nastavi, u skladu sa normativima i standardima poštovanje ljudskih prava i prava na pravično suđenje u razumnom vremenskom roku.

²²⁴ IO, Žalba br. 479 / 2012. Žalba protiv Opštinskog suda u Prizrenu. Podnosilac žalbe nije bio zadovoljan odlukom suda, i podneo je žalbu na presudu Okružnom sudu u Prizrenu. Podnosilac žalbe je zatražio od Institucije Ombudsmana da prati ovaj slučaj. Ombudsman je po ovoj žalbi otvorio istragu.

²²⁵ Ustav Republike Kosovo, Član 54 : "Svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno".

²²⁶ IO žalba 308 / 2011. Preporuke u vezi sa žalbom građana u ovom predmetu, upućene su 30. marta 2012,SSK.

ovom smislu je nedostatak koordinacije i neadekvatna među-institucionalna saradnja, između sudske i izvršne vlasti.

U svim slučajevima žalbi iz nadležnosti IO, Ombudsman je sproveo istragu i kontaktirao preko pisama i direktnih sastanaka sa zvaničnicima opštinskih sudova, koji su odgovorni za izvršenje presuda, od kojih je Ombudsman zatražio da se navedu razlozi zbog kašnjenja u izvršenju istih. U mnogim slučajevima, nakon intervencije Ombudsmana, sudovi su preduzimali radnje za izvršenje presuda, ali bilo je i slučajeva u kojima se još čeka na izvršenje.²²⁷

2.25.9. Ostali slučajevi žalbi građana

U mnogim slučajevima Ombudsmanu su podnete žalbe protiv pravosnažnih sudskih presuda, u slučajevima kada su iskorišćena sva pravna sredstva. Kod ovakvih slučajeva, Ombudsman je savetovao podnosiocima žalbi da ukoliko i dalje veruju da su njihova prava povređena tokom sudskih procesa, oni mogu u roku od četiri meseca, od dana prijema konačne odluke, da pokrenu pitanje pred Ustavnim sudom Kosova.

Postoje i zahtevi gde građani od Ombudsmana traže podnošenje pojedinačnih prepravki Ustavnom sudu. Ovakvi zahtevi predstavljaju rezultat netačne informisanosti građana o prirodi zahteva koji se mogu podneti ovom sudu, kao i o ovlašćenim subjektima koji to po Ustavu mogu da urade. Međutim, Ombudsman nema mandat da podnosi pojedinačne slučajeve Ustavnom sudu.

U pojedinim slučajevima bilo je pritužbi protiv sudskih odluka i konačnih presuda, gde su bila iscrpljena sva moguća pravna sredstva, uključujući tu i podnošenje žalbi Ustavnom sudu. Kod takvih slučajeva, od Ombudsmana je traženo da njihovi predmeti budu upućeni Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu. U ovakvim situacijama, stranke dobijaju obaveštenja o pravnoj nemogućnosti ovakvog postupanja, iz razloga što Republika Kosovo nije članica Saveta Evrope, tako da građani Kosova ne mogu da pokreću postupke pred ovim sudom

Pristigle su i žalbe u vezi sa neopravdanim odugovlačenjima od strane administracije u sudovima, što ima za posledicu neuspeh dostavljanja sudskih presuda u okviru zakonskih rokova, i zbog nemogućnosti stranaka da imaju pristup svojim predmetima u sudovima. Ombudsman je kod svih žalbi ovakve prirode kontaktirao sudske zvaničnike i u saradnji sa

²²⁷ IO žalba br. 386 / 2012. Žalba je podneta protiv Opštinskog suda u Prištini, zbog dužine trajanja postupka u vezi sa neizvršavanjem sudske presude, gde je trebala da bude isplaćena novčana nadoknada na ime duga od strane Ministarstva za povratak i zajednice Republike Kosovo. Podnosiocu žalbe je pravosnažnom presudom dato pravo na novčanu nadoknadu od Ministarstva za povratak i zajednice, ali iako je prošlo više od tri godine, presuda nije bila izvršena. S obzirom na dužinu postupka u vezi sa izvršenjem konačne presude od strane Opštinskog suda, Ombudsman je u vezi sa tim uputio pismo sudu, 25. septembra 2012, u kojem je zatraženo od nadležnog Suda da nastavi sa postupkom izvršenja u vezi sa ovim pitanjem u što kraćem roku, u skladu sa ustavnim normama i standardima za poštovanje ljudskih prava i prava na pravično suđenje u okviru razumnog roka. IO, žalba 308 / 2011. Preporuke u vezi sa žalbom građana o ovom slučaju, poslate su 30. marta 2012, SSK.

sudovima rešavao ovakve žalbe građana. Građani su dobijali sudske presude ili su bili informisani o statusu predmeta u sudovima.

Takođe, jedan broj žalbi koje su građani podneli odnosile su se na loše zastupanje od strane njihovih pravnih zastupnika u sudskim postupcima., bez obzira da li su ih žalioci angažovali ili su im bili dodeljivani po službenoj dužnosti od strane sudova. Kod ovakvih slučajeva, žalioci su bili obavešteni o svom pravu da promene pravnog zastupnika, kao i da podnesu žalbu Advokatskoj komori Kosova (AKK).

Više puta je Ombudsman dobijao i zahteve građana za praćenjem njihovih predmeta koji se nalaze pred sudovima, pored toga u nekim slučajevima zahtevali su i pomoć kod podnošenja različitih podnesaka i njihovo zastupanje u okviru sudskih postupaka, na različitim sudskim instancama.

U ovakvim situacijama, pored toga što Ombudsman nema mandat da izveštava o kvalitetu parničara, stoji i činjenica da Ombudsman ne može ni u kom slučaju da stane na jednu stranu u sudskim ili administrativnim postupcima, jer je IO ograničena i brojem svog osoblja. IO nema toliki broj službenika kako bi mogla da prati sve postupke za koje ima ovlašćenje. Stoga IO ne može da kontroliše sudske postupke na zahtev žalilaca.

Veliki broj ovakvih zahteva građana, sa jedne strane, pokazuju nedostatak dovoljne informisanosti sa misijom i ovlašćenjima Ombudsmana, dok sa druge strane, pokazuju i dodatno poverenje građana koje imaju u IO. Ombudsman se i pored toga, na osnovu svojih ovlašćenja, ne bavi pravnim zastupanjem pred sudovima. Nažalost, mnogi od ovih slučajeva pokazuju gubitak vere u iskrenost i posvećenost svojih pravnih zastupnika, ali i gubitak poverenja u pravosudni sistem u zemlji uopšte.

2.25.10. Izveštaji Ombudsmana sa preporukama

Ombudsman je nakon izvršenih istraga po žalbama protiv pravosuđa, u mnogim slučajevima utvrdio da je došlo do kršenja ljudskih prava od strane pravosuđa. Stoga, kako bi se izbegle povrede ljudskih prava i eliminisanje ovih povreda, kao i u cilju poboljšanja zakonodavstva u oblasti ljudskih prava, Ombudsman je pravosuđu uputio 4 izveštaja sa 12 preporuka.²²⁸

2.25.11. Žalbe građana protiv tužilaštva

²²⁸ IO žalba br. 442/2011, izveštaj sa preporukama je upućen Opštinskom sudu u Gnjilanu 10. septembra 2012. Ex officio žalba br. 12 / 21012, upućene su preporuke Posebnoj komori Vrhovnog suda, 24. oktobra 2012. Kod žalbe br. 395/2009, preporuke su upućene Vrhovnom sudu 5. juna 2012. Žalba br. 308/2011, preporuke upućene Opštinskom sudu u Prizrenu, 30. mart 2012. Ombudsman je uputio i izveštaje sa preporukama i za žalbe br.12/2012, i br.442/2011, dobijen je odgovor od institucija kojima se obratio sa preporukama. Dok za Žalbe br.442/2011 i br.12/21012, u vezi sa kojima su preporuke upućene Opštinskom sudu u Gnjilanu, Posebnoj komori Vrhovnog suda, Sudskom savetu Kosova i Skupštini Kosova nije stigao nikakav odgovor.

Tokom izveštajnog perioda, građani su podneli ukupno 18 žalbi u vezi sa krivičnim gonjenjem protiv odgovornih lica. Od toga 10 žalbi je bilo neprihvatljivo,²²⁹ dok je za 8 žalbi odlučeno da se otvori istraga. Ove žalbe su prihvaćene u skladu sa ovlašćenjima Ombudsmana, i obrađuju se u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu, a preduzete su i odgovarajuće istražne radnje.

Broj žalbi koje se odnose na ostvarivanje prava kod slučajeva krivičnog gonjenja - javnog tužilaštva, bio je veći u odnosu na prošlu godinu, ali su žalbe u manjem broju od onih koje su podnete protiv sudova. Iz analiza koje su izvršene, razlog podnošenja jednog broja žalbi je odugovlačenje istražnih postupaka od strane javnih tužilaštava do donošenja odluke.

U mnogim slučajevima, zahtevaju se dodatne informacijama od strane policije o podnetim krivičnim prijavama, koje se odnose na donošenje konačnih odluka od strane tužilaštava.

U ovoj fazi postupanja, kao posledica neaktivnosti i nedovoljne inicijativu javnih tužilaca često dolazi do propusta u radu javnih tužilaštava.

Ovakvi postupci često imaju za posledicu istek zakonskog roka u kome oštećeni ima zakonsko pravo da podnese privatnu tužbu tužilaštvu. Kod ovakvih slučajeva postoji nedostatak komunikacije između žrtve, policije i tužioca, pa tako dolazi i do toga da se krivične prijave odbacuju, ili se obustavljaju krivične istrage na osnovu članova 82 i 158 Zakona o krivičnom postupku.²³⁰

2.25.12. Odugovlačenja u istražnim postupcima kod krivičnih predmeta

Neke od podnetih žalbi od strane građana IO, odnose se na pritvaranje i kašnjenje u podizanju optužnica od strane tužilaca, a sve zbog kašnjenja u sprovođenju istražnih postupaka u vezi sa ovim slučajevima. Međutim, postoje slučajevi odugovlačenja i odlaganja krivičnih postupaka, propusti u prisustvovanju ročištima od strane tužilaca, a kod ovih slučajeva pritvorenici su ostajali i dalje u pritvoru i to sa istovetnim obrazloženjima.

Ombudsman, je prihvatao žalbe shodno svojim ovlašćenjima, i pokretao istrage po žalbama građana. Kod ovih predmeta kontaktirani su zvaničnici tužilaštava, od kojih je traženo objašnjenje zbog odugovlačenja istražnih postupaka i kašnjenju u podizanju optužnica. U

²²⁹ Zakon o Ombudsmanu, br. 03/L-195, Član 19, str. 1.3. "Nakon prijema žalbe, Ombudsman u roku od trideset (30) dana odlučuje o prihvatljivosti i to: 1.3. da odbaci žalbu, jer nije u nadležnosti Ombudsmana. Prema ovom zakonu, žalba je podneta nakon isteka roka predviđenog zakonom i ukoliko je žalba anonimna, zatim ukoliko žalba predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje žalbe, i ukoliko žalilac nije uspeo da obezbedi zatražene informacije od Institucije Ombudsmana.

²³⁰ Zakon broj. 04/L-123 o krivičnom postupku, član 82: Državno tužilaštvo odbacuje krivične prijave podnete od strane policije ili drugih podnosioca u roku od trideset (30) dana, ukoliko je jasno da: 1.1. postoji osnovana sumnja da nije izvršeno krivično delo; 1.2. prošao je roka za krivično gonjenje; 1.3. delo je pokriveno amnestijom ili pomilovanjem, 1.4. Osumnjičeni ima imunitet ili skidanje imuniteta nije moguće ili nije odobreno od strane nadležnog organa ili 1.5. postoje druge okolnosti koje isključuju gonjenje. 3.. Državni tužilac u roku od osam (8) dana od dana donošenja odluke obaveštava strane u postupku o odbacivanju tužbe i razlozima ove odluke.“

pojedinin slučajevima, nakon intervencije Ombudsmana, pokrenuti su postupci u pojedinim slučajevima koji su nakon toga obrađeni do kraja. Pojedine žalbe podnete IO odnose se na neobuhvatanje oštećenih lica u predmetu tužoca prilikom pokretanja optužnice.

Ovakvi postupci stavljaju oštećena lica u tešku situaciji u smislu njihovog povraćaja materijalnih dobara ili nadoknadom materijalne štete ili odštetom za štetu koja je učinjena na njihovoj imovini od strane počinioca krivičnog dela.

U nekim slučajevima, pritužbe se odnose na sumnju na objektivnost istrage koja je preduzeta od strane tužioca, a sve zbog kašnjenja u istrazi. U takvim slučajevima dolazilo je i do zahteva o izuzeću tužilaca od strane oštećenih lica.

U slučaju jedog žalioca protiv Okružnog javnog tužilaštva u Prištini, žalba se odnosila na dužinu trajanja krivičnog istražnog postupka od strane tužilaštva. Prema žalioцу, njegov sin je poginuo 26. septembra 2007. godine, u saobraćajnoj nesreći, ali do sada slučaj još nije obrađen od strane tužilaštva, uprkos činjenici da je uzrok fatalne nesreće poznat organima.²³¹

Ombudsman je u cilju istrage i na osnovu navoda žalioца uputio pisma, 7. decembra 2009, i 8. novembra 2012. god, Kancelariji glavnog okružnog tužioca u Prištini, zatraživši da bude informisan o fazi u kojoj se nalazi istražni postupak u predmetu žalioца, kao i da se preduzmu neophodni postupci od strane tužioca kako bi se ovaj slučaj rešio u razumnom roku, u skladu sa zakonom i članom 6. Evropske konvencije.

Tužilaštvo je, u svom pismu od 27. novembra 2012. godine obavestio Ombudsmana da je predmet podnosioca žalbe u postupku i da se čeka nalaz i mišljenje veštaka iz oblasti saobraćaja, nakon čijeg izveštaja će se dalje postupati po predmetu. U ovom konkretnom slučaju, istraga je bila neefikasna i neprosleđivanje slučaja sudu od strane tužilaštva je neopravdano i bez zakonske potpore. Kada su činjenice iz slučaja poznate organima: žrtva, počilac, performanse vozila, mesto, vreme i akteri saobraćajne nesreće. Ombudsman smatra da je neshvatljivo kašnjenje u istrazi koja je trajala više od 5 godina i da je tužilaštvo bilo neefikasno. Saobraćano veštačenje u konkretnom slučajudovelo je do ozbiljnih povreda ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom i zakonima.²³²

Prema izveštajima dobijenim od strane državnog tužioca, glavni razlog zastoja u razvoju krivičnih istraga i sudskih sporova, je mali broj tužilaca na svim nivoima, uprkos činjenici da je u izveštaju broj tužilaca na svim nivoima dostigao broj od 125.

Uprkos brojnim opterećenjima i teškim nedostacima u ljudskim resursima i neophodnom infrastrukturom, Ombudsman smatra da navedeni razlozi, u vezi sa dužinom u postupanjima u

²³¹ IO žalba br.529/2009. Žalba građana protiv Okružnog javnog tužilaštva u Prištini, na dužinu istražnih postupaka koji traju od 2007. godine.

²³² Ustav Republike Kosovo, član 54: "Svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i, i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno." Zakon broj. 04/L-123 o krivičnom postupku, član 159: "Kada se otpočne sa istragom, istraga se završava u roku od dve (2) godine. Ako u roku od dve (2) godine od početka preliminarne istrage tužilac nije podneo tužbu, odnosno uslovnu istragu po članu 157. ovog broj, istraga će biti odmah prekinuta."

predmetima, kao i u vezi sa podizanjem optužnica pred sudovima u zakonski određenim rokovima, od strane tužilaca nisu uvek pouzdani i opravdani.

2.25.13. Krivični predmeti koji su zaostali iz prethodne godine

Državni tužilac Republike Kosovo, prema izveštaju u prvoj polovini 2012.godine, obavestio je da postoji 12 941 krivičnih prijava koje su zaostale iz prethodne godine, koje nisu rešene, kao i da je u 2012.godini bilo novih 11 841 krivičnih predmeta. Tokom 2012.god, 12 006 krivičnih predmeta je rešeno, a na kraju izveštajnog perioda ostala su nerešena 12 402 krivična predmeta.²³³

Na osnovu ovog stanja može se utvrditi da su tužilaštva završila približno onoliko predmeta koliko je i novih podneto, odnosno 145 predmeta više od podnetih. I dalje je veoma zabrinjavajuće sudbina predmeta koji su zaostali iz prethodne godine, jer bez povećanog radnog intenziteta, ne mogu biti obrađeni u propisanim rokovima. Pored toga, u godišnjem izveštaju tužilaštva nedostaju podaci o zastarelim krivičnim predmetima.

Nemogućnost ostvarivanja prava građana pred pravosudnim organima, ima izrazito negativan uticaj na javno mnjenje, diskredituje se rad sudstva i tužilaštva, i stvara se sumnju na prisutnost korupcije u radu ovih institucija. Dugogodišnja odugovlačenja sa postupanjima u predmetima, pa sve do zatvaranja predmeta, direktno utiče na gubitak poverenja građana u pravosudne institucije.

Na osnovu žalbi građana, možemo zaključiti da je došlo do povrede ljudskih prava, garantovanih Ustavom Republike Kosovo, članova 31, 32. i 54. i člana 6. Evropske konvencije. Građani naše zemlje nemaju pravni mehanizam za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku u slučajevima kada dođe do povrede ovog prava od strane domaćeg pravosuđa. Takva situacija se pogoršava činjenicom da za celokupni pravosudni sistem na Kosovu nepostoji novčana naknada za štetu koja se načini usled nanete materijalne štete, kašnjenja u postupcima, odnosno povredom ljudskih prava, kao što je to uobičajeno u demokratskim zemljama.

Preporuke Ombudsmana:

Skupštini i Vladi Republike Kosovo

- Da se poštuje jednakost vlasti kao što je to Ustavom propisano i da se pravosuđu dodele budžetska sredstva prema podnetom zahtevu i njegovim potrebama za nezavisno funkcionisanje.***

²³³ Slučaj Ž.br.308/2011, Izveštaj sa preporukama u vezi sa žalbom građanina, dostavljen 30.03. 2012, Sudskom savetu Kosova.

Skupštini Republike Kosovo, Vladi i Sudskom savetu Kosova

- *Da sudska vlast obuhvati celu teritoriju zemlje, uključujući i severne opštine Leposavić, Zubin Potok i Zvečan, kao što je predviđeno Ustavom Republike Kosovo.*

Sudskom savetu Kosova i Ministarstvu pravde

- *Da se krene sa radom na donošenju pravnog instrumenta koji bi predstavljao delotvoran pravni lek po članu 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kojim bi se obezbedile naknade u vezi sa žalbama za zastarevanje sudskih predmeta ili preterano odugovlačenje sudskih postupaka.*

Sudskom savetu Kosova

- *Da strukturne reforme sudova, u skladu sa Zakonom o sudovima, br. 03/L-199, čije je sprovođenje otpočelo od januara 2013.god, budu funkcionalne i da ne dovode do novih odugovlačenja prilikom odlučivanja po predmetima. Povećanje efikasnosti kod sprovođenja državne strategije "smanjenja zaostalih predmeta", kako bi se smanjio broj nerešenih sudskih predmeta.*
- *Da se osigura bezbednost sudija, posebno u odeljenjima za teške zločine, da se preduzmu neophodne mere i pravni imperativi za primenu odgovarajućih mera bezbednosti i van prostorija suda.*

Sudskom savetu Kosova i Posebnoj komori Vrhovnog suda

- *Da se prekine sa odbijajućom praksom, već da se formiraju nove i ojačaju postojeće prevodilačke jedinice radi pružanja usluga u okviru Posebne komore Vrhovnog suda, kako građani ne bi bili uslovljeni da dokumentaciju prevode na engleski jezik.*

Sudskom savetu i Tužilačkom savetu Kosova

- *Da se mere lišavanja slobode - pritvor, lišavanje slobode optuženih kao mera obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnim postupcima, izriču samo u slučajevima zakonske opravdanosti i neophodnosti, a da se umesto toga primenjuju alternativne mere iz člana 173. Zakona o krivičnom postupku br. 04/L-123.*

Kancelarija disciplinskog tužioca

- *Da se istraže svi slučajevi pritužbi građana koje se odnose na zastarevanje njihovih predmeta, a kod slučajeva zloupotrebe službenog položaja, da se preduzmu sve zakonske mere predviđene Zakonom o sudijama i tužiocima ukoliko se zloupotrebe dokažu.*

Sudovima

- *Realizaciju i sprovođenje sudskih odluka u okviru rokova koji su propisani zakonom.*

Tužilaštvima

- *U svim krivičnim slučajevima kada se odbacuju krivične tužbe od strane tužilaštava, da se stranke u postupku blagovremeno obaveste o mogućnostima pokretanja privatne tužbe.*

Advokatskoj komori Kosova

- *Da obezbedi bolji kvalitet pružanja pravne pomoći u slučajevima koji se dodeljuju po službenoj dužnosti (ek officio zastupanja), da jasno i bez oklevanja reguliše odnos između pravnog zastupnika i klijenata, ukoliko dođe do slučajeva povreda advokatskih dužnosti.*

2.26. Upotreba jezika

Albanski i srpski jezik kao i njihova pisma su službeni jezici u Republici Kosovo i imaju ravnopravan status u kosovskim institucijama. Turski, bosanski i romski jezik imaju status službenih jezika na opštinskom nivou, prema uslovima propisanim zakonom.²³⁴

Zakon o upotrebi jezika je jedan od najvažnijih zakona za nevećinske zajednice na Kosovu. Iako je jedan od naprednijih zakona jer sadrži sve relevantne odredbe koje se tiču zaštite osnovnih ljudskih prava i dalje je sporna njegova implementacija. Kao što je već navedeno i u prethodnim godišnjim izveštajima Institucije Ombudsmana, problemi oko sprovođenja ovog zakona i dalje se nastavljaju. Zakon o jezicima se još uvek ne sprovodi u potpunosti i propisan način, jer se primenjuje samo delimično, kako na centralnom tako i na lokalnom nivou. I dalje nedostaju ljudski i finansijski resursi što predstavlja kočnicu i ugrožava pristup višejezičkim javnim uslugama i delotvornom učešću nevećinskih zajednica u javnom životu.

I dalje su aktuelni problemi oko kvaliteta prevoda na jezike nevećinskih zajednica zakona i podzakonskih akata, koje donose kosovske instucije na centralnom i lokalnom nivou. Oni su veoma često nerazumljivi i imaju mnogo pravopisnih grešaka. Ovaj problem je neophodno prevazići jer to su dokumenti koji dolaze od najviših nivoa državne vlasti. U centralnim institucijama nema zaposlenih lektora za srpski i druge jezike. U takvoj situaciji upotreba jezika nevećinskih zajednica, u najvećem broju slučajeva se svodi na formalnu primenu ovih jezika, bez ikakvog stručnog nadzora ili provere.

2.26.1. Upotreba jezika na opštinskom nivou

Na opštinskom nivou postoji veliki broj različitih problema. Na primer, i dalje je problematično pitanje prevoda za nevećinske zajednice. Iako je većina opština osnovala prevodilačke jedinice, nekoliko zajedničkih problema, kao što su prevelik obim posla,

²³⁴ Ustav Republike Kosovo, čl.5; Zakon o upotrebi jezika br. 02/L-37; Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednicai njihovih pripadnika br.03/L-047, čl.4.

nedovoljan broj prevodilaca i nedostatak relevantnih kvalifikacija, neizbežno dovodi do prevoda lošeg kvaliteta.

Natpisi na službenim jezicima ili jezicima u službenoj upotrebi na javnim zgradama i dalje su problematični. Iako je u nekim opštinama došlo do poboljšanja, kao što je to slučaj sa opštinom Gnjilane, gde sve opštinske zgrade imaju natpise na ulazima na više od jednog službenog jezika, druge opštine su dosta daleko od poštovanja tog pravila. Na primer, u opštini Mališevo sve javne zgrade imaju oznake samo na albanskom jeziku.

Takođe, u većini opština saobraćajni znaci nisu ispisani na službenim jezicima i jezicima u službenoj upotrebi u opštini. Ipak, došlo je do nekih poboljšanja. Na primer, u opštini Dragaš su svi znaci na putevima u potpunosti na službenim jezicima. U opštini Podujevo, tek postavljeni znaci na putevima ispisani su i na albanskom i na srpskom jeziku. Pozitivan primer je i Opština Gračanica, koja je, tokom izveštajnog perioda, postavila saobraćajne znakove na oba službena jezika.

Tokom izveštajnog perioda, u procesu monitorisanja pitanja koja se odnose na ravnopravnu upotrebu službenih jezika na Kosovu, Ombudsman primećuje da se Zakon o upotrebi jezika i dalje se uopšte ne poštuje u opštinama na severu Kosova.

2.26.2. Učenje službenih jezika u školama

Zajednice na Kosovu imaju vrlo male mogućnosti da, osim svog maternjeg jezika, nauče neki službeni jezik. Važno je podstaći mlade ljude na Kosovu da uče jezike drugih, kako bi se razumeli bez prevodioca. U obrazovnom sistemu na Kosovu nema mogućnosti za srpske i albanske učenike da uče službene jezike, što već predstavlja, a u budućnosti će stvoriti još veće teškoće u implementaciji Zakona o upotrebi jezika. Zato je ovo važno pitanje i odgovornost Vlade je da radi na podizanju svesti i stvori uslove i pogodnu klimu za učenje službenih jezika i njihovo uvođenje u obrazovni sistem na Kosovu.

2.26.3. Državna politika o sprovođenju Zakona o jezicima

Kao odgovor na ove nedostatke, a radi osiguravanja efikasnog sprovođenja Zakona o upotrebi jezika i kreiranja praktičnih politika o upotrebi jezika, Vlada je usvojila Uredbu 07/2012 o Kancelariji komesara za jezike koja je stupila na snagu 4. aprila 2012.g. Ovom Uredbom se uspostavlja Kancelarija komesara za jezike, koja će postati funkcionalna uspostavljanjem Odbora za jezičku politiku, odabirom i imenovanjem komesara za jezike, zapošljavanjem osoblja Kancelarije komesara za jezike, obezbeđivanjem kancelarijskog prostora i resursa kao i uspostavljanjem mreže za jezičku politiku.²³⁵

²³⁵ Na sastanku Odbora za jezičku politiku koji je održan 01. novembra 2012. godine izabrani su predsedavajući i zamenik predsedavajućeg Odbora, koji su, u skladu sa Uredbom o Kancelariji poverenika za jezik. U Odbor za

Odbor za jezičku politiku, zajedno sa Mrežom jezičke politike čini jedan od mehanizama podrške Kancelariji komesara za jezike. Odbor je važan mehanizam jer pruža institucionalnu podršku za razvoj, sprovođenje i jačanje jezičkih politika, a Komesar je dužan da pored Vlade i Skupštine, izveštaje o svom radu podnosi i Odboru.

Kako se pokazalo da postojeća Komisija za jezike,²³⁶ koja je bila osnovana 2007.godine, nije bila funkcionalna niti je na kvalitetan način mogla da odgovori svojim obavezama, vlada je pristupila reformisanju ove komisije, o čemu je Ombudsman detaljno izveštavao u svom prethodnom Godišnjem izveštaju za 2011,²³⁷ taj proces još uvek nije završen. Kancelarija komesara za jezike, koja će funkcionisati na centralnom nivou, u okviru Kabineta premijera, sad je već postala operativna,²³⁸ ali javnost uglavnom još ne zna da ova komisija postoji i nije upoznata sa žalbenim mehanizmom. Vlada Kosova tokom izveštajnog perioda nije pokrenula nikakvu javnu informativnu kampanju kako bi pojasnila obaveze centralnih i opštinskih institucija kao i prava korisnika službenih jezika nevećinskih zajednica.

2.26.4. Predstavljanje žalbi pristiglih u IO u vezi sa upotrebom jezika

Tokom izveštajnog perioda IO je primila veći broj žalbi (25) koje se odnose na pitanja ravnopravne upotrebe službenih jezika, kako na lokalnom tako i na centralnom nivou u Kosovo.

U vezi sa ovim žalbama u IO, jedan slučaj na primer odnosio na nemogućnost uspostavljanja komunikacije na srpskom jeziku sa licem zaposlenim u Matičnoj službi Opštine Priština u vezi sa ispravkom devojačkog prezimena u izvodu venčanih, kojom prilikom je žaliteljka bila izložena neprofesionalnom ponašanju od strane civilnog službenika u ovoj opštini.²³⁹

U vezi sa žalbom koja se odnosi na kršenje prava na ravnopravnu upotrebu srpskog jezika takođe u Matičnoj službi Opštine Priština, i neuspeh ove službe da u skladu sa Zakonom o upotrebi jezika, lična dokumanta žalioca izda na srpskom jeziku i pismu, nakon sprovedene

jezičku politiku predloženi od strane Konsultativnog veća za zajednice, kao predstavnici za srpski i turski jezik. Mandat predsedavajućeg i njegovog zamenika će trajati dve godine sa mogućnošću jednog ponovnog izbora. U <http://www.kryeministri-ks.net/zck/?page=3,4,98> (15.02.2013).

²³⁶ Komisija za jezik, ima za mandat da prati ipromoviše primenu Zakona o upotrebi jezika od strane odgovornih institucija i pružaoca usluga, kao i da savetuje Vladu u pogledu mera, predviđenih članom 31, Zakona o upotrebi jezika, koji glasi “*Vlada i Kosovske institucije moraju usvojiti mere za promovisanje upotrebe i ravnopravnog statusa službenih jezika, kao i obezbeđivanje zaštite, očuvanja i promociju jezika zajednicačiji maternji jezik nije službeni jezik.*”

²³⁷ Godišnji izveštaj Institucije Ombudsmana za 2011. Str. 23.

²³⁸ Informacije preuzete sa web strane Kancelarije premijera za zajednice. Naime nakon ostavke tek izabrane poverenice za jezike, koju je Vlada imenovala u oktobru mesecu 2012.g, Kabinet premijera je u skladu sa Uredbom 07/2012 o Kancelariji poverenika, 19. decembra 2012.godine, imenovao Slavišu Mladenović na poziciju poverenika za jezike. U <http://www.kryeministri-ks.net/zck/?page=3,4,111> (15.02.2013).

²³⁹ IO je pozitivno rešila slučaj Ž.br.99/2012. Nakon sprovedene istrage i predstavljanja slučaja odgovornoj strani predmet je u najkraćem roku rešen u skladu sa zahtevom stranke.

istrage u vezi sa predstavljenom žalbom, IO je izdala izveštaj sa preporukama i uputila ga odgovornoj strani.²⁴⁰

Naime, ova služba je podatke u dokumentima, ispisala nepravilno na srpskom jeziku i pismu, a u nekim rubrikama se nalaze ispisani podaci na albnskom jeziku. Na zahtev žalioaca, službenik ove matične službe nije želeo da ispravi nastale greške. Na drugoj strani, u vezi sa izveštajem IO, ova služba nije dala nikakv odgovor u zakonski predviđenom roku, nakon čega je Ombudsman, odgovornoj strani, uputio pismo podsećanja, u skladu sa čl. 23, Zakona o Ombudsmanu.

Matična služba Opštine Priština, ni nakon pisma podsećanja, nije ispunila preporuke date u izveštaju Ombudsmana. U odgovoru koji je usledio, odgovorna strana je pravdala svoj neuspeh tehničkim preprekama u kompjuterskom sistemu, iz kog razloga službenici nisu u mogućnosti da ispišu pojedina slova na srpskom jeziku.

Ovo objašnjenje je neprihvatljivo za Ombudsmana. Navedeni problemi se vrlo jednostavno mogu prevazići instaliranjem srpskog pisma u kompjuterima u Matičnoj službi Opštine Priština, ali i svih drugih opština na Kosovu, što je trebalo uraditi odmah nakon stupanja na snagu Zakona o upotrebi jezika, a takođe postoji i mogućnost korišćenja slova iz postojećih kompjuterskih programa za pisma i jezike, a koji se nalaze na svakom današnjim kompjuteru.

2.26.5. Upotreba službenih jezika na zvaničnim Web stranama u opštinama na Kosovu

Tokom ovog izveštajnog perioda, Ombudsman je izdao jedan *ex-officio* izveštaj sa preporukama, koji je uputio osim odgovornih opština čije je web stranice analizirao, takođe i svim odgovornim institucijama na nacionalnom nivou u Republici Kosovo. Odgovor pomenutih institucija na navedeni izveštaj u vezi sa preporukama Ombudsmana, očekuje se u narednom periodu.²⁴¹

Ombudsman je, nakon sprovedene istrage i pravne analize iznetih činjenica u ovom izveštaju konstatovao, da ne objavljuvanje javnih dokumenata na službenim jezicima na zvaničnim web stranicama opština, koje su bile predmet istrage, predstavlja kršenje Ustavnih odredbi i Zakona o upotrebi jezika, kojima se garantuje ravnopravna upotreba službenih jezika u opštinama, što ujedno predstvalja i kršenje ljudskih prava i sloboda.

²⁴⁰ Slučaj u IO, Ž.br. 132/2012. Nakon sprovedene istrage u vezi sa predstavljenom žalbom, IO je izdala izveštaj sa preporukama i uputila ga odgovornoj strani.

²⁴¹ Slučaj u IO, Izveštaj *Ex – Officio* br. 275/2012 i ostali o upotrebi službenih jezika. U vezi 12 žalbi koje je podnela NVO CLARD, a koje se odnose naravnopravnu upotrebu službenih jezika na zvaničnim web stranama u opštinama na Kosovu, Ombudsman je proširio istragu na još 10 opština. I u vezi ravnopravne upotrebe jezika na zvaničnim web stranama pojedinih institucija na centralnom nivou i javnim preduzećima, sprovedena je kompletna istraga. Ex-officio izveštaji sa preporukama Ombudsmana, u vezi sa ovim pitanjima, biće objavljeni u narednom periodu.

Na osnovu napred iznetog, može se zaključiti da se problemi i razlike oko sprovođenja jezičke politike i ravnopravne upotrebe službenih jezika i dalje ponavljaju i prisutni su na svim nivoima i u svim sferama društvenog života.

Preporuke

- *Da Vlada Kosova, na centralnom i lokalnom nivou, obezbedi jačanje kapaciteta javnih institucija, kako bi se u potpunosti i na kvalitetan način sprovodio Zakon o upotrebi jezika.*
- *Da Vlada Kosova preduzme konkretne mere i omogući da Kancelarija komesara za jezike u okviru datog mandata, što pre postane operativna, kao i da preduzme mere u cilju podizanja svesti o funkcijama i ulozi Komisije za jezike.*
- *Da Vlada Kosova, zajedno sa Ministarstvom Obrazovanje, Nauke i Tehnologije, da preduzme mere u cilju obezbeđivanja nastave na bilo kom od izabranih službenih jezika sa obaveznim časovima iz drugog jezika, radi podsticanja jezičkog zblizavanje.*
- *Da Vlada Kosova obezbedi redovnu obuku za javne službenike da bi se osiguralo učenje oba službena jezika, kako bi se prevazišle jezičke barijere.*

2.27. Prava zajednica i njihovih pripadnika

Prava zajednica i njihovih pripadnika su garantovana članom 59.Ustava Republike Kosovo koji se odnosi na zaštitu prava iz oblasti kulture, očuvanja identiteta, obrazovanja, upotrebu jezika i pisma, pristup i zastupljenost u medijima.

Pored člana 59.Ustava, prava manjina se u Ustavu garantuju i Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina (Okvirna Konvencija)²⁴² koja ima za cilj da unapredi potpunu i efikasnu ravnopravnost manjinskih zajednica u svim oblastima privrednog, društvenog, političkog i kulturnog života.

U prethodnom izveštajnom periodu Institucija Ombudsmana (IO) se koncentrisala uglavnom na kulturu, obrazovanje i pristup i zastupljenost u medijima manjinskih zajednica na teritoriji Kosova. Tokom izveštajnog perioda za 2012.godinu u tim oblastima IO nije zabeležila bitne promene u odnosu na prethodni period izveštavanja. Naime, i pored mnogih projekata, strategija i planova malo toga je realizovano u smislu održivog povratka raseljenih, zapošljavanju pripadnika manjinskih zajednica, ispunjavanja kvote od 10% u državnim institucijama i lokalnoj samoupravi.

I dalje je aktuelan problem uzurpirane imovine, kao i neefikasnost i sporost policije, i naročito pravosuđa kod rešavanja ovih slučajeva, a takođe i sporost u radu Kosovske agencije za

²⁴² Ustav Republike Kosovo, član 22(4).

imovinu (KPA) koja se direktno bavi ovom problematikom i ima mandat za rešavanje zahteva imovinske prirode.²⁴³

2.27.1. Povratak raseljenih i zbeglica u Kosovo

Na osnovu zvaničnih podataka UNHCR-a od januara do kraja septembra 2012.godine na Kosovo se dobrovoljno u svoje domove vratilo 662 lica, i od tog broja je 230 Srba, 58 Roma, 253 Aškalija i Egipćana, 39 Bošnjaka, 80 Goranaca i 2 Hrvata.²⁴⁴

Ministarstvo za povratak i zajednice (MZP) nastavlja da pruža podršku svim povratnicima na Kosovu, pa je tako sa svojim lokalnim i međunarodnim partnerima, u svim regionima na Kosovu izgradilo ukupno 76 kuća, koje su opremljene osnovnim pokućstvom i useljene tokom 2012.godine.²⁴⁵ Svi povratnici u periodu od šest meseci po povratku u svoje domove dobijaju i pomoć u hrani od opština u kojima je povratak ostvaren. MZP je takođe, propisala i formirala u skoro svim opštinama, opštinske kancelarije za povratak i zajednice (OKPZ) koje za cilj imaju promociju i zaštitu ljudskih prava manjinskih zajednica. Cilj formiranja ovakvih kancelarija je podrška raseljenim licima, povratnicima i repatriranim licima, kao i koordinacija i promocija povratka raseljenih i izbeglica u svoje domove na Kosovu.

Tokom ovog izveštajnog perioda postojale su prepreke za asistiranje svim licima koja su izrazila želju da se vrate, jer nije svima moglo u potpunosti da se pomogne i izađe u susret njihovim zahtevima i potrebama. Naime, zbog nedostatka materijalnih sredstava pojedine opštine su morale da izvrše odabir korisnika i pomagale su samo najugroženijima koji su se vratili u svoje domove.²⁴⁶

I pored svih napora MZP i međunarodnih aktera na Kosovu, povratak raseljenih i izbeglica je bio skoro duplo manji u odnosu na 2011.godinu, kada se na Kosovo dobrovoljno vratilo ukupno 1143 lica. Generalno gledajući, za povratak raseljenih lica u svoje domove na Kosovu se ne može nikako reći da je zadovoljavajući i da je dovoljno održiv. Smanjenom povratku raseljenih lica i izbeglica u svoje domove doprinosi i činjenica da su ova lica često meta napada u sredinama u kojima se vraćaju. U tom kontekstu, tokom 2012.godine dogodio se niz incidenata u opštinama Klina i Istok gde je bilo i najviše povratnika.²⁴⁷

²⁴³ Predstavnici IO su u cilju izrade ovog izveštaja prikupili informacije širom Kosova u razgovorima sa brojnim lokalnim sagovornicima (građanima, predstavnicima opština koji su pripadnici manjinskih zajednica, lokalnim NVO, i dr.).

²⁴⁴ Kancelarija šefa misije UNHCR u Prištini, pregled statističkih podataka ažuriran krajem septembra 2012.godine.

²⁴⁵ Podaci dobijeni od MZP.

²⁴⁶ Prilikom razgovora IO sa šefom OKPZ u opštini Parteš-Pasjane dobijen je podatak da se za 2013.godinu prijavilo 90 porodica koje su izrazile želju da se vrate u svoje domove, ali zbog ograničenja u budžetu za povratnike opština nije u mogućnosti da pomogne svima, već će se shodno budžetu izvršiti odabir korisnika povratnika. Na sastanku je takođe napomenuto da se iz ove opštine tokom poslednjih 10 godina iselilo 150 porodica, uglavnom mlađih ljudi, koji su napustili svoje domove zbog nemogućnosti zaposlenja.

²⁴⁷ Izvor MZP.

Naime, sredinom maja 2012.godine u povratničkim selima u opštini Klina su osvanuli leci i natpisi u kojima se Srbi povratnici pozivaju da se isele.²⁴⁸ Krajem maja 2012.godine, zapaljane su dve kuće povratnika u selu Drenovac u opštini Klina.²⁴⁹ U avgustu 2012.godine kamenovana je kuća povratničke porodice Drljević u selu Žač u opštini Istok,²⁵⁰ a istog meseca se dogodio i napad na Srbina povratnika u Peći.²⁵¹

Pored navedenih incidenata, na povratak raseljenih utiče i činjenica da i dalje postoji veliki broj uzurpirane imovine raseljenih i izbeglih lica čiji se zahtevi imovinsko pravne prirode i dalje vode pred KPA. Žalbe koje se odnose na dužinu postupka u rešavanju ovih zahteva pred KPA su podnete i IO tokom 2012.godine. Međutim, u IO i dalje ima nerešenih žalbi podnetih ranijih godina, u kojima su žalioци od KPA tražili da se njihova imovina oslobodi od uzratora, kako bi mogli sa njom slobodno da raspolažu i/ili da se eventualno vrata na svoja imanja i u svoje domove.²⁵²

2.27.2. Readmisija i repatriacija iz zapadne Evrope

Kada se govori o readmisiji i repatriaciji, tokom 2012.godine je iz zemalja domaćina, uglavnom iz zapadne Evrope, ukupno prinudno vraćeno 1'753 lica, od čega je Albanaca 1'206, a pripadnika manjinskih zajednica 547.²⁵³ Uprkos tome što postoji sveobuhvatna Strategija i akcioni plan reintegracije koji je Vlada Kosova donela 2009.godine, njegova primena u praksi je i dalje problematična, a posebno na opštinskom nivou. Nema napretka u mnogim važnim oblastima kao što su: registracija građana, obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita, zaposlenje, stambena pitanja i smeštaj. U skoro svim slučajevima neefikasnost sprovođenja ove strategije je pored nedostatka političke volje na centralnom nivou, i nepostojanje održivih opštinskih sredstava, što ima za posledicu neefikasnu isplatu finansijskih sredstava za reintegraciju jer do repatriranih lica u obliku direktne pomoći stiže samo mali procenat ovih sredstava.²⁵⁴

Pored svega navedenog treba napomenuti i činjenicu da, i nakon 13 godina od konflikta i skoro 9 godina od martovskih nemira iz 2004.godine, jedan deo pripadnika manjinskih zajednica živi u kontejnerskim naseljima i kolektivnim centrima širom Kosova. Ovakva situacija odaje utisak da su ovi ljudi zaboravljeni kako od sistema, tako i od društva u celini.

²⁴⁸ <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,437>

²⁴⁹ <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,436>

²⁵⁰ <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,447>

²⁵¹ <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,449>

²⁵² Žalbe građana podnete IO zbog nerešavanja njihovih imovinskih zahteva od strane KPA: 338/2009 M.T, 258/2009 M.O, 64/2010 Đ.S, 338/2010 D.M, 7/2011 R.Š, 30/2011 R.P, 42/2011 T.V, 131/2011, 153/2012 R.V, 388/2012 N.T, 405/2012 Lj.Đ, 514/2012 N.Š i dr.

²⁵³ Kancelarija šefa misije UNHCR u Prištini, pregled statističkih podataka ažuriran krajem septembra 2012.godine.

²⁵⁴ Izveštaj OEBS-a o proceni prava zajednica, treće izdanje jul 2012.god. i informacije dobijene od strane NVO „Glas Roma, Aškalija i Egipćana“ potvrđuju lošu situaciju i neadekvatno delovanje i nespremnost mnogih opština na Kosovu da se uhvate u koštac sa ovim problemom.

IO je mišljenja sa se ovo pitanje urgentno mora rešavati kako od strane institucija koja se ovom problematikom bave, tako i od istaknutih članova civilnog društva u opštinama iz kojih su ova lica raseljena. Ovo pitanje se takođe, mora rešavati na način ovezbeđivanja sigurnog i održivog povratka svih raseljenih u njihove domove.²⁵⁵

Sve navedeno u vezi sa problemima sa kojima se susreću povratnici i repatriirana lica u velikoj meri utiče ne samo na njihovo viđenje lične i opšte bezbednosti, kako onih koji su se vratili, tako i onih koji to planiraju, a pored toga i na sam proces održivosti povratka ovih lica.

U prethodnom izveštajnom periodu izveštavanje IO, po pitanju manjinskih zajednica, se koncentrisalo na srpsku zajednicu i ostale zajednice u posebnim poglavljima, dok su u ovom izveštaju sve zajednice podjednako zastupljene u poglavljima koje su predmet izveštavanja za 2012.godinu. Situacija se generalno gledano ni za jednu zajednicu na Kosovu nije bitno menjala u odnosu na 2011.godinu,²⁵⁶ pa će se u ovom slučaju posebno samo elaborirati situacija u kojoj se nalaze zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, kao zajednica koje su najmarginalizovanije u R.Kosovo.

2.27.3. Situacija sa zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana

Poseban osvrt u okviru ovog izveštaja IO će dati na zajednice Roma, Aškalija i Egipćana koje su ujedno i najugroženije i najmarginalizovanije manjinske zajednice na Kosovu. Nažalost i dalje se pripadnici ovih zajednica drugačije tretiraju u odnosu na druge zajednice i nemaju jednaka prava i pristup institucijama kao ostali.²⁵⁷

Aktuelni problemi sa kojima se suočavaju pripadnici romske, aškalijske i egipćanske zajednice u smislu neadekvatnih životnih i stambenih uslova u kojima žive, obrazovanja dece i mladih, socio-ekonomske situacije zbog najvećeg procenta nezaposlenih u okviru pripadnika romske, aškalijske i egipćanske zajednice, kao i njihove integracije u kosovsko društvo.

Poseban problem prethodnih godina, a i u ovom izveštajnom periodu su kampovi za raseljene Rome i Aškalije na severu Kosova. Kamp „Česmin Lug“ severnoj Mitrovici je, konačno, krajem 2010.godine zatvoren i srušen. Po zatvaranju kampa „Česmin Lug“, većina žitelja ovog kampa je preseljena u novo sagrađenu „Romsku mahaluu“ u južnoj Mitrovici, a jedan deo je bio privremeno smešten u kamp „Osterode“, takođe u severnoj Mitrovici.

Kamp „Osterode“ za raseljene Rome i Aškalije je zatvoren 13.decembra 2012.godine, i svi njihovi žitelji su preseljeni, takođe u „Romsku mahaluu“ gde su im dodeljene kuće, odnosno

²⁵⁵ Primeri su sledeći: dva kontejnerska naselja u Gračanici, kontejnersko naselje za raseljena lica u selu Ugljare, opština Gračanica, kontejnersko naselje u selu Plemetina, opština Obilić, kolektivni centar u severnom delu Mitrovice, kolektivni centar u Leposaviću, kolektivni centri na Brezovici, opština Štrpce, itd.

²⁵⁶ Za više informacija o manjinskim zajednicama na Kosovu vidi Izveštaj IO za 2011.god.

(http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/4263_RAPORTI%202011%20serbisht.pdf ili

http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/91976_RAPORTI%202011%20shqip.pdf)

²⁵⁷ Jedan od zaključaka Okruglog stola koji je povodom međunarodnog dana ljudskih prava 10.decembra 2012.god, organizovan od strane IO u Prištini.

stanovi u stambenim zgradama. U novo sagrađenom naselju radi i ambulanta, koja pruža primarnu zdravstvenu negu stanovnicima ovog naselja, a posebno onima koji su imali zdravstvenih problema zbog olovom kontaminiranog zemljišta na kojima su bili podignuti navedeni kampovi.²⁵⁸ Projekat izgradnje „Romske mahale“ je realizovan zahvaljujući naporu i sredstvima MPZ-a, opštine Mitrovica i međunarodne Nevladine organizacije „Mercy Corps“, a pod pokroviteljstvom i podrškom Kancelarije za vezu Evropske komisije (ECLO) i USAID-a. MPZ je takođe, u cilju održive integracije stanovništva ovog naselja, finansirala i nekoliko socijalno-ekonomskih projekata.²⁵⁹ I ako su kampovi za raseljene Rome i Aškalije u severnoj Mitrovici konačno zatvoreni, i dalje ostaje izazov za nadležne institucije, šta i kako uraditi i preduzeti u vezi sa romskim kampom za raseljene u Leposaviću koji je i dalje u funkciji. Projekat za zatvaranje ovog kampa i izgradnju novog naselja, nalik „Romskoj mahali“ u južnoj Mitrovici, za Rome raseljene u Leposaviću postoji više od sedam godina, ali na realizaciji istog nije urađeno ništa konkretno.²⁶⁰

Već pomenuta Strategija za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana (2009-2015) i njen Akcioni plan za sprovođenje detaljno elaborira izazove i probleme sa kojima se ove tri zajednice suočavaju. Ovaj plan predlaže i navodi konkretne mere koje treba da budu preduzete kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou kako bi se otpočelo sa rešavanjem problema i bolje integrisali pripadnici ovih zajednica u okviru kosovskog društva. U okviru ove strategije i njenog Plana date su smernice kao i procena budžeta za ostvarivanje krajnjeg cilja do kraja 2015.godine. Međutim, državne institucije ne uspevaju da pronađu vreme kako bi se krenulo sa realizacijom ove Strategije i kako bi bili stvoreni uslovi za integraciju zajednica RAE.²⁶¹

Iako je bio i pozitivnih pomaka u smislu povratka pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u svoje domove, kao i u oblastima kulture i obrazovanja, o sprovođenju pomenute Strategije i Akcionog plana, ne postoji politička volja, veoma je loša koordinacija na centralnom nivou, kao i između centralnih i lokalnih organa vlasti, a evidentan je i nedostatak finansijskih sredstava kako bi se omogućilo efikasno sprovođenje istih. U ovom smislu, stoji i činjenica da su ovi pozitivni koraci učinjeni jednim delom i zahvaljujući učešću

²⁵⁸ U kampu „Česmin Lug“ su 10 godina bili smešteni raseljeni Romi i Aškalije, a kamp je bio podignut na olovom zagađenom zemljištu i kao posledica toga veliki je broj žitelja ovog kampa bio otrovan olovom, posebno su se posledice olovnom zagađenog zemljišta odrazile na zdravlje dece koja su tamo boravila.

O ovom problemu je IO izveštavala u ranijom godišnjim i *ex officio* izveštajima (<http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=2,0,151,156,s> ili <http://www.ombudspersonkosovo.org/?id=2,0,151,156,a,0>).

²⁵⁹ Izvor MPZ, <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,483>

²⁶⁰ U arhivi IO postoji kopija celokupnog projekta koji je urađen u cilju trajnog rešenja za žitelje kampa za raseljena lica u Leposaviću, a od strane tadašnjih Privremenih institucija samouprave na Kosovu (PIS) i lokalnih NVO iz Leposavića.

²⁶¹ U cilju boljeg sagledavanja problema, a za potrebe ovog izveštaja IO je u vezi sa Strategijom i akcionim planom i realizovanju istih razgovarala sa predstavnikom romske zajednice i direktorom NVO „Glas Roma, Aškalija i Egipćana“.

međunarodnih vladinih i nevladinih organizacija kako bi se većina projekata koji se odnose na kulturu i obrazovanje zajednica Roma, Aškalija i Egipćana uspešno realizovala.²⁶²

2.27.4. Obrazovanje pripadnika manjinskih zajednica

U odnosu na prethodni izveštajni period u pogledu oblasti obrazovanja, situacija se nije bitnije menjala. Kao i do sada, i dalje postoje dva sistema obrazovanja, po planu i programu Ministarstva za obrazovanje, nauke i tehnologije Kosova (MONT) i planu i programu Ministarstva za obrazovanje Srbije. Oba ova sistema funkcionišu nezavisno jedan od drugog.

Mogućnost učenja zvaničnih jezika, albanskog i srpskog, zavise od obrazovnog sistema koji učenici na Kosovu pohađaju. Zajednice Turaka, Bošnjaka, velika većina zajednica Aškalija i Egipćana i jedan deo zajednice Roma, pohađaju nastavu po planu i programu MONT-a. Istovremeno, pripadnici zajednice Srba, Hrvata,²⁶³ Crnogoraca, Goranaca i deo zajednice Roma, pohađaju nastavu po planu i programu koji se primenjuje u Srbiji. Shodno tome, pohađanje nastave albanskog jezika moguće je za pripadnike manjinskih zajednica koji uče po kosovskom obrazovnom sistemu, dok albanski jezik ne postoji ni kao izborna opcija za učenike koji uče po obrazovnom sistemu Srbije. Izuzetak od toga je zabeležen u opštini Dragaš, gde u pojedinim osnovnim školama u kojima Goranci pohađaju nastavu po srpskom obrazovnom sistemu, u ponudi postoje časovi albanskog jezika. Ovaj program učenja albanskog jezika, kao drugog jezika, je urađen od strane OEBS-a i MONT-a. U tu svrhu je krajem 2011.godine pripremljen i izdat udžbenik „Albanski kao drugi jezik“, međutim u MONT-u nije postojala inicijativa za sličan program i za srpski jezik.²⁶⁴

Što se tiče Romskog jezika, MONT je usvojio nastavni plan i program za romski jezik i romsku kulturu i istoriju od 2. do 9. Razreda osnovne škole, ali i dalje ne postoje udžbenici, kao ni kvalifikovani nastavni kadar kako bi se otpočelo sa realizacijom ovog programa na celoj teritoriji Kosova. Za sada se nastava u okviru MONT-a na romskom jeziku odvija samo u Prizrenu. Takođe, predmet romski jezik i kultura postoji iprimenjuje se u školama koje rade u okviru sistema obrazovanja Srbije.²⁶⁵

Najveći problem u oblasti obrazovanja, koji i onako lošu obrazovnu situaciju pogoršava, za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana predstavlja visoka stopa napuštanja škole od strane dece i to uglavnom nakon završenog 4. razreda osnovne škole. Problem napuštanja škole, pre svega devojčica, je posledica loše socijalno-ekonomske situacije pripadnika ovih zajednica. U većini slučajeva roditelji su prinuđeni da svoju decu ispisuju iz škole i teraju ih na prosjačenje ili sakupljanje sekundarnih sirovina, kako bi se nekako prehranili. Osim toga, treba navesti i

²⁶² Informacije dobijene od strane NVO „Glas Roma, Aškalija i Egipćana“.

²⁶³ U selu Janjevo, opština Lipljan.

²⁶⁴ Informacije dobijene od strane NVO „Glas Roma, Aškalija i Egipćana“ potvrđuju lošu situaciju i neadekvatno delovanje i nespremnost mnogih opština na Kosovu da se uhvate u koštac sa ovim problemom.

²⁶⁵ Podaci i informacije dobijene su od strane NVO „Glas Roma, Aškalija i Egipćana“.

problem diskriminacije u školama prema ovim članovima manjinskih zajednica, kako od strane učenika pripadnika drugih zajednica, tako i od strane samih nastavnika.²⁶⁶

Positivne inicijative u približavanju škole romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj deci su preduzele lokalne nevladine organizacije (NVO) ovih zajednica, a uz pomoć međunarodnih donacija. Navedene NVO za decu pripadnike zajednica Roma, Aškalijska i Egipćanska organizuju vanškolsku fakultativnu nastavu, tokom koje se uglavnom sa decom rade domaći zadaci i pomaže se ovoj deci da što bolje razumeju školsko gradivo. Isto tako, NVO sektor radi i na podizanju svesti kod roditelja i deca o važnosti i neophodnosti obrazovanja. Ovakve aktivnosti doprinose u smanjenju broja učenika koji napuštaju školu, ali su takođe opstale i realizovane jedino zahvaljujući donacijama međunarodnih organizacija.²⁶⁷

Kada je reč o zajednicama Bošnjaka i Turaka koji pohađaju nastavu na svom jeziku, a po planu i programu MONT-a, najveći problem, kao i prethodnih godina, predstavlja nedostatak udžbenika na jezicima ovih manjina. Navedene zajednice se i dalje suočavaju sa neadekvatnim prevodom udžbenika, kao i sa nedostatkom jednog broja udžbenika za stručne škole, pa se na razne načine snalaze kako nastava ne bi trpela, i to nabavljajući udžbenike iz R.Bosne i Hercegovine i Turske, što nikako ne predstavlja rešenje, već se samo problem odlaže u nedogled i ignoriše postojanje istog od strane nadležnih institucija. Navedeni problem, u svakom slučaju, može izazvati dalekosežne posledice u smislu nekvalitetnog obrazovanja i jednakom pristupu obrazovanju od strane pripadnika manjinskih zajednica koje se školuju na maternjem jeziku.

2.27.5. Kultura

Kultura kao jedna od osobenosti svih zajednica pojedinačno predstavlja jednu od oblasti koje su kako Ustavom, tako i zakonima zaštićene vrednosti jednog naroda, a za koje postoji potreba da se dodatno neguju i čuvaju. Promovisanje verskog i kulturnog nasleđa svih zajednica i dalje nije na zavidnom nivou. Pored problema sa realizacijom i popisom posebnih zaštićenih zona od kulturnog i verskog značaja, primećeni su i pozitivni pomaci u okviru ove oblasti. Naime, usvojen je Zakon o selu Velika Hoča i Zakon o istorijskom centru Prizrena,²⁶⁸ sa ciljem zaštite tradicionalnih karakteristika Velike Hoče i istorijskog centra Prizrena, onako kako je predviđeno Zakonom o posebno zaštićenim zonama.²⁶⁹ U ovom kontekstu treba pomenuti i funkcionisanje pravoslavne Bogoslovije Sv.Ćirila i Metodija u Prizrenu, gde se obrazuju buduća sveštena lica Srpske pravoslavne crkve (SPC).²⁷⁰

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ Oba ova zakona usvojila je Skupština R.Kosovo 20.aprila 2012.godine.

²⁶⁹ čl.8.i 9. Zakona br.03/L-039 o posebno zaštićenim zonama, od 15.juna 2008.godine.

²⁷⁰ Bogoslovija u Prizrenu nije radila od juna 1999.godine, a u neredima u martu 2004.godine je bila i znatno oštećena. Sa radom je ponovo otpočela nakon obnove 2011.godine.

Na lokalnom nivou se vrlo malo promoviše kultura manjinskih zajednica, posebno manjina kao što su Aškalije i Egipćani. Evidentno je i to da, ukoliko se za ovu svrhu i dobije podrška od lokalnih organa vlasti, to je tek nakon pokretanja inicijative od strane pripadnika samih zajednica. U ovom smislu treba navesti i pozitivan primer lokalnih samouprava širom Kosova, koje su izdvojile sredstva za obeležavanje svetskog dana Roma u aprilu 2012.godine, i tom prilikom su podržane brojne kulturne manifestacije zajednice Roma.

2.27.6. Mediji

Kada je reč o medijima, u ovoj oblasti bilo nekih malih pozitivnih promena u odnosu na prethodni izveštajni period IO. Javni medijski servis Kosova, Radio televizija Kosova (RTK), je na osnovu Zakona o RTK-u²⁷¹ obavezi da najmanje 15% svog programa dodeli manjinskim zajednicama na njihovim maternjim jezicima. U toku ovog izveštajnog perioda došlo je i do primene i poštovanja ove zakonske obaveze, pa je tako povećano emitovanje programa na nealbanskim jezicima. U skladu sa tim, na javnom servisu Kosova svakodnevno se (od ponedeljka do petka) emituju desetominutne vesti i jednonedeljna emisija na romskom jeziku.

Međutim, zajednice Aškalija i Egipćana nemaju priliku da na javnom servisu Kosova promovišu svoje zajednice i putem ovog medija iznesu probleme sa kojima se pripadnici ovih zajednica svakodnevno susreću.²⁷² Generalno gledano, zajednice Bošnjaka, Turaka, Goranaca, a posebno zajednice Aškalija i Egipćana su nezadovoljne svojom zastupljenošću u sredstvima javnog informisanja, a posebno na javnom servisu Kosova.

Što se tiče štampanih medija, većina manjinskih zajednica nema dnevnu štampu na svom jeziku.²⁷³ Jedini štampani mediji koji izlaze na Kosovu, a izlaze na jezicima manjina, izlaze samo periodično, a sve zbog nedostatka finansijskih sredstava. Jedan od retkih pozitivnih primera, na lokalnom nivou, je opština Gnjilane gde se objavljuje dvojezični mesečnik na albanskom i srpskom jeziku koji finansira Ambasada SAD, a uređuje ga lokalna NVO.²⁷⁴

Srpska zajednica štampane medije uglavnom dobija iz Srbije, a jedini list koji je i pre juna 1999.godine izlazio na Kosovu „Jedinstvo“, štampa se u Srbiji i besplatno se jednom nedeljno distribuira u oblastima na Kosovu koje su većinski nastanjene pripadnicima ove zajednice. U Prizrenu izlazi jedan časopis na romskom jeziku, koji finansira i uređuje lokalna NVO, dok pripadnicima ove zajednice koji žive u drugim opštinama ovaj časopis nije dostupan.

²⁷¹ Čl.6(6) Zakona br.02/L-047 o Radio televiziji Kosova, proglašen UNMIK Uredbom 2006/14 od 11.aprila 2006.godine, kao i Zakon br.04/L-046 o Radio televiziji Kosova od aprila 2012.god.

²⁷² Informacije dobijene od NVO „Glas Roma, Aškalija i Egipćana“.

²⁷³ IO nedostaju podaci za štampane medije na turskom i bosanskom jeziku.

²⁷⁴ Izveštaj OEBS-a o proceni prava zajednica, treće izdanje jul 2012.god.

Kada je reč o radio stanicama i lokalnim TV stanicama, situacija je nepromenjena u odnosu na prošlogodišnju.²⁷⁵ Postoji veliki broj radio stanica koje emituju programe na jezicima svih manjinskih zajednica i pokrivaju sve aspekte života manjina na Kosovu, ali većina ovih radio stanica je komercijalne prirode i uglavnom emituje zabavni program. Postoje i pojedine radio stanice koje se ozbiljnijom uređivačkom politikom bave problemima manjina na Kosovu, kao što je recimo radio „KiM“ iz Čaglavice, „Radio Peja“ iz Peći, radio „Kontakt plus“ iz severne Mitrovice, radio „Gračanica“ iz Gračanice. Što se tiče lokalnih TV stanica to su: „TV Most“ iz severne Mitrovice i „TV Herc“ iz Štrpca.

Aprila 2012.godine je donet novi Zakon o Radio televiziji Kosova (RTK), u kojem je predviđeno osnivanje drugog kanala RTK na srpskom jeziku, ali do kraja izveštajnog perioda RTK nije otpočela sa emitovanjem programa na ovom televizijskom kanalu.²⁷⁶

U svim navedenim oblastima je i dalje potrebna energičnija posvećenost institucija na centralnom i lokalnom nivou kako bi se ispunili, kako domaći, tako i međunarodni standardi za zaštitu i unapređenje prava manjinskih zajednica u praksi. Pored toga što je utvrđen sveobuhvatni pravni okvir za zaštitu manjinskih zajednica, potrebno je još puno toga konkretno u praksi da se uradi, kako bi se obezbedila stvarna zaštita prava manjinskih zajednica.

²⁷⁵ Za više informacija vidi Godišnji izveštaj IO za 2011. godinu
(http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/4263_RAPORTI%202011%20serbisht.pdf,
http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/91976_RAPORTI%202011%20shqip.pdf)

²⁷⁶ Zakon br.04/L-046 o Radio televiziji Kosova od aprila 2012.god.

3. Ustavni sud Republike Kosovo

Prema Ustavu Republike Kosovo, Ustavni sud je konačna vlast za tumačenje Ustava i saglasnosti zakona sa Ustavom.²⁷⁷ Njegove odluke su obavezujuće, kako za pravosuđe, i sva lica, tako i za sve institucija u Republici Kosovo. Međutim, u praksi, postoje trenuci kada se odluke ovog suda ne sprovode od strane državnih institucija.

Ombudsman je tokom izveštajnog perioda primio 8 žalbi građana i NVO, u kojima su pokrenuti postupci pred Ustavnim sudom o navodnim kršenjima ljudskih prava i sloboda od strane državnih organa.

Ombudsman je, nakon analize pojedinačnih zahteva, zaključio da nema ovlašćenja da podnosi takvu vrstu zahteva Ustavnom sudu, međutim mogućnost da podnesu žalbu ovom sudu je data samim pojedincima, a sve u skladu sa članom 113, st. 7, ukoliko postoji sumnja da su njihova Ustavom garantovana prava povređena. Ovakvi zahtevi građana su odbijeni kao neprihvatljivi, jer ne spadaju u nadležnost Ombudsmana.²⁷⁸

Kod pojedinih žalbi NVO da se pokrenu određena pitanja pred Ustavnim sudom, nakon analiziranja ovih žalbi pokazalo se da je rok za podnošenje istih prošao, pa su shodno tome ove žalbe odbijene kao neprihvatljive.²⁷⁹

Ombudsman je, nakon dobijanja žalbi i analize sudske prakse NVO koje su pokušale da podnesu zahtev Ustavnom sudu o ustavnosti Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne bankarskim finansijskim institucijama, na osnovu svojih ustavnih i zakonskih ovlašćenja podneo ovaj zahtev Ustavnom sudu.

Ombudsman u procesu razmatranja ustavnosti amandmana za izmenu Ustava Republike Kosovo, od strane Ustavnog suda, dobio je tri seta ustavnih amandmana za ocenjivanje i komentare o tome da li predložene izmene umanjuju bilo koja prava i slobode koje proizilaze iz Poglavlja II Ustava.

Tokom izveštajnog perioda, na poziv Ustavnog suda, Ombudsman je učestvovao na revijalnim sednicama, u statusu prijatelja suda (*amicus curiae*) i u tim prilikama je predstavio žalbe građana u vezi sa uslovljavanjima za pružanje opštinskih usluga plaćanjem računa za vodu i smeće, koje su građani Kosova prijavili u nekoliko opština Republike Kosovo. Predmet je zaveden u sudu po žalbama građana opština Gnjilane, Vitina i Mitrovica, koji smatraju da navedene opštinske odluke u vezi sa ovakvim uslovljavanjima dovode do povrede ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom.

²⁷⁷ Ustav Republike Kosova, Član 124 [Opšti principi], Član 116 [Pravni efekat odluka].

²⁷⁸ Zakon o Ombudsmanu br.03/L-195, Službeni list Republike Kosova / Priština V/nr.80/27 godine, u avgustu 2012. Član 19. 1.3.1 "nije u nadležnosti Ombudsmana po ovom zakonu," žalba treba da bude odbijena kao nedopuštena."

²⁷⁹ Zakon o Ustavnom sudu Republike Kosovo, Zakon. 03/L-121. Član 30 predviđa "Podnesak pokrenut u skladu sa članom 29 ovog zakona se mora podneti u roku od šest (6) meseci nakon stupanja na snagu spornog akta"."

3.1. Nesprovođenje odluka Ustavnog suda

Nesprovođenje odluke Ustavnog suda u slučaju Unija Železara " KMI " iz Uroševca, je podnela žalbu Instituciji Ombudsman zbog neuspeha sprovođenja presude KI 08 / 09 Ustavnog suda od 17. decembra 2010.godine.²⁸⁰Navedena odluka nije sprovedena od strane državnih organa, a presuda se odnosi na Vladu i Kosovsku agenciju za privatizaciju (KAP).

Ustavni sud je u presudi br. KI 08 / 09, proglasila prihvatljivim zahtev Unije Železara " KMI " iz Uroševca i smatra da je došlo do kršenja člana 31 Ustava (pravo na pravično i nepristrasno suđenje), u vezi sa članom 6 (pravo na pravično suđenje) i 13 Evropske Konvencije (pravo na delotvoran pravni lek). Ustavni sud je u svojoj odluci, tražio izvršenje odluke opštinskog suda, koji zahteva materijalnu nadoknadu za 900 zaposlenih, u vrednosti od preko 25 miliona evra.

Dana 14.juna 2012.godine,Ombudsman je uputio pismo premijeru Republike Kosovo i KAP-u, u cilju pokretanja istrage na žalbu radnika " KMI " Fabrike cevi u Uroševcu, u kojem su zatražene informacije koje je postupke preduzela Vlada i KAP, ili šta planiraju da preduzmu kako bi slučaju bio rešen u skladu sa zakonom, ali i u skladu sa članovima 6. i 13. Evropske konvencije.

Dana 21.septembra 2012.godine,Ombudsman je primio odgovor od KAP-a, u kojem se može videti da sa njihove strane nisu data neophodna objašnjenja o razlozima zbog čega se ne sprovodi presuda Ustavnog suda, ali su zato dato objašnjenje u vezi sa likvidnošću preduzeća, koje je odavno privatizovano. Vlada Kosova još uvek nije odgovorila na pismo koje joj je upućeno.

U novembru i decembru 2012.godine, bivših radnici " KMI " Fabrike cevi u Uroševcu, održali su mirne javne proteste, ispred zgrade Ustavnog suda i zgrade Vlade, zahtevajući sprovođenje sudske presude i isplatu naknada za period od 1990 do 1999.god, kada su bili nepravedno i nasilno otpušteni sa svojih radnih mesta.

3.2. Predmeti pokrenuti u Ustavnom sudu od strane Ombudsmana

Zahtev Ustavnom sudu za ocenu ustavnosti Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne-bankarskim finansijskim institucijama br. 04 / L – 093.

Dana 11. maja 2012 god, NVO Kosovska Fondacija za Civilno Društvo (KFCD), Pokret FOL, Kosovski demokratski institut (KDI) kao podnosioci žalbe i 55 drugih NVO, podržali su zahtev IO, koja je prema ovlašćenjima i odgovornostima koje je dobila Ustavom, zatražila od Ustavnog suda Republike Kosovo ocenu ustavnosti člana 90, člana 95, st. 1.6, člana 110,

²⁸⁰ IO Žalba, br.197/2012, Qorolli i drugi protiv KAP i bivše kosovske poverilačke agencije. Zahtev za izvršenje sudske presude.

člana 111 i člana 116 Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne-bankarskim finansijskim institucijama.²⁸¹

Ombudsman, kao i gore navedene NVO, smatraju da su Zakonom o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne-bankarskim finansijskim institucijama ozbiljno povređena tri člana Ustava Republike Kosovo, član 44 - sloboda udruživanja, član 46 - Zaštita imovine i član 10 - Ekonomija. Pored ustavnih povrede, zakon krši principe prava na neprofitabilnost NVO, i nije u skladu sa zakonima na snazi na Kosovu, koji regulišu oblast slobode udruživanja u okviru NVO, i na taj način ugrožava budućnost sektora civilnog društva uopšte.

Ombudsman je, 11. oktobra 2012.godine, svoju analizu na osnovu pravnih dokaza, podneo Ustavnom sudu i pokrenuo pitanje ne-kompatibilnosti člana 90, člana 95, st. 1.6, član 110, člana 111 i člana 116 Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne-bankarskim finansijskim institucijama sa Ustavom Republike Kosovo. Ombudsman je zatražio od Ustavnog suda Republike Kosovo da u skladu sa Ustavom suspenduje, član 90, član 95, st. 1.6, član 110, član 111. i član 116. Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne-bankarskim finansijskim institucijama. Ombudsman je, istovremeno, podneo i zahtev Ustavnom sudu za donošenje privremene mere obustave sprovođenja ovog zakona, sve dok sud ne donese konačnu presudu.²⁸²

Stav Ombudsmana u vezi sa uslovljavanjem pojedinih opština u Republici Kosovo za pružanje komunalnih usluga građanima

Ombudsman, je u svojstvu *amicus curiae* prisustvovao u revijalnoj raspravi u Ustavnom sudu, a dao je i svoje mišljenje u vezi sa uslovljenošću građana u vezi pružanja komunalnih usluga koje koriste građani u opštinama Gnjilane, Mitrovica i Vitina.²⁸³

Građani tvrde da im se, uslovljavanjima od strane opština, kod pružanja komunalnih usluga i izvršavanjem finansijskih obaveza prema javnim komunalnim preduzećima, krše osnovna ljudska prava i slobode garantovane ustavom.

Republika Kosovo je organizovana u 36 opština, koje imaju svoje aktivnosti u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi. Neke od ovih opština su donele odluke koje ograničavaju građane da koriste komunalne usluge.

Opštinska javna preduzeća, kao akcionarska rade u skladu sa Zakonom o javnim preduzećima i Zakonom o privrednim društvima. U tom smislu, oni bi trebali da rade na osnovu navedenih zakona i da za pružene usluge vrše naplatu dugovanja.

²⁸¹ IO, žalba br. 232/2012., Zahtev Ustavnom sudu za ocenu ustavnosti Zakona o bankama, mikro finansijskim institucijama i ne-bankarskim finansijskim institucijama, Zakon. 04 / L 093, objavljen 11. maja 2012, Službeni glasnik Republike Kosova.

²⁸² Ustavni sud Republike Kosovo, predmet br.K097/12. Rešenje o privremenoj meri, 24. decembar 2012. Na <http://gjk-ks.org/> (26.12.2012).

²⁸³ Javna rasprava održana 2.decembra2012.godine u Ustavnom sudu

Prema Zakonu o lokalnoj samoupravi (član 17, tačka f) opštine su dužne da obezbede i održavaju javne i komunalne službe, uključujući tu i snabdevanje vodom i upravljanje otpadom.

Ombudsmana zabrinjava na koji način će opštine - javna preduzeća - da ostvare naplatu i obaveze koje građani imaju prema njima, kada isti ne plaćaju usluge koje oni pružaju. Da li će neplaćanje od strane jednog broja građana pogoršati odnos ovih preduzeća na pružanju usluga građanima koji ih redovno plaćaj? Da li je težina povrede ljudskih prava prilikom uslovljavanja od strane opština za pružanje komunalnih usluga teža nego ne izvršavanje zakonskih obaveza za pružanjem tih usluga svim građanima? Upravo su pitanja koja treba postaviti i koja treba tretirati u skladu sa zakonom.

Ombudsman smatra da je situacija zabrinjavajuća u javnim preduzećima koja pružaju ovakve usluge i da smo sami svedoci povremenih intervencije od strane Vlade, koja izdvaja dodatne fondove kako bi se ova preduzeća, koja pružaju usluge za opšte dobro, održala u funkciji.

Poznato je da javna preduzeća koja pružaju javne usluge mogu prema pojedincima koji ne ispunjavaju svoje finansijske obaveze prema ovim preduzećima, da preduzmu odgovarajuće pojedinačne mere, u smislu ne pružanja ovih usluga kao i individualnim isključenjima. Takođe, navedena preduzeća imaju zakonsku mogućnost da sudskim putem naplate svoja potraživanja, od lica koja ne ispunjavaju svoje obaveze prema ovim preduzećima.

S druge strane, selektivna ograničenja građana iz navedenih opština, iste stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na ostale građane Republike Kosovo, i time se krši ustavno načelo jednakosti pred zakonom. U članu 3, st. 2 Ustava Republike Kosovo se kaže da "Sproviđenje javne vlasti u Republici Kosovo se zasniva na načelu jednakosti svih građana pred zakonom uz puno poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda."

Važan element koji utiče na ozbiljnost ovog problema je da se razmotri politika navedenih preduzeća koje pružaju javne i komunalne usluge, a u vezi je sa pitanjem povećanja cena usluga. Ovakve odluke su netransparentne i proizvoljne, i ne idu u prilog socijalnoj situaciji u zemlji. U poređenju sa bogatim zemljama, paušalno određeni iznos za odnošenje smeća po domaćinstvu iznosi od 3 do 4,50 EUR mesečno što je izuzetno visok iznos, i takve izdatke svi građani ne mogu sebi da priušte. Pored toga, ovakav način određivanja cena i plaćanja usluga u paušalnom iznosu, bez obzira na ostale, a posebno na kvantitativne kriterijume, je neprihvatljiv i neopravdan.

Ombudsman smatra da su pojedine opštine primenjujući uslovljavanja u vezi sa pružanjem komunalnih usluga građanima, i način na koji je to urađeno, neprihvatljive i krši, ili u najboljem slučaju, umanjuje ljudskih prava. Međutim, ova konstatacija ne oslobađa građane od bilo kakve obaveze plaćanja ili otplate dugovanja javnim preduzećima, ukoliko njihove usluge i koriste.

3.3. Amandmani o ustavnim promenama koji su dostavljeni Ustavnom sudu

Ustavnom sudu Republike Kosovo, u procesu preispitivanja ustavnosti amandmana u vezi sa izmenom Ustava, je u toku izveštajnog perioda Ombudsman uputio tri seta ustavnih amandmana, a što je za cilj imalo davanje svoje ocene i komentara o predloženim ustavnim izmenama, ukoliko bilo koje od ovih izmena ne umanjuju bilo koja prava i slobode navedene u Poglavlju II Ustava.

Ombudsman je nakon razmatranja seta ustavnih amandmana ponudio konkretne i sadržajne predloge u zakonskom roku, u okviru svojih zakonskih ovlašćenja i Poglavlja II Ustava Republike Kosovo.

Na osnovu dosadašnjih iskustva i saznanja Ombudsmana u vezi sa Ustavnim sudom Republike Kosovo, a u cilju stvaranja istinske pravne države i jačanja uloge sudova u zaštiti prava i sloboda zagarantovanih Ustavom, Ombudsman :

Preporučuje:

- *Vladi Republike Kosovo i Kosovskoj agenciji za privatizaciju hitno sprovođenje presude br. KI 08 / 09 koju je doneo Ustavni sud 17. decembra 2010, u korist bivših radnika " KMI " iz Uroševca.*
- *Ustavnom sudu da utvrdi pravne i institucionalne mehanizme za efikasnu i pravilnu realizaciju i implementaciju svojih odluka u zakonskom roku.*

4. Komunikacija sa medijima

Stvaranje jačeg javnog identiteta IO, kao i ispunjenje ustavno-pravne misije, u zaštiti i promociji ljudskih prava, se takođe ogleda u razvoju i jačanju njenog odnosa sa javnošću. U tom kontekstu, tokom 2012 godine, neminovna je bila i komunikacija, kao i intenzivnija saradnja sa medijima.²⁸⁴

Ombudsman je stavio u prvi plan korišćenje medija kao sredstva komunikacije sa građanima i institucijama, u smislu zaštite i promocije ljudskih prava, kao osnovne misije IO, jačanje uloge i društveni ugled IO, kao što su odbrana i zastupanje prava, pružanje potrebnih informacija o nadležnosti, odgovornosti i radu, kao i medijski pritisak kao pomoć u rešavanju slučajeva.

Tokom 2012. godine, bilo je 100 javnih istupa putem elektronskih i štampanih medija (intervjui, izjave, programi koji su bili otvoreni za pitanja građana, itd.).

Na inicijativu IO u smislu posebnog projekta, pod nazivom "Uloga IO u zaštiti ljudskih prava", realizovano je 11 emisija na programu RTK (u periodu septembar - decembar 2012.).

Organizovano je 11 okruglih stolova koji su bili otvoreni za medije, na kojima su raspravljane teme iz određenih oblasti, gde se potreba poboljšanja stana i progressa hitno zahteva.

Raspored prema nastupima u medijima	
BIRN / Jeta në Kosovë	7
Epoka e Re	1
Express	1
Nezavisna štampa (strani)	2
Indeksonline	1
KIM Radio	3
KLAN Kosova	9
Koha Ditore	3
Kosova Live / M- Magazine	2
Kosova Press	3
Kosova Sot	12
KTV	10

²⁸⁴ Cifra od 100 nastupa u medijima ne obuhvata distribuciju ili reprodukciju istih.

Lajm	4
Politika Press	1
Radio Dukadini	1
Radio KFOR	1
RROKUM	5
RTK	13
RTV 21	8
SETimes	1
Tribuna Shqiptare	3
TV AS	1
TV Puls	1
VoA	1
Zëri	6

Tokom 2012, IO je bila autor 60 saopštenja, biltena, izveštaja, itd (vidi tabelu). Takođe, tokom izveštajnog perioda, IO je objavila godišnji izveštaj i dva biltena, kao i rezime svog rada, statističke podatke i funkcionalnu strukturu institucije.

	janar	shkurt	mars	prill	maj	qershor	korrik	gusht	shtator	tetor	nentor	dhjetor	Total
2002	1	2	2	1	2	1			3	1	2	2	17
2003	1	3	5	5	2	2		1	1				20
2004	1	1						2					4
2005									3	1			4
2006		1	2	3	1	1				1	1	1	11
2007		1			2	3	4	2	4	4	1	4	25
2008	3	6	4	4	5		1	1					24
2009									1		1	2	4
2010				1		1	2			2	1		7
2011			5		2	5	8	1	4	7	10	8	50
2012	8	5	3	6	3	6	3	1	5	2	10	8	60

5. Saradnja Institucije Ombudsmana

5.1. Saradnja sa domaćim institucijama

Tokom 2012.god,IO je imala saradnju sa domaćim institucijama kao što su Skupština Kosova, Vlada Republike Kosovo, opštine, nezavisne institucije i agencije i sudovi.

IO je kontinuirano saradivala sa Skupštinom Kosova. Tokom godine organizovano je više sastanaka, a upućivani su i izveštaji i preporuke, ali nismo dobili odgovor da li su ove preporuke uzete u obzir ili da li su preduzeti određeni postupci u vezi sa njima. Ombudsman je zahvalan na saradnji i podršci predsedniku Skupštine Kosova, koji pored posete IO, kako bi se bliže upoznao sa funkcionisanjem i poteškoćama sa kojima se IO susreće u sprovođenju svog mandata, imao je i učešće u raznim aktivnostima koje je IO organizovala. Takođe, i Ombudsman je učestvovao u radu skupštinskih odbora. Može se konstatovati da IO ima posebno dobru saradnju sa skupštinskim Odborom za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije sa kojom je imala različite aktivnosti tokom izveštajnog perioda.

U 2012.godini Ombudsman je podneo godišnji izveštaj Skupštini, koja je zaključila da su značajno opisane sve povrede i nepravde sa kojima su se suočili građani Republike Kosovo. Međutim, 2012.godine izveštaj Ombudsmana je dat na glasanje poslanicima, što predstavlja neprihvatljivu praksu koja u budućnosti ne bi trebala da se primenjuje. Ombudsman u svom godišnjem izveštaju predstavlja stanje ljudskih prava i daje preporuke o tome kako da se takvo stanje poboljša. Stoga, o izveštaju Ombudsmana ne bi trebalo da se glasa, već naprotiv, o tome Skupština treba da raspravlja i da pokuša da obezbedi rešenja.

Saradnja sa Vladom Republike Kosovo je poboljšana u odnosu na prošli izveštajni period, ali je i dalje daleko od željene. Tokom 2012.godine, Ombudsman je upućivao pisma i preporuke u vezi sa podnetim i istraženim žalbama, ali i dalje ne stižu odgovori u vezi sa svim predmetima i u vezi sprovođenja datih preporuka. Tokom 2012.godine je pojačan kontakt i aktivna saradnja sa Kancelarijom za dobru upravu, a shodno tome Ombudsman bio pozivan da uzme svoje učešće u nekoliko aktivnosti koje je organizovala ova kancelarija iz oblasti ljudskih prava. Međutim, isto se ne može reći i za Agenciju za ravnopravnost polova, od koje Ombudsman nije dobio poziv da učestvuje u događajima koje je ova agencija organizovala, kao ni u pripremi Akcionog plana za ravnopravnost polova, u kojoj je uzelo učešće oko 30 različitih aktera i organizacija civilnog društva. Ombudsman smatra da IO, kao jedina nacionalna institucija za zaštitu ljudskih prava, sa mandatom da odgovori na žalbe u vezi sa povredama prava koje se odnose na polnu/rodnu ravnopravnost, treba da bude pozvana i da pruži svoj doprinos akcionim planovima koji direktno utiču na prava građana Kosova.

IO je u izveštajnom periodu imala dobru saradnju sa opštinama. Zamenici Ombudsmana imaju redovne mesečne posete svim opštinama na Kosovu, kako bi se bliže upoznali sa žalbama građana. Ovom prilikom treba pomenuti i dobru saradnju sa jedinicama za ljudska prava u okviru opština, sa kojima zamenici održavaju redovne sastanke. Ombudsman, lično, dva puta mesečno u Centralnoj kancelariji institucije u Prištini prima građane i razgovara sa njima.

Nastavljena je i saradnja sa pravosudnim organima, protiv kojih je Ombudsmanu podneto najviše žalbi. Pravosudnim organima su upućivana pisma, izveštaji, a ostvareni su i brojni kontakti sa različitim sudovima. Uprkos brojnim žalbama, pravosudni organi su pokazali spremnost da saraduje sa IO. Što se tiče saradnje sa Ustavnim sudom, IO je saradivala sa ovim sudom po pitanjima koje su građani pokrenuli kao i IO.

5.2. Saradnja sa domaćim NVO

Saradnja sa civilnim društvom je od ključnog značaja za IO, u cilju obezbeđivanja efikasnog sistema za zaštitu i unapređenje ljudskih prava. Zajednički rad sa IO omogućava civilnom društvu da poboljša sistem ljudskih prava na Kosovu, koja rezultira na smanjenjem povreda prava sa kojima se građani Kosova susreću. Veoma dobra saradnja nastavljena je i tokom 2012.godine između IO i Saveta za zaštitu ljudskih prava i sloboda (SZLJPS) i Kosovskim centrom za rehabilitaciju žrtava torture (KCRŽT), sa kojima je potpisan Memorandum o saradnji za praćenje mesta na kojima se nalaze lica lišena slobode. Drugi Memorandum o saradnji je potpisan sa NVO CLARD koji ima za cilj jačanje međusobne saradnje, kako bi se obezbedila adekvatna zaštita ljudskih prava na Kosovu, kao i da olakša kontakt sa IO za svakoga za koga smatra da su mu povređena prava i slobode.

IO je uz podršku Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) na Kosovu, 2.novembra 2012.god, organizovala okrugli sto na temu "Saradnja Institucije Ombudsmana sa NVO u promovisanju i zaštiti ljudskih prava ".Okrugli sto je pružio mogućnost diskusije u vezi sa dosadašnjom saradnjom između IO i NVO u oblasti zaštite i promocije ljudskih prava.Takođe, bilo je reči i o mogućnostima i oblicima saradnje u budućnosti, a istaknuto je da nivo saradnje treba da bude pojačan i da treba dodatno da se proširi konkretnim i koordinisanim aktivnostima. Sa ovog okruglog stola proizišlo je nekoliko preporuka, između ostalih i sledeće: Povećati nivo i jačanje saradnje između NVO i IO, a potpisan je i Memorandum o razumevanju u cilju konkretizacije zajedničkih aktivnosti, širenje kontakata i saradnje sa NVO, da se godišnji izveštaj IO dostavlja i univerzitetskim centrima i da se o njemu raspravlja i na fakultetima, a takođe i sa NVO i civilnim društvom.

5.3. Saradnja sa međunarodnim organizacijama

Proaktivna saradnja na međunarodnom nivou je jedan od prioriteta za IO. U tu svrhu, Ombudsman je posebnu pažnju posvetio učešćima na međunarodnim skupovima i konferencijama o ljudskim pravima. Kroz aktivno učešće i razmenu iskustava, IO direktno doprinosi najnovijim poboljšanjima u oblasti ljudskih prava na Kosovu.

Saradnja sa međunarodnim organizacijama u inostranstvu je veoma dobra. Ombudsman je bio pozivan da aktivno učestvuje na svim sastancima Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava pri Ujedinjenim Nacijama u Ženevi, a posebno treba napomenuti i učešće pri Međunarodnim koordinacionim komitetom nacionalnih institucija za ljudska prava, što je međunarodna organizacija institucija koje se bave ljudskim pravima. Ovaj Komitet promoviše i jača takve institucije, kako bi bile u skladu sa Pariskim principima i deluje kao lider u

promociji i zaštiti ljudskih prava.²⁸⁵ U okviru svog rada, Komitet je 2012.godine imao 25 susreta, na kojima su IO predstavljala dva saradnika, a održano je i nekoliko sastanaka sa predstavnicima različitih zemalja. Takođe, Komitet je organizovao i međunarodnu konferenciju o " Pravima žena i devojaka. Rodna ravnopravnost :uloga nacionalnih institucija za zaštitu ljudska prava ",koja je održana u Amanu, Jordan. Pomenutoj konferenciji je prisustvovao Ombudsman sa svoja dva saradnika. Ova konferencija je ponudila platformu za diskusiju o mogućnosti trenutne situacije, izazovima i položajem, kao i pravima žena i devojaka u svetlu relevantnih standarda ljudskih prava. Kao rezultat ove konferencije, usvojena je Amanska deklaracija i akcioni plan, koji je razvijen od strane grupe nacionalnih institucija za ljudska prava i međunarodnih organizacija, NVO, uključujući tu i Instituciju Ombudsmana na Kosovu.

U tom kontekstu, navodimo i dostavljen upitnik od strane specionalnog izvestioca o situaciji zaštite ljudskih prava, koji izveštava pred Savetom za zaštitu ljudskih prava u Ženevi.²⁸⁶ IO je u 2012 godini, pristupila Međunarodnom institutu Ombudsmana, koji je osnovan 1978.god, i jedina je organizacija koja okuplja preko 150 institucija Ombudsmana širom sveta.²⁸⁷ Preko raznih periodičnih konferencija, ovaj institut ostvaruje razmenu informacija i iskustava, kao i jačanje kapaciteta institucija koje se bave zaštitom i promovisanjem ljudskih prava.

Pored toga IO je pristupila i Evropskom institutu Ombudsmana koji pod svoje okrilje drži Institucije Ombudsmana u regionu Evrope.²⁸⁸

IO i dalje održava blisku saradnju sa Misijom OEBS-a na Kosovu. Misija OEBS-a na Kosovu je i 2012.godine podržala IO kao jedinu nacionalnu instituciju za zaštitu ljudskih prava u Republici Kosovo, i to delegirajući savetnika Misije OEBS-a, koji IO pomaže u svakodnevnom radu. Pored toga OEBS pruža i finansijsku podršku kod pojedinih aktivnosti IO u cilju poboljšanja odnosa sa javnošću, uključujući održavanje okruglih stolova u vezi sa devet specifičnih tema iz oblasti ljudskih prava, zatim podržala je i četiri radionice, dve obuke i jednu konferenciju, a takođe je finansijski podržala učešće 6 službenika IO na dva sastanka u inostranstvu. Pored toga, OEBS je donirao finansijska sredstva za kupovinu određene informaciono-tehnološke opreme koja je bila neophodna za rad IO.

IO ima i dobru saradnju sa Savetom Evrope (SE). Pored raznih zajedničkih aktivnosti, IO je imala najveću korist od zajedničkog projekta EU i SE, a koji nosi naziv "Unapređenje zaštite ljudskih prava na Kosovu ". Ovaj projekat je otpočeo u junu 2012.godine i trajeće 18 meseci. Primarni cilj projekta je da se poboljša primena standarda Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava, standarda i nalaza Komiteta za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina.

Ombudsman je 14.novembra 2012.godine, uputio poziv Komisiji za politička pitanja i demokratiju Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, u cilju izveštavanja o stanju ljudskih prava na Kosovu u okviru pripreme izveštaja od strane g.Bjorn Von Sidova, koji je izveštilac

²⁸⁵ Za detaljnije informacije o Pariskim principima, <http://www.ohchr.org/english/lav/parisprinciples.htm>

²⁸⁶ Upitnik je Ombudsman uputio Specijalnom izvestiocu UN-a 22. oktobra 2012

²⁸⁷ Za više informacija o Međunarodnom institutu ombudsmana: www.theIO.org

²⁸⁸ Za više informacija o Evropskom institutu ombudsmana, molimo vas da posetite ovaj sajt: www.eIO.at

parlamentarne skupštine SE o stanju ljudskih prava na Kosovu. Iz ovog susreta proizišla je i rezolucija sa preporukama, gde se između ostalog izričito zahteva: 1) Sprovođenje preporuka IO, i obezbeđivanje dovoljnog izvora sredstava za funkcionisanje IO, 2) da IO podrži Skupštinu Kosova da poboljša komunikaciju sa nezavisnim institucijama kao što je i sama IO, i da obezbedi da nezavisne institucije imaju izdvojena potrebna sredstva za sprovođenjem svog mandata.²⁸⁹

Vredi pomenuti i projekat "Unapređenje rodne ravnopravnosti", sa fokusom na rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena, koji se finansira od strane Ministarstva spoljnih poslova Holandije, a sprovodi UNDP na Kosovu. Očekuje se da će projekat trajati dve godine, a među njenim glavnim korisnicima su : institucije pravosuđa, IO, i organizacije civilnog društva.

IO u budućnosti će usko sarađivati sa lokalnim institucijama, civilnim društvom i međunarodnim organizacijama, u nadi da će ostvariti još veću podršku od strane Skupštine Kosova, što će imati veću primenu preporuka IO od strane Vlade i veću saradnju od strane civilnog društva i da se ubuduće zajedno radi na zaštiti i promovisanju ljudskih prava na Kosovu.

5.4. Izgradnja kapaciteta Institucije Ombudsmana

Kao i prethodnih godina, IO je posvetila posebnu pažnju izgradnji kapaciteta svojih službenika.

Službenici IO uzeli su učešća u različitim obukama koje je organizovao Institut za javnu upravu (IJU), odnosno, pohađali su obuke koje se odnose na razvoj javnih politika, proces pregovora o pristupanju EU, komunikacija i izrada dopisa, rodna ravnopravnost, Zakon o pristupu javnim dokumentima i sl.

U toku ovog izveštajnog perioda, vredi napomenuti nastavak podrške OEBS-a u izgradnji kapaciteta. OEBS je organizovao nekolicinu obuka iz različitih oblasti zaštite ljudskih prava, kao što su: lobiranje i zagovaranje, istražne tehnike i posebni postupci i izveštaji. Što se tiče kapaciteta, IO je uz podršku Saveta Evrope organizovala obuku „Obuka za trenere u oblasti ljudskih prava“. IO je dobila podršku i od Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), koji je organizovao obuku u vezi sa upućivanjem zahteva Ustavnom sudu kao i obuku u vezi sa posredovanjem.

UNICEF je u saradnji sa kancelarijom Premijera organizovao obuku za praćenje, procenu i izveštavanje Saveta za zaštitu i prava deteta.

U cilju poboljšanja rada zaposlenih u IO, Ombudsman će posebnu pažnju posvetiti jačanju svojih kapaciteta u zavisnosti od potreba zaposlenih.

²⁸⁹ Komisija predlaže da se pojača i proširi dijalog sa Skupštinom, 14.12.2012, Savet Evrope, politička pitanja i demokratija. Za prve rezolucije i preporuke u celini, posetite ovaj link: <http://assembli.coe.int/ASP/NewsManager>.

6. Aktivnosti institucije Ombudsmana

6.1. Aktivnosti Jedinice za prava deteta

Jedinica za prava deteta (JPD) u okviru IO je osnovana sa ciljem da se stara, prati, štiti i istražuje povrede prava deteta od strane javnih vlasti na Kosovu. JPD je u 2012.godini, osim što je postupala po žalbama podnetim IO, preduzimala i druge aktivnosti u pravcu promovisanja i zaštitu prava deteta, kao i jačanju stručnih kapaciteta. "Zaštita dece od seksualne eksploatacije", je bila tema rasprave na sastanku tematske mreže Ombudsmana za decu u istočnoj Evropi (CRONSE)²⁹⁰, a čiji je i član IO, a koji je održan u Podgorici od 16. do 18. marta 2012.godine.

Nakon prezentacije i diskusije na tu temu, učesnici sastanka su se složili da je posebno potrebna i adekvatna zaštita dece od strane nadležnih državnih organa, kao i da nadležni organi država učesnica ovog skupa preduzmu sve neophodne mere za uspostavljanje registra kojim bi se vršila evidencija počinioca krivičnih dela protiv seksualnog integriteta, kako bi se na taj način eliminisala mogućnost da se nakon izdržane kazne angažuju u radu sa decom.

Imajući u vidu potrebe i interese dece, učesnici su se složili da vlasti treba da preduzmu i značajne mere radi ublažavanja, odnosno poboljšanja položaja i re-integraciju dece žrtava nasilja, o njihovom informisanju i vaspitavanju, i stručnih lica o opasnostima i rizicima od seksualne eksploatacije, kao i o načinu njihovog prepoznavanja, kao i o pravima dece na pomoć i podršku.

"Zaštita dece od zlostavljanja posredstvom Interneta" je još jedna tema o kojoj je bilo reči na sedmoj godišnjoj konferenciji CRONSE, koja je održana od 12. do 14. septembra 2012.godine u Budvi (Republika Crna Gora). Zaključak konferencije je potreba za jačanjem sistema zaštite dece i njihovih prava i interesa, kao i njihove posebne zaštite od svih oblika eksploatacije, uključujući i zloupotrebu interneta, što zahteva stalnu intervenciju i zajedničku posvećenost svih državnih organa i društvenih subjekata. Što se tiče zaštite dece od zlostavljanja putem interneta, na konferenciji je zaključeno da zemlje učesnice, treba između ostalog da :

- Preduzmu radnje i mere neophodne u obezbeđivanju kontinuirane edukacije dece (od što ranijeg uzrasta), kao i edukacije osoba koje rade direktno sa decom, o štetnim efektima Interneta i opasnosti od naprednih telekomunikacionih tehnologija koje one sa sobom nose.
- Preduzeti neophodne radnje i mere koje obuhvataju program za bezbedno korišćenje Interneta u okviru redovnih školskih predmeta, a koji pokrivaju lekcije informatičke i kompjuterske tehnologije.

²⁹⁰ Vidi: www.cronsee.org/ (25.03.2012).

JPD je učestvovala na konferenciji o objavljivanju izveštaja o proceni sistema zaštite dece u Republici Kosovo, koja je održana u Prištini, 2. oktobra 2012. godine. Objavljivanje ovog izveštaja je bio deo promocije i dokumentovanja pravnih reformi koje se odnose na prava deteta koji je vodio Odbor za zaštitu prava dece (OZPD), u organizaciji Kancelarije premijera uz podršku Evropske unije i UNICEF-a.²⁹¹

Od 23. do 24. oktobra 2012 god, u Tirani je održana konferencija pod nazivom " Jačanje ovlašćenja posrednika i Ombudsmana u vezi sa zaštitom prava deteta" u organizaciji Udruženja frankofonih Ombudsmana i posrednika, kojoj je prisustvovao predstavnik IO. Na ovoj konferenciji, između ostalog, bilo je reči o Konvenciju o pravima deteta, kao i o jačanju uloge Ombudsmana u zaštiti prava deteta i potrebe uzdizanja svesti dece i mladih o svojim pravima.

Od 22. do 24. oktobra 2012. god, u okviru OZPD učestvovali su predstavnici IO u radionici koju je organizovala Kancelarija Premijera u saradnji sa UNICEF-om i Centrom za obrazovanje na Kosovu, kako bi se osvrnuli na dokument "Protokol za prevenciju nasilja u srednjoškolskim obrazovnim ustanovama ". Ovaj protokol ima za cilj da definiše obaveze državnih institucija i NVO u cilju sprečavanja nasilja u ustanovama pred -univerzitetskog obrazovanja kao i stvaranju bezbedne i prijateljske sredine u školama.

Godišnji pregled plana rada za 2012-2013. i planiranje dvogodišnjeg plana rada za 2013-2014, UNICEF –a razgovarano je na radionici održanoj 3. decembra 2012. godine. U okviru ove radionice i JPD je uzela svoje učešće. Na ovoj radionici je raspravljano o preduzetim aktivnostima, predviđenim akcionim planom za 2012-2013, kao i o izazovima sa kojima su se učesnici susreli tokom ovog procesa.. Takođe, u okviru radionice je bilo reči i o aktivnostima koje će biti preduzete od strane OZD tokom 2013. godine, a koje će biti podržane od strane UNICEF-a.

Tokom izveštajnog perioda, IO je u saradnji sa Save the Children International u okviru regionalnog projekta "Unapređenje položaja deteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije ", uradila istraživanje na temu " Seksualna eksploatacija dece na Kosovu." Opšti ciljevi istraživanja u vezi sa problemom seksualnog iskorišćavanja dece na Kosovu u vezi je sa određivanjem nivoa razumevanja pojma seksualne eksploatacije dece žrtava, definisanje stanja u oblasti prevencije, kao i zaštita dece žrtava ovog nasilja.

Osnovni cilj istraživanja je bila zabrinutost u adekvatnost napretka u borbi protiv seksualne eksploatacije dece na Kosovu, kao i zaštita dece koje su žrtve ovog nasilja.

Nakon sprovođenja ovog istraživanja, Ombudsman je u cilju poboljšanja svojih aktivnosti u vezi sa zaštitom prava deteta, sprečavanjem ovih pojave i jačanjem borbe protiv seksualne eksploatacije, naročito u smislu poboljšanja položaja dece žrtava seksualnog zlostavljanja i

²⁹¹ Savet je osnovan od strane Vlade Republike Kosova, 25. avgusta 2011. god. Mandat Saveta je uspostavljanje prioriteta i utvrđivanje potrebnih mera koje treba preduzeti da se poboljša situaciju u pogledu zaštite dece i njihovih prava. Sastoji se od predstavnika vladinih i nevladinih institucija koje rade u oblasti prava deteta. Institucija Ombudsmana je deo Saveta u svojstvu posmatrača.

iskorišćavanja, izdao preporuke koje je uputio svim odgovornim organima i svima koji na bilo koji način mogu da pomognu u rešavanju ovog problema (videti sajt IO).²⁹²

JPD je 2012.godine u cilju obeležavanja svetskog dana deteta organizovala brojne susrete sa učenicima osnovnih škola u nekim selima u opštinama u regionu Mitrovice, Prizrena, Peći i Gnjilana. Tokom ovih susreta predstavnici IO su informisali učenike navedenih škola o radu JPD i IO, kao i o njihovom radu na promovisanju prava deteta na Kosovu. Na tim sastancima se razgovaralo o položaju i pravima dece u školama, kao i o važnosti i načinima rešavanja problema u školama.

U pojedinim školama koje su predstavnici IO posetili, iz razgovora sa učenicima je zaključeno da su oni manje informisani o pravima deteta i ulozi IO u zaštiti ljudskih prava. Takođe, pojedine škole nemaju adekvatne uslove za održavanje nastave, odnosno postoji potreba za podrškom pri realizaciji kulturnih i sportskih aktivnosti.

Dan dečijih prava je predstavljao povod da deca iz osnovnih škola u opštini Priština posete sedište IO. Oni su se tom prilikom sastali sa Ombudsmanom i bili su upoznati sa radom Institucije, koja pored ostalog ima za cilj da sa posebnom predanošću radi na zaštiti i promociji prava deteta.

6.2. Aktivnosti Grupe protiv diskriminacije

Žalbe podnete IO i koje su razmatrane od strane Grupe protiv diskriminacije (GPD) i tokom ovog izveštajnog perioda tiču se diskriminacije iz socijalnih oblasti, oblasti zdravstvene zaštite, imovinskih prava, radnih odnosa, žalbi osoba sa invaliditetom, itd.

Tokom ovog izveštajnog perioda, GPD je realizovala posete bolnicama i školama, organizacijama i predstavnicima lica sa ograničenim sposobnostima, kao i naseljima u kojima žive uglavnom građani pripadnici manjinskih zajednica. Ovaj tim je učestvovao i u nekoliko debata sa građanima u pojedinim opštinama, kako bi se na terenu bliže upoznali sa problemima građana.

Tokom izveštajnog perioda, članovi GPD susreli su se sa predstavnicima Kancelarije za dobru upravu i koordinatorima za ljudska prava na lokalnom i centralnom nivou.

Tokom posete osnovnim školama u opštini Priština, koja se smatra prvim delom istraživanja, predstavnici IO su upoznali učenike sa Zakonom protiv diskriminacije, kao i o ustavnoj i zakonskoj misiji IO. Tokom ove kampanje, na anonimni način su dobijene žalbe učenika koje su se odnosila na situaciju gde su smatrali da su bili diskriminisani po raznim osnovama.

Tokom kampanje u školama, istraživano je i fizičko i psihičko nasilje, uključivanje u proces učenja, sigurnost unutar i izvan škole i zdravstvena zaštita. Nakon završetka prve faze ovog istraživanja, koja je bila nastavljena do 1. juna 2012.god, Ombudsman je organizovao i okrugli

²⁹² Vidi: <http://www.ombudspersonkosovo.org>.

sto na temu " Stop diskriminaciji nad decom", kojom prilikom je objavio rezultate istraživanja iz šest osnovnih škola u Prištini.

GPD je tokom izveštajnog period objavio i dva izveštaja. Ex-officio izveštaj br. 275/2012, koji se odnosi na upotrebu službenih jezika i Izveštaj u vezi sa žalbom 395/2009 koja je podneta protiv Vrhovnog suda zbog dužine postupka. U ovom drugom slučaju, žalilac je IO ukazao na socio - ekonomsku diskriminaciju.

Pored navedenih aktivnosti, GPD je tokom 2012.godine, imala učešća u mnogim drugim aktivnostima, sastancima i okruglim stolovima.

- Dana 14. maja 2012.god, u Prištini je održana javna rasprava u organizaciji Komisije za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije Skupštine Republike Kosovo o Zakonu protiv diskriminacije, gde je predstavnik IO predstavio predlog o izmenama navedenog Zakona onako kako je Ombudsman naglasio u prethodnom godišnjem izveštaju;
- Dana 7. marta 2012 god, održana je javna rasprava u organizaciji Komisije za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije Skupštine Republike Kosovo. Predstavnik IO je informisao prisutne da je IO formirala odeljenje koje se bavi pitanjima koja se odnose na diskriminaciju. On je takođe predstavio dosadašnji rad IO, kao i rezultate o objavljenim izveštajima kod žalbi gde je utvrđano da je bilo diskriminacije. Pored toga, predstavnik IO je izrazio svoju zabrinutost u vezi saradnje Vlade i Skupštine sa IO, sa posebnim naglaskom na njihov neodaziv u sprovođenju preporuka Ombudsmana.
- Dana 19. septembra 2012 god, predstavnici GPD su učestvovali na konferenciji koju je u Prištini organizovala strateška mreža Kosova, na temu "Izazovi i problemi sa sprovođenjem zakona o upotrebi službenih jezika."
- Dana 12. i 13. decembra 2012 god, predstavnici GPD su, po prvi put učestvovali na seminaru u organizaciji Saveta Evrope u Beogradu, o ulozi Ombudsmana u praćenju situacije sa raseljenim licima i podsticanju poboljšanju situacije u kojoj se ova lica nalaze.
- Dana 12. i 13. septembra 2012.god., predstavnici GPD su bili u sastavu panela u okviru okruglog stola u organizaciji OEBS-a na temu "Zajedno protiv diskriminacije ", koji je bio organizovan u Prištini.
- Dana 2. oktobra 2012.god, predstavnici GPD su bili u sastavu panela na konferenciji pod nazivom " Realna procena zakona protiv diskriminacije“, u organizaciji OHCHR-a u saradnji sa Inicijativom mladih za ljudska prava (IMLJP), koja je održana u Prištini.
- Dana 7. novembra 2012.god. u Prištini, GPD je učestvovao na sastanku sa NVO i Institutom za razvoj istraživanja (IRI), koji se bavio roblemima zaštite prava pripadnika LGBT populacije.
- Dana 23. novembra 2012 god. u Prištini, IO je organizovala konferenciju na kojoj je TPD uzela učešće na temu „Eliminacija nasilja nad ženama“.
- Dana 11. decembra 2012 god. u Prištini, u organizaciji Grupe za pravne i političke studije, organizovan je okrugli sto pod nazivom " Penzioni sistem na Kosovu ",na kojem je iGPD učestvovala.

Tokom izveštajnog perioda, predstavnici GPD su učestvovali u šest televizijskih emisija koje su se bavile različitim temama, u vezi sa osobama sa invaliditetom, pravima penzionera na Kosovu, imovinskim pravima, sprovođenjem Zakona protiv diskriminacije, socijalnim i ekonomskim pravima, kao i upotrebom službenih jezika na Kosovu.

7. Budžet institucije Ombudsmana

Institucija Ombudsmana (IO) je nezavisna državna institucija, koja se finansira iz budžeta Republike Kosovo. Prema Zakonu o Ombudsmanu "*IO priprema predlog svog godišnjeg budžeta i dostavlja na usvajanje Skupštini Republike Kosovo*"²⁹³. Međutim, prema zakonskim odredbama IO se obezbeđuje potreban budžet, nezavisno od odredaba drugih zakona.²⁹⁴

7.1. Finansiranje IO iz budžeta Republike Kosovo

Shodno Zakonski propisanoj budžetskoj i finansijskoj nezavisnosti IO, Ombudsman je Skupštini Kosova podneo zahtev za odobrenje budžeta za 2012. god, a na osnovu pravnog procesa za pripremu i podnošenje redovnih budžetskih zahteva, koji se zasniva na planu rada i planiranim aktivnostima IO. U razmatranju zahteva za budžet za 2012. god, od strane organa koji o tome odlučuju, nije usvojen zahtev za budžet koji je IO dostavila. Zahtev IO prikazan je u sledećoj tabeli :

Br.	Ekonomске kategorije	Traženi budžet za 2012.god.	Odobreni budžet za 2012.god.	Budžet za 2011.god
1.	Plate i dnevnice	639,073.00 €	361.080.00 €	361.080.00 €
2.	Robe i usluge	334,000.00 €	238.239.00 €	224.239.00 €
3.	Komunalne usluge	30,000.00 €	30.000.00 €	44.000.00 €
4.	Kapitalni rashodi	95,000.00 €	7.000.00 €	0.00 €
Ukupno		1,098,073.00 €	636.319.00 €	629.319.00 €

Tabela 1. Budžetski zahtev IO i odobreni budžet za 2012. godinu.

Zbog budžetskih ograničenja od strane organa za donošenje odluka o raspodeli budžeta za 2012. god, uprkos zakonskoj nezavisnosti koja je garantovana Ustavom Republike Kosovo, IO je u tom smislu bila ograničena, što je otežalo ispunjavanje obaveza i sprovođenje mandata i misije koje ima po Ustavu i Zakonu.

²⁹³ Zakon o Ombudsmanu, br. 03/L-195, član 34, st. 2.

²⁹⁴ Isto.

7.1.1. Šestomesečni pregled budžeta i njegov uticaj na funkcionisanje institucije Ombudsmana

Tokom šestomesečnog pregleda budžeta, Ombudsman je 25.maja 2012.god,podneo zahtev za razmatranje budžeta nadležnim organima odlučivanja.

Na osnovu procene, vidan je nedostatak finansijskih sredstava u opštim i ekonomskim kategorijama. Ombudsman je u zahtevu za predlog budžeta za 2012.god, zatražio izdvajanje dodatnih budžetska sredstva u ukupnom iznosu od 44,991.47 €, i to:

- za plate i dnevnice, u iznosu od 22,698.47 €,
- za robe i usluge u, iznosu od 22,293.00 €.

7.1.2. Neophodan budžet za kategoriju robe i usluge – zakupnina

Usvojeni budžet pod ekonomskom šifrom (14110 zakupnina objekata) za 2012.god, je odobren za iznos od 45.000,00 €, koji je nedovoljna za plaćanje zakupa prostorija za rad.

Na osnovu proračuna ugovornih obaveza za zakup prostorija u kojima se nalazi sedište i kancelarijski prostor IO u Prištini, Gračanici i Mitrovici, do kraja 2012, IO je imala izdatke po ovom osnovu u visini od 67,293.30 €, dok je odobreni budžet iznosio 45.000,00 €, što nije predstavljalo dovoljno sredstava kako bi se namirile ugovorne obaveze.

7.1.3. Neophodna materijalna sredstva za plate i dnevnice

Odobreni budžet za plate i dnevnice za 2012.god, je iznosio 361,080.00 €, za 48 radnih mesta koja su odobrena IO. U prvoj polovini 2012.godine u IO je bilo zaposleno 44 službenika, a zbog nedostatka finansijskih sredstava u budžetu, IO je bila ograničena pri zaposlenju još 4 službenika. Nedostatak budžeta za isplatu ličnih dohodaka je direktno uticao na planirano otvaranje još 4 radna mesta, odnosno pozicije za 3 pravna savetnika (od kojih 2 u Prištini i 1 u Peći), kao i službenika za troškove i imovinu.

Br.	Ekonomska kategorija	Početni budžet za 2012.god.	Šestomesečni pregled budžeta	Završni budžet za 2012.god.
1.	Plate i dnevnice	361.080.00 €	22,698.00 €	383.778.00 €
2.	Robe i usluge	238.239.00 €	22,293.00 €	260.532.00 €
3.	Komunalne usluge	30.000.00 €		30.000.00 €
4.	Kapitalni rashodi	7.000.00 €		7.000.00 €
Ukupno		636.319.00 €	44.991.47 €	681.310.00 €

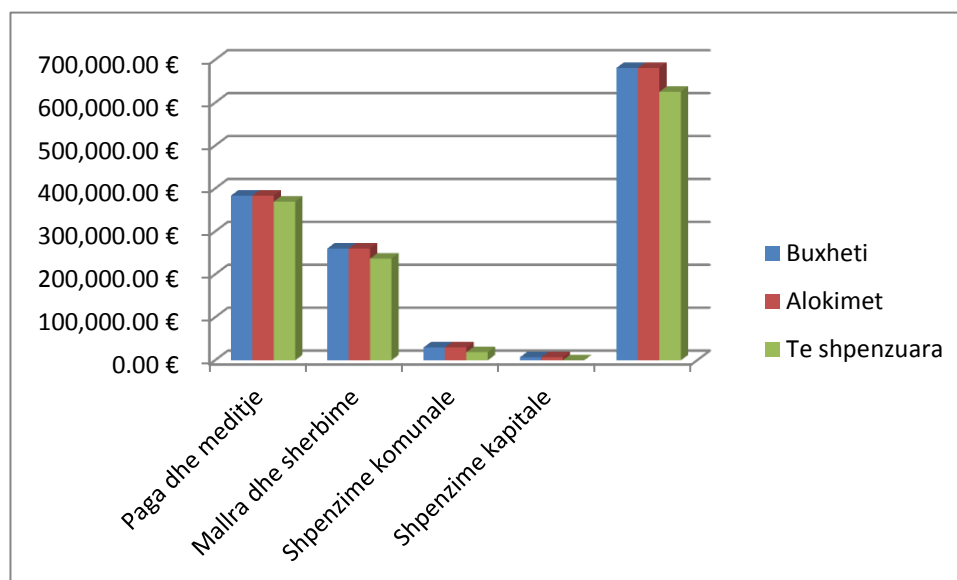
Tabela 2. Državni budžet i šestomesečni pregled budžeta za 2012.god.

Kao što se vidi iz tabele 2, tokom polugodišnjeg pregleda budžeta, IO je dobila povećanje budžeta u iznosu od 44.991.47 €, što je doprinelo da se zadovolje potrebe i ispuni cilj minimalnog broja osoblja odobrenog za 2012.godinu.

7.1.4. Završni budžet IO i troškovi realizacije za 2012.god.

Br.	Ekonomske kategorije	Budžet	Raspodela	Potrošeno	Nepotrošeno	Besplatna sredstva
1.	Plate i dnevnice	383.778.00 €	383.778.00 €	369.771.61 €	0.00 €	14.006.39 €
2.	Robe i usluge	260.532.00 €	260.532.00 €	236.904.67 €	22.713.93 €	913.40 €
3.	Komunalne usluge	30.000.00 €	30.000.00 €	18.713.69 €	5.132.70 €	6.153.61 €
4.	Kapitalni rashodi	7.000.00 €	7.000.00 €	0.00 €	7.000.00 €	0.00 €
Ukupno		681.310.00 €	681.310.00 €	625.389.97 €	34.846.63 €	21.073.40 €

Tabela 3. Trošenje budžeta u 2012

Ukupno potrošeni budžet IO za 2012.godinu je 625,389.97 €, ili 91,79 %

7.2. Finansiranje iz donacija

Tokom 2012.god, IO je finansijski podržana od strane donatora kao što su: Kraljevina Norveška, Republika Turska, OEBS, UNDP i NVO Save the Children. Donacije koje je IO dobila, tokom izveštajnog perioda, su od velikog značaja i omogućile su ostvarenje postavljenih ciljeva u pogledu stručnog usavršavanja zaposlenih, s jedne strane, i u smislu stvaranja mogućnosti neophodne za postizanje mnogih aktivnosti IO, s druge strane. S obzirom na navedena ograničenja iz Konsolidovanog budžeta Kosova, ostvareni ciljevi najverovatnije ne bi bili postignuti, da nije bilo finansijske podrške donatora.

Br,	Donator	Ekonomska Kategorija	Budžet	Potrošena sredstva	Nepotrošena sredstva	Raspoloživa sredstva	Realizacija
1.	Norveška Kraljevina	Robe i usluge	7.204.83€	6.176.16€	441.00€	587.67€	85.72 %
2.	Republika Turska	Robe i usluge	2.374.08€	0.00€	0.00€	2.374.08€	0.00 %
3.	Save the Children	Robe i usluge	3.340.00€	3.168.75€	0.00€	171.25€	94.87 %
4.	Save the Children	Robe i usluge	10.420.00€	3.535.08€	4.757.00€	2.127.92€	33.92 %
Ukupno			23.338.91€	12.879.99€	5.198.00€	5.260.92€	55.18 %

Tabela 4.. Finansiranje IO iz donacija tokom 2012.god.

8. Statistički pregled žalbi i slučajeva za 2012.godinu

Od 1. januara do 31. decembra 2012.godine, IO je primila 1670 žalbi, kako u sedištu Institucije u Prištini, tako i u regionalnim kancelarijama. Navedeni broj se odnosi ukupno na podnete žalbe, ali i na zatraženoj pravnoj pomoći ili savetu. U 377 slučajeva, žalioци su se susreli lično sa Ombudsmanom ili njegovim zamenicima tokom „Otvorenih dana“ koji su održani u izveštajnom periodu.

U periodu koji pokriva godišnji izveštaj IO, najveći broj slučajeva za koji je pokrenuta istraga od strane Ombudsmana, uglavnom se odnose na : prava na pravično i nepristrasno suđenje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, pravo na pravno sredstvo, zaštitu imovine, pravo na rad i obavljanje profesije, jednakost pred zakonom, itd.

Sledeće tabele prikazuju ukupan broj žalbi podnetih IO u 2012 god, broj rešenih predmeta tokom 2012.god (uključujući i broj registrovanih predmeta pre 2012 god, a koji su rešeni tokom izveštajnog perioda), broj izveštaja i preporuka koje su objavljene od strane Ombudsmana, propusta i kašnjenja odgovornih strana da odgovore na pisma IO, nesprovođenje preporuka IO od strane javnih vlasti, itd.

Tabela 1: Žalbe građana podnete IO (1. januar 2012 - 31. decembar 2012)

	Ukupan broj podnetih prijava u IO (žalba može da obuhvati više od jedne pritužbe i može imati više od jedne odgovorne strane)	1670
Etnička pripadnost podnosioca žalbi		
	Albanci	1464
	Srbi	125
	Bosanci	26
	Romi	24
	Turci	18
	Ostali	13
Pol kandidata na osnovu pritužbi podnetih u IO		
	Muškarci	1328
	Žene	342
Nadležni organi u žalbama IO (žalba može imati više od jedne odgovorne strane)		
	Sudovi	521

Ministarstva	368
Opštine	298
Ostalo	220
Policija	103
Javna preduzeća	98
KAP	53
Privatne kompanije	37
Kosovska agencija za imovinu	24
Javno tužilaštvo	22

Tabela 2: Žalbe proglašene neprihvatljivim tokom 2012

Broj žalbi koje su proglašene neprihvatljivim	1113
Pravni osnov neprihvatljivosti žalbe na osnovu Zakona o Ombudsmanu	
Ne korišćenje pravnih sredstava – član 20, stav 1.4	619
Korišćenje pravnih sredstava – član 20, stav 1.3	187
Nema kršenja zakona i lošeg upravljanja - član 20, stav 1.1	121
Van nadležnosti - član 19, stav 1.3.1	115
Nezainteresovanost, neuspeh stranke - član 20, stav 1.2	56
Ostalo	15

Tabela 3: Predmeti kod kojih je IO otvorila istragu (1. januar 2012 - 31. decembar 2012)

Slučajevi otvoreni po službenoj dužnosti (ex officio)	33
Etnička pripadnost građana na osnovu istraženih slučajeva	
Albanci	446
Srbi	78
Bosanci	12
Romi	10
Turci	7
Ostali	4

Pol kandidata na osnovu istraženih slučajeva od IO		
	Muškarci	425
	Žene	132
Nadležni organi u žalbi IO (žalba može imati više od jedne odgovorne strane)		
	Sudovi	215
	Ministarstva	137
	Opštine	105
	Ostalo	40
	Policija	36
	Javna preduzeća	34
	KAP	17
	Privatne kompanije	12
	Kosovska agencija za imovinu	10
	Javno tužilaštvo	4

Tabela 4: Predmet istraženih slučajeva, na osnovu prava zajamčenih Ustavom
(slučaj može da obuhvati više od jedne povrede garantovanih prava)

	Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	163
	Zdravstvena i socijalna zaštita	89
	Pravo na pravno sredstvo	77
	Zaštita imovine	74
	Pravo na rad i obavljanje profesije	63
	Jednakost pred zakonom	44
	Sloboda izražavanja	25
	Zabrana mučenja, surovog, nečovečnog ili ponižavajućeg tretmana	21
	Odgovornost za životnu sredinu	16
	Pravo na obrazovanje	15
	Sudska zaštita prava	13
	Prava deteta	12
	Sloboda kretanja	12

	Pravo na brak i porodicu	11
	Predmeti za posredovanje	9
	Ljudsko dostojanstvo	8
	Pravo na pristup javnim dokumentima	8
	Pravo na slobodu i bezbednost	5
	Prava optuženog	4
	Pravo na privatnost	4
	Pravo na život	3
	Sloboda medija	3
	Ograničenje prava i sloboda	3
	Pravo na lični integritet	1
	Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti	1
	Sloboda okupljanja	1
	Pravo na izbore i učešće	1
	Sloboda nauke i umetnosti	1

Tabela 5 : Ukupan broj predmeta koje je IO rešila tokom 2012.godine (uključujući i broj registrovanih predmeta pre 2012 god, a koji su rešeni tokom izveštajnog perioda)

	Ukupan broj zatvorenih slučajeva	538
Pravni osnov zatvaranja predmeta na osnovu Zakona o Ombudsmanu		
	Pozitivno rešen u skladu sa zahtevom iz žalbe - član 19, član 1.5.	276
	Zatvoreno zbog nezainteresovanosti za žalbe, neuspeh stranke - član 20, stav 1.2	89
	Neprihvatljiva, bez kršenja, lošeg upravljanja - član 20, stav 1.1	82
	Neprihvatljivo, u korisćenju je pravnih sredstava - član 20, stav 1.3	51
	Neprihvatljivo, u korisćenju pravnih sredstava - član 20, stav 1.4	25
	Neprihvatljivo van nadležnosti - član 19, stav 1.3.1	4
	Neprihvatljiv, zloupotreba prava na žalbu - član 19, stav 1.3.4	4
	Zatvoren uz izveštaj	7

Tabela 6: Pojedine odgovorne strane kod istraženih predmeta u IO

Pravosudni sistem		
	Opštinski sud u Prištini	28
	Opštinski sud u Prizrenu	25
	Vrhovni sud Kosova	22
	Okružni sud u Prištini	18
	Opštinski sud u Gnjilanu	14
	Posebna komora Vrhovnog suda	13
	Okružni sud u Prizrenu	12
	Opštinski sud u Peći	10
	Opštinski sud u Vučitrnu	8
	Opštinski sud u Uroševcu	5
	Opštinski sud u Mitrovici	5
	Okružni sud u Mitrovici	5
	Opštinski sud u Istoku	5
	Ustavni sud Kosova	4
	Opštinski sud u Kamenici	4
	Okružni sud u Gnjilanu	4
	Opštinski sud u Suvoj Reci	4
	Opštinski sud u Vitini	4
	Okružno javno tužilaštvo u Prištini	3
	Opštinski sud u Đakovici	3
	Opštinsko javno tužilaštvo u Prištini	2
	Opštinsko javno tužilaštvo u Prizrenu	2
	Opštinski sud u Dragašu	2
	Okružni sud u Peći	2
	Opštinski sud u Orahovcu	2
	Opštinski sud u Klini	2
	Opštinski sud u Lipljanu	2
	Opštinski sud u Srbici	2
	Opštinski sud u Glogovcu	2

	Okružni ekonomski sud u Prištini	2
	Opštinski sud u Podujevu	2
	Ostalo	7
Državni organi		
	Ministarstvo rada i socijalnog zaštite	17
	Korektivna Služba Kosova	14
	Odeljenje penzijske administracije Kosova	13
	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	13
	Ministarstvo unutarnjih poslova	9
	Ministarstvo zdravlja	8
	Kancelarija premijera	4
	Ministarstvo infrastrukture	4
	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	4
	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	3
	Poreska administracija Kosova	3
	Ministarstvo javne administracije	2
	Ministarstvo za kulturu, omladinu i sport	2
	Ostalo	9
Lokalne vlasti		
	Opština Priština	25
	Opština Gnjilane	14
	Opština rizren	11
	Opština Mitrovica	11
	Opština Đakovica	9
	Opština Peć	6
	Opština Gračanica	6
	Opština Lipljan	5
	Opština Vitina	5
	Opština Uroševac	4
	Opština Vučitrn	4
	Opština Srbica	4

	Opština Klina	3
	Opština Orahovac	3
	Opština Obilić	3
	Opština Štrpce	2
	Opština Ranilug	2
	Opština Glogovac	2
	Opština Kamenica	2
	Opština Kačanik	2
	Opština Suva reka	2
	Opština Klokot	2
	Opština Štimlje	2
	Ostalo	8
Ostale		
	Kosovska policija	34
	Kosovska energetska korporacija	20
	Kosovska agencija za privatizaciju	18
	Kosovska agencija za imovinu	12
	Trepča	5
	Inostrani organi	4
	Univerzitet u Prištini	4
	Skupština Kosova	4
	Privatne stranke	4
	EULEX	3
	PTK	3
	Regionalni vodovod u Prištini	3
	Carina Kosova	2
	Ostale	27

Tabela 7: Neuspeh odgovornih vlasti da odgovore na pisma IO

PRAVOSUDNI SISTEM KOSOVA		
	Opštinski sud u Prištini	3
	Posebna komora Vrhovnog suda	3
	Okružni sud u Prištini	3
	Opštinski Sud u Vučitrnu	3
	Opštinski sud u Prizrenu	2
	Opštinski Sud u Gnjilanu	2
	Opštinski sud u Peći	1
	Vrhovni sud Kosova	1
	Opštinsko tužilaštvo u Prištini	1
DRŽAVNI ORGANI		
	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	2
	Ministastvo infrastrukture	2
	Ministarstvo finansije	1
	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju	1
	Ministarstvo unutrašnjih poslova	1
	Odeljenje penzijske administracije Kosova	1
	Kosovska poreska uprava	1
	Kancelarija premijera	1
LOKALNE VLASTI		
	Opština Priština	10
	Opština Prizren	2
	Opština Vitina	2
	Opština Obilić	2
	Opština Đakovica	2
	Opština Mitrovica	1
	Opština Dragaš	1
	Opština Lipljan	1
	Opština Kamenica	1
	Opština Štrpce	1

OSTALE		
	Univerzitet u Prištini	4
	Kosovska Policija	3
	Regulatorna kancelarija za energetiku	2
	Katastarska agencija Kosova	1

Tabela 8: Kašnjenja odgovornih vlasti da odgovore na pisma IO

PRAVOSUDNI SISTEM		
	Opštinski sud u Prizrenu	3
	Opštinski sud u Prištini	2
	Vrhovni sud Kosova	1
ORGANI VLADE		
	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju	4
	Odeljenje penzijske administracije Kosova	2
LOKALNE VLASTI		
	Opština Priština	3
	Opština Štrpce	1
OSTALE		
	Kosovska agencija za privatizaciju	1
	Kosovska katastarska agencija	1

Tabela 9: Objavljeni izveštaji i preporuke

	Izveštaji o slučajevima	12
	Izveštaji <i>ex officio</i>	4
	Preporuke u objavljenim izveštajima	44

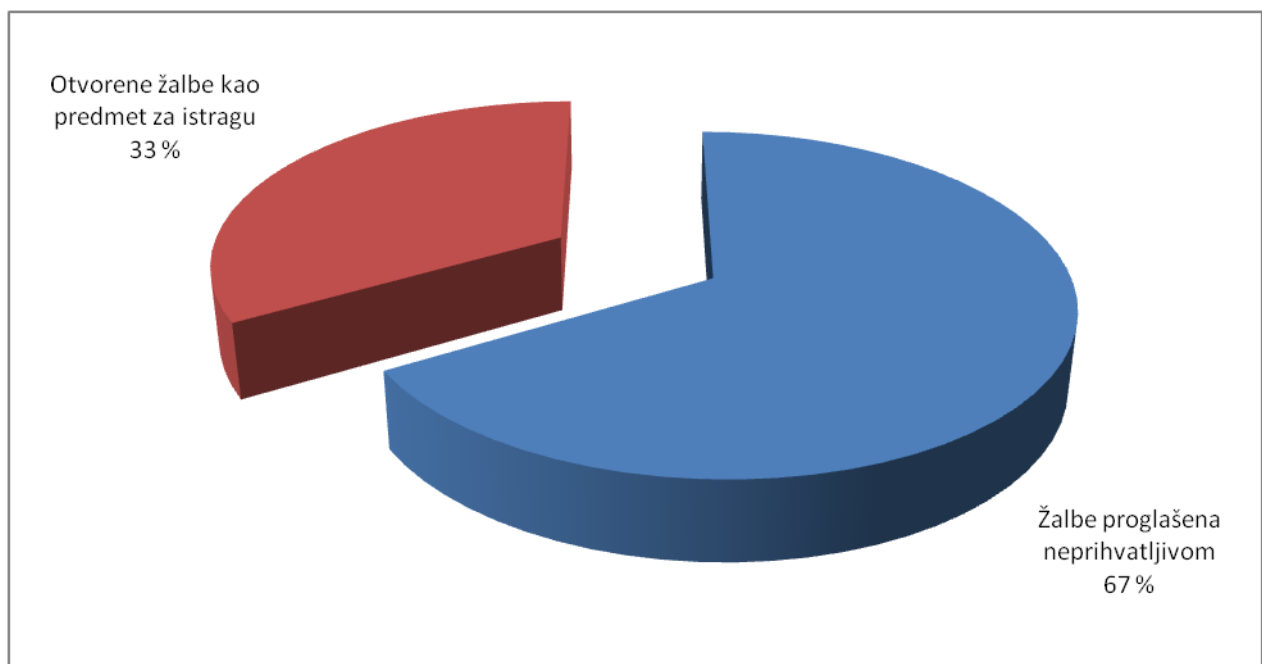
Tabela 10: Odgovorne strane koje nisu sproveli preporuke IO

	Opština Priština	7
	Ministarstvo unutrašnjih Poslova	5
	Sudski savet Kosova	4
	Poreska uprava Kosova	3

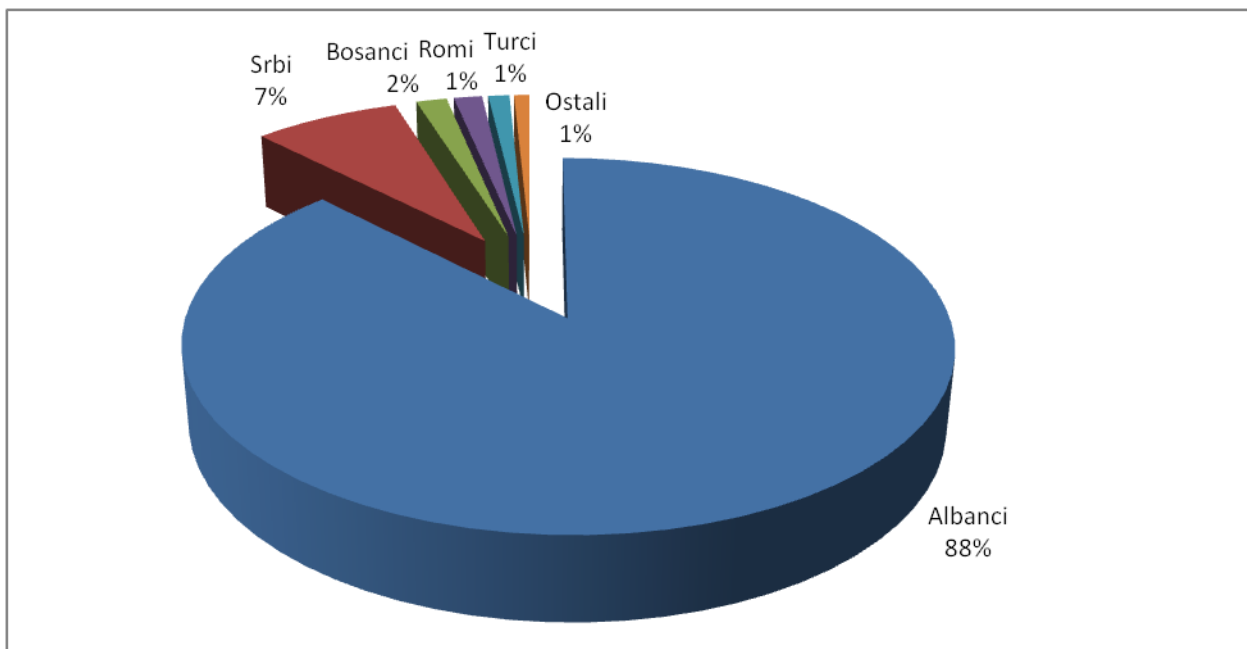
	Ministarstvo za infrastrukturu	2
	Ministarstvo za ekonomski razvoj	1
	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu	1
	Opštinski sud u Gnjilanu	1
	Opština Srbica	1
	Opština Kamenica	1
	Ukupno ne sprovedenih preporuka	26

Grafički prikaz statistike 1. januar 2012 - 31. decembar 2012.god.

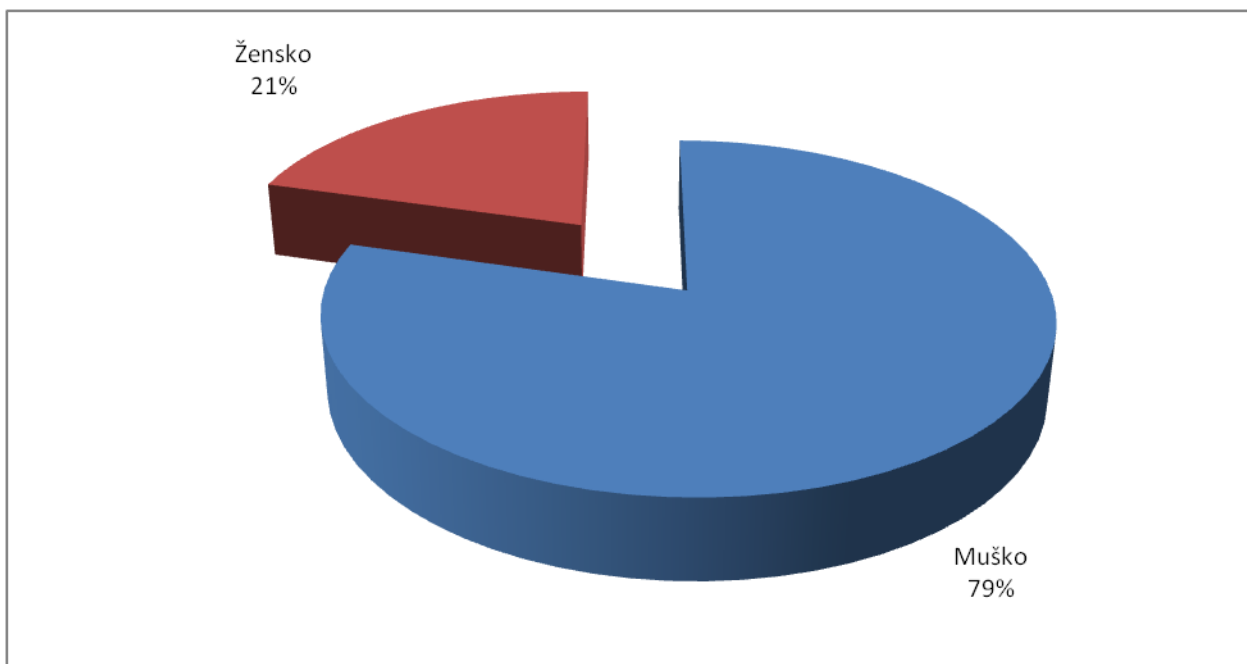
Razmatranje žalbi tokom 2012.god. od strane IO

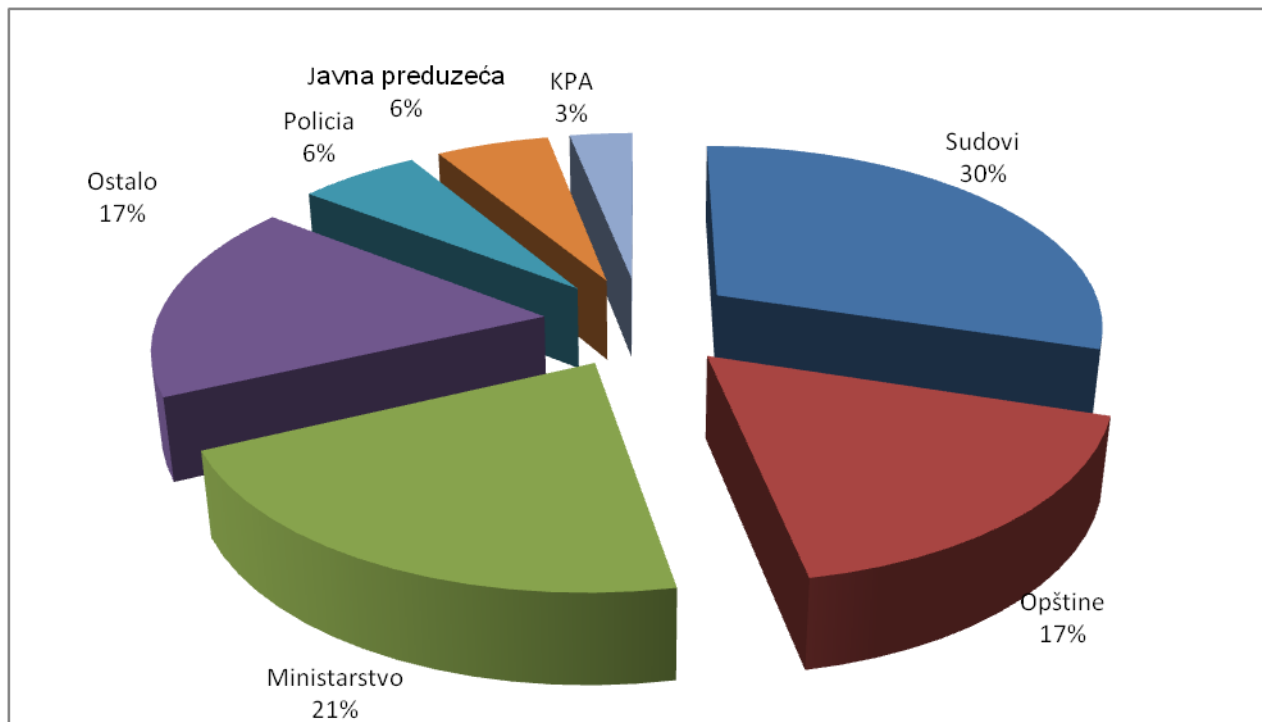
Etnička pripadnost građana na osnovu podnetih žalbi IO tokom 2012.god.

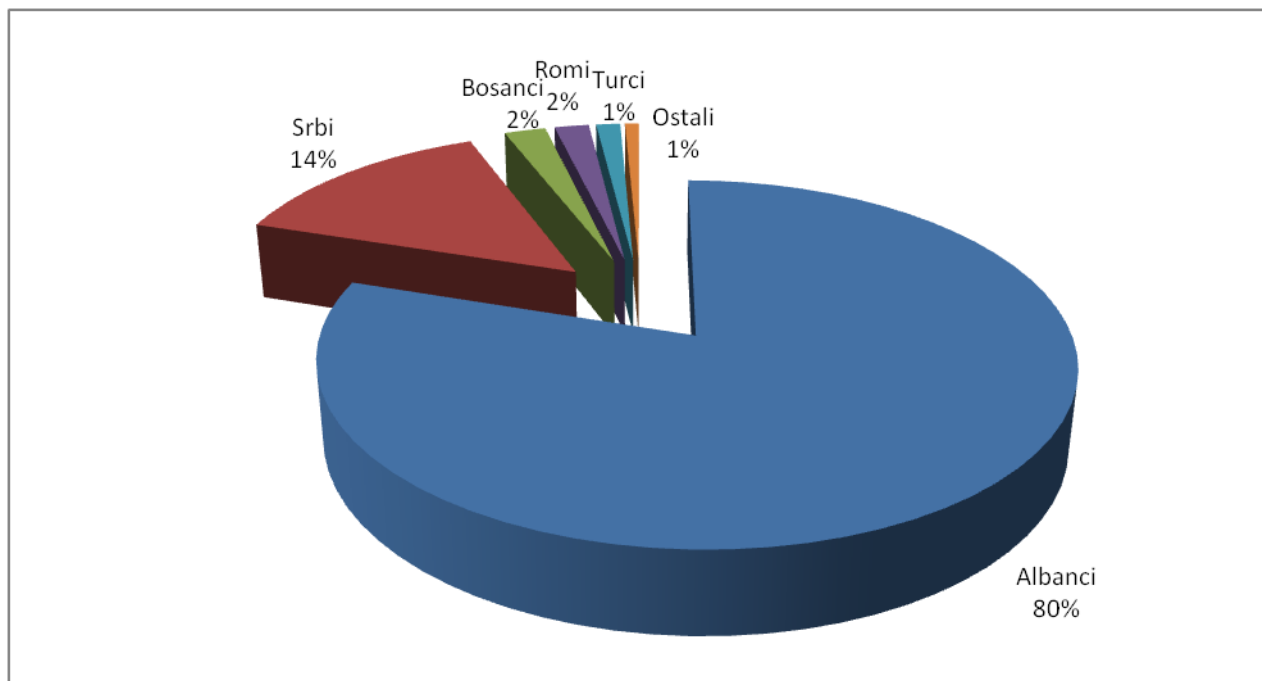
Žalbe podnete IO na osnovu pola

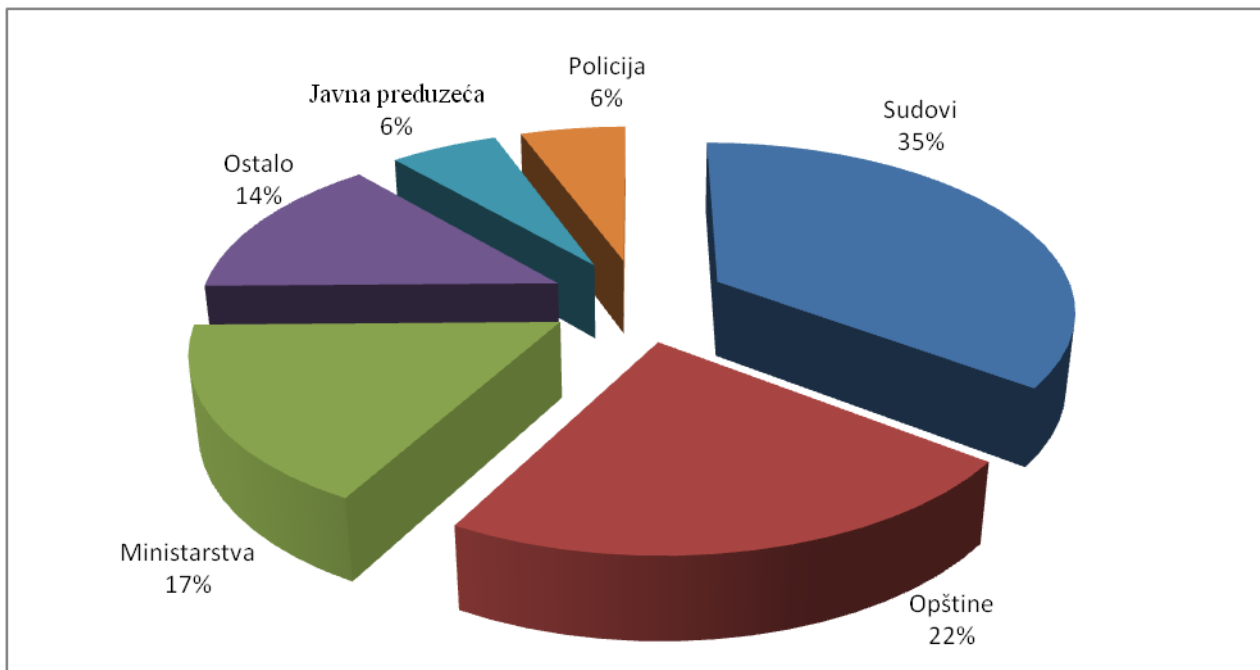
Nadležni organi prema žalbama koje su podnete IO tokom 2012.god.

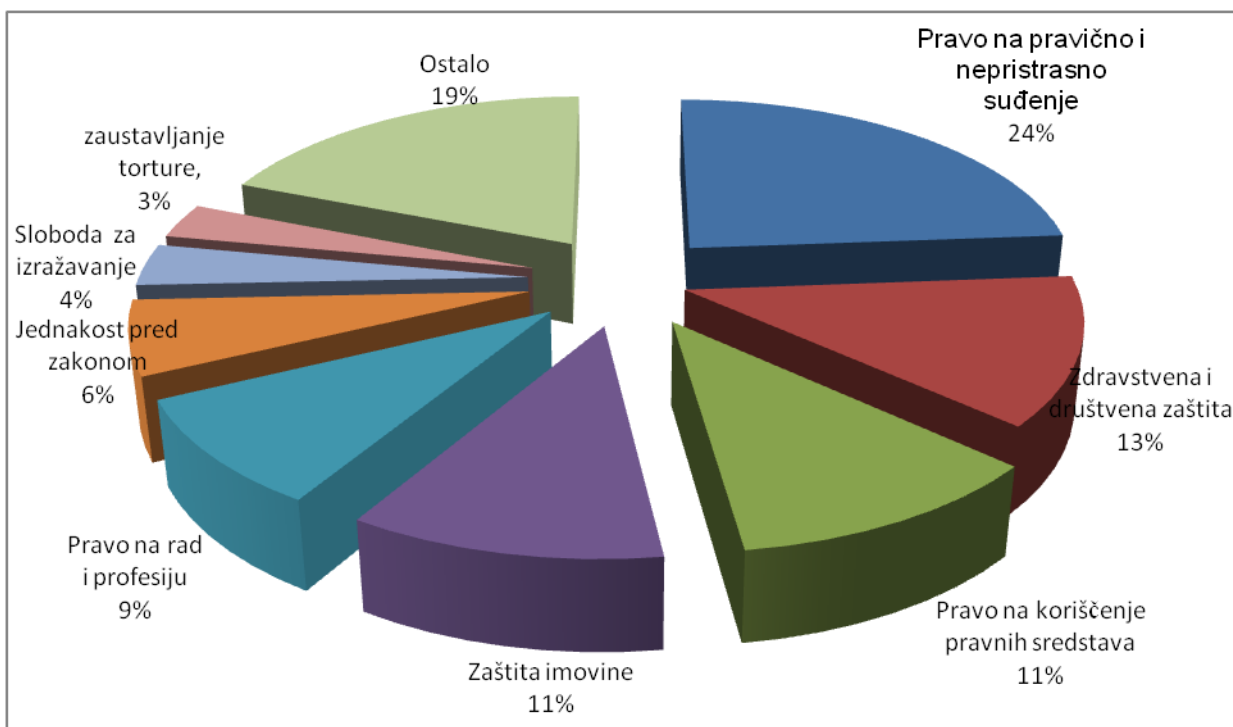
Etnička pripadnost građana na osnovu podnetih žalbi

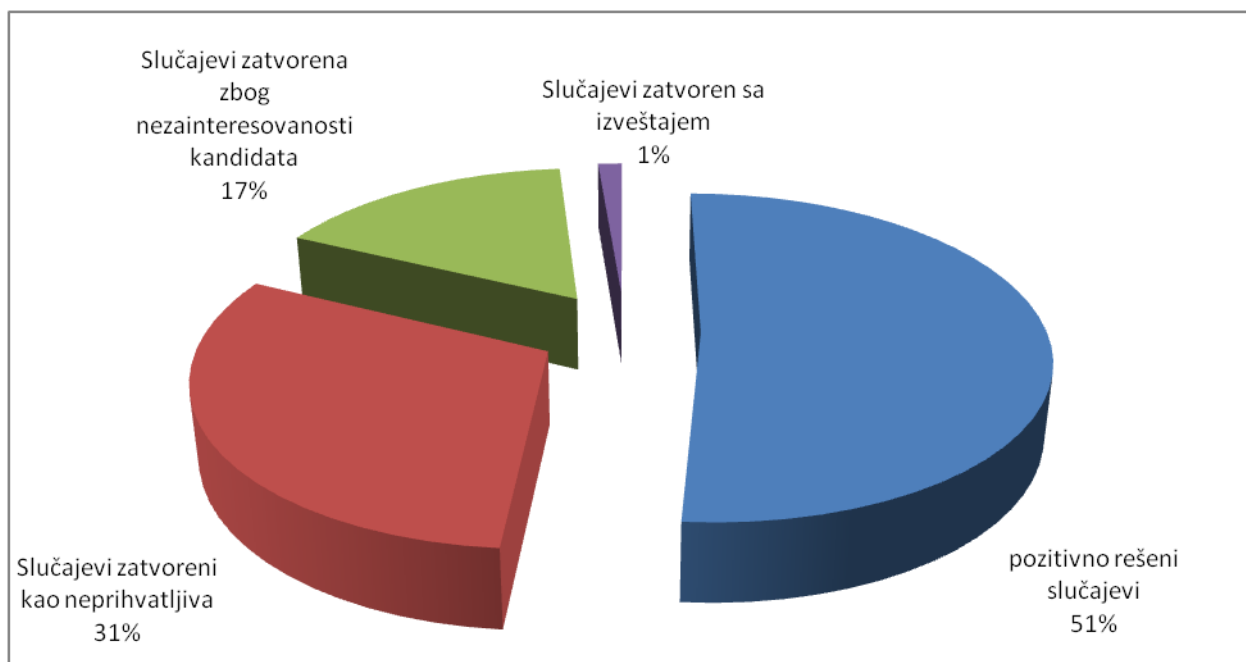
Odgovorni organi koje je IO istražila na osnovu podnetih žalbi

Predmet istraženih žalbi, na osnovu prava zajamčenih Ustavom

Rešeni predmeti od strane IO u 2012.god. (uključujući i broj registrovanih predmeta pre 2012 god, a koji su rešeni tokom izveštajnog perioda)

9. Osoblje Institucije Ombudsmana

9.1. Status zaposlenih

Da bi ispunio svoju ustavnu misiju, sastav i broj zaposlenih je osnovni faktor za funkcionisanje IO Broj dozvoljenih radnih mesta za 2012.god, je bio 48 zaposlenih, isti broj kao i u prethodnoj godini. Sa ovim brojem i sastavom zaposlenih u 2012.god, IO se susretala sa preprekama i ograničenjima u radu kako bi realizovala svoju misiju, dužnosti i odgovornosti u radu.

Broj pozicija od 48 zaposlenih, po kategoriji službenika je podeljen na sledeći način : šest (6) državnih funkcionera koji su, izabrani od strane Skupštine Kosovo i četrdeset dvoje (42) civilnih službenika.

Zbog ograničenja zapošljavanja dodatnog kadra, IO je ograničena u svom radu. Povećanje broja žalbi, dodatne obaveze koje proizilaze iz mnogih zakona donetih u Skupštini, a koji se tiču zaštite ljudskih prava i sloboda na Kosovu, kao i usvajanje novih zakona koji nameću pravne obaveze i odgovornosti za upravljanjem i funkcionisanjem administracije, predstavlja i dodatnu odgovornost IO, koju može samo sa dodatnim osobljem da isprati do kraja.

Uprkos zahtevu IO da se poveća broj zaposlenih u 2012.god, kao i u prethodne dve godine, nije usvojena nijedna nova pozicija radnih mesta. Budžet za plate i dnevnice za 2012.godinu je bio nedovoljan, čak i za pozicije za odobrenih 48 radnih mesta. Sa budžetom koji je odobren za prvu polovinu 2012.god, IO je imala mogućnost da zadrži samo 44 zaposlena. IO nije uspela u datom periodu da zaposli još 4 službenika iz navedenih budžetskih razloga. U drugoj polovini 2012.god, nakon rebalansa budžeta, izdvojena su dodatna sredstva za IO kako bi se ostvario plan u vezi sa zaposlenjem još 4 službenika, što je na kraju bilo i odobreno. Ograničenja u ljudskim resursima i nedovoljan budžet je tokom 2012.godine prouzrokovao brojne probleme u vezi sa radom i aktivnostima IO što za sobom povlači odgovornost u sprovođenju mandata IO koji joj je poveren Ustavom. Uprkos povećanju efikasnosti u radu i organizacionim restrukturiranju unutar IO, nedostatak dovoljnih ljudskih i finansijskih resursa značajno su uticali na nerealizovanje poverenih poslova, kao i slabo funkcionisanje pojedinih sektora unutar IO, i sl.

9.2. Kretanje osoblja

Važno pitanje koje utiče na funkcionisanje IO, jeste kretanje osoblja-dobrovoljni prekid radnog odnosa. Ovo negativno utiče na kvalitet rada i na realizaciju radnih obaveza IO.

Glavni razlozi nakon stručnog osposobljavanja, za dobrovoljni odlazak radnika su: odlazak na druga radna mesta sa višom pozicijom, ili na radna mesta koja su više plaćena ili na mesta sa povoljnijim uslovima rada. Tokom ovog izveštajnog perioda, dva dugogodišnja radnika IO, dobrovoljno su napustila instituciju a primljena su četiri radnika.

Dobrovoljni odlazak radnika iz IO je zabrinjavajući, jer oni kao pripremljeni profesionalni kadar ne mogu da se promovisu i nagrađuju, za efikasan i profesionalan rad i njima se ne može negirati pravo da dobrovoljno napuste IO.

Pozitivna činjenica koju treba podstaći jeste da tendencija odlazaka stručnih kadrova, pripremljenh u IO je znatno manji nego prethodnih godina. U prvom redu, ovo je rezultat, razumevanja, kordinacije i korektne saradnje međunarodnih institucija koje su na Kosovu angažovane i sarađuju sa IO. Cilj te saradnje ogleda se u tome da ove organizacije više ne angažuju osoblje zaposleno u IO, bez saglasnosti i konsultacija sa IO.

10. Skraćenice

AU	Administrativno uputstvo
AZŽ	Agencija za zaštitu životne sredine
AKK	Advokatska komora Kosova
CEDAW	Međunarodna konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CLARD	Centar za pravnu pomoć i regionalni razvoj
CRONSE	Mreža Ombudsmana za decu jugoistočne Evrope
CRŽT	Centar za rehabilitaciju žrtava torture.
CSR	Centar za socijalni rad
GPD	Grupa protiv diskriminacije
EKLJP	Evropska konvencija o ljudskim pravima
ENOC	Evropska mreža ombudsmana za decu
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
EU	Evropska unija
EULEX	Misija Evropske unije za vladavinu prava
IMLJP	Inicijativa mladih za ljudska prava
IKT	Informacione i komunikacione tehnologije
IO	Institucija Ombudsmana
IRI	Institut za razvoj istraživanje
JLJP	Jedinice za ljudska prava
JPD	Jedinica za prava deteta
JRP	Jedinica za ravnopravnost polova
KAP	Kosovska agencija za privatizaciju
KAI	Kosovska agencija za imovinu
KCRS	Kosovski Centar za rodne studije
KCRŽT	Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture
KDI	Kosovski demokratski institut
KEK	Kosovska energetska korporacija
KSK	Korektivna služba Kosova
KUDK	Kompanija za upravljanje deponijama na Kosovu
KZK	Krivični zakon Kosova
LGBT	Lezbijska, gej, biseksualna i transeksualna populacija

MDU	Ministarstvo za državnu upravu
MFI	Mikro finansijske institucije registrovane kao nevladine organizacije
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
MP	Ministarstvo pravde
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MŽSPP	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja
NMZPT	Nacionalni mehanizam za prevenciju torture
NNO	Nezavisni nadzorni odbor Kosova
NVO	Nevladine organizacije
OHCHR	Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava
ODO	Opštinska direkvija za obrazovanje
ORZ	Odeljenje za rad i zapošljavanje
OSCE	Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi
OVK	Oslobodilačka vojska Kosova
PC	Pritvorni centar
PCM	Pritvorni centar u Mitrovici
PIK	Policijjski inspektorat Kosova
PKZK	Privremeni krivični zakon Kosova
PKVS	Posebna komora Vrhovnog suda
PTK	Pošta i telekomunikacije Kosova
RTK	Radio i Televizija Kosova
SPC	Srpska pravoslavna crkva
SSK	Sudski savet Kosova
SZLJPS	Savet za zaštitu ljudskih prava i sloboda
SZO	Svetska zdravstvena organizacija
SZPD	Savet za zaštitu i pravde za decu
TSK	Tužilački savet Kosova
UKCK	Univerzitetski klinički centar Kosova
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNICEF	Fond Ujedinjenih nacija za decu UN Ujedinjene nacije
URK	Ustav Republike Kosovo
ZPJD	Zakon o pristupu javnim dokumentima